

**UNIVERZITA KARLOVA
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

D I S E R T A Č N Í P R Á C E

JUDr. Jiří Hřebejk

**VÝVOJ INSTITUTU STÁTNÍHO OBČANSTVÍ NA ÚZEMÍ
DNEŠNÍ ČESKÉ REPUBLIKY A RECENTNÍ STAV**

**DEVELOPMENT OF THE INSTITUTION OF STATE
CITIZENSHIP IN THE CZECH REPUBLIC AND THE
CONTEMPORARY SITUATION**

Školitel: Prof. JUDr. Aleš Gerloch, CSc.

Praha, květen 2017

„Slíbují na svou čest věrnost České republice. Slíbují, že budu dodržovat její Ústavu a ostatní zákony České republiky.“

státoobčanský slib

/§ 27 odst. 2 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky)/

Děkuji touto cestou svému školiteli Prof. JUDr. Aleši Gerlochovi, CSc. za cenné rady, dlouhodobou možnost diskuse k odborným i občanským tématům a za pomoc nejen při zpracování této disertační práce.

Děkuji za trvalé vzorné zázemí, které mně poskytuje moje rodina. Tuto disertační práci věnuji památce mé maminky.

Prohlašuji, že předloženou disertační práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

JUDr. Jiří Hřebejk

Obsah:

Prohlášení	4
Obsah	5
Anotace, Klíčová slova	7
Abstract, Key words	8
Úvod	9
A. Pojem státní občanství a způsoby jeho nabývání (obecně)	13
B. Instituty předcházející státnímu občanství a vznik státoobčanského svazku	25
1. Historické příklady předobrazů státního občanství	25
Status civitatis	25
Řecká polis	27
Inkolát a indigenát	28
2. Od poddanství k občanství	30
3. Úprava státoobčanského svazku v Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB) - Všeobecném občanském zákoníku	33
C. Československé státní občanství	37
1. Vznik československého státního občanství v roce 1918 a období tzv. první československé republiky	37
a) Československé státní občanství v Ústavní listině z roku 1920	38
b) Ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n.	39
c) Ústavní zákon č. 152/1926 Sb. z. a n.	48
d) Mezinárodní smlouvy vztahující se k československému státnímu občanství, platné v období tzv. první republiky	49
e) Závěrečná poznámka	51
2. Československé státní občanství v době nesvobody a jeho úprava v dekretech prezidenta republiky	52
3. Obnovení československé státnosti po 2. světové válce a vývoj právní úpravy státního občanství do roku 1968	57
a) Vývoj do roku 1949	57
b) Zákon č. 194/1949 Sb.	59
c) Ústava ČSSR z roku 1960	62
4. Konstrukce státního občanství při vzniku a za trvání Československé federace, zánik	

státního občanství ČSFR	63
D. Státní občanství České republiky – recentní stav	74
Kontinuita při zániku ČSFR	74
Ústavní úprava svrchované ČR	74
Prováděcí zákonodárství	78
zákon ČNR č. 40/1993 Sb.	79
zákon č. 193/1999 Sb.	103
zákon č. 186/2013 Sb.	105
Závěrečná poznámka	201
E. Mezinárodní smlouvy	204
Závěrečná poznámka	221
F. Soudní judikatura	222
G. Nástin ústavní úpravy státního občanství v sousedních státech	227
Závěr	229.
Shrnutí	232
Summary	235
Literatura	238
Právní předpisy a jiné zdroje	241
Přílohy	244
a) státoobčanské sliby	244
b) zákony	245
zákon č. 236/1920 Sb. z. a n.	245
zákon č. 194/1949 Sb.	252
zákon č. 165/1968 Sb.	255
zákon č. 39/1969 Sb.	258
zákon č. 40/1993 Sb.	263
c) Evropská úmluva o státním občanství	271

Anotace

Práce na téma „Vývoj institutu státního občanství na území dnešní České republiky a recentní stav“ pojednává o teoretickém pojetí institutu státního občanství, o obsahu tohoto pojmu, o historickém vzniku předobrazu dnešního státního občanství v antice a na území dnešní České republiky, jeho zakotvení nejprve v předpisech soukromého práva a jeho postupný přerod na veřejnoprávní institut.

Práce je genezí ústavní a zákonné úpravy v Československu v letech 1918 až 1992, v České republice jako subjektu československé federace v letech 1969 až 1992 a poté ve svrchované České republice od roku 1993 do současnosti.

Práce rovněž poukazuje na mezinárodní smluvní úpravu institutu státního občanství, které je sice výrazem svrchovanosti státu, ale multilaterálními mezinárodními smlouvami státy vytváří sjednocující platformu tohoto institutu zejména v rámci Evropy.

Opominuta není ani soudní judikatura, zejména Ústavního soudu České republiky vztahující se k obsahu a výkladu institutu státního občanství v zákonodárství České republiky.

Klíčová slova:

- bezdomovectví
- bipolitismus
- opce
- státní občanství
- státní území

Abstract

The thesis entitled “Development of the Institution of State Citizenship in the Czech Republic and the Contemporary Situation” deals with the theoretical concept of the institute of citizenship, the content of the term, the historic origins of the archetype of modern citizenship in the ancient world and in the territory of the present Czech Republic, its stipulation in private law regulations, and its gradual transformation into a public institute.

The thesis is a genesis of the constitutional and legal regulation in Czechoslovakia between 1918 to 1992, in the Czech Republic as the subject of the Czechoslovak Federation between 1969 and 1992, and in the autonomous Czech Republic from 1993 to the present.

The thesis also refers to the international conventional regulation of the institute of citizenship, which is the expression of the sovereignty of a state, but multilateral international agreements between countries create a uniform platform of this institute, mainly within Europe.

Court jurisdiction is also discussed, namely of the Constitutional Court of the Czech Republic in relation to the content and interpretation of the institute of citizenship in the legislation of the Czech Republic.

Key words:

- statelessness
- double citizenship
- option citizenship
- citizenship
- state territory

Úvod

V současném pojetí je institut státního občanství právně upraven pro území dnešní České republiky zhruba 200 let. Za počátek jeho současné úpravy pro Českou republiku je možné označit ABGB z roku 1811. Ani ten ale neznamená, že do té doby nebylo nic

Státní občanství lze zkoumat z několika úhlů pohledu. Má nepochybně svůj rozměr právní, sociologický, politologický, historický, psychologický, morální. To dokumentuje i vyjádření Parlamentního shromáždění Rady Evropy, které uvedlo v doporučení č. 1081 z roku 1988: „státní občanství není jen administrativní záležitost, nýbrž důležitý element důstojnosti a kulturní identity lidské bytosti.“

V právní rovině představuje státní občanství „neviditelné“ právní pouto fyzické osoby a daného státu, které umožňuje participaci občana na politickém životě společnosti. Má tedy rozhodně širší dimenzi, než jen legalizaci pobytu fyzické osoby na území daného státu a zabránění jejího vyhoštění.

Státní občanství má význam nejen ve vnitrostátním právu, ale i v právu mezinárodním. Z hlediska právního zařazení lze říci, že převážně patří do práva veřejného, a v jeho rámci zejména do práva:

- ústavního, do jehož předmětu patří stanovení limitů pro zákonnou úpravu nabývání, trvání a pozbývání státního občanství a sledování základních vztahů jedince a státu;
- trestního, v němž má státní občanství význam při stíhání některých trestných činů za porušení věrnosti státu (např. vlastizrada, válečná zrada, služba v cizích ozbrojených silách);
- správního, které reguluje evidenci obyvatel, správní řízení, doklady;
- finančního, jemuž patří problematika poplatků při nabývání, pozbývání a osvědčování státního občanství;
- mezinárodního veřejného, do jehož předmětu patří multilaterální a bilaterální smlouvy s jinými státy, vztahujícími se ke státnímu občanství a právo na diplomatickou ochranu; za součást mezinárodního práva považují pro tyto účely i „evropské právo“, resp. právo Evropské unie, které vytvořilo institut občanství Evropské unie;

- státní občanství má význam i pro mezinárodní právo soukromé, v němž funguje jako hraniční ukazatel, i když je fakticky v současnosti zatlačováno institutem „obvyklého pobytu“.

Svou práci jsem pojal z pohledu ústavního práva, ostatní odvětví jsou reflektována okrajově. Rovněž jsem chtěl držet „právní rovínu“. Nechtěl jsem vytvořit sociologickou studii. Z toho důvodu práce obsahuje jen naprosté minimum statistických údajů, vztahujících se ke státnímu občanství.

Důležitost právní roviny nepřímo spatřuji i v tom, že zákony, resp. právní předpisy upravující státní občanství, byly vždy přijímány jako jedny z prvních na počátku (nebo po obnovení) svrchovanosti státu. Právní úprava nabývání a pozbývání státního občanství (současné) České republiky byla přijata ještě na sklonku právní existence Československa a účinnosti nabyla hned první den existence svrchované České republiky, tedy 1. 1. 1993.

Touto prací neměla vzniknout ani historická studie, zařazené historické pasáže jsou pro lepší pochopení institutu státního občanství a jeho vývoj umožňuje pochopit trend, včetně pravděpodobného vývoje do budoucna (poznání institutu od jeho kořenů). Nicméně i právní předpisy o státním občanství v Československu od roku 1918 a v České republice od roku 1969 vytyčovaly cestu institutu státního občanství, spjatého s dějinami Československa a České republiky, v nichž se odrážel i politický „přístup doby“ k dané problematice.

Neměl jsem ani ambice na komparativní studii, byť by jistě bylo zajímavé srovnat instituty státního občanství s obdobnou právní úpravou v dalších (srovnatelných, sousedních) státech. Těžiště práce jsem chtěl vložit do stávající ústavní a právní úpravy státního občanství ČR.

Jen pro úplnost dodávám, že zcela záměrně a logicky jsem se v práci nezabýval ani občanstvím kraje a obce, i když existence těchto institutů mně není neznámá.

V nedávné minulosti vyšlo několik titulů, věnovaných problematice státního občanství. V době svrchované České republiky (od 1. 1. 1993) to byly tři monografie:

- Jan Černý, Miloš Valášek: České státní občanství, nakladatelství Linde, Praha, a. s., 1996, na kterou v roce 2006 navázal titul
- Miloš Valášek, Viktor Kučera: Zákon o nabývání a pozbývání státního občanství ČR a související předpisy a mezinárodní dokumenty, vydaný rovněž v

nakladatelství Linde, Praha. Tento ucelený výklad státoobčanských předpisů je výrazem teoretických znalostí a praktických zkušeností autorů, zaměstnanců Kanceláře Veřejného ochránce práv, kteří se státoobčanskou problematikou dlouhodobě zabývají. Z uvedené monografie je možné čerpat jak teoretické základy (vymezení pojmu a významu institutu státního občanství), tak i přehled jednotlivých způsobů jeho nabývání a pozbývání. Jádrem knihy je znění zákona o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky z roku 1993, které je opatřeno podrobným komentářem. Součástí publikace je i aktuální znění některých souvisejících předpisů a Evropské úmluvy o státním občanství z roku 1997, která vstoupila pro Českou republiku v platnost dne 1. 7. 2004.

Obě monografie však vycházejí ze zákona č. 40/1993 Sb., který ale byl k 1. 1. 2014 nahrazen novou právní úpravou, obsaženou v zákoně č. 186/2013 Sb. Na novou právní úpravu reaguje monografie

- František Emmert: Státní občanství na území České republiky v minulosti a současnosti, kterou vydalo Nakladatelství Leges, s. r. o., 2016.

Tyto monografie jsou nepochybně inspirující a sledují stejné téma jako tato práce. Tím nutně musí dojít k určitému obsahovému překrytí. Na druhé straně nemusí být na škodu pluralitní pohled na jeden a tentýž právní institut.

Vedle těchto monografií se státním občanstvím zabývají učebnice (zejména ústavního práva) právnických fakult univerzit, odborná časopisecká literatura, výkladové slovníky. Na dílčí témata státního občanství jsou pořádány různé konference a semináře.

Cenné jsou i komentáře Ústavy ČR, zejm. jejího čl. 12. Doposud vzniklo šest komentářů Ústavy, většina z nich má i druhé, doplněné vydání:

- V. Pavlíček, J. Hřebejk. Ústava a ústavní řád ČR. 1. díl. Ústavní systém. Linde, Praha, 1. vydání 1994, 2. vydání 1998;
- D. Hendrych, C. Svoboda a kol. Ústava České republiky. Komentář. Praha: C. H. Beck, 1997.;
- K. Klíma a kol.: Komentář k Ústavě a Listině. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 1. vydání 2005, 2. vydání 2009;
- V. Sládeček, V. Mikule, J. Syllová: Ústava České republiky. Komentář. C. H. Beck, Praha, 1. vydání 2007; 2. vydání s autorským kolektivem V. Sládeček, V. Mikule, J. Syllová, R. Suchánek, 2016
- L. Bahýřová, J. Filip, P. Molek, M. Podhrázký, R. Suchánek, V. Šimíček, L. Vyhnálek: Ústava ČR, Komentář, Praha: Linde, 2010.

- P. Rychetský, T. Langášek, T. Herc, P. Mlsna: Ústava České republiky, zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář. Wolters Kluwer, 2015

Zdálo by se, že institut státního občanství je zmapován do detailu. Přesto se najdou i koncepčně sporná témata (např. dvojí státní občanství, možnost odejmutí státního občanství jako sankce, rozsah soudního přezkumu na nenárokové udělení státního občanství), na něž má i teorie rozdílné názory a která mohou vyvolávat i rozdílný přístup praxe - výkonných a soudních orgánů.

Pro hlubší poznání institutu státního občanství v současné České republice má přispět i tato práce. Její těžiště je v recentním stavu institutu státního občanství v České republice, tedy v jejích částech „D“ a „E“. Za účinnosti Ústavy České republiky upravily podrobnosti dva zákony (z roku 1992 a z roku 2013). Už tento fakt odráží vývoj, nabízí srovnání. V této části práce, abych minimalizoval pouhé popisné „převyprávění“ textu zákona, jsem vyšel z textu zákona, resp. jeho jednotlivých ustanovení, ke kterému jsem připojil komentář, vycházející z důvodové zprávy, kterou jsem více či méně rozšířil. Svou prací jsem tak chtěl podat převážně ústavněprávní pohled, i když jsem si vědom dalších dimenzí zkoumaného institutu.

A. Pojem státní občanství a způsoby jeho nabývání (obecně)

Státní občanství je jeden z pojmových znaků státu; nemůže existovat stát, který by neměl své občany. Otázkou ale je, zda mohou existovat „státní občané“ bez existence svého státu? V právních konstrukcích si lze takovou situaci představit, ovšem jako výjimečnou, mimořádnou, dočasnou, nekoncepční, jako situaci, která účelově řeší nastalou „nestandardnost“. Při standardní konstrukci státního občanství je tak třeba stavět na jeho dvou základních prvcích – fyzické osobě na straně jedné a státu na straně druhé.¹ Státní občanství je jedním ze základních atributů, na jejichž základě je založena existence každého moderního svrchovaného státu.

Státní občanství je historicky spojeno s pojetím tzv. národních států jako dominantní formy organizace politické moci. Moderní státy vznikly a dosud zůstávají založeny na obyvatelstvu, jehož převažující motivací a mocenskou legitimitou je určité historické homogenní etnikum jazykových, kulturních, náboženských a jiných společných sjednocujících znaků. Vývoj státního občanství umožňuje postupně rozvíjet nejen sounáležitost politickou, ale i možnosti ekonomického a sociálního obsahu tohoto vztahu s cílem směřujícím ke konstitucionalizaci základních sociálních práv. Státní občanství je tak nástrojem umožňujícím kombinovat funkční a právní rovinu společenské integrace.²

Státní občanství v současnosti je jeden z "klasických" institutů ústavního práva. Mezinárodní právo uznává pravidlo, že je vnitřní záležitostí každého státu, jakým způsobem upraví ve svém právním řádu způsoby nabývání a pozbývání státního občanství. Haagská úmluva o některých otázkách střetů zákonů o státním občanství z roku 1930, ačkoliv nevstoupila nikdy v platnost, je pokládána za shrnutí mezinárodního obyčejového práva a stanoví, že je věcí každého státu určit podle vlastního práva, kdo jsou jeho občané.

Z předpisů **ústavního pořádku ČR** jsou státnímu občanství ČR věnovány (řazeno chronologicky dle data přijetí) čl. 42 Listiny základních práv a svobod, čl. 1 odst. 2 ústavního zákona ČNR č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky a čl. 12 Ústavy České republiky. Čl. 42 Listiny má význam definiční a výkladový. Uplatní se vždy pouze s ohledem na jiný článek Listiny, pro který působí jako jakýsi článek "obslužný": definuje rozsah aplikace jiného článku s ohledem na jeho osobní působnost. V judikatuře Ústavního soudu je proto tento článek označován jako "doplňkový"

¹ Blíže viz např.: J. Filip, J. Svatoň, J. Zimek: Základy státovědy, MU Brno, 1996, str. 107 a násl. nebo V. Pavlíček a kolektiv: Ústavní právo a státověda, I. díl – Obecná státověda. Linde, Praha 1998, str. 62 a násl.

² Z důvodové zprávy k zákonu č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky)

či "akcesorický".³ Čl. 1 odst. 2 ústavního zákona o opatřeních souvisejících se zánikem ČSFR má rovněž výkladový význam vzhledem k nástupnictví ČR do právního řádu a mezinárodních závazků zaniklé ČSFR.⁴ Čl. 12 Ústavy ČR zařazuje institut státního občanství do 1. hlavy Ústavy (základní ustanovení) a jednak jím zmocňuje zákonodárce upravit nabývání a pozbývání státního občanství ČR zákonem a jednak limituje zákonodárce v tom, že nepřipouští, aby byl někdo zbaven státního občanství proti své vůli⁵

Tyto předpisy, ani současně platný prováděcí zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky), ale ani jiné obecně závazné právní předpisy, dřívější ani současné, vztahující se ke státnímu občanství, **neobsahují legální definici** pojmu státní občanství. Tím ponechávají prostor pro soudní a doktrinální výklad. Pojem tak definuje soudní judikatura a právní teorie, jeho obsah, ale naplňuje právní řád jako celek. I při absenci legální definice lze v demokratickém právním státě očekávat určité materiální vlastnosti zákona – předvídatelnost, přiměřenost a určitou rozumnost právní normy, z čehož tak lze dovozovat minimální věcné standardy zákonné úpravy.

V podmínkách ČR podal **výklad pojmu státní občanství** Ústavní soud, když v odůvodnění nálezu z 13. 9. 1994 (Pl. ÚS 9/94, č. 207/1994 Sb.) uvedl: "*Z obecného hlediska lze státní občanství definovat jako časově trvalý, místně neomezený právní vztah fyzické osoby*

³ Čl. 42: (1) Pokud Listina používá pojmu "občan", rozumí se tím státní občan České (a Slovenské Federativní) Republiky. (2) Cizinci požívají v České (a Slovenské Federativní) Republice lidských práv a základních svobod zaručených Listinou, pokud nejsou přiznána výslovně občanům. (3) Pokud dosavadní předpisy používají pojmu "občan", rozumí se tím každý člověk, jde-li o základní práva a svobody, které Listina přiznává bez ohledu na státní občanství."

Komentář k tomuto článku viz blíže: V. Pavlíček a kol.: Ústava a ústavní řád ČR. 2. díl. Práva a svobody. 2. vydání, Praha, Linde, 1999; K. Klíma a kol.: Komentář k Ústavě a Listině. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2005; E. Wagnerová, V. Šimíček, T. Langášek, I. Pospíšil a kol.: Listina základních práv a svobod Komentář. Wolters Kluwer, Praha 2012

⁴ Čl. 1 odst.2: „Pokud ústavní zákony, zákony a ostatní právní předpisy přijaté před zánikem České a Slovenské Federativní Republiky spojují práva a povinnosti s územím České a Slovenské Federativní Republiky a státním občanstvím České a Slovenské Federativní Republiky, rozumí se tím území České republiky a státní občanství České republiky, pokud zákon nestanoví jinak.“

Komentář k tomuto článku viz V. Pavlíček, J. Hřebejk: Ústava a ústavní řád ČR. 1. díl. Ústavní systém. 2. vydání. Linde, Praha, 1998, str. 369 a násl.

⁵ Čl. 12: „(1) Nabývání a pozbývání státního občanství České republiky stanoví zákon. (2) Nikdo nemůže být proti své vůli zbaven státního občanství.“

Komentář k tomu článku viz: V. Pavlíček, J. Hřebejk. Ústava a ústavní řád ČR. 1. díl. Ústavní systém. 2. vydání. Linde, Praha 1998; D. Hendrych, C. Svoboda a kol. Ústava České republiky. Komentář. Praha: C. H. Beck, 1997.; K. Klíma a kol.: Komentář k Ústavě a Listině. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2. vydání, Plzeň 2009; V. Sládeček, V. Mikule, J. Syllová: Ústava České republiky. Komentář. C. H. Beck, Praha 2007; L. Bahýřová, J. Filip, P. Molek, M. Podhrázký, R. Suchánek, V. Šimíček, L. Vyhnálek: Ústava ČR, Komentář, Praha: Linde, 2010, P. Rychetský, T. Langášek, T. Herc, P. Mlsna: Ústava České republiky, zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář. Wolters Kluwer, 2015

*a státu, který je proti vůli fyzické osoby zpravidla nezrušitelný, na jehož základě vznikají jeho subjektům vzájemná práva a povinnosti, spočívající zejména v právu fyzické osoby na ochranu ze strany státu na jeho území i mimo ně, v právu pobytu na jeho území a na právu účasti na jeho správě veřejných záležitostí. Povinností občana je především věrnost státu, závazek k jeho obraně, výkon určitých funkcí, ke kterým je povolán a dodržování právních předpisů státu i mimo jeho území. Konkrétní obsah státního občanství je určen zákonodárstvím jednotlivého svrchovaného státu. Je výsostným právem státu určovat podmínky, za kterých se nabývá a pozbývá státní občanství, Státní občanství je jednoznačně institutem vnitrostátního práva, ostatní státy jsou vedeny zásadou nevměšovat se do vnitřních věcí státu. Avšak důsledky státního občanství mají dopad i navenek vzhledem k tomu, že státní občanství zaručuje fyzické osobě, která je jeho nositelem, ochranu i na území jiného státu. V takovém případě samozřejmě může dojít ke střetu zájmů a institut státního občanství se tak dostává i do pozornosti mezinárodního práva. Mezinárodní aplikace uznání státního občanství v každém jednotlivém případě musí být založena na národním právu dotčeného státu, rozhodnutí státu o udělení svého vlastního občanství nemusí být mezinárodně přijímáno bez otázek.”⁶ Při této definici i Ústavní soud odkázal na zásadní rozsudek Mezinárodního soudního dvora v Haagu ve věci *Nottebohm z roku 1955*⁷.*

Ze státoobčanského svazku vznikají vzájemná práva a povinnosti fyzické osobě i státu, která jsou zčásti odlišná od práv a povinností fyzických osob, které nejsou občany daného státu.

S uvedenou charakteristikou (kterou Ústavní soud označil za definici) se dá souhlasit, a i učebnice a jiná odborná literatura včetně právnických slovníků⁸ podávají stejný nebo velmi podobný výklad pojmu státní občanství. Při tomto výkladu se definice (charakteristiky) shodují v tom, že státní občanství se týká vždy určité fyzické osoby (nikoliv právnické osoby)

⁶ Pro srovnání: Ústavní soud SR definoval státní občanství jako „trvalý (relativně trvalý) právní vztah fyzické osoby k určitému státu. Subjektem státoobčanského vztahu jsou fyzická osoba a konkrétní stát Obsahem státoobčanského vztahu jsou vzájemná práva a povinnost stanovená vnitrostátními předpisy každého státu ...“ *Nález ÚS SR z 22. 4. 1997, sp. zn. II. ÚS 23/96*

⁷ Případ *Nottebohm*, spor mezi Lichtenštejnskem a Guatemalou, který v dubnu 1955 rozhodl Mezinárodní soudní dvůr (MSD) – Friedrich Nottebohm původně Němec, 1905 se odstěhoval do Guatemaly, 1939 navštívil Evropu a dostal Lichtenštejnské občanství - chtěl získat status neutrálního občana v době války, 1940 se vrátil do Guatemaly, 1943 v důsledku válečných opatření nucen Guatemalu opustit, 1955 - Lichtenštejnsko požadovalo restituci a kompenzaci od Guatemaly (v rámci diplomatické ochrany) – MSD žádost zamítl, protože nebyl opravdový vztah mezi F. Nottebohmem a Lichtenštejnskem – nesplňoval podmínku trvalého pobytu po dobu 3 let a hlavně ho motivovala pouze otázka osobního prospěchu a ochrany Lichtenštejnska.

⁸ Od roku 1989 byly zpracovány 2 právní slovníky: Z. Madar a kol.: *Slovník českého práva*, Linde, 1. vydání Praha 1995, 2. vydání Praha, 3. vydání, Praha a D. Hendrych a kol.: *Právní slovník*, C. H. Beck, 1. vydání Praha, 2. vydání, Praha 2003

a určitého státu a má relativně trvalý charakter, že ze státního občanství vyplývá státu a občanovi řada vzájemných práv a povinností (jež nacházejí svůj předobraz již v teoriích společenské smlouvy) a dále v tom, že je ve výlučné pravomoci každého svrchovaného státu vnitrostátním zákonodárstvím stanovit, kdo jsou jeho státní občané (stanovit podmínky nabytí a pozbytí státního občanství).

Z definice (charakteristiky) tak vyplývají základní pojmové znaky státního občanství, jimiž jsou:

- časová trvalost
- místní neomezenost
- bezprostřednost
- vzájemná efektivnost občana a státu
- výlučnost
- rovnost (nediskriminace ze způsobu nabytí státního občanství)⁹

I když v současné době převládá v koncepci základních lidských práv a svobod univerzálnost (základní práva a svobody se zaručují všem lidem bez ohledu na státní občanství) a tradiční pojmání základních práv jako práv občanů ustupuje,¹⁰ přesto jsou i v současnosti některá tato i základní práva vyhrazena jen státním občanům daného státu (ČR). Ze základních práv a svobod, obsažených v Listině základních a svobod, jde o zmocnění v čl. 11 odst. 2, podle něhož ... *zákon může také stanovit, že určité věci mohou být pouze ve vlastnictví občanů* Podle čl. 14 odst. 4 má *každý občan právo na svobodný vstup na území České republiky* a garanci, že *občan nemůže být nucen k opuštění své vlasti*. V rámci politických práv mají podle čl. 20 odst. 2 jen *občané právo zakládat též politické strany a politická hnutí a sdružovat se v nich*, podle čl. 21 odst. 1 a 4 mají *občané právo podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo svobodnou volbou svých zástupců a za rovných podmínek přístup k voleným a jiným veřejným funkcím* a podle čl. 23 mají *občané právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod, založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny*. Občanům, tvořícím národnostní nebo etnické menšiny, se *zaručuje všestranný rozvoj, zejména právo společně s jinými příslušníky menšiny rozvíjet*

⁹ Blíže viz M. Valášek, V. Kučera: Státní občanství – komentář, Linde, Praha 2006, str. 9 a násl.

¹⁰ To dokumentuje i čl. 42 odst. 3 Listiny základních práv a svobod: „Pokud dosavadní předpisy používají pojmu "občan", rozumí se tím každý člověk, jde-li o základní práva a svobody, které Listina přiznává bez ohledu na státní občanství.“

vlastní kulturu, právo rozšiřovat a přijímat informace v jejich mateřském jazyku a sdružovat se v národnostních sdruženích a dále práva, uvedená v čl. 25 odst. 2 V rámci práv hospodářských, sociálních a kulturních je v čl. 26 odst. 3 ústavně garantováno právo občanů, kteří nemohou bez své viny získávat prostředky pro své životní potřeby prací, že stát je v přiměřeném rozsahu a za podmínek stanovených zákonem, hmotně zajišťuje, podle čl. 30 odst. 1 občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele podle čl. 31 občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon a podle čl. 33 odst. 2 občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách a podle odst. 4 téhož článku zákon stanoví, za jakých podmínek mají občané při studiu právo na pomoc státu. O výkladovém čl. 42 Listiny viz výše.¹¹

S pojmem „státní občan“ pracuje i kontroverzní návrh ústavního zákona, kterým se mění ústavní zákon o bezpečnosti České republiky, a který do čl. 3 doplňuje odst. 3 tohoto znění: „(3) Občané České republiky mají právo nabyvat, držet a nosit zbraně a střelivo k naplňování úkolů uvedených v odstavci 2. Toto právo může být zákonem omezeno a zákonem mohou být stanoveny další podmínky jeho výkonu, je-li to nezbytné pro ochranu práv a svobod druhých, veřejného pořádku a bezpečnosti, životů a zdraví nebo pro předcházení trestným činům.“¹²

Význam státního občanství je vyjádřen i v jiných dokumentech, jež regulují různé oblasti lidské činnosti¹³

Nepochybný význam má právě odkaz, užitý v definici státního občanství Ústavního soudu, na povinnosti. Současné předpisy se pojmu „povinnost“ téměř vyhýbají (Listina základních práv a svobod, Listina základních práv Evropské unie). Jsem ale přesvědčen, že vedle výslovně stanovených povinností, jsou povinnosti v právním řádu obsaženy i skrytě“ a to v několika rovinách.

¹¹ K úpravě občanských práv v Listině však nutno uvést, že jejich zakotvením v Listině je státním občanům garantováno - daná práva jim přísluší, nemohou jim být odebrána. Navíc však může mezinárodní smlouva nebo i zákon přiznat tatáž práva i cizincům (mezinárodní smlouva zpravidla na základě reciprocity; např. zvláštní právní režim v rámci EU – např. volby do Evropského parlamentu, komunální volby)

¹² Návrh je v legislativním procesu v Poslanecké sněmovně jako sněmovní tisk č. 1021 7. volebního období.

¹³ Význam státního občanství je vyjádřen i ve sportovních pravidlech pro reprezentaci daného státu. Např. Olympijská charta (v současném znění platná od 8. 7. 2011) má v kapitole 5 (Olympijské hry), oddíl II. (účast na olympijských hrách) bod 41 věnovaný státní příslušnosti závodníků tohoto znění: „1. Každý závodník na olympijských hrách musí být státním příslušníkem země N.O.V. (národního olympijského výboru), který ho přihlašuje. 2. Všechny otázky týkající se určení země, kterou může závodník na olympijských hrách reprezentovat, řeší výkonný výbor M.O.V. (mezinárodního olympijského výboru).

První rovina („právně filozofická“) vychází z toho, že práva nelze chápat absolutně, ale že právo jednotlivce končí tam, kde začíná právo druhého (jsme povinni respektovat právo druhé osoby).

Druhá rovina vychází z toho, že určité povinnosti vycházejí z obsahu pojmu státní občanství, kdy charakteristika (definice) státního občanství v sobě zahrnuje i povinnost, byť to zákon výslovně neuvádí. I Ústavní soud konstatoval ve výše citovaném nálezu, že na základě státního občanství „vznikají jeho subjektům vzájemná práva a povinnosti“. I státoobčanský slib, jehož současná dikce je obsahem § 27 zákona č. 186/2013 Sb., nabádá k dodržování Ústavy a ostatních zákonů České republiky.

Třetí rovinu představují povinnosti, uložené přímo ústavními zákony (předpisy ústavního pořádku ČR). Výslovně jako povinnost stanoví čl. 33 Listiny základních práv a svobod povinnost školní docházky a ústavní zákon o bezpečnosti České republiky brannou povinností.

Čtvrtou rovinou jsou povinnosti uložené (běžnými, prováděcími) zákony. Takto uložené povinnosti musí splňovat kritéria uvedená v čl. 4 Listiny základních práv a svobod. Do této roviny lze zařadit i povinnosti uložené jinými obecně závaznými právními předpisy, vydanými na základě zákona, jsou-li k uložení povinnosti zákonem zmocněny (obecně závazné vyhlášky obcí).

Pátou rovinou jsou povinnosti organizační (procesní postupy).

Šestou rovinou jsou právem nedefinované morální povinnosti, zvyklosti, obyčeje, obvyklá, předpokládaná (očekávaná) jednání.¹⁴

Určitou polemiku lze vést o právní povaze institutu státního občanství, tedy má-li se státní občanství považovat za "právní vztah" nebo za "právní svazek" či "právní status". Teorie, považující státní občanství za právní vztah má své kořeny ve francouzské literatuře, kdežto teorie statusu v literatuře německé. Státní občanství jako právní vztah zdůrazňuje, že obsahem tohoto vztahu jsou vzájemná práva a povinnosti přímo (souhrn tzv. „státoobčanských práv a povinností“). V teorii statusu teprve na základě státního občanství konkrétní práva a povinnosti vznikají. Tato teorie zdůrazňuje nezávislost institutu státního občanství, znamená, že konkrétní osobě je přiznáno určité postavení (status) a práva, svobody a povinnosti vyplývají z tohoto postavení (statutu). Jedinec, který se v takovém statusu nachází, nemůže ovlivnit, která práva a povinnosti z tohoto statusu plynou, tato práva a povinnosti se mohou nezávisle na jeho vůli měnit. Některé teorie kombinují tyto dva přístupy a státní občanství

¹⁴ Příspěvek na konferenci Vymahatelnost práva v České republice, organizované Vysokou školou manažerské informatiky a ekonomiky v Praze 7. 11. 2012 v rámci „Pražského právního podzimu“; vystoupení J. Hřebejka, publikované ve sborníku z konference, str. 68 a násl.

považují za právní status, který zároveň působí i jako právní vztah mezi fyzickou osobou a státem. Tak se vyjádřil např. Jan Filip, který považuje státní občanství za status, se kterým stát spojuje určitá právně vynutitelná práva a povinnosti, a proto na základě udělení tohoto statusu vzniká zvláštní právní vztah fyzické osoby a státu. Podle něho se nelze vyhnout ani charakteristice státního občanství jako právního vztahu.¹⁵

V literatuře se objevuje i termín „právní svazek“. Tento termín použil i zákonodárce v textu zákona č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky¹⁶. Tímto pojmem, který se obsahově blíží pojmu status, chtějí jeho uživatelé reagovat na skutečnost, že pro právní vztah je charakteristické, že jeho subjektem se může stát pouze osoba, která je způsobilá se vůbec subjektem právního vztahu stát, tj. má svéprávnost (před 1. 1. 2014 způsobilost k právním úkonům). Plně svéprávným se člověk stává zletilostí (v zásadě dovršením osmnáctého roku věku - § 30 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: „(1) Plně svéprávným se člověk stává zletilostí. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku.“)¹⁷ a tato svéprávnost může být omezena. Státní občanství však nejčastěji vzniká narozením. Z těchto důvodů považuje část teorie (včetně mě samotného) státní občanství za právní svazek, nikoliv vztah a tento obrat preferuje ve své publikační i pedagogické činnosti (ve své době to byl navíc zákonný pojem).¹⁸

Polemiku o právní povaze státního občanství však lze uzavřít slovy Jana Filipa z výše citované studie: „Všechny tyto přístupy mají své opodstatnění. Není třeba je stavět vždy proti sobě.“

Starší literatura¹⁹ uvádí, že státní občanství je „osobní právní poměr k určitému státu bez ohledu k podobnému faktickému poměru založenému pobytem nebo bydlištěm v určitém státu“.

¹⁵ Viz J. Filip: K pojmu státního občanství obecně a státního občanství ČR zvláště, in Časopis pro právní vědu a praxi, 2/1997

¹⁶ § 7 odst. 1 písm. b) nebo § 11 odst. 2 písm. b) ve znění do novely, provedené zákonem č. 194/1999 Sb. (do 1. 9. 1999).

¹⁷ Občanský zákoník zná v § 37 i tzv. emancipaci - přiznání svéprávnosti: (1) Navrhne-li nezletilý, který není plně svéprávný, aby mu soud přiznal svéprávnost, soud návrhu vyhoví, pokud nezletilý dosáhl věku šestnácti let, pokud je osvědčena jeho schopnost sám se žít a obstarat si své záležitosti a pokud s návrhem souhlasí zákonný zástupce nezletilého. V ostatních případech soud vyhoví návrhu, je-li to z vážných důvodů v zájmu nezletilého. (2) Za podmínek stanovených v odstavci 1 soud přizná nezletilému svéprávnost i na návrh jeho zákonného zástupce, pokud nezletilý s návrhem souhlasí.,

¹⁸ Viz blíže: J. Hřebejk: Státní občanství a naše státnost, in Státnost česká a československá - tradice a kontinuita, AUC - Iuridica 1 - 2/1999.

¹⁹ Slovník veřejného práva československého, svazek II, str. 976.

Ať se již preferuje „vztah“, „svazek“ nebo „status“ je nepochybné, že fyzická osoba svůj status má. O jaký se jedná status vyplývá buď ze zákona o státním občanství (č. 186/2013 Sb.), nebo ze zákona o pobytu cizinců na území ČR (č. 326/1999 Sb.), nebo ze zákona o azylu (č. 325/1999 Sb.).

Na území konkrétního státu – České republiky lze rozlišovat status

- státního občana ČR (právní režim v zákoně č. 186/2013 Sb.)
- cizince (právní režim v zákoně č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů)
 - státního občana členského státu Evropské unie²⁰
 - státního občana jiného státu bez zvláštního režimu
 - státního občana jiného státu se zvláštním režimem k ČR
 - s povoleným krátkodobým pobytem
 - s povoleným trvalým pobytem
 - s uděleným azylem (právní režim v zákoně č. 325/1999 Sb., o azylu)
- apatridy (bezdomovce)²¹

Kromě pojmu státní občanství je rovněž používán výraz „státní příslušnost“. I když obsahově mají oba pojmy k sobě velmi blízko, je pojem státní příslušnost pojmem širším. Zahrnuje v sobě jak státní občanství (vztah fyzické osoby a státu) tak vztah právnických osob a daného státu, včetně příslušnosti letadel a lodí k danému státu.

Právní teorie nehledá jen definici státního občanství, ale snaží se zachytit také podstatu a smysl tohoto institutu. Názory se shodují v tom, že podstatou státního občanství je vymezit okruh osob, nad kterými suverénní státy vykonávají svou svrchovanou moc a kterým zároveň poskytují plnou ochranu. Jsou však i takové názory, které při hledání podstaty státního občanství rozlišují dvě stránky tohoto institutu – tzv. funkční stránku, též označovanou jako

²⁰ Podle návrhu novely zákona o pobytu cizinců, schváleného Poslaneckou sněmovnou 7. 4. 2017, zakládá tento zákon vztahy, které upravuje zvláštní režim pro občany EU; podle § 1 odst. 3 se „ustanovení tohoto zákona vztahující se na občana Evropské unie se použijí i na občana státu, který je vázán mezinárodní smlouvou sjednanou s Evropskou unií, z níž mu vyplývá právo na volný pohyb rovnocenné takovému právu občanů Evropské unie, nebo občana státu, který je vázán Dohodou o Evropském hospodářském prostoru.“ Citováno podle senátního tisku 11. funkčního období č. 111.

²¹ Právní řády některých států znají ještě pojem „krajane“. Jde o státního občana konkrétního státu, který má zvláštní statut, přiznaný mu jiným státem, ke kterému má daná osoba bližší vztah (např. bývalý státní občan). Takový zákon má např. SR (původně č. 70/1997 Zb., o zahraničních Slovácích, od 1. 1. 2006 zákon č. 474/2005 Zb., o Slovácích žijících v zahraničí). V ČR obdobný zákon o krajanech není. V preambuli zákona č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů bylo vyjádřeno, že „ve snaze zmírnit následky některých křivd, k nimž došlo v období let 1948 až 1989, vědom si, že zahraniční Češi a krajane přispívají k udržování a pěstování národního kulturního dědictví, jakož i k prohlubování vztahů sounáležitosti s Českou republikou a že český exil vyvíjel v emigraci významnou duchovní, politickou a kulturní činnost ve prospěch obnovení svobody a demokracie ve své vlasti a tato činnost si zasluhuje mimořádného uznání“ V Senátu Parlamentu ČR působí Stálá komise Senátu pro krajany žijící v zahraničí.

vertikální dimenze (ta představuje státoobčanská práva a povinnosti) a tzv. nefunkční stránku, též označovanou jako horizontální dimenze (prostřednictvím státního občanství je vyjádřena soudržnost členů společenství, citová vazba a loajalita k danému státu).²²

Polemizovat se rovněž dá i o tom, má-li být státní občanství **pojímáno pozitivisticky** (to by zřejmě spíše svědčilo o tom, že jde o svazek, resp. status, tedy o „právo mít práva“) **nebo** zda má být pojímáno **přírozenoprávně** (pak by to byl zřejmě spíše vztah). Ani v tomto případě nejde o koncepce, stojící nesmiřitelně proti sobě, ale o kombinaci obou přístupů. Pokud by státní občanství bylo pojímáno jen přírozenoprávně, znamenalo by to, že existuje právo na konkrétní státní občanství, tedy i na státní občanství ČR. Ale existuje právo na státní občanství konkrétního státu? Takto paušálně položená otázka se jeví jako značně problematická a zřejmě na ní nelze jednoznačně odpovědět ano či ne.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z r. 1966 (č. 120/1976 Sb.), v čl. 24 odst. 3 stanoví: *"Každé dítě má právo na státní příslušnost"*. V podstatě totéž zopakovala Úmluva o právech dítěte z r. 1989 (č. 104/1991 Sb.) v čl. 7 odst. 1: *"Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, státní příslušnost,"* Z uvedeného tak lze dovodit, že **existuje**, téměř na úrovni přírozeného práva, **právo na státní občanství konkrétního státu podle jeho zákonodárství při narození** (ve spojení s dalšími spoluurčujícími skutečnostmi – zejm. státním občanstvím rodičů, nebo místem narození), ale **není** možné dovodit **právo na státní občanství konkrétního státu z jiných důvodů (titulů)**, než je právě narození. Jinými slovy, je právo na státní občanství konkrétního státu při narození a toto právo má charakter blízký přírozenoprávnímu základu, není právo na státní občanství konkrétního státu z jiných důvodů (zejména udělením) a přístup k této problematice je pozitivistický. Přitom narození, je nejběžnější způsob nabytí státního občanství, ať již narozené dítě nabývá občanství podle zásady *ius sanguinis* nebo podle zásady *ius soli* (viz dále).

²² Blíže viz Lelkes, T.: Mezinárodní kontext práva státního občanství ve střední Evropě, disertační práce, Praha 2003, str. 8 a násl.

Způsoby nabývání státního občanství se obvykle rozlišují na **způsoby originární** (původní) a **derivativní** (odvozené).²³ Kriteria pro určení způsobů nabývání (a pozbyvání) státního občanství je však více (např. v závislosti na přímém projevu vůle budoucího občana nebo bez tohoto projevu).

Originární způsoby jsou takové, kdy nabytí státního občanství je odvozeno přímo z rozhodnutí státu, ne v návaznosti na občanství jiné fyzické osoby. Sem se řadí zejména naturalizace (udělení), nabytí nějakého úřadu ve státě (přijetí do státní služby), nalezení na území státu.

Derivativními způsoby je vznik státního občanství odvozeného od státního občanství jiné fyzické osoby - rodičů, osvojitele. Takovými způsoby jsou zejm. narození (ius sanguinis – právo krve, nebo též ius gentium – právo po rodičích), určení otcovství, osvojení, uzavření sňatku.

Určitou hybridní formou mezi originárním a derivativním způsobem nabytí občanství je opční právo, používané v důsledku změn státního území, sukcese státu apod.

Zvláštními jevy v problematice státního občanství jsou **bipolitismus** (dvojí) nebo multipolitismus (víceré) státní občanství a **apatridismus** (též apolitismus, bezdomovectví). Zatímco v nedávné minulosti byly jak bipolitismus tak i apatridismus považovány za nežádoucí jevy a státy se snažily, ať již vnitrostátním zákonodárstvím nebo mezinárodními smlouvami těmto jevům bránit²⁴, mění se v současnosti v některých státech, v souvislosti s integračními a globalizačními tendencemi, náhled zejm. na bipolitismus²⁵.

I když ústup od zamezování bipolitismu (dual citizenship) je nepochybně „trendem doby“, vyvolává benevolence k bipolitismu reakce, otázky a skrývá latentní problémy. Tento trend jsem kritizoval ve svém vystoupení 22. 10. 2013 v souvislosti s novou zákonnou úpravou státního občanství v ČR (zákon č. 186/2013 Sb.).²⁶ Tento zákon umožnil cizincům od 1. 1. 2014 žádat o udělení státního občanství ČR, aniž by se museli vzdát svého dosavadního občanství.

²³ Blíže viz např.: J. Filip, J. Svatoň, J. Zimek: Základy státovědy, MU Brno, 1996, str. 107 a násl.

²⁴ Dohoda o omezování případů víceré státní příslušnosti a o službě v ozbrojených silách v případě víceré státní příslušnosti (Dokument Rady Evropy z 6. 5. 1963; pro ČR není právně závazný)

²⁵ Blíže viz např. L. Chlad: Státní občanství v kontextu evropské integrace, Právník č. 4/2004, M. Valášek, V. Kučera: Státní občanství - komentář, Linde, Praha 2006.
Srovnej též Evropská úmluva o státním občanství z r. 1997 (č. 76/2004 Sb. m. s., zejm. čl. 14 – 16 – viz dále).

²⁶ K tomuto zákonu podrobněji viz dále

Jak bylo uvedeno výše, Ústavní soud ČR (a obdobně i Ústavní soud SR) v definici státního občanství mimo jiného uvedl, že „na základě státního občanství vznikají jeho subjektům povinnosti, jimiž jsou především věrnost státu, závazek k jeho obraně, výkon určitých funkcí, ke kterým je povolán a dodržování právních předpisů státu i mimo jeho území..... Tato definice z roku 1994 nebyla od té doby ani odmítnuta, ani překonána, ani nahrazena definicí (charakteristikou) jinou.

Ve zmíněném vystoupení jsem položil otázky: „je možné být věrný dvěma (nebo dokonce i více) státům? A to i ve vypjatých situacích, kdy se musí řešit „střet zájmů“ ať již v jakékoliv oblasti spojené se státním občanstvím? Opravdu nám nemá vadit, že například vrchní velitel ozbrojených sil ČR může být zároveň státním občanem cizího státu? A vyjádřil jsem osobní názor, že si myslím, že „dvojitá věrnost“ je buď vůbec významový protimluv, nebo má minimálně své limity. A pokud legalizace „dvojitosti“ bude využívána i v jiných případech, máme očekávat právní úpravu, která připustí „dvojitou věrnost“ vůči dvěma zaměstnavatelům, dvěma politickým stranám, dvěma sportovním klubům a reprezentacím, dvěma manželkám? Dnes to třeba ještě zní absurdně. A zítra? Ale není prolamování principu jednoho státního občanství ve skutečnosti též odrazem ústupu od významu státního občanství, spojeného s ústupem od povinností, které občana pojí s „jeho“ státem?

Trend doby však postupně rozrušuje nejednu „tradiční hodnotu“. A ať už je motivace k postupnému opouštění výlučnosti jediného státního občanství v ČR jakákoliv, je to skutečnost, projevující se i v jiných státech. I když..... některé státy EU stále trvají na tradičním náhledu a dvojitá státní občanství v zásadě neuznávají – Belgie, Dánsko, Lotyšsko, Polsko, Nizozemsko, Řecko; v Rakousku je dokonce zakázáno, byť s výjimkami. Není těch států právě málo.....²⁷

ČR se v některých ohledech staví do čela pomyslného pelotonu států, ostentativně se rozcházejících s minulostí. V zákoně č. 186/2013 Sb. odmítla i tradiční náhled na bipoletismus jako nežádoucí jev. Možná je to tak správně, možná je to výraz konsolidace státu, možná je to správný výklad doktríny o nediskriminaci. Ale je také možné, že do budoucna přinese toto opuštění další tradiční hodnoty více problémů než užitku.

Zvláštním druhem bipoletismu je dvojitá státní občanství ve složených státech (federacích, spolkových státech). V těchto státech působí dvojitá státní občanství „dovnitř“ státu, nikoliv

²⁷ Blíže viz: J. Hřebejk: AUC

„navenek“. Složený stát vystupuje v mezinárodních vztazích (až na výjimky) jako jeden subjekt mezinárodního práva se státním občanstvím složeného státu.²⁸

Specifickým útvarem a tedy i jiným zvláštním druhem bipolitismu je **občanství Evropské unie** (nikoliv státní občanství Evropské unie).²⁹ Ani v tomto případě se nejedná o klasické“, „mezinárodně právní“ dvojí státní občanství, tedy jev, kdy jedna a táž fyzická osoba je státním občanem dvou (nebo i více) svrchovaných států. K občanství Evropské unie se vyjádřil i Nejvyšší správní soud ČR: *„Pojem stát a státní občanství svým vývojem mění nikoliv snad svůj obsah, ale jistě svoji ‚výjimečnost‘ a nenahraditelnost. Existence Evropské unie a států uvnitř ní, jakož i vývoj pojmů ‚evropské občanství‘ jsou fenomény, které nutí ke změně pohledu na popisované instituty. Hranice domovského státu se pro občany a pro jejich záruky (sociální i ekonomické) začínají stírat a je otázkou vývoje, zda bipolitismus naopak nebude v budoucnu vítaným jevem. Na tento trend mají vliv jistě i globalizační a integrační trendy současné doby, které do značné míry relativizují význam spojení fyzické osoby s jedním státem.“*³⁰. Při tomto vizionářském judikátu Nejvyššího správního soudu se však vtírá otázka, zda i v tomto případě soud „nalézá právo“.

²⁸ O „dvojím“ státním občanství v československé federaci viz kapitola C 4 této práce

²⁹ Občanství (nikoliv státní) EU upravuje čl. 20 a násl. Smlouvy o fungování Evropské unie a čl. 9 až 11 Smlouvy o Evropské unii. Osobně konstrukci dvojího občanství v EU považuji za jeden z „federalizačních“ prvků tohoto útvaru. Tuto úvahu opírám o samu existenci občanství EU, jako „nadstavby“ nad státním občanstvím členských států.

³⁰ Rozsudek NSS 1As 62/2006. Citováno podle L. Bahýlová, J. Filip, P. Molek, M. Podhrázský, R. Suchánek, V. Šimíček, L. Vyhnálek: Ústava České republiky – Komentář, Linde, Praha 2010, str. 248

B. Instituty předcházející státnímu občanství a vznik státoobčanského svazku

1. Historické příklady předobrazů státního občanství

Status civitatis

I přes různé třídění velkých právních systémů současnosti³¹ je nutné za základ právní kultury kontinentální Evropy, kam ČR patří nejen zeměpisně, ale i svým systémem práva, považovat **římské právo**. To se po svém znovuobjevení na italských univerzitách (zejména v Bologni, kde počátkem 12. století vznikla první středověká římskoprávní škola v Itálii, pro kterou se vžil název "glosátoři") až do 16. století, procesem označovaným jako **recepce římského práva**³² rozšířilo po kontinentální Evropě a odtud se pak dále dostávalo i do dalších nemalých částí světa³³.

S institutem podobným současnému státnímu občanství se skutečně lze setkat již v právu starověkého Říma. Tak jako v jiných antických městech a státech, i v Římě platil princip personality, což znamenalo, že práva a povinnosti vyplývající z římského státního zřízení a z římského právního pořádku byly vyhrazené jen pro příslušníky (občany) Říma (*cives Romani*, *Quirites*). Právní osobnost člověka (*caput, caput civis Romani*) byla podmíněna trojím stavem (postavením). Každý člověk, měl-li být plnoprávným subjektem římského práva, musel mít „**status libertatis**“ (stav svobody, tj. být svobodným, nikoliv otrokem), „**status civitatis**“ (stav příslušnosti k římské obci, jakési „římské občanství“) a „**status familiae**“ (stav rodiny, tj. příslušnost k některé z římských rodin).

Římské **status civitatis** se zpravidla **nabývalo narozením** z římského manželství, tedy z manželství mezi římskými občany nebo z manželství mezi římským občanem a osobou, která měla *ius connubii* (právo uzavřít sňatek podle římského práva). Vznik římského občanství dítěte se zpravidla řídil občanstvím rodičů. Římské občanství se mohlo získat i **udělením**. Udělovali ho lidová shromáždění, magistrát nebo později císař.

Občanství se ztrácelo upadnutím do otroctví, odsouzením do vyhnanství, vstupem do svazku jiné obce a z trestu.

³¹ Blíže k tomu viz zejm. V. Knapp: *Velké právní systémy - Úvod do srovnávací právní vědy*, C. H. Beck, Praha 1996, str. 103 a násl.

³² Viz blíže např. J. Kincl, V. Urfus: *Římské právo*, Panorama, Praha 1990, str. 391 a násl. nebo obdobně J. Kincl, V. Urfus, M. Skřejpek: *Římské právo*, C. H. Beck, Praha 1995, str. 69 a násl.

³³ Téměř ve stejné době, kdy se rodila recepce římského práva, se nezávisle na ní, tentokrát ze zdrojů vlastní domácí kultury, začalo vyvíjet anglické **common law**. I ono se pak rozšířilo do velké části světa, kterou kdysi tvořila britská koloniální říše.

V nejstarších dobách Říma pak pouze římstí občané měli k dispozici celou paletu veřejných a soukromých práv.³⁴

Změnou kteréhokoliv z uvedených tří stavů (statutů) nastávala proměna právní osobnosti (*capitis deminutio*, tzv. *kapitisdeminuce*). Při ztrátě příslušnosti k římské obci (*status civitatis*) nastávala *capitis deminutio media* (*kapitisdeminuce* střední); tou zanikla postiženému všechna práva veřejná, ze soukromých potom ta, jejichž základem bylo římské *ius civile*. Z občana se stával cizinec.³⁵

Římské právo bylo v počátečních fázích svého vývoje „národním“ právem kmenových svazů, usazených v oblasti Latia. Proto chránilo a zavazovalo jen ty, kdo byli příslušníky římské obce (*civitas Romana*). Cizinci, stejně jako osoby nesvobodné, žádná práva neměli. Původně byli cizinci jednotně nazýváni „*hostes*“, postupně se ale vyvinulo rozlišování cizinců a jejich různé označení včetně různé obsahové náplně jednotlivých pojmů („*peregrini*“ - od „*per agros venti* = lidé přespolní, „*Latini prisci*“ - obyvatelé Latia, žijící v těsném sousedství Říma, „*Latini coloniari*“ - obyvatelé kolonií, zakládaných na území dnešní Itálie).

Když ale počínaje 3. stol. př. n. l. začali Římané dobývat zámořské oblasti a začleňovat je do teritoria římského státu, nedostávalo již obyvatelstvo těchto provincií římské občanství. K regulaci obchodních vztahů Římanů s cizinci (*peregrini*) se vytvořily postupně v praxi a v ediktech cizineckého praetora zvláštní právní normy, nazývané souborně „*ius gentium*“ (tzv. právo národů).

Naznačený vývoj trval zhruba 9 století, po dobu existence římské republiky a zpočátku císařství. Od konce římské republiky na přelomu našeho letopočtu se však rozdíl mezi Římany, *peregrini* a Latiny stíral. Jak císař upevňoval svou autokratickou moc, proměňovalo se všechno obyvatelstvo říše v poddané více či méně stejného typu a císařské výnosy se začaly týkat všech obyvatel bez rozlišení.

³⁴ Blíže k tomu viz např. J. Kincl, V. Urfus: *Římské právo*, Panorama, Praha 1990, str. 98 – 99 nebo obdobně J. Kincl, V. Urfus, M. Skřejpek: *Římské právo*, C. H. Beck, Praha 1995, str. 69 – 70

³⁵ Podle tehdejšího nazírání bylo veřejným právem to, které se týkalo římského státu, soukromé pak to, které se týkalo prospěchu jednotlivců. V tomto smyslu je často citována definice právníka Ulpiana (asi 170 - 228): "*Publicum ius id est, quod ad statum rei Romanae spectat, privatum, quod ad singulorum utilitatem.*" Podle výše citované učebnice autorů J. Kincl, V. Urfus, M. Skřejpek bylo ve starší době do veřejných práv římského občana zahrnováno právo účastnit se jednání lidového shromáždění, právo vykonávat státní úřady a právo (povinnost) bojovat v řadách "národního" vojska; právo soukromé prezentovaly potom především právo rodinné a hojná a různorodá práva majetková. Podle jiné literatury (K. Rebro: *Římské právo*, Obzor, Bratislava 1980, str. 75) mezi základní veřejná práva římského občana patřilo: aktivní a pasivní volební právo (*ius suffragii* a *ius honorum*), právo účasti na náboženských úkonech (*ius sacrorum*), právo odvolat se k celé římské obci proti rozsudku smrti (*ius provocations*), v oblasti soukromých práv zejména právo uzavřít manželství (*ius connubii*) a právo obchodovat v nejširším smyslu (*ius commrcii*).

V r. 212 n. l. udělil císař Caracalla ediktem „Constitutio Antoniniana“ římské občanství téměř všem svobodným příslušníkům římské říše³⁶.

V té době však již římské občanství nemělo valný význam. Tento trend pokračoval i dále, po rozdělení říše římské na východořímskou a západořímskou v r. 395. Ve východořímské říši sice došlo za císaře Justiniána (jako císař 527 – 565) k hromadnému udělení občanství, ale ani to nic nezměnilo na faktu, že silnějším než občanství byl stav faktické poddanské podřízenosti stále sílící moci císaře.

Řecká polis

Historicky ještě starším předobrazem dnešního institutu státního občanství, než římský status civitatis, je vztah obyvatel k starořeckým městským státům - **polis**.

Zatímco v Římě představoval status civitatis právní vztah fyzické osoby a státního útvaru (státu), ve starověkém (antickém) Řecku se od přelomu 8. a 9. stol. př. n. l., od kdy se utvářela "tradiční" forma organizace starověké řecké společnosti, vyvíjely vtahy fyzické osoby "pouze" k jejich polis (městskému státu)³⁷.

Řekové nechápali polis jen jako územní uskupení, ale především jako náboženskou a politickou asociaci. Původně byla polis pravděpodobně zemědělským sídlištěm. Později vedl rozvoj obchodu a řemesel ke vzniku různých forem polis. Z právního hlediska tvořili členové obce pospolitost, která si své vnitřní záležitosti upravovala podle vlastních zákonů. Hlavním principem, na kterém byla budována, bylo soukromé vlastnictví pozemků a půdy jejími členy, kteří představovali původní obyvatele polis, což je odlišovalo od usedlých cizinců (metoikos) a otroků. Polis nezahrnovala pouze samotné město, nýbrž i zázemí města (chórá) a obyvatelé tohoto zázemí byli taktéž rovnoprávními členy polis. Velké polis s vlastním rozlehlým územím, jako Athény nebo Sparta, byly spíše výjimkami³⁸.

³⁶ S největší pravděpodobností pravým důvodem vydání Constitutio Antoniniana bylo zvýšení příjmů z daní do státní (císařské) pokladny. Blíže k tomu viz např. M. Bartošek: Encyklopedie římského práva, Pyramida, Panorama, Praha 1981

³⁷ Tzv. archaická doba následovala po skončení tzv. temného období někdy od přelomu 8. a 9. stol. a v mnoha směrech položila základy pozdějšího klasického Řecka, které je dnes považováno za kolébku západní civilizace. Za události, symbolizující počátek této epochy, je pokládáno konání prvních olympijských her v roce 776 př. n. l. a rovněž vznik homérských eposů Ilias a Odyssea v 8. století př. n. l.

³⁸ Klasická Sparta se vyznačovala výjimečnou rovností svých občanů, nicméně ještě na počátku 7. století př. n. l. (před Lykúrgovými reformami) byla její sociální struktura značně diferencovaná. Všichni svobodní obyvatelé Sparty se nazývali Lakedaimoňané, avšak plnoprávným občanstvím disponovali pouze **spartiáté resp. Spart'ané**, přičemž každý z nich směl hlasovat na shromáždění (apella). Svobodní obyvatelé lakónského zázemí Sparty byli označováni jako **perioikové** (neměli politická práva). **Heilóti** byli příslušníci podrobeného domorodého obyvatelstva (neměli osobní svobodu, náleželo jim podřadné postavení státem vlastněných otroků).

"Občanem" polis byl svobodný člověk, který se směl účastnit činnosti soudů a vlády; takový "občan" měl rovné postavení před zákonem s jinými "občany", mohl participovat na veřejných záležitostech a měl rovnost šancí na uplatnění v politickém životě (rozhodovaly schopnosti a dispozice, nikoli původ a majetek)³⁹.

"Občanství" mělo v řecké polis dědičný charakter, takže svobodní cizinci, kteří se v řecké polis usadili, se nesměli podílet na jejím politickém životě a například při soudním jednání se museli nechat zastupovat "občanem" dané obce.

Od řeckého slova "polis" je odvozena řada slov, dnes běžně používaných, ať již bezprostředně se vztahujících k institutu státního občanství (apolitismus, bipolitismus) nebo vyjadřujících určitou vlastnost města (kosmopolis, megapolis), nebo je slovo "polis" či ve zmodernizované zkrácené podobě "pol" součástí názvů měst (Persepolis, Tripolis, Neapol, Sevastopol, Sozopol apod.).

Inkolát a indigenát

V Českých zemích se od konce husitského hnutí, tedy od poloviny 15. století, kdy se pojem "koruny království českého" nebo též "koruny svatováclavské" oficiálně nahrazoval pojmem "stát", vytvořila - mimo jiných právních institutů stavovského období - i společná právní instituce celého českého státu - **inkolát** (ius incolatus, z lat. *incola* = usedlý obyvatel) - právo obyvatelské, týkající se však jen obou šlechtických stavů. Každý, kdo byl příslušníkem panského nebo rytířského stavu kterékoli země České koruny⁴⁰, byl již také obyvatelem ve všech zemích českého státu. Český stát měl společný šlechtický inkolát. Inkolát, byl pojmem středoevropského - českého a rakouského stavovského práva a označoval

³⁹ Například Aristotelés ze Stageiry (384 -322 př. n. l.) vymezuje občana jako toho, kdo "...je schopen zúčastnit se shromáždění a pracovat v soudnictví"

⁴⁰ Země Koruny české nebo též Koruna království českého či pouze Koruna česká někdy též zvané České království a přidružené země nebo poněkud nepřesně jen České království je název historického státního útvaru, který byl tvořen svazkem zemí pod svrchovaností českého krále. Jádro tvořily české země, tj. České království, Moravské markrabství, Opavské knížectví a jednotlivá slezská knížectví (větší část ztracena v průběhu 18. stol.). Do r. 1635 byla součástí České koruny též Horní a Dolní Lužice; postupně do ní také patřily v letech 1353 až 1373 Horní Falce, v letech 1373 až 1415 Braniborsko a dále léna "mimo dvůr" (feuda extra curtem) na území německých států poblíž západních hranic České koruny.

Korunu českou právně ustanovil Karel IV. svými bulami ze dne 7. dubna 1348. Stalo se tak vlastně na jakousi obranu před zneužitím královské moci – podle tehdejší konstrukce tento státní celek oficiálně patřil české, tzv. Svatováclavské koruně. Král si mohl korunu, a tím i vládu nad svou zemí, jen "vypůjčit" od sv. Václava. Termín "Koruna a stůl Českého království" se však poprvé objevuje už roku 1322 za vlády Jana Lucemburského.

plnoprávnou příslušnost k domácím šlechtickým rodům, jakousi středověkou obdobu občanství.

Inkolát zařazoval svého nositele mezi „zemskou šlechtu“ v zemích České koruny (kromě obojí Lužice) a v Rakousku a byl zejména titulem k nabývání tzv. deskových (svobodných, šlechtických) statků, čili k "zakupování" v celé oblasti českého státu. Teprve držitel takového statku byl oprávněn účastnit se zemských sněmů a ucházet se o zemské úřady⁴¹.

Všichni šlechtičtí obyvatelé zemí České koruny si však nebyli rovni v přístupu k těmto právům, ale toliko čeští a moravští feudálové se mohli usazovat v kterékoli ze zemí České koruny bez dalšího. Naproti tomu šlechtici lužičtí a slezští se sice bez dalších podmínek mohli usazovat na Moravě, avšak v Čechách jen na základě souhlasu českého zemského sněmu.

Inkolát se získával narozením nebo výslovným udělením, o němž v Českých zemích od korunovace Jana Lucemburského roku 1310 až do stavovského povstání roku 1618 rozhodoval výhradně zemský sněm. Od Obnověného zřízení zemského (1627) jej udílel panovník.⁴²

Pro získání inkolátu cizincem byl uplatňován zvláštní právní režim. V Čechách kupříkladu musel být vysloven souhlas zemského sněmu k přijetí do některého z šlechtických stavů i souhlas tohoto stavu. Příchozího šlechtice dosavadní cizí tituly nepovyšovaly nad šlechtice domácí (nebyly právně uznávány), Předpokladem přijetí byl dále zvláštní závazek - revers - že uchazeč nemá žádné povinnosti vůči jinému pánovi než českému králi, a že slibuje bez výjimky se podříditi českému právnímu řádu i českému panovníkovi jako svému jedinému pánu (je podoba se zákazem dvojího státního občanství jen náhodná?). Tento režim byl uplatňován při "zakupování" cizince v Čechách. Důvody těchto opatření spočívaly jak ve snaze šlechty, aby sama rozhodovala o svých příslušnících, tak i v obavách o celistvost státu, která by se mohla narušit zvláště v pohraničních oblastech, kdyby panství tam ležící získal cizinec, uplatňující autoritu cizího státu nebo panovníka⁴³.

Zásadně se inkolátu nabývalo pro všechny země českého státu najednou a to původně společným rozhodnutím zemského sněmu (českého nebo moravského) a krále. V době pobělohorské (po roce 1620) náleželo udělování inkolátu výhradně králi.

⁴¹ Viz blíže V. Vaněček: Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945, 2. vydání, Orbis, Praha 1970, str. 150; obdobně K. Malý, F. Sivák: Dějiny státu a práva v Československu do roku 1918, Panorama, Praha 1988, str. 119

⁴² K historicky poslednímu udělení inkolátu došlo r. 1847. Získala jej Karla, hraběnka z Bergenu. Viz V. Kindl: Československé státní občanství, in

⁴³ Viz blíže K. Malý, F. Sivák: Dějiny státu a práva v Československu do roku 1918, Panorama, Praha 1988, str. 119 a násl.

Koncem 18. stol. se od inkolátu začal rozeznávat **indigenát** (z lat. *indigena* = domorodý, domorodec). Ten vyjadřoval příslušnost k určitému stavu, např. hraběcímu, rytířskému apod. určité země⁴⁴.

V letech 1812 (účinnost AGBG) až 1848 (zrušení stavovského zřízení v Rakousku) koexistovaly inkolát a indigenát s rakouským státním občanstvím. Zrušením stavovského zřízení v Rakousku ztratily tyto instituty praktický význam; právní význam ztratily v roce 1918.

2. Od poddanství k občanství

Evropské, resp. západoevropské státní útvary, jež ve středověku postupně vznikaly a zanikaly, byly organizovány - mimo jiného - na **principech poddanství** a závislosti jejich obyvatel na vrchnosti (panovníkovi). V tom se český stát od svého vzniku v 9. stol nijak podstatně nelišil od ostatních státních útvarů západní Evropy, již byl součástí, byť v některých ohledech periferní, a jejíž kulturní hodnoty od svého prvopočátku sdílel⁴⁵.

Poddanství, v němž jsou lidé mimoekonomickým způsobem - personálně - do jisté míry připoutáni k půdě s povinností odvádět dávky (rentu), je dominujícím pojmem středověku. Poddaný se však od budoucího občana v mnohém odlišuje. Není subjektem široké škály práv, natož pak veřejných, ale stává se často spíše objektem práva. Nemá možnost podílet se aktivně na řízení státu, ale stává se jen pasivní součástí neplnoprávné masy obyvatelstva, podřízené vůli panovníka, resp. vládnoucí vrstvy. Samozřejmě nelze hovořit ani o formální rovnosti před zákonem, tak jak je to typické pro občany. Pro institut moderního pojetí státního občanství ani pro instituty jemu podobné či blízké pro drtivou většinu tehdejšího obyvatelstva viditelně nebyl prostor. Hlavní význam při stanovování příslušnosti jedince k některému státnímu útvaru pak bylo kritérium místa pobytu.

Osvícenství

Předpokladem překonání a odstranění poddanství jako systému státního zřízení v širších měřítkách i souvislostech, bylo odmítnutí myšlenky právní nerovnosti a závislosti lidí a její nahrazení ideou svobody a rovnosti občanů. Tak se stalo v procesu, který proběhl v 18. století

⁴⁴ K pojmu inkolát blíže viz např. K. Malý a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Leges, Praha, 4. vydání 2010, str. 66 a násl.

⁴⁵ K tomu blíže viz např. K. Malý, F. Sivák: Dějiny státu a práva v Československu do roku 1918, Panorama, Praha 1988, str. 45 a násl.

a který historie označuje jako **osvícenství**⁴⁶. Tehdy se začaly prosazovat občanské principy na úkor poddanství; základní dokumenty té doby začaly přiznávat jedincům určitá základní "občanská" práva. Osvícenství, jako světonázor 18. století bylo výsledkem a vyvrcholením staletí trvajícího procesu sekularizace a racionalizace. Tato změna zasáhla - vycházejíc z humanismu a renesance, které překonala - souhrn středověkých představ o člověku, o Bohu, o světě⁴⁷.

K "občanským" právům, založených **na principu rovnosti**, se nejprve dopracovali ve svých teoretických dílech političtí filozofové a teoretici evropského liberalismu 17. a 18. století, kteří vznik státu chápali jako **společenskou smlouvu**, jež ke svému vzniku vyžadovala právě kategorii rovnosti a svobody - angličan Thomas Hobbes (1588 - 1679), jehož "občan" se ještě svěřoval do poddanství autoritativnímu, byť "rozumnému" státu, angličan John Locke (1632 - 1704), "duchovní otec" přirozenoprávní teorie a zejména francouz Jean Jacques Rousseau (1712 - 1778)⁴⁸.

V myšlence svobody a rovnosti člověka učinili nejdůležitější první krok směrem k modernímu státu, protože z generální klauzule lidské svobody a rovnosti odvozovali i rovné právo všech lidí být občany a tím i spolutvůrci společného státu. Při všech rozdílech mezi těmito "klasiky liberalismu" stojí u všech na prahu novověkého státu jako jeho tvůrce lid⁴⁹.

Konec 18. století v rozhodující míře ovlivnily dvě politické události "Starého" a "Nového" světa: severoamerické hnutí za nezávislost, spojené se vznikem USA (1776) a Velká francouzská revoluce (1789). Obě tyto události pramenily z myšlenek osvícenství a daly vzniknout, mimo jiných pozitivních i negativních odkazů, i dějinným dokumentům. Na severoamerickém kontinentě Prohlášení nezávislosti (4. 7. 1776) a v Evropě francouzské Deklaraci práv člověka a občana. (26. 8. 1789).

Prohlášení nezávislosti, koncipované Thomasem Jeffersonem, které mimo jiného poprvé formulovalo lidská práva jako zásadní program svobodných společenství ("*Pokládáme za*

⁴⁶ Osvícenství vzniklo koncem 17. stol. v Holandsku (Grotius, Spinoza) a Velké Británii (Locke, Hume, Newton). Odtud se těžiště osvícenství přesunulo do Francie (Diderot, Voltaire, Rousseau, Montesquieu) kde v polovině 18. století vyvrcholilo. V Itálii a v Německu (Kant) se osvícenství z hlediska časového i obsahového projevilo s určitým zpožděním.

⁴⁷ Německý teolog a filozof Erns Troeltsch definoval osvícenství jako začátek a základ vlastního moderního období evropské kultury a dějin na rozdíl od do té doby panující kultury ovlivňované církví a teologií. Kronika lidstva, české vydání, Fortuna print, Bratislava 1992, str. 602.

⁴⁸ Rousseauovo dílo "O společenské smlouvě" (Du contract social) - základní státoprávní a sociálně filozofické dílo o přirozené odpovědnosti jednotlivce vůči společnosti jako o základu státu, bylo poprvé vydáno v r. 1762 v Amsterdamu.

⁴⁹ Blíže viz např. V. Klokočka: Politická reprezentace a volby v demokratických systémech, Aleko, Praha 1991, str. 200 a násl., obdobně P. Holländer: Základy všeobecné státoprávní vědy, Všehrd, Praha 1995, str. 57 a násl.

samozřejmě, že všichni lidé jsou stvořeni sobě rovni, že je Stvořitel obdaril určitými nezcizitelnými právy, že mezi tato práva náleží život, svoboda a sledování osobního štěstí ...").

V Prohlášení nezávislosti se pojem "občan" ale ještě nevyskytuje.

Občan

Pojem "občan" vznikl v Evropě, ve Francii, časově na počátku Velké francouzské revoluce. Pojem "občan" zřetelně souvisí s „třetím stavem“ – měšťanstvem. Programovým dokumentem Velké francouzské revoluce byla Deklarace práv člověka a občana (Declaration des droits de l'homme et du citoyen; cité = město, citoyen = měšťan, přeneseně občan)⁵⁰. Tato deklarace pak společně s heslem "Svoboda, Rovnost, Bratrství" ovlivnily vývoj v mnoha dalších zemích. Deklarace již hovořila o právech člověka a občana (v dnešní terminologii a významu). *"Lidé se rodí a zůstávají svobodní a rovnoprávní. Společenské rozdíly mohou být založeny pouze na užitku pro celek Zákon je vyjádřením všeobecné vůle. Všichni občané mají právo podílet se osobně nebo prostřednictvím svých zástupců na jeho tvorbě Všichni občané jsou si před zákonem rovni, mají stejný přístup ke všem veřejným hodnostem, místům, a veřejným zaměstnáním podle svých schopností, jediným rozdílem je ten, který vyplývá z jejich ctnosti a nadání"⁵¹*

Lidská práva, rovnost občanů před zákonem a soukromé vlastnictví zajišťovala následně i Ústava Francie z 3. 9. 1791, kterou Deklarace práv člověka a občana uvozovala, a která se stala vzorem pro všechny občanské ústavy v 19. století⁵².

Těžko lze od Deklarace práv člověka a občana očekávat přesné, detailní rozlišení pojmů "člověk" a "občan" s vysvětlením jejich obsahu a s jejich rozvedením v konkretizujících předpisech. Lze však vyslovit názor, že právě francouzská Deklarace založila budoucí legislativní rozlišení pojmů člověk a občan, lidská a občanská práva. Stejně tak těžko lze očekávat, že by ideály Velké francouzské revoluce byly přijaty kladně a okamžitě tehdejšími mocenskými strukturami evropských států, konzervativní Rakousko nevyjímaje. V historii, jež je "magistra vitae" lze však vystopovat, že většina (ne-li všechny) pokrokových ideálů se

⁵⁰ Klíčovými událostmi v předvečer Velké francouzské revoluce bylo v lednu 1789 vydání obsáhlejšího letáku abbého E. J. Sieyése "Co je třetí stav", svolání Generálních stavů francouzským králem do Versailles 5. 5. 1789 (po 175 letech) a ustavení Národního shromáždění jen ze zástupců třetího stavu (17. 6. 1789) s nárokem reprezentovat vůli národa.

⁵¹ Citováno podle Kroniky lidstva, české vydání, Fortuna Print, Bratislava 1992, str. 611.

⁵² Deklarace práv člověka a občana je platnou součástí i nynější Ústavy tzv. Páté Francouzské republiky, která po hlasování v referendu nabyla účinnosti 4. 10. 1958. Viz blíže např. V. Jirásková: Dokumenty k ústavním systémům, Karolinum, Praha 1996, str. 7 a násl.

prosadila do praxe, byť s menším či větším zpožděním a mnohdy až na "několikátý pokus". Nicméně pojem "občan" byl na světě a právní využití tohoto pojmu mohlo přijít.

Následující, 19. století, se pak v Evropě (ale nejen v Evropě) stalo epochou národních států; 19. století přineslo proces emancipace, spojený se sebeurčením národů a se vznikem národních států⁵³. Na rozdíl od starého národního povědomí se však již pro moderní národ stíral rozdíl mezi privilegovaným (šlechtickým) stavem a prostým lidem, a národ byl založen na všeobecném státním občanství, které muselo být vytvořeno jako "náhražka" za překonanou a odmítnutou poddanskou podřízenost a které mělo znamenat a zaručit právní soudržnost obyvatelstva k danému státu.

Vznik státního občanství v nynějším významu je tak spojen s odmítnutím feudální stratifikace společnosti a hledáním jiných forem právního "připoutání" fyzické osoby k danému státu⁵⁴.

Pojem "státní občan" byl pak využit zejména v souvislosti s přípravou velkých kodifikací soukromého práva⁵⁵, které, mimo jiného, chtěly rozlišit postavení svých občanů a cizinců na území daného státu.

3. Úprava státoobčanského svazku v Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie (ABGB) - Všeobecném občanském zákoníku.

Institut státního občanství (Staatsbürgerschaft) se vyskytl již v prvním dílu nedokončeného občanského zákoníku Josefa II. (vyhlášen 1. 11. 1786), který platil do konce r. 1811.

Během přípravných prací na všeobecném občanském zákoníku vykrytalizoval konsensuální závěr, že v zemích, pro něž bude zákoník vyhlášen, bude nutné jednotné státní občanství.

Dne 1. 6. 1811 byl vyhlášen - s účinností od 1. 1. 1812 (pod č. 946 Sb. z. s.) ABGB - všeobecný občanský zákoník pro veškeré německé dědičné země rakouské monarchie.⁵⁶ V

⁵³ Vedle Evropy 5 velmocí - Velké Británie, Ruska, Francie, Rakouska a Pruska - začátkem 19. stol. vnikaly nebo se obnovovaly na politické mapě Evropy další státy. Např. r. 1829 si Řecko vydobylo po sedmileté válce nezávislost na Osmanské říši, do jejíhož područí se dostalo v r. 1460; v r. 1830 vyhlásila Belgie svou nezávislost na Nizozemsku.

⁵⁴ Jako příklad lze uvést Deklaraci práv člověka a občana z 26. 8. 1789 - politický manifest Velké francouzské revoluce, platnou součástí i nynější Ústavy V. Francouzské republiky.

⁵⁵ Např. Code Napoleon z r. 1804, nebo ABGB z r. 1811; k ABGB viz dále.

⁵⁶ Tento zákoník platil v Československu do roku 1951. Zrušen (až na výjimky) byl zákonem č. 141/1950 Sb., občanský zákoník. Ten v derogačním ustanovení (§ 568) označuje rušený předpis jako „obecný zákoník občanský“.

českém překladu, jež vyšel r. 1812 ve Vídni, se nazýval "Kniha všeobecných zákonů městských", což odráželo skutečnost, že čeština tehdy ještě postrádala termín "občan", "občanský" a německý termín "bürger" byl vnímán jako "měšťan". Překlad německého "bürger" jako občan (a od tohoto slova odvozené pojmy) se v češtině prosazoval postupně až později⁵⁷.

Ustanovení "staatsbürgerschaft" byla zařazena do prvního dílu (o právu osobním)⁵⁸. Bezprostředně se tohoto pojmu týkaly §§ 28 až 32, s tímto pojmem však souvisela i ustanovení další.

§ 28: *"Plného používání občanských práv nabývá se státním občanstvím. Státní občanství v těchto dědičných státech mají děti rakouského státního občana narozením."* Zákon tak preferoval „kontinentální“ zásadu ius sanguinis, tedy vznik státního občanství při narození odvozením od státního občanství rodičů

§ 29: *„Cizinci nabývají státního občanství nastoupením veřejné služby, nastoupením živnosti, jejíž provozování vyžaduje nutně řádné usazení v zemi, dovršeným desetiletým nepřetržitým bydlištěm v těchto státech, leč pod podmínkou, že cizinec po tuto dobu neuválil na sebe trest za zločin.“*

§ 30: *„I bez nastoupení živnosti nebo řemesla a před uplynutím desíti let může být žádáno o udělení státního občanství u politických úřadů, které je mohou udělit se zřetelem ke jmění, výdělečné schopnosti a mravnému chování žadatele.“*

§ 31: *„Státního občanství nenabývá se tím, že někdo jen má statek, dům anebo pozemek anebo jich dočasně užívá, že zřídí obchod, továrnu nebo jest účasten té neb onoho, nejsa usedlý osobně v některé zemi tohoto státu.“*

§ 32: *„O ztrátě státního občanství vystěhováním nebo provdáním státní občanky za cizozemce ustanovuje se v zákonech vystěhovaleckých.“⁵⁹*

Úprava neobsahovala legální definici pojmu a její zařazení do práv osobních bylo i tvůrci zákoníku chápáno jako nesystematické. Podle tehdejší terminologie mělo patřit do předpisů politické povahy.

⁵⁷ Dle sdělení Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR, které jsem si vyžádal, uvedl pojem "občan" jako ekvivalent německého "Staatsbürger" Josef Jungmann v základním díle české lexikologie 19. století, ve Slovníku česko - německém (1835 - 39).

⁵⁸ ABGB byl vyhlášen císařským patentem č. 946 Sbírkou zákonů soudních z 1. 6. 1811, ABGB se sestával z úvodu a tří dílů; celkem měl 1502 paragrafy.

⁵⁹ Citováno podle „Komentáře velkých zákonů československých, sv. 1. – Komentář k čsl. Zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Vydalo právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart v Praze, reprint Codex.

V ABGB konstruované jednotné rakouské státní občanství se neprosazovalo bezproblémově, neboť ani vyhlášené rakouské císařství v r. 1804 (Keiserstaat) neznamenalou úplnou likvidaci „rakouských dědičných zemí“, které si v různém rozsahu držely residua státní výsosti.

Institut státního občanství vyjadřoval protiváhu stavovskému členění populace a jeho prostřednictvím měly být zmenšovány a posléze odstraněny dosavadní rozdíly v oprávněních příslušníků jednotlivých stavů. Vytvářel nový okruh fyzických osob v rámci obyvatelstva na území ovládaném panovníkem habsbursko-lotrinské dynastie, pro něž se ujal a ještě do počátku 20. století v literatuře udržoval pojem „státní poddaní“. To, že občanství bylo původně per analogiam připodobňováno poddanskému poměru, dokládá několik dekretů dvorské kanceláře z let 1816, 1824 a 1833, jimiž byla upravena „poddanská přísaha“ těch, kterým bylo státní občanství uděleno⁶⁰.

Normativně se institut vyvíjel do r. 1848 v rámci občanského práva, ale ani během této doby nebyl nijak legálně definován. Březnovou (Stadionovou) ústavou z roku 1849 byl zahrnut do legislativní materie ústavního práva. Tato ústava však nikdy nenabyla účinnosti a formálně byla Silvestrovskými patenty 31. 12. 1851 zrušena. Tím úprava státního občanství v ABGB zůstala úpravou s nejvyšší právní silou.

I únorová (Schmerlingova) ústava z roku 1861 počítala s jediným státním občanstvím. V prosinci r. 1863 byl přijat **zákon o domovském právu** (č. 105/1863 ř. z.), který úzce souvisel se státním občanstvím. Účinnosti nabyl 24. 1. 1864, ale jen v neuherské části monarchie.

Novou kvalitu ústavní úpravy institutu státního občanství znamenal čl. I. státního základního zákona č. 142/1867 ř. z. (zákon o všeobecných občanských právech), jako součást prosincové ústavy, který vytvořil nové státní občanství předlitavských zemí (zemí a království na říšské radě zastoupených) ke dni účinnosti zákona, tj. k 21. 12. 1867. Jeho znění nasvědčovalo domněnce, že bude vydán nový předlitavský zákon o nabývání, vykonávání a pozbývání státního občanství, což se ale nikdy nestalo, a tak zůstala v platnosti úprava dosavadní, odvíjející se od základních ustanovení v §§ 28-32 ABGB.

Nejpozději dnem 21. 12. 1867 vzniklo i státní občanství uherské. V Uhrách byly důsledky vyrovnání pro státní občanství řešeny novým základním předpisem až v r. 1879 (zák. čl. L/1879), který stanovil, jak se nabývá, respektive pozbývá uherské státní občanství.

⁶⁰ Blíže viz V. Kindl: Československé státní občanství 1918 – 1938 (28. 10. 1918 – 30. 9. 1938), in Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, svazek 1, (uspořádal) K. Malý a L. Soukup, Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, Praha 2010, str. 405 - 430

Až do vzniku samostatného československého státu v roce 1918 se tak státní občanství v českých historických zemích a na slovenském území vyvíjelo na základě rozdílné právní úpravy a na základě odlišné administrativní a soudní praxe. Srovnáním lze však dospět k závěru, že nabývací způsoby byly víceméně totožné a též ztráta státního občanství nastávala obdobně. To, že časově pozdější a komplexnější úprava uherská obsažená v jediném předpise, který byl do r. 1918 jen minimálně doplňován, působila moderněji než kazuisticky rozmělněná úprava v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených, je zřejmé. Klíčový význam měla skutečnost, že v obou právních řádech byl institut státního občanství propojen a svázán s institutem domovského práva. Ten však vykazoval nejen historické, ale i v porovnání konečného stavu v rámci právního řádu předlitavského a uherského značné rozdíly, které se projevíly bezprostředně po vzniku československého státu.

Konečná úprava domovského práva v historických zemích byla obsažena v zákoně č. 222/1896 ř. z. ze dne 5. 12. 1896, jímž se mění ustanovení zákona o domovském právu z roku 1863.

Dalšími předpisy, vztahujícími se do října 1918 ke státnímu občanství, byly **dekrety dvorské kanceláře**.

C. Československé státní občanství

Československé státní občanství souvisí s vývojem československého státu a odrážejí se v něm důležité zlomové momenty jeho dějin. Z tohoto hlediska lze rozdělit více než sedmdesátileté období existence československého státu do čtyř etap:

1. vznik samostatného československého státu a období tzv. první republiky,
2. doba nesvobody
3. obnovení československé státnosti po 2. světové válce a vývoj následující do roku 1968,
4. období československé federace.

1. Vznik československého státního občanství v roce 1918 a období tzv. první československé republiky^{61 62}

Československé státní občanství de facto vzniklo tímž okamžikem, kdy vznikl československý stát, tj. 28. října 1918. Nejvyšší správní soud je s jistým časovým odstupem vymezil jako „stav příslušnosti k státnímu lidu“ nebo v tomtéž nálezu na jiném místě jako „trvalý státní svazek pojící jednotlivce trvale k tomuto státu“⁶³. Současně došlo pro tento stát k zániku dosavadního státního občanství, tj. oné státní příslušnosti, která by mohla být podkladem uplatnění nějakých práv a povinností oproti novému československému státu.

První právní úpravu československého státního občanství obsahoval oběžník ministerstva vnitra z r. 1919. Za československého občana byl podle něj považován ten, kdo měl k 28. 10. 1918 **domovské právo** v některé obci, nad níž Československo vykonávalo svojí svrchovanost (území Československa nebylo, resp. ani nemohlo být vymezeno standardními státními hranicemi). Pokud někdo takové domovské právo neměl, byl cizincem i přesto, že měl v některé obci pod svrchovaností československého státu bydliště. Takto postupovala administrativní praxe, usměrňovaná ministerstvem vnitra, která byla později

⁶¹ Právní úprava československého státního občanství v letech 1918 až 1946 je zpracována v publikaci V. Verner: Státní občanství a domovské právo republiky Československé, Právnické vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, Praha 1947

⁶² Blíže k dané problematice viz: K. Malý: Vznik ČSR a problematika státního občanství, Právník CX XVII, 1988, s. 913 a V. Kindl: Československé státní občanství 1918 – 1938 (28. 10. 1918 – 30. 9. 1938), in Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, svazek 1, (uspořádal) K. Malý a L. Soukup, Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, Praha 2010, str. 405 – 430.

⁶³ Nález NSS z 30. června 1923, č. 11606, Bohuslavova sbírka, řada administr. 2588. Zajímavě pojatou knižní definici nabízí Ottův slovník naučný nové doby IV/1, Praha 1936, s. 660.

opakovaně potvrzena Nejvyšším správním soudem. Konečná podoba právní úpravy proběhla až po ukončení mírových jednání po 1. světové válce.

a) Československé státní občanství v Ústavní listině z roku 1920

Ústavní listina z 29. 2. 1920 stanovila v § 4: „(1) *Státní občanství v Československé republice je jediné a jednotné. (2) Podmínky nabytí, účinků a zániku státního občanství Československé republiky určuje zákon. (3) Příslušník cizího státu nemůže být zároveň příslušníkem Československé republiky.*“

Ústavní úprava jednak vycházela z modelu unitárního státu (jednotné státní občanství) a jednak požadovala pro československého státního občana exkluzivitu jediného státní občanství. Příslušník cizího státu nemohl být zároveň příslušníkem Československé republiky; nemohl být vůči ČSR současně státním občanem i cizincem. Ani navenek rigidní ústavní úprava ovšem nezabránila případům vzniku (ať podle mírových smluv nebo předpisů některých států) dvojího (event. vícenásobného) státního občanství, které trvalo nerušeně vedle sebe i podle československého právního řádu, ani tyto případy neřešila. Nestanovila např., že se má přihlížet především k československému občanství a druhé považovat za neexistující nebo opačně. Ústavní zásada nebyla provedena ani v navazujícím ústavním zákoně o státním občanství (viz níže). Proto např. prof. Zd. Peška v komentáři k ustanovení poznamenal, že „otázka by mohla být řešena i obyčejným zákonem podle vhodnosti různě⁶⁴.“

K vyloučení sporů, které by mohly mezi Československou republikou a některými státy vzniknout, bylo do několika mezinárodních smluv pojata ustanovení, že ČSR a druhá smluvní strana nebudou přijímat za státní občany osoby, které druhá smluvní strana nepropustí ze svého svazku. Taková ustanovení byla obsažena ve smlouvě s Rakouskem (1921), Německem (1922), Polskem (1922) a USA (1929). Německo však toto ustanovení smlouvy (čl. 13) r. 1936 vypovědělo. Důvodem byla ta její pasáž, která ukládala povinnost propuštění ze státního svazku, když osoba přeložila bydliště do druhého státu. Motivem byla nepochybně snaha ztížit situaci politické emigraci do ČSR a znemožnit nebo alespoň zkomplikovat přístup německých státních příslušníků k československému státnímu občanství.

⁶⁴ Viz.: Československá ústava a zákony s ní souvisele. I. díl, uspořádal Z. Peška, Praha 1935, s. 172. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu úst. zák. č. 236/1920 Sb. z. a n. a zpráva ústavního výboru k témuž návrhu zákona in: Československá ústava a zákony s ní souvisele, I. díl, uspořádal Z. Peška, Praha 1935, ss. 807-811.

V ostatních případech dvojího státního občanství se judikatura Nejvyššího správního soudu ustálila na názoru, že nelze uznávat nabytí cizího státního občanství bez propuštění ze svazku československého státního občanství a možné je udělovat československé občanství jen těm, kteří prokáží pozbytí svého dosavadního občanství.

b) Ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n.

Ústavní listina stanovila, že podmínky nabývání, účinků a zániku státního občanství Československé republiky určuje zákon. I když ústavní listina měla na mysli zřejmě jen zákon „běžný“, 9. 4. 1920 přijalo Národní shromáždění **ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé.**⁶⁵ Důvodem, že daný předpis byl přijat jako ústavní zákon, zřejmě byl požadavek hlavy 1, čl. 1 Smlouvy mezi čelnými mocnostmi spojenými a přidruženými a Československem podepsané v Saint Germain-en-Laye dne 10. září 1919 (č. 508/1921 Sb. z. a n.), která formulovala závazek Československa obsah následujících článků Smlouvy (č. 2 - 8) uznat za „základní zákony“^{66 67}.

Ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n. představuje základní ucelenou úpravu československého státního občanství, platnou až do r. 1949. Vycházel z právní úpravy platné z období před vznikem samostatného Československa a reagoval na závazky z mezinárodních smluv, uzavřených po 1. světové válce. K provedení tohoto ústavního zákona přijala 30. 10. 1920 vláda **nařízení (č. 601/1920 Sb. z. a n.)**.

Ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n. se skládal z 21 paragrafů a stanovil, kdo jsou státními občany československými (§ 1 a 2), způsoby nabývání a pozbývání československého státního občanství (§ 3 až 12), právo domovské (§ 13 až 15) a ustanovení obecná (§ 15 až 21). Jeho text obsahuje značné množství odkazů „pod čarou“ na mezinárodní smlouvy. Ucelený text ústavního zákona č. 236/1920 Sb. z. a n. tvoří přílohu č. 1 této práce.

Státními občany československými podle tohoto ústavního zákona (§ 1) byli:

⁶⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu úst. zák. č. 236/1920 Sb. z. a n. a zpráva ústavního výboru k témuž návrhu zákona tamtéž, str. 807-811.

⁶⁶ Čl. I: *Československo se zavazuje, že ustanovení obsažená v člancích 2 až 8 této hlavy budou uznána za základní zákony, že žádný zákon, žádné nařízení, ani žádný úkon úřední nebude v odporu nebo nesouhlase s těmito ustanoveními a že žádný zákon, žádné nařízení, ani žádný úkon úřední proti nim nebude mít moci.*

⁶⁷ Ke vztahu mezinárodních smluv a ústavního zákona č. 236/1920 Sb. z. a n., resp. k odchylkám textu smluv a ústavního zákona, akceptovaných československou praxí viz blíže V. Kindl: Československé státní občanství 1918 – 1938 (28. 10. 1918 – 30. 9. 1938), in Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, svazek 1, (uspořádal) K. Malý a L. Soukup, Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, Praha 2010, str. 405 – 430.

1. Ode dne 28. října 1918 osoby, které nejpozději dnem 1. ledna 1910 získaly a od té doby nepřetržitě mají domovské právo v území někdejšího mocnářství Rakousko-uherského, jež náleží nyní Československé republice.

2. Bývalí státní občané říše Německé, kteří mají své řádné bydliště na územích, která náležela dříve k říši Německé a která od ní připadnou k republice Československé.

3. Bývalí státní občané němečtí, rakouští a uherští, kteří se narodili na území Československé republiky jako děti státních občanů německých, majících na tomto území řádné bydliště, nebo státních občanů rakouských nebo uherských, majících tam právo domovské, i když osoby, o něž jde, samy nemají v době, kdy tento zákon vejde v platnost, bydliště nebo domovského práva v republice Československé.

4. Ode dne 28. října 1918 ti, kdož před tímto dnem měli právo domovské v některé obci bývalého mocnářství Rakousko-Uherského mimo území republiky Československé a stali se skutečnými úředníky nebo zřizenci Československého státu, nebo některého československého státního ústavu nebo podniku.

Citovaný § 1 ústavního zákona tak rozdělil osoby, které se staly československými státními občany do čtyř skupin. U dvou (bod 1. a 4.) konstatoval vznik státního občanství k 28. 10. 1918, u dvou (bod 2. a 3.) ke dni platnosti příslušných smluv, tj. u smlouvy s Německem k 10. 1. 1920 (datum připojení Hlučínska k Československu, resp. datum platnosti Versailleské mírové smlouvy, která toto připojení stanovila; v tomto případě není na místě text ústavního zákona „... která případnou“ protože ke dni přijetí ústavního zákona již toto území bylo součástí Československa), u smlouvy s Rakouskem k 16. 7. 1920. Dosavadní udělení státního občanství od 28. 10. 1918 k uvedeným datům zůstala v platnosti, pokud u těchto osob nedošlo k řádnému nabytí jiného státního občanství. Ustanovení § 1 tak na ústavní úrovni legalizovalo status quo.

Zčásti do budoucna měl působit § 2 předmětného ústavního zákona, který zformuloval pravidlo, podle kterého, *“o osobách, které se narodily nebo narodí na území Československé republiky, má se za to, že jsou státními občany československými, není-li prokázáno, že narozením nabyly jiného státního občanství.* Ústavní zákon tak vytvořil fikci vzniku československého státního občanství narozením, přičemž připustil možnost prokázat opak.

Nabývání československého státního občanství upravovaly § 3 až 12. V § 3 byla vyjádřena kontinuita s předchozí úpravou (*„dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství, pokud tímto zákonem se nemění, zůstávají nadále v platnosti.“*)

Zatímco důvody nabytí československého státního občanství v důsledku vzniku Československé republiky 28. 10. 1918 měla charakter jednorázových norem, byly ponechány

v platnosti starší, původně rakouské a uherské normy, které měly trvalou časovou působnost. Tyto normy, zejména občanský zákoník, zákon o právu domovském a dekrety dvorské kanceláře, i nadále určovaly důvody trvalých způsobů nabývání a pozbývání československého státního občanství.

Jejich přehled byl v období let 1920-1939 podáván různými autory. Komentář k obecnému občanskému zákoníku, díl I., str. 280-281, uvádí **důvody nabývání státního občanství** v tzv. historických zemích: **narozením** (§ 28 o.z.o., podle principu ius sanguinis), **legitimací** (adopcí), **sňatkem** (provdáním se), **naturalizací** (udělením cizinci) a **místem narození** (resp. nelezení - ius soli). Stejně důvody pro nabytí státního občanství platily i na Slovensku a Podkarpatské Rusi, byť s ne vždy zcela totožným obsahem (podmínkami) a s odkazy na jiné právní předpisy.

Obdobně pozbytí československého státního občanství mohlo být z těchto důvodů (v tzv. historických zemích): **propuštěním ze státního svazku** (z úředního rozhodnutí; na vyhovění žádosti o propuštění nebyl právní nárok, z iniciativy státu mělo propuštění zčásti sankční charakter), **legitimací** (adopcí cizincem) a **sňatkem**. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi mohl občan pozbyt státní občanství z důvodu **propuštění, úředním výrokem** (nálezením ministra vnitra), **nepřítomností** (fakticky opuštěním státu po dobu deseti let), **legitimací** (cizím státním příslušníkem) a **sňatkem** (provdáním se).

Další ustanovení ústavního zákona č. 236/1920 Sb. z. a n. upravovaly právo opce. Jejím prostřednictvím bylo možné ústavním zákonem a mezinárodními smlouvami určené státní občanství bývalých občanů rakousko-uherské monarchie odmítnout a zvolit si občanství jiné. Pro československé státní občanství mohlo optovat celkem 6 skupin osob, žijících na území 7 poválečných států v rozdílně stanovených lhůtách, naopak opci pro cizí stát mohlo pozbyt československé státní občanství šest skupin osob ve prospěch 7 států.

§ 4: „*Jiné státní občanství, než jim podle ustanovení odst. 1. tohoto zákona přísluší, mohou si zvoliti (optovati):*

1. Státní občané uvedení v § 1, odst. 1., pokud měli přímo před tím, že se stali příslušníky některé obce v území, uvedeném v § 1, odst. 1., domovské právo v jiné části někdejšího mocnářství Rakousko-Uherského, ležícího mimo obvod Československé republiky.

2. Cizozemci, kteří měli domovské právo na území, uvedeném v § 1, odst. 1., a nabyvše pak bezprostředně domovského práva v jiné obci bývalého mocnářství Rakousko-Uherského, ležící mimo obvod Československé republiky a nynějšího státu Rakouského a Uherského, stali se státními občany státu, v jehož hranicích leží nynější obec domovská.

Optovati možno v propadné lhůtě jednoho roku, a to v případě 1. ve prospěch státu, na jehož území leží bývalá obec domovská, a v případě 2. ve prospěch Československé republiky ve lhůtě do 30. dubna 1921.

3. Státní občané, kteří nejsou jazykem a rasou Čechoslováky.

4. Cizozemci, kteří jsou jazykem a rasou Čechoslováky a nabyli jen proto, že příslušeli domovským právem do některé obce někdejšího mocnářství Rakousko-Uherského, ležící mimo území Československé republiky, státního občanství v Itálii, Polsku, Rakousku, Rumunsku, státu Srbsko-Hrvatsko-Slovinském nebo v Uhersku.

Optovati možno v propadné lhůtě 6 měsíců, a to v případě čís. 3. ve prospěch Itálie, Polska, Rakouska, Rumunska, státu Srbsko-Hrvatsko-Slovinského neb Uherska, jestliže v dotčeném státě většina obyvatelstva mluví jazykem optujícího, nebo náleží jeho rase, v případě 4. ve prospěch Československé republiky.

Pro příslušníky obcí, ve kterých se bude konati plebiscit, počíná lhůtě teprve dnem, kdy o státní příslušnosti jejich obce bude rozhodnuto.

5. Státní občané, vyjmenovaní v § 1, odstavec 2.

6. Němečtí státní občané československé národnosti, kteří mají své řádné bydliště v Německu; mají-li své řádné bydliště mimo říši Německou a mimo Československou republiku, přísluší jim právo opce jen tehdy, jestliže neodporuje to zákonům státu, v němž žijí, a jestliže v něm nenabyli dosud státního občanství.

Optovati možno v propadné lhůtě 2 let a to v případě 5. pro státní občanství německé, v případě 6. ve prospěch Československé republiky.

7. Státní občané uvedení v § 1, odst. 3.

Osoby tyto mohou v propadné lhůtě 2 let prohlásiti před příslušnými úřady československými svého bydliště, že se vzdávají svého státního občanství ve prospěch toho státu, jehož státními občany byli přímo před tím, nebo který vykonává svrchovanost nad územím, v němž dotčená obec leží.

Na tato pravidla navazoval § 5, podle kterého „Právo opce (§ 4) vykonávají samostatně osoby starší 18 let. Na ženu provdanou, jejíž manželství nebylo soudně ani rozloučeno, ani prohlášeno za neplatné, vztahuje se opce manželova.

Na manželské děti do 18 let vztahuje se opce otcova, nebo není-li otce, matčina.

Na nemanželské děti do 18 let vztahuje se opce neprovdané matky, Není-li rodičů, nebo je-li nemanželská matka provdána za muže, jenž není otcem dítěte, optuje jménem dítěte zákonný zástupce.

Pro posouzení náležitosti opce, uvedených v odstavcích předcházejících, je rozhodný den, kdy se opce koná. Opce vykonanou ať samostatně, ať rodiči, manželem či zákonným zástupcem, nelze odvolati.

Podrobnější ustanovení o výkonu opce vydá vláda nařízením. “ Věková hranice pro opci tak byla nižší než tehdy právem stanovená hranice zletilosti (21 let).

Další ustanovení ústavního zákona upravovaly důsledky opce. § 6: „Dnem řádně vykonané opce nastává změna ve státním občanství dotčených osob.“ § 7: „Osoby, které po opci pro Československou republiku přenesou na její území v propadné lhůtě 12 měsíců ode dne opce své řádné bydliště, nebudou podrobeny žádné dovozní dávce ze svého movitého jmění, jež ve lhůtě té na zmíněné území přivezou.“ A § 8: „Osoby, jež optovaly pro cizí státní občanství, jsou povinny převést v propadné lhůtě 12 měsíců ode dne opce své bydliště do státu, ježž volily. Jest jim však volno podržeti vlastnictví zdejších svých nemovitostí podle ustanovení platných pro občany československé a odvézti s sebou v uvedené propadné lhůtě své jmění movité bez jakékoli dávky vývozní.“

Využití domovského práva bylo obsaženo v § 9: „Osobám, které nabyly domovského práva, uvedeného v § 1, odst. 1., teprve po prvním lednu 1910, a příslušely před tím právem domovským do některé obce, ležící v území bývalé říše Rakousko-Uherské, mimo území nynější republiky Československé, určí vláda nařízením propadnou lhůtu, do níž mohou podati žádost za přiznání československého státního občanství. Až do rozhodnutí o ní, pokud se týče do uplynutí lhůty hledí se k nim jako ke státním občanům republiky Československé.“, § 10: „Osoby, které teprve po prvním lednu 1910 nabyly domovského práva na onom území bývalé říše Rakousko-Uherské, jež náleží nyní státu Srbsko-Hrvatsko-Slovinskému, a které přímo před tím měly domovské právo v některé obci, ležící na území, uvedeném v § 1, odst. 1., nabudou státního občanství československého, jestliže se nebudou ucházeti o státní občanství Srbsko-Hrvatsko-Slovinské ve lhůtě, stanovené vládou Srbsko-Hrvatsko-Slovinskou, nebo jestliže, žádané státní občanství Srbsko-Hrvatsko-Slovinské bude jim odepřeno. Státního občanství československého řečené oso nabudou dne, kdy uplyne lhůtě uvedená v odstavci předcházejícím, nebo dne, kdy jim bylo dodáno zamítavé vyřízení jejich žádosti“, § 11: „Osoby, které

a) příslušejí právem domovským do některé obce, ležící v území bývalé říše Rakousko-Uherské, jež mírovou smlouvou bylo odstoupeno Itálii, avšak nenarodily se tam; anebo

b) které v některé obci uvedené pod písmenem a) nabyly práva domovského pouze na základě svého úředního postavení anebo až po 24. květnu 1915, stanou se bez dalšího státními občany republiky Československé, jestliže náležely právem domovským do některé obce, ležící v území

Československé republiky, přímo před tím, než nabyly práva domovského v území uvedeném pod písmenou a), nepodají-li v propadné lhůtě jednoho roku u příslušných italských úřadů žádost za přiznání státního občanství italského, nebo podají-li sice žádost včas, ale bude-li žádost zamítnuta.“ a § 12: Státní občané českoslovenští, kteří

a) příslušeli právem domovským dříve do některé obce, uvedené v § 11, pís. a), nebo jejichž otec, nebo, není-li otec znám, jejichž matka do některé obce tam příslušeli, nebo kteří

b) sloužili za nynější války v armádě italské, nebo jejich potomci, přestanou býti státními občany československými, podají-li do jednoho roku u příslušných italských úřadů žádost za přiznání státního občanství italského, a bude-li žádosti jejich vyhověno.“

Kontinuitu s dosavadními pravidly ohledně nabývání a pozbývání domovského práva⁶⁸, vyjádřil ústavní zákon v § 13: „*Dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání práva domovského, pokud tímto zákonem se nemění, zůstávají v platnosti. Pro povinnost obce přijímatí do svazku obecního platí však na bývalém území uherském ustanovení zákona ze dne 5. prosince 1896, čl. 222 ř. z.*“. Toto ustanovení je možné chápat jako snahu částečně unifikovat institut domovského práva na Slovensku a Podkarpatské Rusi podle předpisu platného pro historické země. Výkladová praxe na „bývalém území uherském“ se však vytvářela postupně.

Další ustanovení, týkající se domovského práva (§ 14 a 15) přináší zvláštní režim v případě osob, které se stávají státními občany dle ustanovení tohoto zákona: § 14: „*Pokud osoba, která podle ustanovení tohoto zákona stala nebo stane se státním občanem československým, nemá na území Československé republiky obce domovské, nabývá domovského práva v té obci, která byla naposledy její obcí domovskou, nebo domovskou obcí jejího manželského otce, nebo nemanželské matky; není-li takové obce, tedy v oné obci, kde měla ona, nebo její právě uvedení předkové, naposledy své řádné bydliště; není-li ani takové obce, tedy v oné obci řečeného území, kde se ona sama nebo její právě uvedení předkové narodili.*

Nelze-li ani tak určit její obec domovskou, přísluší jí právo domovské v obci, kde se po prvé po svém návratu z ciziny, jako v řádném bydlišti usadí.“ a § 15: „Osoby, uvedené v § 1, odst. 4., mají právo domovské v obci, ve které jest jim vykázáno trvalé sídlo úřední či

⁶⁸ Domovské právo se stalo základem pro vznik československého státního občanství. Domovské právo či též domovská příslušnost byl právní institut „příslušnosti k obci“. Představoval právo na nerušený pobyt v obci a na chudinské zaopatření z její strany. Institut domovské obce vznikl v českých zemích v souvislosti se zavedením obecní samosprávy v roce 1849, zůstal v platnosti i za první republiky a zrušen byl až roku 1948. Ucelenou zákonnou úpravu představuje zákon č. 105/1863 ř. z., o právu domovském, zrušený zákonem č. 174/1948 Sb., o zrušení domovského práva

služební. Je-li toto sídlo mimo území republiky Československé, nabývá osoba dotčená domovského práva v Praze.“

Další ustanovení ústavního zákona byla zařazena do „ustanovení obecných“. Podle § 16 *„manželky sledují své muže a děti do 18 let své rodiče, podle § 5 tohoto zákona ve všech případech, na které se tento zákon vztahuje. Toto ustanovení nevztahuje se však na případy § 1, č. 4 a § 15.“* Sankční charakter měl § 17, podle něhož *„členové rodu Habsbursko-Lotrinského nemohou nabývatí státního občanství a práva domovského v území Československé republiky. Dřívější jejich státní občanství a právo domovské v této republice zaniká.“*

Zmocňovací ustanovení pro vydání nařízení vlády představoval § 18: *„Vláda se zmocňuje, by pro území, které podle mírové smlouvy s Německem připadlo k Československé republice, upravila nařízením poměry státního občanství a domovského práva pro dobu, nežli dojde ke všeobecné nové úpravě zákonem.“* i § 19: *„Vláda se zmocňuje, aby ku provedení tohoto zákona dohodla se o podrobnostech s vládami států, jichž se týče.“* Na základě tohoto zmocnění se vláda dohodla k provedení zákona „o podrobnostech“ s vládami republikánského Rakouska a Německé říše. Dne 7. 6. 1920 byla podepsána tzv. smlouva Brněnská s Rakouskem (č. 107/1921 Sb. z. a n.) a 29. 6. 1920 smlouva s Německem (č. 308/1921 Sb. z. a n.). Tyto smlouvy modifikovaly v detailech některá ustanovení ústavního zákona (týkaly se opce) a působily jako „lex specialis“ k zákonným ustanovením. Zvláštní význam měla pro Československo smlouva s Rakouskem (tzv. Brněnská), která negovala ustanovení rakouského zákona o státním občanství z 5. 12. 1918, jímž Rakousko umožnilo získat rakouské státní občanství prohlášením osobám z Čech, Moravy a Slezska i Uher, které na Rakouském území pobývaly a zejména osobám z tzv. provincií Deutschböhmen a Sudetenland, ve kterých se německé obyvatelstvo stavělo proti vzniku Československa.

Územní spory mezi Československem a Polskem (v oblastech Těšínska, Oravy a Spiše) se promítly i do problematiky státního občanství. Průběh státních hranic v daných enklávách byl určen „Rozhodnutím konference velvyslanců v Paříži ze dne 28. července 1920 o Těšínsku, Oravě, Spiši“, které bylo vyhlášené až 18. 12. 1924 a publikované pod č. 20/1925 Sb. z. a n.. Dané rozhodnutí obsahovalo (čl. 3) i pravidla pro státní občanství obyvatelstva na těchto územích. Ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n. se tak na obyvatelstvo těchto území vztahoval jen subsidiárně, pokud v „Rozhodnutí“ nebyla úprava speciální. Následná smlouva mezi Československem a Polskem o právních a finančních otázkách, uzavřená 23. 4. 1925 (č. 56/1926 Sb. z. a n.) byla rovněž dohodou podle § 19. úst. zákona č. 236/1920 Sb. z. a n.

Poslední dohodou, uzavřenou podle § 19 úst. zákona č. 236/1922 Sb. z. a n. je naturalizační dohoda se Spojenými státy americkými z 16. července 1928, která byla do československého právního řádu vložena zákonem č. 60/1930 Sb. z. a n.

§ 20 řešil účinnost, nikoliv ale uvedením konkrétního data, ale odkazem na konkrétní událost: „*zákon tento nabude účinnosti, pokud jde o poměr ke státům, utvořeným z území bývalé říše Rakousko-Uherské, dnem, kdy vstoupí v platnost mírová smlouva, uzavřená s Rakouskem dne 10. září 1919 v St. Germainu en Laye, pokud pak jde o poměr k říši Německé, dnem, kdy vstoupí v platnost mírová smlouva, uzavřená s říší Německou ve Versailles dne 28. června 1919. Oněmi dny počnou se zejména lhůty, pro které zákon tento nestanoví jiného počátečního dne. Dny právě uvedené budou oznámeny vládní vyhláškou, uveřejněnou ve Sbírce zákonů a nařízení.*“ a § 21 uložil *provést tento zákon ministru vnitra*. Vyhláška ministra vnitra, vydaná v dohodě s ministrem zahraničí stanovila, že ústavní zákon nabyl účinnosti ve vztahu ke státům utvořeným na území bývalé říše Rakousko-Uherské dnem 16. 7. 1920, v poměru k říši Německé dnem 10. 1. 1920, tj. v dny, kdy vstoupily v platnost příslušné mírové smlouvy s těmito státy. Československá vláda ignorovala nabytí platnosti Trianonské smlouvy s Maďarskem (26. 7. 1921)⁶⁹; pro bývalé občany uherské byl rovněž rozhodný den 16. 7. 1920.

Účelem ústavního zákona č. 236/1920 Sb. z. a n. bylo upravit a co nejrychleji stabilizovat státoobčanské poměry po vzniku ČSR. V literatuře byl ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n. hodnocen jako příliš podrobný, složitý a navíc obsahující některé rozpory⁷⁰. Aplikace ústavního zákona však nebyla bezproblémová, zejména na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde dlouhodobě přetrvával problém splnění § 1, bod 1., požadující získání domovského práva nejpozději dnem 1. 1. 1910 a jeho nepřetržité držení až do nabytí platnosti zákona. Různé výkladové přístupy i judikatura Nejvyššího správního soudu vyvolaly potřebu upravit věc zákonem. Na základě poslanecké iniciativy byl 1. 7. 1926 přijat **ústavní zákon o udělení štátního občianstva československého niektorým osobám (č. 152/1926 Sb. z. a n.)**, tzv. „lex Dérer“, který byl kompromisem mezi výkladem Nejvyššího správního soudu a praxe a „výkladem bývalého Uherska“. (Viz dále)⁷¹

⁶⁹ J. Žlábek a V. Verner vysvětlili tuto skutečnost v komentáři své práce (viz poznámka sub 8), na ss. 54-55 tím, že mezinárodní smlouvy s Československem (mluví se v ní o bývalém území Rakousko-Uherska) a Rakouskem vstoupily v platnost současně, kdežto smlouva Trianonská s Maďarskem se smlouvou s Československem „v tom směru nesouhlasí“

⁷⁰ Srov. např. Vavřínek, F., Základy práva ústavního I, Praha 1925 (5. vydání), s. 38.

⁷¹ Srov.: Důvodovou zprávu k návrhu tohoto zákona, zprávu ústavně právního výboru poslanecké sněmovny a oběžníky ministerstva vnitra k provedení zákona in: Československá ústava a zákony s ní související, I. díl,

Citovaná studie doc. Kindla obsahuje též zevrubné hodnocení úst. zákona č. 236/1920 Sb. z. a n., s nímž je možné se zcela ztotožnit a které vychází z toho, že tehdejší právní řád nestanovil obecné pravidlo, podle něž by byla platnost právních norem vymezena jen pro občany státu. Pokud právní norma chtěla ze svého dosahu vyloučit cizince, muselo to v ní být výslovně uvedeno. V pochybnostech platila zásada rovnosti mezi občany a cizinci a tedy nepředpokládalo se omezení normy jen na státní občany.

Obsah státoobčanského poměru nebyl ani za první republiky vymezen přesnou a vyčerpávající formulací. Obecně byla tradičně uváděna následující práva vyplývající ze státoobčanského svazku:

- a) právo občana na ochranu v mezinárodních vztazích;
- b) právo na nerušený pobyt uvnitř státního území, z něhož nelze být vyhoštěn žádným individuálním rozhodnutím soudních nebo administrativních orgánů;
- c) právo na řádné administrativní a soudní řízení;
- d) práva politická, tj. především aktivní a pasivní volební právo do zákonodárných sborů a orgánů územní samosprávy, výkon veřejných funkcí, ať čestných (např. porotců) nebo placených (státní a ostatní veřejní zaměstnanci). Státní občané obecně nepodléhali omezením obsažených v právu spolčovacím (cizinec nemůže být členem politického spolku), shromažďovacím, tiskovém (cizinec nemůže být odpovědným redaktorem) a omezením v předpisech chránících domácí pracovní trh vesměs uložených výslovně cizincům (jen státní občan mohl být advokátem, notářem, lékařem, lékárníkem, církevním funkcionářem, učitelem na národní škole).

Literatura v polovině třicátých let ale konstatovala, že právní rozdíly mezi cizinci a státními občany „se stále zmenšují“, i když v udělování státního občanství lze pozorovat „rigorózní praxi“.

Stejně tak okruh povinností vyplývajících ze státního občanství bylo možno vymezit jen rámcově:

- a) státoobčanská poslušnost a věrnost, tj. povinnost zdržet se všech jednání směřujících k poškození československého státu;
- b) nést finanční a věcná břemena ukládaná státem a poskytovat mu osobní služby, tj. především vojenskou službu.

Předpisy o československém státním občanství neobsahovaly ustanovení o příslušnosti k rozhodování sporů o státním občanství. V praxi se ustálilo rozhodování tím úřadem, který

rozhoduje o udělování státního občanství, tj. v historických zemích v první instanci zemský úřad, v druhé instanci ministerstvo vnitra. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi jen ministerstvo vnitra. Rozhodnutí byla „stěžovatelná“ k Nejvyššímu správnímu soudu.

Z literatury i početné judikatury je zřejmé, že spory o státní občanství byly poměrně frekventované až do r. 1938 a jejich počet se nijak výrazně nesnižoval. Nešlo jen o to, zda určité osoby jsou či nejsou státními občany, k čemuž dávala podmět jak strana, tak úřad. Častá byla i žádost cizozemských úřadů, které takové rozhodnutí potřebovaly pro řešení jiných záležitostí (vyhoštění, cestovní pasy, volební právo a pod.). Zejména ve vztahu k zahraničí se projevovalo jako nedostatek to, že českoslovenští občané nedisponovali všeobecným průkazním dokladem o tom, že jsou věrohodně držiteli státního občanství. Jako průkazní dokument se použil jakýkoliv dokument, který byl v souvislosti se státoobčanskou agendou vyhotoven (naturalizační dekret, opční dekret, ale také domovský list). Proto ministerstvo vnitra vydalo 15. 12. 1926 vyhlášku č. 225/1926 Sb. z. a n. doplněnou 1. 12. 1928 (č. 108/1928 Sb. z. a n), aby na žádost bylo na zvláštním formuláři vydáváno „osvědčení“ o státním občanství. Osvědčení vydávaly okresní úřady dle domovské obce žadatele, osobám příslušným dle měst se zřízeným magistrátem přednostové městských notářských úřadů. Osvědčení bylo platné deset let.

c) **Ústavní zákon č. 152/1926 Sb. z. a n.**

V roce 1926 (1. 7.) byl přijat **ústavní zákon č. 152/1926 Sb. z. a n. o udělení státního občanství československého některým osobám** (ve Sb. z. a n. publikován ve slovenštině), tzv. "lex Dérer"⁷². Tento úst. zákon prolomil zásadu, obsaženou v úst. zákoně č. 236/1920 Sb. z. a n. Jeho smysl vyplývá z § 1 odst. 1 - pro státní občany bývalého Uherska, kteří měli před 1. 1. 1910 alespoň čtyři roky nepřetržité bydliště v některé obci Slovenska nebo Podkarpatské Rusi a tato obec za tuto dobu neučinila proti nim námitky podle § 9 zák. čl. XXII/1866, mají nárok na udělení československého státního občanství, jestliže mají od uplynutí uvedených čtyřech let nepřetržitě do podání žádosti bydliště na území náležejícím nyní Československé republice a není dokázané, že v této době nabyli domovského práva v některé obci, ležící mimo tohoto území nebo státní občanství mimo republiky Československé, jestliže do pěti let ode dne účinnosti tohoto zákona podají u příslušného úřadu (§ 4) žádost o udělení československého státního občanství.

⁷² Ivan Dérer (1884 - 1973) byl slovenský právník, publicista, československý politik, poslanec a ministr několika vlád

Další ustanovení zákona obsahovaly zpřesňující, vysvětlující a legislativně technická pravidla (výjimka z nepřetržitosti trvalého bydliště /§ 1 odst. 2/, vyloučení z nároku /§ 1 odst. 3/, zvláštní úpravu pro vdané ženy, manželské, legitimované i nemanželské děti /§ 2/, dodatečné určení domovského práva /§ 3/, určení županského úřadu – politický úřad II. stolice – jako příslušný úřad pro podávání žádosti, náležitosti žádosti a postup županského úřadu /§4/. Neoznačená ustanovení § 5 až 8 jsou de facto ustanoveními přechodnými a závěrečnými. § 5 stanovil, že *„udeleniu československého štátneho občianstva podľa tohoto zákona neprekáža, že žiadateľovi bolo uznanie alebo udelenie československého štátneho občianstva právoplatne odopreté pred dňom, keď zákon tento nadobudne účinnosti.“* § 6 přiznal zpětnou účinnost udělení státního občanství *„s osobami, ktorým bude podľa tohoto zákona udelené československé štátne občianstvo, budiž od dňa udelenia štátneho občianstva tak nakládané, ako keby boli bývali štátnymi osobami od dňa 28. októbra 1918.“* § 7 měl sankční charakter při úmyslném použití nepravých nebo nesprávných dokladů a údajů v žádosti o udělení *„použije-li strana vedome nepravých a nesprávnych dokladov a udajov v žiadosti pri uplatnení nároku v tomto zákone určenom, môže ministerstvo vnútra udelenie československého štátneho občianstva uplatneného podľa tohoto zákona vyhlásiť za neplatné.“* Závěrečný § 8 vymezuje účinnost (15. den po vyhlášení⁷³) a provedením zákona určuje ministra vnitra v dohodě s dalšími zainteresovanými ministry.

Tento ústavní zákon nebyl nikdy formálně derogován, pravděpodobně proto, že jeho faktická využitelnost byla omezena na dobu pěti let od jeho účinnosti.

d) Mezinárodní smlouvy vztahující se k československému státnímu občanství, platné v období tzv. první republiky.

V období let 1918 až 1938 nebyla pro Československo závazná žádná „univerzální“ mezinárodní smlouva, která by představovala ucelenou úpravu státního občanství.

Za vícestranné mezinárodní smlouvy, které též okrajově řešily problematiku státního občanství, je možné označit smlouvy tzv. Versailleského mírového systému, dohodnutého po 1. světové válce. Těmito smlouvami (vztahujícími se k Československu) byly:

- Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem, podepsaná ve Versailles dne 28. června 1919, č. 217/1921 Sb. z. a n. (účinnost od 10. ledna 1920), čl. 84-86 (viz též čl. 278).

⁷³ Účinnost od 12. 8. 1926

- Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Rakouskem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919, č. 507/1921 Sb. z. a n. (účinnost od 16. července 1920), čl. 64, 65, 70-82, 91 (viz též 230, 249).
- Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Maďarskem, podepsaná v Trianonu dne 4. června 1920, č. 102/1922 Sb. z. a n. (účinnost od 26. července 1921), čl. 56, 57, 61-66, 75 (viz též čl. 213, 232).
- Smlouva mezi čelnými mocnostmi spojenými i sdruženými a Československem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919, č. 508/1921 Sb. z. a n. (účinnost od 16. července 1920), čl. 3-6.

Zvláštní charakter mělo rozhodnutí konference velvyslanců v Paříži ze dne 28. července 1920 o Těšínsku, Oravě a Spiši (uveřejněné vládní vyhláškou ze dne 18. prosince 1924, č. 20/1925 Sb. z. a n.), čl. III.

Za dvoustranné mezinárodní smlouvy, vztahující se ke státnímu občanství, byly:

- Smlouva mezi republikou Československou a republikou Rakouskou o státním občanství a ochraně menšin, podepsaná v Brně dne 7. června 1920, č. 107/1921 Sb. z. a n. (účinnost od 10. března 1921), čl. 1-6.
- Smlouva o státním občanství mezi republikou Československou a říší Německou, podepsaná v Praze dne 29. června 1920, č. 308/1922 Sb. z. a n. (účinnost od 12. září 1922).
- Úmluva právně-finanční mezi republikou Československou a královstvím Italským, podepsaná v Říme dne 28. března 1921, č. 132/1924 Sb. z. a n. (účinnost od 1. března 1924), čl. 6.
- Smlouva mezi republikou Československou a republikou Polskou o otázkách právních a finančních, podepsaná ve Varšavě dne 28. dubna 1925, č. 56/1926 Sb. z. a n. (účinnost od 29. dubna 1926), čl. 1, 2.
- **Úmluva mezi Československem a USA o naturalizaci** z roku 1928 (č. 169/1929 Sb. z. a n.), která byla provedena zákonem č. 60/1930 Sb. z. a n.⁷⁴ Tato smlouva, jako jediná ze zde uvedených, byla vypovězena a ukončila svoji platnost (sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 229/1997 Sb.).

Svůj význam mezinárodně právní regulace státoobčanské problematiky měly závěry Haagské konference v r. 1930. **Haagská úmluva o některých otázkách střetů zákonů o**

⁷⁴ Blíže viz např.: K. Růžička, J. Hřebejk: Problematika státního občanství ve vztahu k USA, Správní právo 2/1991 a V. Míkule: Úmluva se Spojenými státy o naturalizaci, Správní právo 6/1995

státním občanství potvrzovala právo každého státu určit ve svém vnitrostátním zákonodárství, kdo je jeho státním občanem.

e) Závěrečná poznámka

V letech 1937-38 připravila vláda osnovu zákona, kterým by problematika státního občanství byla nově celostátně upravena⁷⁵. Její projednávání ale nebylo dokončeno.

Až do podzimu r. 1938 zůstala pravidla o státním občanství beze změny. Změněná politická a územní situace, založená mnichovským diktátem, zahájila proces hlubokých posunů v konstrukci státního občanství.

⁷⁵ Srov.: Peška, Z., Haagská ujednání a československá osnova zákona o státním občanství, in: Sborník prací k počtě 60. narozenin F. Weyra, Praha 1939, ss. 221-226.

2. Československé státní občanství v době nesvobody a jeho úprava v dekretch prezidenta republiky

Koncem září 1938, Mnichovským diktátem, fakticky skončila první československá republika. Navzdory konstrukci o době nesvobody, právně vyjádřené v ústavním dekretu prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čs., o obnovení právního pořádku, podle jehož čl. 1 odst. 2 "*předpisy vydané v době, kdy byl československý lid zbaven své svobody (doba nesvobody), nejsou součástí československého právního řádu. ...*"⁷⁶, je pro další vývoj využití institutu státního občanství u části státních občanů z doby první československé republiky, důležitá **smlouva mezi Česko - Slovenskou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce** (č. 300/1938 Sb. z. a n.) na níž o sedm let později reagoval ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., vydaný již po obnovení svobody (2. 8. 1945).

Smlouva o otázkách státního občanství a opce, uzavřená 20. 11. 1938 v Berlíně (s účinností od 26. 11. 1938), „prováděla“ tzv. Mnichovskou dohodu, která v bodě 7 stanovila, že se "*zavede opční právo pro přesídlení do odstoupených území a pro vystěhování z nich*" a že opce musí být provedena do šesti měsíců.

V české verzi smlouvy se používá "státní občanství", avšak v německé verzi se mluví o "státní příslušnosti" (Staatsangehörigkeit), což v dané situaci mělo svůj význam, protože nacistické právo rozlišovalo mezi "německými státními příslušníky" (deutsche Staatsangehörige) a "říšskými občany" (Reichsbürger). Podle zákona o říšském občanství z 15. 9. 1935 (RGBl. I., str. 1146) mohl být "říšským občanem" jenom "*státní příslušník německé nebo příbuzné krve, jenž svým chováním dokazuje, že je ochoten a způsobilý věrně sloužit německému národu a Říši.*" Židé, ale i Češi, kteří zůstali na území připojeném k Říši, tak např. mohli být jen německými státními příslušníky, ale nikoliv říšskými občany. Stali se německými státními příslušníky druhé, méněcenné kategorie. "Výhradním nositelem plných politických práv" mohli být jen říšští občané (§ 3 citovaného říšského zákona).

Vznik německé státní příslušnosti a pozbytí československého státního občanství byl vyjádřen v § 1: „*Českoslovenští státní občané, kteří měli 10. října 1938 své bydliště v některé obci připojené k Německé říši, nabývají s účinkem od 10. října 1938 německé státní příslušnosti, pozbývajíce zároveň československého státního občanství, jestliže*

- a) se narodili před 1. lednem 1910 na území připojeném k Německé říši nebo*
- b) pozbyli německé státní příslušnosti dnem 10. ledna 1920 nebo*
- c) jsou dětmi nebo vnuky osoby, u které jsou splněny podmínky písmena a) nebo b) nebo*

⁷⁶ Počátek doby nesvobody byl určen přímo ústavním dekretem č. 11/1944 Úř. věst. čs. - od 30. 9. 1938, konec doby nesvobody určila na základě zmocnění v tomto dekretu vláda nařízením (č. 31/1945 Sb.) - 4. 5. 1945.

d) jsou manželkami osob, u kterých jsou splněny podmínky písmena a), b) nebo c).

Českoslovenští státní občané německé národnosti, kteří měli 10. října 1938 své bydliště mimo bývalé československé státní území, nabývají s účinkem od 10. října 1938 německé státní příslušnosti, pozbývajíce zároveň československého státního občanství, jestliže měli 10. října 1938 domovské právo v některé obci připojené k Německé říši.

Manželka nenabývá německé státní příslušnosti, jestliže jí nenabývá její manžel. “

Československá vláda mohla do 10. července 1939 žádat, aby osoby německé národnosti, které po účinnosti smlouvy byly československými státními občany a od 1. ledna 1910 se přistěhovaly na zbylé území Československé republiky, jakož i jejich potomci, opustili Československou republiku ve lhůtě 3 měsíců. Tyto osoby by tím pozbyly československého státního občanství; německá vláda se zavázala je přijmout na své území. To neplatilo o osobách, které nabyly československého státního občanství po 30. lednu 1933 a až do té doby byly německými nebo rakouskými státními příslušníky. Toto pravidlo mělo platit i recipročně - Německá vláda mohla do 10. července 1939 žádat, aby osoby neněmecké národnosti, které podle ustanovení této smlouvy zůstaly československými státními občany a od 1. ledna 1910 se přistěhovaly na území připojené k Německé říši, jakož i jejich potomci, kteří byli československými státními občany, opustili Německou říši ve lhůtě 3 měsíců; československá vláda se zavázala tyto osoby přijmout na své území.

Další ustanovení smlouvy (§ 3 až 12) se týkaly opce. *Osoby neněmecké národnosti, které podle ustanovení § 1 nabývají německé státní příslušnosti, mohou do 29. března 1939 optovati pro československé státní občanství (§ 3). Příslušníci německé národnosti, kteří zůstávají československými státními občany, mohou do 29. března 1939 optovati pro německou státní příslušnost. To neplatí pro osoby, které nabyly československého státního občanství po 30. lednu 1933 a až do té doby byly německými nebo rakouskými státními příslušníky (§ 4).* Další ustanovení se týkaly příslušnosti úřadů pro opci a náležitostí opčního prohlášení a opčního osvědčení.

Osoby, které musely opustit území Československé republiky nebo Německé říše, na výzvu vlád, jakož i optanti, kteří přeložili do 31. března 1940 své bydliště do státu, pro který optovali, směli s sebou podle smlouvy (§ 12) vzít veškeré movité jmění, které měli v den podepsání této smlouvy a nebyly povinni platit za to žádné dávky. Z tohoto pravidla byly vyjmuty hotové peníze, cenné papíry a sbírky, které pro vývozní stát měly zvláštní historický nebo kulturní význam; projednání těchto věcí bylo vyhrazeno zvláštní dohodě.

Ke zkoumání a projednání všech otázek, které by vyplynuly z provádění této smlouvy, se měl zřídit smíšený výbor, do něhož měla každá z obou vlád vyslat stejný počet zástupců⁷⁷.

Smlouva sehrála nepochybnou roli v otázce odsunu Němců z Československa po válce, když určila časové vymezení účinnosti pozbytí československého státního občanství. Odsun se tak právně týkal cizinců.

I přes konstrukci výše zmíněné zásady, že předpisy vydané v době nesvobody nejsou součástí československého právního řádu (mezinárodní smlouvu je třeba chápat jako předpis), reagoval na obsah smlouvy z listopadu 1938 **ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské**. Tento dekret, vydaný v den podpisu závěrečného protokolu Postupimské konference (2. 8. 1945), je jedním z nejdůležitějších dekretů presidenta Beneše.

Tento dekret řešil, v návaznosti na Smlouvu o otázkách státního občanství a opce a v návaznosti na Košický vládní program i v návaznosti na závěry Postupimské konference vítězných spojeneckých velmocí, pozbytí československého státního občanství ex tunc osob německé a maďarské národnosti, které podle předpisů cizí okupační moci nabyly státní občanství (dekret uvádí „státní příslušnosti“) německé nebo maďarské. Ostatní českoslovenští státní občané národnosti německé nebo maďarské pozbyli československého státního občanství dnem, kdy tento dekret nabyl účinnosti (ex nunc).. Tyto zásady byly stanoveny v § 1: *„(1) Českoslovenští státní občané národnosti německé nebo maďarské, kteří podle předpisů cizí okupační moci nabyli státní příslušnosti německé nebo maďarské, pozbyli dnem nabytí takové státní příslušnosti československého státního občanství.*

(2) Ostatní českoslovenští státní občané národnosti německé nebo maďarské pozbývají československého státního občanství dnem, kdy tento dekret nabývá účinnosti.

(3) Tento dekret se nevztahuje na Němce a Maďary, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu prezidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) přihlásili v úředním hlášení za Čechy nebo Slováky.

(4) Češi, Slováci a příslušníci jiných slovanských národů, kteří se v této době přihlásili za Němce nebo Maďary, jsou donuceni nátlakem nebo okolnostmi zvláštního zřetele hodnými, neposuzují se podle tohoto dekretu jako Němci nebo Maďaři, schválí-li krajský národní výbor

⁷⁷ Blíže ke smlouvě mezi Česko – Slovenskou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a obce např. J. Gronský: Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I (1914 – 1945), Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, Praha 2005, str. 293 a násl.

osvědčení o národní spolehlivosti, které vydá příslušný okresní národní výbor (okresní správní komise) po přezkoumání uvedených skutečností.

Zároveň dekret stanovil výjimky. Osobám, spadajícím pod ustanovení § 1, které prokázaly, že zůstaly věrny Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem, bylo československé státní občanství zachováno. Žádost o zachování bylo nutné podat do šesti měsíců od počátku účinnosti tohoto dekretu u místně příslušného okresního národního výboru (okresní správní komise), anebo, bydlel-li žadatel v cizině, u zastupitelského úřadu. Zvláštní režim posuzování žádostí o zachování československého státního občanství stanovil dekret pro příslušníky československých vojenských jednotek, kteří byli německé nebo maďarské národnosti.

Osoby, které pozbyly československé státní občanství podle § 1, mohly do šesti měsíců ode dne určeném vyhláškou ministra vnitra, žádat u místně příslušného okresního národního výboru (okresní správní komise) nebo zastupitelského úřadu o jeho vrácení. O takovéto žádosti rozhodoval podle volné úvahy krajský národní výbor na návrh okresního národního výboru; nesměl jí však vyhovět, jestliže žadatel porušil povinnosti československého státního občana.

Pro účely tohoto dekretu se posuzovaly provdané ženy a nezletilé děti samostatně, přičemž dekret přímo nabádal, aby žádosti, které podají manželky a nezletilé děti československých státních občanů, byly posuzovány „blahovolně“.

Pozbytí československého státního občanství ex nunc stanovil § 5: *„Češi, Slováci a příslušníci jiných slovanských národů, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu presidenta republiky č. 16/1945 Sb.) ucházeli o udělení německé nebo maďarské státní příslušnosti, aniž k tomu byli donuceni nátlakem, anebo zvláštními okolnostmi, pozbývají československého státního občanství dnem, kdy tento dekret nabývá účinnosti. (to bylo dnem vyhlášení 10. 8. 1945)⁷⁸.*

⁷⁸ K dekretu presidenta republiky č. 33/1945 Sb. viz text s poznámkami v publikaci J. Gronský: *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa, II. (1945 – 1960)*, UK, Karolinum, Praha 2006, str. 103 a násl.

Z dobové literatury viz např. V. Verner: *Státní občanství podle ústavního dekretu presidenta republiky ze dne 2. srpna 1945, č. 33 Sb.*, o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. *Právní praxe*, ročník IX, 1945, *Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart v Praze*, str. 161 – 163 nebo J. Plzák: *Otázky státního občanství podle úst. dekretu č. 33/1945 Sb. v judikatuře Nejvyššího správního soudu. Právní praxe*, ročník XI, 1947, *Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart v Praze*, str. 257 – 269

Ústavní soud ČR řešil větší množství restitučních sporů, v nichž otázka státního občanství byla klíčová a kdy soud musel posoudit, zda právě podle úst. dekretu č. 33/1945 Sb. měla v rozhodné době dotyčná osoba státní občanství ČSR – např. nálezy Ústavního soudu IV. ÚS 114/96 z 25. 9. 1997 a II. ÚS 164/97 z 19. 1. 2000.

Tento dekret prezidenta republiky byl novelizován vládním nařízením č. 116/1949 Sb. o dalších přesunech působnosti ve veřejné správě (konceptně se na obsahu dekretu nic nezměnilo). Přestože byl dekret zrušen již v r. 1949 (zákonem č. 194/1949 Sb. – viz dále), účinky jím založené, tedy pozbytí státního občanství, trvají dodnes, pokud pozdější předpisy nestanovily něco jiného. Na základě vládního nařízení č. 252/1949 Sb., o vrácení československého státního občanství osobám německé národnosti, bylo v individuálních případech čs. občanství vráceno.

Na základě **zákona č. 34/1953 Sb.**, jímž některé osoby nabývají československého státního občanství, bylo vráceno ex nunc československé státní občanství: „ (1) *Osoby německé národnosti, které pozbyly československého státního občanství podle dekretu č. 33/1945 Sb., a mají v den, kdy tento zákon nabude účinnosti, bydliště na území Československé republiky, stávají se československými občany, pokud československého státního občanství nenabývaly již dříve.* (2) *Spolu s manželem, po případě spolu s otcem nebo matkou, stávají se československými občany manželky a nezletilé děti osob uvedených v předchozím odstavci, pokud se jimi již nestaly podle uvedeného odstavce, jestliže mají bydliště na území Československé republiky a nejsou příslušníky jiného státu.*

3. Obnovení československé státnosti po 2. světové válce a vývoj právní úpravy státního občanství do roku 1968

a) Vývoj do roku 1949

Právní úprava, vztahující se ke státnímu občanství, přijímaná bezprostředně po 2. světové válce, se převážně týkala státního občanství krajanů, vracejících se do vlasti a osob maďarské národnosti. Znamenala dílčí, nikoliv kompletní úpravu institutu státního občanství. Tu stále zajišťoval ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z a n.

Zákon⁷⁹ č. 74/1946 Sb., o udělení státního občanství krajanům vracejícím se do vlasti, (účinný od 29. 4. 1946 a novelizovaný zákony č. 107/1948 Sb. a č. 25/1950 Sb.), umožnil „*Čechům a Slovákům, kteří jsou občany cizího státu nebo bezdomovci a kteří se přistěhovali nebo přistěhují na území Československé republiky na podkladě československé úřední přesídlovací akce, udělí se československé státní občanství, požádají-li o ně do 31. prosince 1950 a nebudou-li tomu brániti důvody veřejného zájmu zvláštního zřetele hodné. O žádosti rozhodne ministerstvo vnitra. Až do vyřízení takové žádosti považuje se žadatel za československého státního občana, vydalo-li mu ministerstvo vnitra osvědčení o správně podané žádosti.*“

Další ustanovení § 1 (odst. 2) řešil režim manželek a nezletilých dětí tak, že „*nerozvedené manželky a nezletilé děti nabývají státního občanství spolu s manželem, otcem, nemanželskou nebo ovdovělou matkou, jsou-li do žádosti jejich pojaty a ministerstvo vnitra je z nabytí nevyloučí z důvodu uvedeného v odstavci 1. Ustanovení odstavce 1 poslední věty se vztahuje i na ně.*“

Zákon spolu s možností získat československé občanství umožnil i zpětně nabytí domovského práva „*nabyla-li některá osoba podle tohoto zákona československého státního občanství, aniž nabyla i domovského práva v některé obci Československé republiky, nabude domovského práva v obci, v níž se po příchodu na území Československé republiky jako v řádném bydlišti usadí.*“

Zákon rovněž umožnil „*Čechům, Slovákům a příslušníkům jiných slovanských národů, kteří jsou občany cizího státu nebo bezdomovci, kteří se přistěhovali nebo přistěhují na území Československé republiky po osvobození tohoto území od nepřátelské okupace a u nichž jsou jinak splněny předpoklady § 1, může býti uděleno československé státní občanství, požádají-li o ně do 31. prosince 1950 a osvědčí-li, že nebyli nikdy trestáni pro těžký delikt, spáchaný z pohnutek nízkých nebo nečestných, neprohřešili se proti zájmům republiky Československé a*

⁷⁹ Původně ústavní zákon, dekonstitucionalizovaný § 177 odst. 2 Ústavy ČSR z 9. května 1948

jejím vůdčím zásadám a nepřipadnou na obtíž veřejné dobročinnosti. O žádosti rozhodne ministerstvo vnitra podle volné úvahy. Až do vyřízení takové žádosti považuje se žadatel za československého státního občana, vydalo-li mu ministerstvo vnitra osvědčení o správně podané žádosti.“

Obdobnou úpravu jako zákon č. 74/1946 Sb., obsahoval i **zákon⁸⁰ č. 179/1946 Sb., o udělení státního občanství krajanům z Maďarska** (účinný od 4. 10. 1946). Tento zákon umožnil ex lege osobám „národnosti slovenské nebo české, bydlící na území Maďarské republiky, které jsou občany cizího státu nebo bezdomovci a které se přistěhují (přistěhovaly) na území Československé republiky podle dohody mezi Československem a Maďarskem o výměně obyvatelstva ze dne 27. února 1946, č. 145 Sb., nabývají dnem přestěhování československého státního občanství.

Z dalšího ustanovení zákona vyplývá, že osoba, která chtěla tohoto zákona využít, musela podat prohlášení o zamýšleném přestěhování na území Československé republiky. Zákon dále řešil – obdobně jako zákon č. 74/1946 Sb. - režim nerozvedených manželek a dětí do 18 let i nabytí domovského práva.

Na zákon č. 179/1946 Sb. věcně navazoval **zákon č. 245/1948 Sb., o štátnom občianstve osôb maďarskej národnosti.**⁸¹ (účinný od 17. 11. 1948, zrušený k 1. 10. 1949 zákonem č. 194/1949 Sb.) po dobu své téměř roční účinnosti umožnil osobám „maďarské národnosti, které dne 1. listopadu 1938 byly československými státními občany, mají bydliště na území Československé republiky a nejsou příslušníky cizího státu, nabývají bez dalšího československého státního občanství dnem, kdy tento zákon nabývá účinnosti, složí-li do 90 dnů od tohoto dne slib věrnosti Československé republice. Z této možnosti byly vyloučeny „osoby, které se těžce provinily proti Československé republice anebo jejímu lidově demokratickému zřízení.“ Seznam těchto osob mělo do 30 dní od vyhlášení tohoto zákona sestavit ministerstvo vnitra a dodat jej příslušným okresním národním výborům. Dále se tento zákon nevztahoval na „osoby, určené na výměnu podle dohody mezi Československem a Maďarskem o výměně obyvatelstva ze dne 27. září 1946, č. 145 Sb.“

Zákon č. 102/1947 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství sňatkem (účinný od 24. 6. 1947, novelizovaný zákonem č. 116/1949 Sb., zrušený k 1. 10. 1949 zákonem č. 194/1949 Sb.) umožnil cizince nabýt „sňatkem se státním občanem československým jeho státního občanství, vysloví-li krajský národní výbor na její žádost s

⁸⁰ Původně ústavní zákon, dekonstitucionalizovaný § 177 odst. 2 Ústavy ČSR z 9. května 1948

⁸¹ Není bez zajímavosti, že úřední české znění tohoto zákona bylo vyhlášeno v příloze Sbírky.

nabytím souhlas.“ Uvedený zákon předpokládal rovněž pozbytí československého státního občanství státní občankou československou „nabývá-li sňatkem státní příslušnosti svého manžela podle právního řádu jeho vlasti, ačli krajský národní výbor nevysloví na její žádost podanou buď před sňatkem nebo nejpozději do tří měsíců po něm, že se jí ponechává československé státní občanství. I když došlo k příznivému vyřízení žádosti po sňatku, jest míti za to, že ztráta československého státního občanství nenastala.“

Uvedené zákony byly motivovány snahou po „doplnění“ státních občanů Československa v souvislosti s jejich úbytkem během doby nesvobody, resp. 2. světové války. Dva ze čtyřech výše uvedených zákonů měly velmi krátkou dobu účinnosti, další dva působily od října 1949 paralelně se zákonem č. 194/1949 Sb.

Limity pro kompletní zákonnou úpravu problematiky státního občanství přinesla **Ústava z 9. května 1948** (ústavní zákon č. 150/1948 Sb.), která v § 165 stanovila *(1) Státní občanství je v Československé republice jediné a jednotné. (2) Podmínky, za jakých se nabývá a pozbývá státního občanství, stanoví zákon.*“ V § 177 odst. 2 pak Ústava výslovně stanovila, že „ústavní zákony upravující věci státního občanství pozbývají dnem účinnosti Ústavy⁸² povahy ústavních zákonů.“

b) Zákon č. 194/1949 Sb.

Dne 13. 7. 1949 schválilo Národní shromáždění zákon č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství, který nabyl účinnosti 1. 10. 1949. Podle § 10 odst. 1 *počátečním dnem účinnosti tohoto zákona pozbývají platnosti všeobecné předpisy o nabývání a pozbývání státního občanství. Zejména se zrušují:*

- 1. ustanovení § 28, věty druhé a §§ 29, 30, 31 a 32 obč. zák.⁸³*
- 2. vystěhovalecký patent ze dne 24. března 1832, č. 2557 sb. zák. soud.,*
- 3. dekrety dvorské kanceláře upravující věci státního občanství,*
- 4. zák. čl. L/1879 o nabývání a pozbývání státního občanství a zák. čl. IV/1886 o naturalizaci hromadných repatriantů,*
- 5. ustanovení §§ 2 a 3 zákona ze dne 9. dubna 1920, č. 236 Sb., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v Republice československé,*
- 6. vyhláška ministra vnitra ze dne 15. prosince 1926, č. 225 Sb., o průkazu o státním občanství Republiky československé, ve znění vyhlášky ze dne 1. července 1928, č. 108 Sb.,*

⁸² 9. 6. 1948

⁸³ Rozumí se obecný občanský zákoník vyhlášený 1. června 1811

7. zákon ze dne 29. května 1947, č. 102 Sb., o nabyvání a pozbyvání československého občanství sňatkem.

Podle odst. 2 § 10 se zákon č. 194/1949 Sb. nedotkl *zákona ze dne 29. dubna 1930, č. 60 Sb., jímž se provádí úmluva ze dne 16. července 1928 mezi Československem a Spojenými státy severoamerickými o naturalizaci, zákona ze dne 12. dubna 1946, č. 74 Sb., o udělení státního občanství krajanům vracejícím se do vlasti, zákona ze dne 13. září 1946, č. 179 Sb., o udělení státního občanství krajanům z Maďarska, a zákona ze dne 28. dubna 1948, č. 107 Sb., kterým se prodlužuje lhůta k podání žádosti o udělení státního občanství krajanům vracejícím se do vlasti.*

Zákon č. 194/1949 Sb. tak v zásadě představoval základní zákonnou úpravu nabyvání a pozbyvání československého státního občanství a měl být prováděcím zákonem k Ústavě ČSR z 9. května 1948. V některých momentech však „šel za Ústavu“. Vedle tradičních institutů státního občanství byl zákon též poplatný době svého vzniku zejména institutem odnětí státního občanství jako sankce za činnost namířenou proti zájmům státu.⁸⁴ Tato úprava však odporovala čl. 15 odst. 2 Všeobecné deklarace lidských práv, přijaté valným shromážděním OSN 10. 12. 1948, byť tato deklarace byla právně nezávazná a Československo se při hlasování o ní zdrželo.⁸⁵

Zákon č. 194/1949 Sb. byl přímo novelizován zákony č. 72/1958 Sb., č. 165/1968 Sb. č. 206/1968 Sb. (pro SR), č. 39/1969 Sb. (pro ČR) a č. 88/1990 Sb. a ve znění těchto novel formálně zčásti platí i v současnosti (viz dále). Jednak, ale jde již jen o „torzo“ původního zákona, schváleného 13. 7. 1949 a jednak vzhledem k tomu, že zákon upravoval nabyvání a pozbyvání československého státního občanství je třeba na něj aplikovat čl. 1 ústavního zákona č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, podle jehož odst. 1 „ústavní zákony, zákony a ostatní právní předpisy České a Slovenské Federativní Republiky platné v den zániku České a Slovenské Federativní Republiky na území České republiky zůstávají nadále v platnosti. Nelze však použít ustanovení podmíněná toliko existencí České a Slovenské Federativní Republiky a příslušností České republiky k ní“ a podle odst. 2 „pokud ústavní zákony, zákony a ostatní právní předpisy přijaté před zánikem České a Slovenské Federativní Republiky spojují práva a povinnosti s

⁸⁴ Dosavadní předpisy vztahující se ke státnímu občanství, institut odnětí státního občanství neznaly. Zákon č. 194/1949 Sb. však v tomto ohledu navazoval na § 13 zákona č. 231/1948 Sb., o ochraně lidově demokratické republiky. Odnětí státního občanství jako trest znal i zákon č. 80/1950 Sb., trestní zákon.

⁸⁵ Všeobecná deklarace lidských práv je právně nezávazný dokument, ale podle některých teoretiků nabylo toto prohlášení závaznosti jako právní obyčej. V části VII závěrečného aktu, kapitoly I Deklarace principů, jimiž se řídí vztahy mezi zúčastněnými státy Helsinské konference, se zúčastněné státy zavázaly, že kromě jiného budou v oblasti lidských práv a základních svobod postupovat také v souladu se Všeobecnou deklarací lidských práv.

územím České a Slovenské Federativní Republiky a státním občanstvím České a Slovenské Federativní Republiky, rozumí se tím území České republiky a státní občanství České republiky, pokud zákon nestanoví jinak.“ Současná „využitelnost“ zákona č. 194/1949 Sb. tak vyplývá z § 64 nyní platného zákona o státním občanství České republiky (č. 186/2013 Sb.), podle něhož *„při posuzování, zda fyzická osoba je nebo byla českým státním občanem, československým státním občanem, státním občanem Československé federativní republiky nebo České a Slovenské Federativní Republiky, se postupuje podle právních předpisů účinných v době, kdy mělo dojít k nabytí nebo pozbytí státního občanství této osoby.*“⁸⁶

Část první zákona (§ 1 až 4) obsahovala úpravu nabývání státního občanství – narozením⁸⁷, sňatkem, a udělením a dikci státoobčanského slibu. Část druhá (§ 5 až 8) upravovala pozbývání státního občanství – sňatkem, propuštěním, odnětím a úpravu důsledků vztahu k rodinným příslušníkům při pozbytí státního občanství. Část třetí (§ 9) řešila příslušnost (rozhodování ve věcech státního občanství) a část čtvrtá (§ 10 až 12) byla ustanovení závěrečná. Text zákona č. 194/1949 Sb. ve znění schváleném 13. 7. 1949 a ve znění ke dni uzavření rukopisu této práce je uveden v přílohách této práce.

Zákon č. 194/1949 Sb. novelizován zákonem č. 72/1958 Sb., ze dne 17. října 1958, kterým se mění a doplňují předpisy o nabývání a pozbývání československého státního občanství. Tento zákon byl jednak přímou novelou zákona z roku č. 194/1949 Sb. (čl. I.), jednak upravoval pro občanky, které uzavřely manželství s cizincem přede dnem účinnosti tohoto zákona, možnost podat žádost o ponechání státního občanství, a to nejpozději do šesti měsíců po uzavření manželství. Takové žádosti i ostatní nevyřízené žádosti o ponechání československého státního občanství se měly vyřídit ještě podle § 5 zákona č. 194/1949 Sb. s účinky tam stanovenými (čl. II.) a dále řešil státní občanství osob maďarské národnosti, které pozbyly československého státního občanství podle dekretu č. 33/1945 Sb. a měli v den, kdy tento zákon nabyl účinnosti, bydliště na území Československé republiky. Takové osoby se staly ex lege československými státními občany, pokud československého státního občanství

⁸⁶ Obsahově totožné pravidlo obsahoval i zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství ČR v § 1 odst. 2 (s výslovným odkazem též na zákon č. 194/1949 Sb.): *Při posuzování, zda je fyzická osoba státním občanem České republiky, popřípadě do 31. prosince 1992 byla státním občanem České a Slovenské Federativní Republiky, se postupuje podle předpisů platných v době, kdy mělo dojít k nabytí nebo pozbytí státního občanství této osoby.*

⁸⁷ § 1: (1) Dítě, které se narodí na území Československé republiky a jehož otec nebo matka je občanem, nabývá narozením státního občanství. (2) Dítě, které se narodí v cizině, nabývá narozením státního občanství, jsou-li jeho otec i matka občany; dítě, které se narodí v cizině a jehož otec nebo matka je občanem, kdežto druhý z rodičů je cizincem, nabývá státního občanství, vysloví-li s tím souhlas krajský národní výbor na žádost toho z rodičů, který je občanem. Žádost o souhlas může být podána do jednoho roku od narození. (3) Dítě, které bylo nalezeno v útlém věku na území Československé republiky, je občanem, dokud se neprokáže, že má jinou státní příslušnost.

nenabyly již dříve a nebyly příslušníky jiného státu. Československými státními občany se staly zároveň manželky a nezletilé děti těchto osob, pokud se jimi již nestaly podle uvedeného odstavce, jestliže měly bydliště na území Československé republiky a nebyly příslušníky jiného státu (čl III.).

Další novely zákona č. 194/1949 Sb. byly přijaty v souvislosti s federalizováním Československa v letech 1968 a 1969⁸⁸ a v souvislosti s retroaktivním rušením odnětí státního občanství a propuštěním ze státoobčanského svazku v Československu od 1. 10. 1949 do 31. 12. 1989 v roce 1990⁸⁹ (viz dále).

c) Ústava ČSSR z roku 1960

Ústava ČSSR, schválená Národním shromážděním 11. 7. 1960, neznamenal novou kvalitu státního občanství. Její čl. 108, zařazený do hlavy deváté – ustanovení obecná a závěrečná, pouze lakonicky stanovil, že *státního občanství se nabývá a pozbývá za podmínek, které stanoví zákon*. Socialistická Ústava tak nepřevzala z předchozí Ústavy zásadu, že československé státní občanství je v Československu jediné a jednotné. Na faktickém stavu věci se však nic nezměnilo, nový zákon o nabývání a pozbývání státního občanství nebyl přijat, úlohu prováděcího zákona k čl. 108 Ústavy ČSSR tak i nadále plnil zákon č. 194/1949 Sb. ve znění zákona č. 72/1958 Sb. Čl. 108 Ústavy ČSSR byl zrušen ústavním zákonem č. 143/1968 Sb., o československé federaci a s účinností od 1. 1. 1969 byl nahrazen čl. 5 tohoto ústavního zákona (viz dále).

Ústava ČSSR z roku 1960 zavedla nový oficiální název státu – Československá socialistická republika. Ve vztahu ke státnímu občanství to znamenalo, že nadále bylo třeba československé státní občanství označovat jako státní občanství Československé socialistické republiky.

⁸⁸ Zákon č. 165/1968 Sb., zákon SNR č. 206/1968 Sb., zákon ČNR č. 39/1969 Sb.

⁸⁹ Zákon č. 88/1990 Sb.

4. Konstrukce státního občanství při vzniku a za trvání Československé federace, zánik státního občanství ČSFR

a) Výchozí (ústavní) úprava

Ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci vytvořil konstrukci trojího státního občanství – československého (federálního), českého a slovenského. Tuto konstrukci lze ale vnímat jako trojí státní občanství pouze z hlediska vnitrostátního, nikoli z hlediska mezinárodního.

Původní znění ústavního zákona o československé federaci v roce 1968 vycházelo z principu primárnosti občanství republik, když v čl. 5 bylo stanoveno: *(1) Státní občan každé z obou republik je zároveň státním občanem Československé socialistické republiky. (2) Občan jedné republiky má na území druhé republiky stejná práva a stejné povinnosti jako občan této republiky. (3) Zásady nabývání a pozbývání státního občanství republik stanoví zákon Federálního shromáždění.*

b) Prováděcí zákonodárství

K provedení principu trojího občanství a k naplnění čl. 5 odst. 3 ústavního zákona o československé federaci, byly přijaty **zákon č. 165/1968 Sb., o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství, zákon SNR č. 206/1968 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství Slovenské socialistické republiky, a zákon ČNR č. 39/1969 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České socialistické republiky**, pozměněný zákonným opatřením předsednictva ČNR č. 124/1969 Sb. Zákon č. 165/1968 Sb. a zákon SNR č. 206/1968 Sb. nabyly účinnosti dnem 1. 1. 1969, zákon ČNR č. 39/1969 Sb. pak 8. 5. 1969. Jak zákon č. 165/1968 Sb. tak zákon ČNR č. 39/1969 Sb. byly pro ČR zrušeny zákonem č. 40/1993 Sb. k 1. 1. 1993.⁹⁰ To vytvořilo situaci, že zákon č. 194/1949 Sb. formálně platí i v současnosti (viz výše) a to ve znění novel, z nichž některé byly zrušeny.⁹¹

Zákon č. 165/1968 Sb., byl jednak novelizací zákona č. 194/1949 Sb. (zrušil jeho některá ustanovení⁹²) a jednak upravil to, k čemu ho ústavní zákon o československé federaci zmocnil – stanovit zásady nabývání a pozbývání státního občanství republik, přičemž je nepochybné,

⁹⁰ Zákon SNR č. 206/1968 Sb. byl pro SR zrušen zákonem č. 40/1993 Zb. s účinností k 15. 2. 1993.

⁹¹ Další novela zákona č. 194/1949 Sb., zákon č. 88/1990 Sb., kterým se mění a doplňují předpisy o nabývání a pozbývání československého státního občanství, formálně zrušena nebyla. I na ní je však třeba aplikovat čl. 1 ústavního zákona č. 4/1993 Sb. (viz výše).

⁹² Podle § 13 byly zrušeny § 1, 2, 4 a 9 zákona č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství ve znění zákona č. 72/1958 Sb.

že zásady a podrobná úprava jsou dvě rozdílné věci a podle výkladu á contrario podrobnou úpravu nabývání státního občanství republik měly provést jejich zákonodárné orgány – Česká národní rada a Slovenská národní rada.

Zákon č. 165/1968 Sb. se skládal ze 14 paragrafů, rozdělených do čtyř částí.

Z části první (§ 1 a 2) vyplývala **odvozenost** československého státního občanství od státního občanství České, resp. Slovenské socialistické republiky. § 1: (1) *Státním občanem Československé socialistické republiky (dále "jen československý státní občan") je každý státní občan České socialistické republiky a státní občan Slovenské socialistické republiky.* (2) *Československým státním občanem se stává ten, kdo nabyl státního občanství České socialistické republiky nebo státního občanství Slovenské socialistické republiky* § 2: *Pozbytím státního občanství jedné z republik pozbývá občan i státního občanství Československé socialistické republiky.*“

Část druhá (§ 3 až 5) řešila zásadu nabytí státního občanství České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky k 1. lednu 1969 a to na základě principu **ius soli**. § 3: (1) *Československý státní občan je k počátku účinnosti tohoto zákona státním občanem té republiky, na jejímž území se narodil.* (2) *Československý státní občan, který se narodil v cizině, je státním občanem té republiky, na jejímž území je k počátku účinnosti tohoto zákona přihlášen k trvalému pobytu. Není-li přihlášen k trvalému pobytu v jedné z republik, řídí se státní občanství podle jeho posledního trvalého pobytu, popřípadě podle posledního trvalého pobytu jeho rodičů v Československé socialistické republice.* (3) *Nelze-li státní občanství republiky určit podle předchozích ustanovení, zvolí si československý státní občan státní občanství jedné z republik prohlášením.* § 4: *Státní občan republiky si může zvolit státní občanství druhé republiky než té, jejíž státní občanství mu přísluší podle § 3 odst. 1 a 2. Učiní tak prohlášením nejpozději do 31. prosince 1969.* § 5: *Děti mladší 15 let sledují státní občanství rodičů, stanou-li se rodiče státními občany téže republiky podle § 3 nebo 4. Jinak učiní o státním občanství těchto dětí prohlášení jejich zákonní zástupci; žijí-li oba rodiče, vyžaduje se jejich shodné prohlášení, pokud některý z nich není zbaven rodičovských práv.*

Část třetí (§ 6 až 9) upravovala nabývání a pozbývání státního občanství České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky a to kombinací principů **ius sanguinis a ius soli**. Princip **ius sanguinis** byl vyjádřen v § 6 odst. 1: *„Dítě, jehož rodiče jsou státními občany téže republiky, nabývá narozením státního občanství rodičů.“* a v § 6 odst. 3, podle něhož *„dítě, jehož jeden z rodičů je cizincem, nabývá narozením státního občanství té republiky, jejímž občanem je druhý z rodičů.“* Na kombinaci obou principů byl založen § 6 odst. 2: *„Dítě, jehož jeden z rodičů je státním občanem České socialistické republiky a druhý*

státním občanem Slovenské socialistické republiky, nabyvá narozením státního občanství té republiky, na jejímž území se narodilo. Dítě těchto rodičů, které se narodilo v cizině, nabyvá státního občanství po matce. Rodiče se mohou dohodnout o státním občanství dítěte a zvolit mu státní občanství druhé republiky prohlášením učiněným do 6 měsíců po narození dítěte.“

Princip *ius soli* byl výlučně uplatněn v odst. 4, který řešil nabytí občanství nalezením: „*Nalezené dítě je státním občanem té republiky, na jejímž území bylo nalezeno, dokud se neprokáže, že má jiné státní občanství.*“ Další ustanovení obsahovala zásady nabytí státního občanství v souvislosti s uzavřením manželství, včetně řešení státního občanství dětí do 15 let věku. § 7 (1) *Uzavřením manželství mezi státním občanem České socialistické republiky a státním občanem Slovenské socialistické republiky se jejich státní občanství nemění. (2) Jeden z manželů si může zvolit státní občanství té republiky, jejímž státním občanem je druhý manžel, prohlášením učiněným do 6 měsíců od uzavření manželství. Spolu s manželem nabyvá státního občanství republiky i jeho děti mladší 15 let, nad nimiž vykonává výlučně rodičovská práva nebo jestliže se o tom rodiče dohodnou, a které pojme do svého prohlášení. (3) Cizinka, která uzavřela manželství se státním občanem jedné z republik, nabyvá státního občanství této republiky, vysloví-li příslušný orgán státní správy na její žádost s nabytím souhlas. Žádost musí být podána nejpozději do 6 měsíců po uzavření manželství. Spolu s cizinkou nabyvají státního občanství republiky její děti mladší 15 let, které pojala do své žádosti. Nabytí státního občanství bylo vázáno na povinnost složení státoobčanského slibu.⁹³ § 8: *Nabytí státního občanství cizincem se pro osoby starší 15 let stává účinným teprve složením státoobčanského slibu. Ve výjimečných případech může být složení slibu prominuto. Zároveň zákon č. 165/1968 Sb. stanovil vlastní subsidiaritu k dosavadním právním předpisům pro případy nabytí státního občanství cizinci a pro pozbývání státního občanství. § 9: *Pro nabytí státního občanství republik cizinci a pro pozbývání státního občanství republik platí podmínky stanovené dosavadními právními předpisy, pokud tento zákon nestanoví jinak.***

Část čtvrtá (§ 10 až 14) zahrnovala ustanovení společná a závěrečná, jež měla výkladový a procesní význam. § 10: *Nabytím státního občanství jedné republiky zaniká státní občanství druhé republiky. § 11: *Volbou, popřípadě dohodou podle tohoto zákona se nabyvá státního občanství dnem, kdy o tom bylo učiněno prohlášení. § 12 *Prohlášení podle tohoto zákona se činí u příslušného orgánu státní správy. V cizině se prohlášení činí u diplomatické mise nebo konzulárního úřadu Československé socialistické republiky příslušného podle místa pobytu.***

⁹³ Text státoobčanského slibu obsahovaly až zákony národních rad (viz dále)

Totéž platí pro složení státoobčanského slibu. Paragraf 13 byl derogačním ustanovením a § 14 stanovil účinnost.

Zákon SNR č. 206/1968 Sb. ztratil zánikem Československa pro vývoj státního občanství ČR význam. Jeho „zrcadlový“ zákon ČNR č. 39/1969 Sb., byť zrušený zákonem. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky má význam ve smyslu § 64 nyní platného zákona o státním občanství.⁹⁴

* * *

Zákon ČNR č. 39/1969 Sb. o nabývání a pozbývání státního občanství České socialistické republiky byl schválen 29. 4. 1969.⁹⁵ V původním znění se sestával z 23 paragrafů. Vycházel, jak nepřímo zdůraznila jeho ne zcela tradiční uvozovací věta⁹⁶ ze zákona č. 165/1968 Sb. a některá jeho ustanovení převzal, aniž by je fakticky mohl změnit nebo rozšířit *§ 1:(1) Státní občan České socialistické republiky (dále jen "republiky") je zároveň státním občanem Československé socialistické republiky. (2) Pozbytím státního občanství republiky pozbývá občan i státního občanství Československé socialistické republiky.*

Část první (§ 2 až 7) upravovala státní občanství republiky - **určení a volbu** státního občanství, **státní občanství dětí** a bližší podmínky **prohlášení o volbě**.

Určení státního občanství obsahoval § 2: *(1) Státním občanem republiky je ten, kdo měl k 1. lednu 1969 státní občanství Československé socialistické republiky (dále jen "československý státní občan"), jestliže se narodil na území republiky. (2) Československý státní občan, který se narodil v cizině, je státním občanem republiky, byl-li k 1. lednu 1969 přihlášen k trvalému pobytu na jejím území. Jestliže nebyl přihlášen k trvalému pobytu na území republiky ani na území Slovenské socialistické republiky, je státním občanem republiky, měl-li, popřípadě jeho rodiče, před odchodem do ciziny, na jejím území poslední trvalý pobyt,*

Volbu státního občanství upravily § 3 a 4. *§ 3: Československý státní občan, jehož státní občanství nelze určit podle § 2, ani se nestane podle zákona Slovenské národní rady státním občanem Slovenské socialistické republiky, zvolí si, chce-li se stát státním občanem republiky,*

⁹⁴ § 64: *Při posuzování, zda fyzická osoba je nebo byla českým státním občanem, československým státním občanem, státním občanem Československé federativní republiky nebo České a Slovenské Federativní Republiky, se postupuje podle právních předpisů účinných v době, kdy mělo dojít k nabytí nebo pozbytí státního občanství této osoby.*

⁹⁵ Na rozdíl od SNR, která byla zakotvena v Ústavě ČSSR (a fakticky nepřetržitě existovala od r. 1943) jako zákonodárný orgán Slovenska, vznikla ČNR až během roku 1968, ústavním zákonem č. 77/1968 Sb., o přípravě federativního uspořádání ČSSR

⁹⁶ Česká národní rada vycházejíc ze zásad nabývání a pozbývání státního občanství stanovených zákonem Národního shromáždění se usnesla na tomto zákoně:

státní občanství prohlášením. § 4 (1) Státní občan republiky, který se jím stal podle § 2 tohoto zákona, si může prohlášením zvolit státní občanství Slovenské socialistické republiky. (2) Státní občanství republiky si může zvolit prohlášením státní občan Slovenské socialistické republiky, který se jím stal k 1. lednu 1969 podle zákona Slovenské národní rady. (3) Prohlášení podle odstavců 1 a 2 lze učinit nejpozději do 31. prosince 1969.

Státní občanství dětí do 15 let upravil § 5: (1) Stanou-li se rodiče státními občany republiky podle § 2, 3 nebo 4, sledují jejich státní občanství i děti mladší 15 let. Jinak pro určení státního občanství těchto dětí platí ustanovení § 2. (2) Prohlášení o volbě státního občanství dětí mladších 15 let učiní jejich zákonní zástupci; žijí-li oba rodiče, vyžaduje se jejich shodné prohlášení, pokud některý z nich není zbaven rodičovských práv.

Podrobnosti prohlášení o volbě byly obsahem § 6 a 7. § 6 (1) Z prohlášení o volbě musí být patrné a) kdo je činí, b) místo narození, popřípadě místo trvalého pobytu k 1. lednu 1969 (posledního trvalého pobytu občana, popřípadě jeho rodičů v Československé socialistické republice), c) že občan, který prohlášení činí, byl k 1. lednu 1969 československým státním občanem, d) které státní občanství si občan volí. (2) Manželé mohou prohlášení o volbě učinit společně. § 7 Prohlášení o volbě se činí u místního národního výboru pověřeného vedením matrik, v cizině u diplomatické mise nebo konzulárního úřadu Československé socialistické republiky, příslušných podle místa pobytu občana.

Část druhá (§ 8 až 12) byla věnována nabývání státního občanství České socialistické republiky – **narozením, uzavřením manželství, udělením** a s ním spojeným **státoobčanským slibem** a upravila též příslušnost k prohlášení.

Narozením, podle § 8, nabylo státního občanství České socialistické republiky dítě, jehož rodiče byli státními občany republiky. Dítě, jehož jeden z rodičů byl státním občanem republiky a druhý státním občanem Slovenské socialistické republiky, nabylo narozením státního občanství republiky, jestliže se narodilo na jejím území. Dítě těchto rodičů, které se narodilo v cizině, nabylo státního občanství republiky, byla-li státním občanem republiky matka. Rodiče se mohli dohodnout o státním občanství dítěte a zvolit mu státní občanství Slovenské socialistické republiky prohlášením, učiněným do 6 měsíců po narození dítěte. Dítě, jehož jeden z rodičů byl státním občanem republiky a druhý Slovenské socialistické republiky a které podle zákona Slovenské národní rady nabylo narozením státního občanství Slovenské socialistické republiky, stalo se státním občanem republiky, jestliže se o tom rodiče dohodli prohlášením učiněným do 6 měsíců po narození dítěte. Dítě, jehož jeden z rodičů byl cizincem, nabylo narozením státního občanství republiky, jestliže druhý z rodičů byl státním občanem republiky. Dítě nalezené na území republiky bylo jejím státním občanem, dokud se

neprokázalo, že má jiné státní občanství. Důkazní břemeno prokázat jiné státní občanství bylo na státu.

Nabytí státního občanství České socialistické republiky **uzavřením manželství** nebylo automatické, ale takové nabytí mělo i svoji “procesní stránku“. Podle § 9 si státní občanství republiky mohl zvolit státní občan Slovenské socialistické republiky, který uzavřel manželství se státním občanem republiky, prohlášením učiněným do 6 měsíců po uzavření manželství. Spolu s ním nabyly státního občanství republiky i jeho děti mladší 15 let, nad nimiž vykonával výlučně rodičovská práva nebo o nichž se tak dohodl s druhým rodičem, a které pojal do svého prohlášení. Cizinka, která uzavřela manželství se státním občanem republiky, nabyla státního občanství republiky, vyslovil-li okresní národní výbor na její žádost s nabytím souhlas. Žádost musela být podána nejpozději do 6 měsíců po uzavření manželství. Spolu s cizinkou nabyly státního občanství republiky její děti mladší 15 let, které pojala do své žádosti.

Státní občanství ČSR bylo možné získat **udělením**. Udělení upravoval § 10. O udělení probíhalo řízení, zahajované na žádost a zákonnými podmínkami pro udělení byl nepřetržitý pobyt žadatele na území ČSR po dobu alespoň 5 let a podmínka, že žadatel při nabytí státního občanství ČSR pozbude, pokud není bezdomovcem, svého dosavadního státního občanství. Nepřetržitý pobyt na území Československé socialistické republiky před 1. lednem 1969 se pro tento účel považoval za nepřetržitý pobyt na území republiky.

Zvláštní režim zákon stanovil pro udělení státního občanství ČSR státnímu občanu Slovenské socialistické republiky. Tomu stačilo být na území ČSR přihlášen k trvalému pobytu.

V případech hodných zvláštního zřetele bylo možné udělit státní občanství ČSR i žadateli, který nesplňoval výše uvedené podmínky.

Manželé mohli žádat o udělení státního občanství republiky ve společné žádosti. Žádost každého manžela se posuzovala samostatně. Děti mladší 15 let, které jejich otec nebo matka pojali do své žádosti, nabyly státního občanství spolu s otcem nebo matkou. Jestliže pojal státní občan Slovenské socialistické republiky do své žádosti děti mladší 15 let, vyžadoval se k nabytí občanství ČSR souhlasu druhého rodiče, pokud nebyl zbaven rodičovských práv.

Státní občanství republiky udělovalo ministerstvo vnitra.

Nabytí státního občanství ČSR cizincem se stalo pro osoby starší 15 let účinným teprve složením **státoobčanského slibu**. Text slibu obsahoval § 11.⁹⁷ Výjimečně mohlo být složení státoobčanského slibu ministerstvem vnitra prominuto; v tom případě se nabytí státního občanství stalo účinným dnem, kdy rozhodnutí o prominutí nabylo právní moci. Státoobčanský slib přijímal okresní národní výbor, v cizině diplomatická mise nebo konzulární úřad Československé socialistické republiky.

Zákon zároveň stanovil, že prohlášení podle ustanovení části druhé zákona (§ 8 odst. 2 a 3 a § 9 odst. 1) se činilo u místního národního výboru pověřeného vedením matrik, příslušného podle místa narození, popřípadě uzavření manželství nebo podle místa pobytu občana, v cizině u diplomatické mise nebo konzulárního úřadu Československé socialistické republiky, příslušných podle místa pobytu občana.

Část třetí (§ 13 a 14) upravovala pozbývání státního občanství České socialistické republiky – **pozbytím ex lege, propuštěním**.

Státní občanství ČSR zaniklo nabytím státního občanství Slovenské socialistické republiky. Uzavřel-li manželství státní občan ČSR, státního občanství ČSR nepozbyl. Pozbytí státního občanství ČSR jednoho manžela nemělo vliv na státní manželství druhého manžela nebo dětí, pokud zákon č. 39/1969 Sb. nestanovil jinak.

Státní občanství ČSR pozbyl ten, kdo byl propuštěn ze státního svazku na vlastní žádost. Státní občanství zaniklo doručením listiny o propuštění. Manželé mohly žádat o propuštění ze státního svazku ve společné žádosti; žádost každého z manželů se posuzovala samostatně. Děti mladší 15 let, které jejich otec nebo matka pojali do své žádosti, pozbyly státního občanství spolu s otcem nebo s matkou; žili-li oba rodiče, vyžadoval se k podání žádosti souhlasu druhého rodiče, pokud nebyl zbaven rodičovských práv. O propuštění ze státního svazku rozhodoval okresní národní výbor.

Část čtvrtá (§ 15 až 23) představovala ustanovení společná, přechodná a závěrečná. Tato ustanovení upravovala působnost okresního, popřípadě městského národního výboru osvědčovat státní občanství ČSR (§ 15), místní příslušnost (pokud zákon nestanovil jinak), řídila se místní příslušnost trvalým, resp. posledním trvalým pobytem osoby, o jejíž státní občanství šlo⁹⁸. K přijetí státoobčanského slibu v cizině byla příslušná diplomatická mise nebo konzulární úřad Československé socialistické republiky podle místa pobytu osoby, o jejíž státní občanství šlo - § 16). § 17 stanovil, že podle tohoto zákona nabývá narozením

⁹⁷ "Slibuji na svou čest a svědomí, že budu věren Československé socialistické republice a České socialistické republice a jejich státnímu zřízení a že budu řádně plnit všechny povinnosti jejich občana."

⁹⁸ Neměla-li tato osoba trvalý pobyt na území ČSR, byl místně příslušný Obvodní národní výbor v Praze 1.

státního občanství ČSR i dítě, které se narodilo v době od 1. ledna 1969 do dne počátku účinnosti tohoto zákona. Dítě, které se narodilo v cizině před počátkem účinnosti tohoto zákona a jehož jeden z rodičů je občanem ČSR a druhý cizincem, nabývá narozením státního občanství republiky podle dosavadních právních předpisů (zákon č. 194/1949 Sb.). § 18 až 20 se týkal prohlášení. Za den nabytí státního občanství ČSR volbou, popřípadě dohodou podle tohoto zákona, zákon určil, že osoba nabyla státní občanství ČSR dnem, kdy o tom bylo učiněno prohlášení, přičemž prohlášení ve lhůtách stanovených tímto zákonem bylo možné učinit pouze jednou. Orgán, který prohlášení přijal, byl povinen vydat osvědčení o tom, kdo a kdy prohlášení učinil a jaké státní občanství si zvolil. Provedení volby, popřípadě uzavření dohody o státním občanství u národního výboru se poznamenalo v občanském průkazu. Prohlášení učiněná podle tohoto zákona nepodléhala poplatkům. V § 21 bylo zmocněno ministerstvo vnitra upravit podrobněji postup orgánů státní správy při provádění tohoto zákona. § 22 byl kombinací derogačního, zmocňovacího a konstatačního pravidla⁹⁹ a § 23 stanovil účinnost (dnem vyhlášení)

Zákon č 39/1969 Sb. byl za dobu své účinnosti třikrát novelizován – zákonným opatřením předsednictva ČNR č. 124/1969 Sb., zákonem ČNR č. 146/1971 Sb. a zákonem (Federálního shromáždění) č. 88/1990 Sb. – viz dále. Z těchto novelizací jen zákonné opatření z r. 1969 bylo přijato za ústavní úpravy čl. 5 ústavního zákona č. 143/198 Sb., o československé federaci v původním znění – z roku 1968 (viz výše). V roce 1970 byla přijata novela ústavního zákona o československé federaci, která však na obsah prováděcích zákonů o státním občanství neměla faktický vliv – viz dále.

První novelizaci zákona č. 39/1969 Sb. představovalo zákonné opatření předsednictva České národní rady¹⁰⁰ z 6. 11. 1969, č. 124/1969 Sb. To do zákona jednak vložilo § 14a, který upravil odnětí státního občanství a jednak zrušilo § 22 odst. 2 zákona.

⁹⁹ (1) Zrušují se § 3 odst. 2 a § 11 zákona č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství, ve znění zákona č. 72/1958 Sb.

(2) Zásada pozbývání státního občanství České socialistické republiky odnětím, obsažená v § 9 zákona č. 165/1968 Sb., o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství, bude upravena zvláštním zákonem České národní rady. Zákonným opatřením předsednictva České národní rady č. 124/1969 Sb. (viz dále) bylo toto ustanovení zrušeno, když toto zákonné opatření zároveň upravilo odnětí státního občanství ve vložném § 14a.

(3) Nedotčena zůstávají ustanovení mezinárodních smluv upravující státní občanství.

¹⁰⁰ Předsednictvo národní rady bylo zmocněno k přijímání zákonného opatření čl. 121 odst. 3 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci:

Čl. 121

(1) V době, kdy národní rada nezasedá buď proto, že zasedání je skončeno, anebo proto, že uplynulo volební období, plní působnost národní rady předsednictvo národní rady. Nepřísluší mu však přijímat a měnit ústavní zákony a usnášet se na státním rozpočtu republiky.

(2) V době, kdy národní rada nezasedá v důsledku mimořádných příčin, plní předsednictvo národní rady veškerou její působnost s výjimkou práva přijímat a měnit ústavní zákony.

§ 14a zněl:

(1) Ministerstvo vnitra může odejmout občanovi státní občanství republiky, zdržuje-li se v cizině, a

a) na vlastní žádost nabyt cizího státního občanství, nebo

b) bez povolení příslušných československých orgánů vstoupil do cizích vojenských služeb, nebo

c) je členem nebo ve službách organizace, která je svou činností zaměřena proti státnímu zřízení Československé socialistické republiky, nebo

d) nezákonně opustil území Československé socialistické republiky, nebo

e) nevrátí se do vlasti do stanovené lhůty, nejméně do 30 dnů (ze zámoří do 90 dnů) ode dne doručení výzvy ministerstva vnitra k návratu, nebo

f) svými činy poškozují důležité zájmy Československé socialistické republiky.

(2) Ministerstvo vnitra může státní občanství odejmout také osobě, která má ještě jinou státní příslušnost nebo která se zdržuje v cizině nepřetržitě po dobu 5 let bez platného československého dokladu, opravňujícího k pobytu v cizině.

Tento § 14a byl zrušen zákonem č. 88/1990 Sb. (viz dále).

Druhou novelizaci provedl zákon ČNR z 20. 12. 1971, č. 146/1971 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o národních výborech a upravuje působnost národních výborů na některých úsecích státní správy a týkala se dílčí otázky – působnosti národních výborů při vydávání osvědčení o státním občanství.

Třetí novela, zákon (Federálního shromáždění) č. 88/1990 Sb. z 28. 3. 1990 Sb., kterým se mění a doplňují předpisy o nabytí a pozbytí československého státního občanství, byla naopak podstatná a koncepční. Tento zákon jednak novelizoval jak zákon č. 194/1949 Sb., tak i zákony SNR č. 206/1968 Sb. a ČNR č. 39/1969 Sb. a jednak zrušil rozhodnutí o odnětí státního občanství, vydaná podle předpisů z roku 1949 a 1968, resp. 1969 a to s účinností od jejich vydání a stanovil, že osoby, jímž bylo státní občanství odňato, se ode dne účinnosti tohoto zákona považují za osoby propuštěné ze státního svazku a umožnil jim obnovení státního svazku. Pokud tak dotčená osoba písemně, ve lhůtě do 31. 12. 1993, sdělila, že chce zůstat československým státním občanem, mělo se za to, že nepřestala být československým státním občanem, přičemž zákon garantoval, že z této konstrukce nesměla občanovi vzniknout

(3) Neodkladná opatření, ke kterým by bylo třeba zákona, činí předsednictvo národní rady ve formě zákonných opatření, která podepisuje předseda národní rady a předseda vlády republiky. Zákonná opatření se vyhláší stejně jako zákony.

(4) Opatření předsednictva národní rady podle odstavců 1 až 3 musí být schválena na nejbližším zasedání národní rady, jinak pozbývají další platnosti.

žádná újma.¹⁰¹ Osobám, které byly propuštěny ze státního svazku v době od 1. října 1949 do 31. prosince 1989, bude státní občanství uděleno, jestliže o to požádají nejpozději do 31. prosince 1993 přímo anebo prostřednictvím diplomatické mise nebo konzulárního úřadu Československé socialistické republiky v cizině příslušný ústřední orgán státní správy. Takto nebylo možné státní občanství udělit, pokud by to bylo v rozporu s mezinárodními závazky, které Československá socialistická republika převzala.

c) Ústavní novely v roce 1970 a 1991

Ústavní novela z roku 1970 (úst. zákon č. 125/1970 Sb.) konstrukci obsaženou v čl. 5 ústavního zákona o československé federaci zásadně změnila, když požadovala primárnost občanství federálního (československého) a od něj odvozené státní občanství republik. „(1) *Československé státní občanství je jednotné.* (2) *Každý československý státní občan má na celém území Československé socialistické republiky rovná práva a rovné povinnosti.*... (3) *Každý československý státní občan je zároveň občanem České socialistické republiky nebo Slovenské socialistické republiky.*“¹⁰² Avšak k nové úpravě prováděcího zákonodárství nedošlo a tato ústavní úprava zůstala po celou dobu své účinnosti neprovedena.¹⁰³

V roce 1991 uvozovací ústavní zákon k Listině základních práv a svobod (č. 23/1991 Sb.) ústavní konstrukci opět vrátil do stavu z roku 1968.¹⁰⁴ Navíc zde byl zakotven fundamentální princip, že „*nikdo nemůže být proti své vůli zbaven státního občanství*“.

Prováděcí zákony o státním občanství z roku 1968, resp. 1969 byly přijaty k provedení ústavního zákona o československé federaci v původním znění z roku 1968. Tato úprava prováděcího zákonodárství, ve znění uvedených novelizací, žila „svým životem“ bez ohledu na ústavní úpravu a zůstala v platnosti až do zániku československé federace. Ústavní úprava v letech 1971 až 1991 tak zakládala jinou konstrukci vzájemného poměru federálního a

¹⁰¹ Dle informace na webové stránce Ministerstva vnitra „mvcr.cz/soubor/informace106.pdf.ispx“ bylo v letech 1949 až 1989 odňato československé, resp. české státní občanství 1.214 osobám v této časové skladbě: 1949 až 1968 – 251 osobě, 1969 až 1977 – 249 osobám, 1978 až 1980 – 530 osobám a 1981 až 1989 – 184 osobám.

¹⁰² K čl. 5 ústavního zákona o československé federaci ve znění ústavního zákona č. 125/1970 Sb. viz blíže: Československá ústava – komentář (kolektiv pod vedením Stanislava Zdobinského), Panorama, Praha 1988, str. 225 a násl.

¹⁰³ To umožnil čl. III. ústavního zákona č. 125/1970 Sb., který stanovil: „Pokud nenabudou účinnosti zákony Federálního shromáždění, jejichž vydání předvídají ustanovení článků 5 a 12 ústavního zákona o Československé federaci ve znění tohoto ústavního zákona, zůstává v platnosti dosavadní právní úprava.“

¹⁰⁴ Čl. 5 ústavního zákona o československé federaci ve znění ústavního zákona č. 23/1991 Sb. od účinnosti Listiny základních práv a svobod zněl: (1) Státní občan každé z obou republik je zároveň občanem České a Slovenské Federativní Republiky. (2) Občan jedné republiky má na území druhé republiky stejná práva a stejné povinnosti jako občan této druhé republiky. (3) Nikdo nemůže být proti své vůli zbaven státního občanství. (4) Zásady nabývání a pozbytování státního občanství republik stanoví zákon Federálního shromáždění.“

republikového státního občanství než jaká byla v prováděcích zákonech, v roce 1991 se ústavní úprava prováděcímu zákonodárství „přízpůsobila“.

d) **Zánik státního občanství České a Slovenské Federativní Republiky**

Formálně právně bylo o ukončení existence Československa rozhodnuto ústavním zákonem ze dne 25. 11. 1992 č. 542/1992 Sb., o zániku České a Slovenské Federativní Republiky, která podle čl. 1 odst. 1 zanikla uplynutím dne 31. prosince 1992.¹⁰⁵ I když tento ústavní zákon výslovně neupravoval nic o státním občanství, z logiky věci zaniklo spolu s ČSFR i státní občanství ČSFR. Nezaniklo však důsledně zákonodárství vztahující se k státnímu občanství z doby existence Československa.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Toto řešení ignorovalo platný ústavní zákon č. 327/1991 Sb., o referendu, který ale předpokládal hlasování o návrhu na vystoupení z ČSFR. V roce 1992 byla politicky přijata koncepce ukončení existence ČSFR, nikoli vystoupením jednoho subjektu z federace.

¹⁰⁶ Je historickou zajímavostí, že při nejbližších volbách následujících po rozdělení Československa musel mít každý volič v občanském průkaze potvrzené občanství příslušné republiky.

D. Státní občanství České republiky – recentní stav

a) Kontinuita při zániku České a Slovenské Federativní Republiky

Vzhledem k tomu, že státní občanství České (socialistické) republiky vzniklo již k 1. 1. 1969 jako státní občanství subjektu československé federace, nebylo potřeba jej koncipovat až v souvislosti se vznikem svrchované ČR k 1. 1. 1993, ale bylo možné navázat na stávající úpravu. Tuto kontinuitu, s cílem zamezit nejasnostem transformační právní úpravy, vyjádřil i čl. 1 odst. 2 ústavního zákona ČNR z 15. 12. 1992 č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem ČSFR *"Pokud ústavní zákony, zákony a ostatní právní předpisy přijaté před zánikem České a Slovenské Federativní republiky spojují práva a povinnosti s územím České a Slovenské Federativní republiky a státním občanstvím České a Slovenské Federativní Republiky, rozumí se tím území České republiky a státní občanství České republiky, pokud zákon nestanoví jinak."*

b) Ústavní úprava svrchované České republiky

V Ústavě České republiky, schválené Českou národní radou 16. 12. 1992, která nabyla účinnosti 1. 1. 1993, je státnímu občanství věnován jeden článek – článek 12 tohoto znění: *„(1) Nabývání a pozbývání státního občanství České republiky stanoví zákon. (2) Nikdo nemůže být proti své vůli zbaven státního občanství.“*¹⁰⁷ Ač v celkové struktuře i obsahu Ústavy ČR je zjevná inspirace ústavní listinou ČSR z roku 1920, neplatí to pro ústavní úpravu státního občanství. Jak je uvedeno výše, obsahovala ústavní listina z roku 1920 zásadu, že státní občanství v Československé republice je jediné a jednotné a obsahovala i blokaci v podobě ustanovení, podle něhož příslušník cizího státu nemohl být zároveň příslušníkem Československé republiky. Odráží se v odklonu od prvorepublikové ústavní úpravy koncepční, promyšlená změna, nebo je to „jen“ důsledek nedomyšlenosti z doby rozjítřené atmosféry zanikajícího Československa a z atmosféry, že na všechno „bylo pozdě již včera“ Tak jako tak dikce čl. 12 odst. 1 Ústavy ČR dává zcela (a vzhledem k odst. 2 téměř) volně

¹⁰⁷ Čl. 12 Ústavy ČR je komentován v těchto komentářích Ústavy: V. Pavlíček, J. Hřebejk: Ústava a ústavní řád České republiky, 1. díl Ústavní systém, Linde, Praha, 1. vydání 1994, 2. vydání 1998; D. Hendrych, C. Svoboda a kol.: Ústava České republiky - komentář, C. H. Beck, Praha 1997; K. Klíma a kol.: Komentář k Ústavě a Listině, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 1. vydání 2005, 2. vydání 2009; V. Sládeček, V. Mikule, J. Syllová: Ústava České republiky - komentář, C. H. Beck, Praha 2007; L. Bahýlová, J. Filip, P. Molek, M. Podhrázský, R. Suchánek, V. Šimíček, L. Vyhnálek: Ústava České republiky – Komentář, Linde, Praha 2010.

Čl. 42 Listiny je komentován pouze v komentářích V. Pavlíček a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl Práva a svobody, Linde, Praha, 1. vydání 1999, 2. vydání 2002 a K. Klíma a kol.: Komentář k Ústavě a Listině, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 1. vydání 2005, 2. vydání 2009.

Čl. 1 odst. 2 ústavního zákona č. 4/1993 Sb. je komentován jediň v komentáři V. Pavlíček, J. Hřebejk: Ústava a ústavní řád České republiky, 1. díl Ústavní systém, Linde, Praha, 1. vydání 1994, 2. vydání 1998.

ruce zákonodárci, aniž by ho ústavodárce výrazněji limitoval, aniž by určil „směr a limity“ zákonné úpravy. Je to odklon nejen od koncepce ústavní úpravy státního občanství v Československé (tzv. první) republice, ale i od ústavní úpravy z roku 1948. A tak, možná paradoxně, dikce čl. 12 Ústavy ČR navázala na ústavní úpravu z 1960, byť jistě ne úmyslně a programově.

Na rozdíl od ústavní úpravy z roku 1920 a 1948 tak současná Ústava ČR nebrání bipolitismu (k této problematice viz dále). Ale část odborné literatury a judikatura Ústavního soudu dál spojují státní občanství s věrností státu a já rozhodně nejsem příznivcem dvojí (nebo dokonce vícere) opravdové věrnosti. Při bipolitismu tak, podle mého názoru, ve věrnosti vůči jednomu ze dvou (více) států, při střetu loajalit, musí nutně být „falešné tóny“.¹⁰⁸

Ústava ČR též stanovila (v čl. 3 a v čl. 112 odst. 1), že od 1. 1. 1993 budou součástí ústavního pořádku ČR (mimo jiných předpisů) Listina základních práv svobod (dále jen „Listina“), schválená Federálním shromážděním 9. 1. 1991 a ústavní zákon ČNR o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, schválený Českou národní radou dne 15. 12. 1992.

Listina věnuje problematice státního občanství čl. 42: „(1) Pokud Listina používá pojmu „občan“, rozumí se tím státní občan České a Slovenské Federativní Republiky. (2) Cizinci požívají v České a Slovenské Federativní Republice lidských práv a základních svobod zaručených Listinou, pokud nejsou přiznána výslovně občanům. (3) Pokud dosavadní předpisy používají pojmu „občan“, rozumí se tím každý člověk, jde-li o základní práva a svobody, které Listina přiznává bez ohledu na státní občanství.“

Ústavní zákon ČNR o opatřeních souvisejících se zánikem ČSFR (č. 4/1993 Sb.) obsahuje výše citované interpretační pravidlo.

Uvedená ustanovení tak byla ústavními východisky institutu státního občanství k 1. lednu 1993, tedy ke dni vzniku svrchované České republiky a ke dni nabytí účinnosti Ústavy ČR.

Tato ustanovení mají jednak charakter zmocňovacích a blokačních norem (čl. 12 Ústavy ČR) a jednak charakter interpretačních norem (Listina a úst. zákon ČNR č. 4/1993 Sb.). Nevypovídají však o obsahu institutu státního občanství.

V Komentáři Ústavy České republiky z roku 2010¹⁰⁹ P. Molek dovozuje, že zařazení čl. 12 do Ústavy má svoji logiku a opodstatnění, ale stejně tak by mělo logiku a opodstatnění

¹⁰⁸ Odmítavý postoj k bipolitismu zaujal i Ústavní soud v nálezu Pl. ÚS 5/95

¹⁰⁹ L. Bahýlová, J. Filip, P. Molek, M. Podhrázký, R. Suchánek, V. Šimíček, L. Vyhnálek: Ústava České

jeho zařazení (samozřejmě ne nutně jako čl. 12) do Listiny základních práv a svobod, neboť obsahem čl. 12 je především základní, ústavně zaručené právo nebýt proti své vůli zbaven státního občanství, přičemž podrobnosti tohoto pozbývání i nabývání stanoví zákon, což je konstrukce používaná obvykle při vymezení základních práv v Listině. S tímto názorem sice lze souhlasit, přesto vidím silnější argumenty pro zařazení institutu státního občanství do Ústavy zejména z toho důvodu, že Listina je koncipována jako převažující přirozenoprávní dokument, kdežto státní občanství za přirozenoprávní institut nepovažují. O případném zařazení dnešního čl. 12 Ústavy ČR do Listiny základních práv a svobod by podle mého názoru šlo diskutovat, zcela však odmítám koncepci Nejvyššího správního soudu o právu na udělení státního občanství při splnění zákonných podmínek a zcela potírající správní uvážení ministerstva vnitra, interpretující dikci § 7 odst. 1 zákona č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství ČR „lze na žádost udělit“ jako „má udělit“ nebo dokonce „musí udělit“.¹¹⁰ K této problematice viz dále.

Zbavení a pozbytí státního občanství.

Odst. 2 čl. 12 Ústavy ČR byl nepochybně do ústavního textu zařazen jako pojistka proti mocenskému, jednostrannému zbavování státního občanství jako sankce za nepřátelské činnosti namířené proti státu. Tuto možnost zákony od roku 1949 umožňovaly.¹¹¹

Zatímco text odst. 1 čl. 12 Ústavy ČR nezavádá polemiku a interpretační různorodost, má odst. 2 několik interpretací, jež ovšem mají své kořeny ve významu pojmu „zbavení“. Je přitom zřejmé, že sám ústavodárce rozlišuje mezi pojmem pozbytí, použitého v odst. 1 a zbavení, použitého v odst. 2. Má-li zákon stanovit „pozbývání státního občanství“, je jasné, že ústavodárce nejen že s takovou možností počítal, ale dokonce k tomu zákonodárce výslovně vyzval, aniž by ovšem stanovil bližší kritéria.¹¹² I z tohoto důvodu se může zákonná úprava v zákoně č. 40/1993 Sb. a v zákoně č. 186/2013 Sb., tedy ve dvou prováděcích zákonech k čl. 12 odst. 1 Ústavy ČR lišit (viz dále).

republiky – Komentář, Linde, Praha 2010, str. 240

¹¹⁰ Viz blíže P. Molek, V. Šimíček: Udělování státního občanství – na cestě od milosti státu k soudně přezkoumatelnému správnímu uvážení. Právník, č. 2/2005 str. 142 a násl.

¹¹¹ Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon obsahoval v § 18 odst. 2 písm. a) ztrátu občanství jako jeden z druhů vedlejšího trestu, který mohl být uložen při spáchání vyjmenovaných trestných činů (tento trest byl zrušen novelou z r. 1956). Jako sankci, o níž rozhodovalo Ministerstvo vnitra, bylo odnětí státního občanství obsaženo i v § 7 zákona č. 194/1949 Sb. (zrušen v roce 1990).

¹¹² Blíže k problematice zbavení státního občanství viz D. Kryška: Zbavení státního občanství pohledem vnitrostátního práva v historické perspektivě in Veronika Bílková, Jan Kysela, Pavel Šturma (eds.) a kol: Výjimečné stavy a lidská práva, Auditorium, Praha 2016, str. 187 – 201

V prvním Komentáři Ústavy z pera V. Pavlíčka a J. Hřebejka je čl. 12 odst. 2 pojímán jako zásada, zabraňující možnosti odejmout státní občanství jako sankci, ať již z jakýchkoliv důvodů¹¹³. Podle Komentáře Ústavy autorů D. Hendrycha a C: Svobody „všechny akty, jimiž jedinec má pozbyt státní občanství ČR, jsou podmíněny jeho souhlasným projevem vůle.¹¹⁴ V dalším Komentáři Ústavy¹¹⁵ V. Sládeček v této souvislosti hovoří o ústavně zaručeném subjektivním veřejném právu na nezbavení státního občanství.

K problematice zbavení státního občanství se vyslovil i Ústavní soud ČR v nálezu Pl. ÚS 5/95 z 8. 11. 1995 (též č. 6/1996 Sb.) v tzv. kauze Uhl ve věci návrhu na zrušení § 17 zákona o státním občanství (č. 40/1993 Sb.). V odůvodnění tohoto nálezu se ÚS zabýval pojmy zbavení a pozbytí. Pokud se týká skutečnosti, že obecný termín "zbavení" má z hlediska současné češtiny jiný význam než termín "pozbytí", lze odkázat zejména na odbornou literaturu jazykovědnou (srov. Slovník spisovného jazyka českého, 1989, ČSAV -- Ústav pro jazyk český, svazek IV., str. 367, svazek VIII., str. 238). Výraz "zbaviti" má podle citovaného slovníku význam zejména: nějakým zásahem odstranit působení, vliv někoho či něčeho, odejmout někomu něco, připravit někoho o něco (zbavit někoho vedoucího místa). V právní terminologii je znám např. pojem "zbavení způsobilosti k právním úkonům", "zbavení rodičovských práv". Gramatický význam tohoto hesla i jeho porovnání se známými právními instituty zřetelně nasvědčují tomu, že pojem "zbavení" předpokládá vnější (zpravidla mocenský) zásah extranea. Oproti tomu výraz "pozbytí" má podle uvedeného slovníku význam zejména "ztratit" (co, koho), "přijít" (o co), tedy opak pojmu "nabýt": např. pozbyt peníze, majetek. "Pozbyt něco", na rozdíl od pojmu "být zbaven něčeho", tedy zřejmě nepředpokládá vnější zásah třetí osoby. Je tedy patrné, že i z hlediska gramatické interpretace porovnávaných textů míří ochrana zakotvená v čl. 12 odst. 2 Ústavy na takové případy, kdy dochází k zbavení (odnětí) státního občanství mocenským zásahem třetí osoby (státu). Takovým případem tedy není pozbytí státního občanství, které je upraveno v ustanoveních § 13 až 17 zákona České národní rady č. 40/1993 Sb.¹¹⁶

Tyto názory byly publikovány za účinnosti prováděcího zákona č. 40/1993 Sb., nepochybně ale mají obecný význam a lze je použít na jakýkoliv zákon. Zákonodárce si toho je vědom a proto ani v současném platném zákoně (zákon č. 186/2013 Sb.) nemůže použít pojem

¹¹³ J. Hřebejk: in V. Pavlíček, J. Hřebejk: Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, 1. díl Ústavní systém, 2. vydání, Linde, Praha 1998, str. 101

¹¹⁴ D. Hendrych, C. Svoboda a kol.: Ústava České republiky - komentář, C. H. Beck, Praha 1997

¹¹⁵ V. Sládeček, V. Mikule, J. Syllová: Ústava České republiky - komentář, C. H. Beck, Praha 2007

¹¹⁶ Blíže viz nálezu Pl. ÚS 5/95 z 8. 11. 1995

„zbavení“, resp. nesmí vytvořit konstrukci, která by faktickým zbavením byla, ať už by byla nazvána jakkoliv. Zákonodárce nakonec našel řešení déle trvající společenské objednávky v případech, kdy žadateli bylo uděleno státní občanství na základě jeho klamavých (lživých, podvodných) informací. V § 39 přinesl novou dimenzi zániku státního občanství ČR v rámci obnovy řízení ve věci nabytí státního občanství České republiky, když konstruuje možnost rozhodnout, že prohlášovatel státního občanství ČR ex tunc nenabyl (viz dále komentář k § 39 zákona č. 186/2013 Sb.).

Ústavní úprava v čl. 12 se od roku 1993 nezměnila; svoji vypovídací hodnotu však mají i neschválené návrhy, vztahující se ke státnímu občanství.¹¹⁷ I přes neměnnost ústavní úpravy institut státního občanství prošel za dobu existence samostatné České republiky určitým vývojem. Tento vývoj představují:

- úprava na úrovni běžného zákonodárství,
- úprava v bilaterálních mezinárodních smlouvách mezi ČR a druhými státy a přistoupení ČR k multilaterálním mezinárodním smlouvám,
- úprava související s přistoupením ČR k Evropské unii,
- interpretace v nálezech soudů - především Ústavního soudu, ale též Nejvyššího správního soudu a nepřímo i Evropského soudního dvora.

c) Prováděcí zákonodárství

Ústava ČR vstoupila v platnost rozesláním částky 1 ročníku 1993 Sbírkou zákonů, která text Ústavy obsahovala. Jako den rozeslání je uveden 28. prosinec 1992. Již 29. prosince 1992 byl Českou národní radou přijat **zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbyvání státního občanství České republiky**¹¹⁸.

¹¹⁷ V prvním volebním období Poslanecké sněmovny (v r. 1995) byl podán návrh skupiny poslanců na doplnění ústavní úpravy vztahující se ke státnímu občanství (řešení dvojího a vícenásobného státního občanství) - sněmovní tisk 1705. Návrh nebyl přijat.

V programovém prohlášení Topolánkovy vlády bylo v r. 2006 jako jeden z úkolů v legislativní oblasti uvedeno zvážení možnosti zjednodušení nabývání dvojího státního občanství. Již 13. 7. 2005 přijala vláda usnesení č. 881, kterým bylo uloženo ministru vnitra zpracovat a vládě předložit věcný záměr zákona o nabývání a pozbyvání státního občanství ČR. Tento věcný záměr byl předložen Legislativní radě vlády na počátku roku 2008. Součástí úvah o pozměněné právní úpravě státního občanství byly i úvahy o novelizaci ústavní úpravy, která by umožnila negovat rozhodnutí o udělení státního občanství, jestliže by bylo uděleno na základě podvodného jednání žadatele.

V legislativním záměru (samostatném ústavním zákonu o státním občanství) se odrážel i vznikající spor o koncepci státního občanství mezi ministerstvem vnitra, podle něhož na udělení státního občanství není právní nárok a Nejvyšším správním soudem, který opakovaně judikoval, že na udělení státního občanství je subjektivní právo (sp. zn. 6A 25/2002, spis. zn. A As 31/2005).

¹¹⁸ Ucelenou studii o státním občanství ČR představují publikace J. Černý, M. Valášek: České státní občanství, Linde, Praha 1996 a M. Valášek, V. Kučera: Státní občanství - komentář, Linde, Praha 2006.

ca) Zákon ČNR č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky

Zákon o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky nabyl účinnosti dne 1. ledna 1993 v souvislosti se vznikem samostatné České republiky a vycházel v době svého přijetí z principu jediného státního občanství a předcházení vzniku dvojího či vícero státního občanství. Připouštěl však řadu výjimek, které se pozdějšími novelizacemi zákona dále rozšiřovaly. Princip jediného státního občanství byl opuštěn i v zákoně č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů, který byl reakcí na předchozí zákonnou úpravu v oblasti státního občanství a umožnil vymezeným skupinám bývalých československých státních občanů, kteří československé, resp. české státní občanství pozbyli v letech 1948 až 1990, aby státní občanství České republiky nabyli zpět. K prolomení principu jediného státního občanství došlo také ukončením platnosti dvoustranných mezinárodních smluv uzavřených za účelem zamezení vzniku dvojího státního občanství (uzavřeny s USA a některými bývalými socialistickými státy – viz dále).

Zákon č. 40/1993 Sb. v 29 paragrafech, rozdělených do čtyř částí svého textu stanovil v části první (§ 1), jednak kontinuitu se státním občanstvím ČR z doby před 1. 1. 1993 „(1) *Fyzické osoby, které ke dni 31. prosince 1992 byly státními občany České republiky a zároveň státními občany České a Slovenské Federativní Republiky, jsou od 1. ledna 1993 státními občany České republiky.*“ a jednak způsob posuzování, zda fyzická osoba je, popřípadě do 31. 12. 1992 byla, státním občanem ČR, resp. ČSFR. „(2) *Při posuzování, zda je fyzická osoba státním občanem České republiky, popřípadě do 31. prosince 1992 byla státním občanem České a Slovenské Federativní Republiky, se postupuje podle předpisů platných v době, kdy mělo dojít k nabytí nebo pozbytí státního občanství této osoby*“¹¹⁹.

V této souvislosti není bez zajímavosti, že ač zásada "ius sanguinis" byla v Československu považována za primární (a je dominující v evropské kontinentální právní kultuře), v zhruba v sedmdesátileté historii Československa byla dvakrát pro vznik státního občanství jako primární použita zásada „ius soli“ - při vzniku ČSR v roce 1918 byl jako základ pro vznik státního občanství ČSR využit institut domovského práva a v roce 1968, resp. 1969 byla při konstituování státního občanství České socialistické republiky (i

Blíže viz též J. Hřebejk: Státní občanství – vývoj zákonné úpravy in R. Suchánek, V. Jirásková: Ústava České republiky v praxi – 15 let základního zákona, Leges. Praha 2009, str. 71 a násl.

¹¹⁹ Ani derogované předpisy tak neztratily svoji vypovídací hodnotu

Slovenské socialistické republiky) jako rozhodující rovněž stanovena zásada "ius soli" /§ 2 zák. č. 39/1969 Sb.: (1) *Státním občanem republiky je ten, kdo měl k 1. lednu 1969 státní občanství Československé socialistické republiky (dále jen "československý státní občan"), jestliže se narodil na území republiky.*“ Tato konstrukce znamenala pro část obyvatel České republiky komplikace při zániku ČSFR v r. 1992. Ve svém důsledku mohla úprava v zákoně ČNR č. 40/1993 Sb. pro některé fyzické osoby znamenat "překvapení i trauma". "Překvapení" čekalo na mnohé, kteří se narodili před vznikem československé federace na Slovensku a podle zásady "ius soli", použité v zákoně č. 165/1968 Sb., o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství, získali k 1. 1. 1969 státní občanství Slovenské republiky a nevyužili opčního práva a do 31. 12. 1969 si nezvolili státní občanství České republiky. Přičemž jejich narození na Slovensku mohlo být náhodné, daná osoba jinak nemusela mít ke Slovensku pevnější vazby. Trauma pak mohly prožívat osoby, které k 1. 1. 1993 měly státní občanství Slovenské republiky, ale dlouhodobě žili na území České republiky, měly zde zázemí - práci, nemovitosti, příbuzné a přátele a musely si vybrat - buď zůstanou státními občany Slovenské republiky a "doma" (podle trvalého bydliště) budou cizinci, nebo využijí zákonné možnosti a prohlášením si zvolí státní občanství České republiky a na rodné Slovensko, kde mohly mít též příbuzné i přátele, budou jezdit "do ciziny". Pro mnohé jistě těžká volba.¹²⁰

V první části¹²¹ (§ 2 až 12) se zákon zabýval problematikou nabývání státního občanství ČR – **narozením** (za preference „ius sanguinis“ a připuštěním „ius soli“), **určením otcovství** (legitimací), **nalezením na území ČR, prohlášením** (s možným využitím jen pro státní občany ČSFR) a **udělením**. Druhá část (§ 13 až 17¹²²) byla věnována způsobům pozbývání státního občanství ČR - **propuštěním, prohlášením, nabytím cizího státního občanství**. Třetí část zákona (§ 18 až 19) upravovala zvláštní ustanovení o státním občanství ČR v souvislosti se zánikem státního občanství ČSFR. Čtvrtá část zákona (§ 20 až 29) byla věnována ustanovením přechodným a závěrečným - doklady o státním občanství, zjišťování státního občanství a další ustanovení včetně derogační klauzule a stanovení účinnosti.

Zákon č. 40/1993 Sb. byl za dobu své účinnosti 8x novelizován. První novelou byl již v roce 1993 přijatý zákon č. 272/1993 Sb. s účinností od 11. 11. 1993. Ten jednak zařadil do důvodů nabytí státního občanství ČR osvojení a jednak rozšířil možnost nabytí státního

¹²⁰ Viz např. Pocta Jánů Gronskeému (Klíma, K., Jirásek, J. eds.), Plzeň, Aleš Čeněk, 2008

¹²¹ § 1 – obecná ustanovení – byl přeřazen před část první

¹²² K § 17 zákona o nabývání a pozbývání státního občanství ČR, resp. k pozbytí státního občanství ČR se vztahuje též nález ÚS I. ÚS 337/99 z 14. 11. 2000, publikovaný pod č. 170, sv. 20. Sb. n. a u. ÚS – viz dále.

občanství ČR bývalým státním občanům ČSFR – občanům Slovenské republiky prohlášením. Zároveň tento zákon zmocnil vládu k prodloužení lhůty pro prohlášení, čehož vláda využila a o prodloužení lhůty rozhodla svým nařízením č. 337/1993 Sb. (lhůta tak byla prodloužena do 30. 6. 1994).

Druhou novelou byl zákon č. 140/1995 Sb., který s účinností od 27. 7. 1995 rozšířil možnost výjimky pro udělení státního občanství ČR na případy, kdy žadatel o udělení státního občanství ČR „přesídlil do České republiky do 31. prosince 1994 na základě pozvání vlády“. Podle důvodové zprávy k tomuto zákonu se jednalo o skupinu Volyňských Čechů¹²³, kteří imigrovali do ČR na základě usnesení vlády ČR č. 48 z 20. 2. 1991, které se vztahuje k zabezpečení trvalého pobytu v ČR krajanům z oblasti postižené černobylskou havárií.

Třetí novelizaci představoval zákon č. 139/1996 Sb., účinný od 24. 5. 1996, který jednak umožnil státním občanům Slovenské republiky nabýt státní občanství České republiky, pokud daná osoba měla nepřetržitý trvalý pobyt na území České republiky nejpozději od 31. 12. 1992 a jednak umožnil státním občanům ČR vzdát se prohlášením státního občanství ČR, pokud se zdržoval v cizině a současně byl státním občanem cizího státu.

Čtvrtá novela – zákon č. 194/1999 Sb., účinný od 2. 9. 1999, znamenal spolu se samostatným zákonem č. 193/1999 Sb. /viz dále/ větší zásah do obsahu a pojmání institutu státního občanství ČR. Zákon č. 194/1999 Sb. byl přijat jako reakce na nálezy Ústavního soudu z 5. 5. 1997 (tzv. kauza Uhl, IV. ÚS 34/97 - viz dále) a připustil souběh dvojího státního občanství - České republiky a Slovenské republiky. Vedle této koncepční změny provedl obsahovou, procesní i formulační úpravu dalších ustanovení.

Pátou novelou byl zákon č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů. Tento zákon, účinný od 1. 1. 2003, který věcně žádnou změnu v institutu státního občanství neznamenal, převedl (v části padesáté první) kompetenci rušených okresních úřadů ve věcech státního občanství zčásti na obecní úřady a zčásti na krajské úřady.

Relativně rozsáhlou byla šestá novela – zákon č. 357/2003 Sb., účinný od 29. 10. 2003. Jednak stanovila, že dítětem se pro účely zákona o nabývání a pozbývání státního občanství ČR rozumí osoba starší 18 let, resp. osoba zletilá a jednak umožnila, resp. uložila Ministerstvu vnitra zkoumat další okolnosti, týkající se žadatele o udělení státního občanství.

¹²³ Volyňští Češi jsou etničtí Češi či jejich potomci usazení od druhé poloviny 19. století ve Volyni. V letech 1868 až 1880 odešlo z Rakouska-Uherska do carského Ruska téměř 16 tisíc Čechů. Převážná část Čechů se usadila ve volyňských újezdech Rovno, Dubno, Luck, Žitomír, Ostroh a dalších. Tyto oblasti byly nejvíce postiženy výbuchem atomové elektrárny v Černobylu v dubnu 1986. Historická Volyň má rozlohu asi 70 tisíc km². Dnes je součástí Ukrajiny

Vedle dalších dílčích, spíše procesních změn, zařadila tato novela do zákona o nabývání a pozbývání státního občanství ČR jako jeho přílohu dotazník k žádosti o udělení státního občanství.

Sedmou novelou byl zákon č. 413/2005 Sb., o změně zákonů v souvislosti s přijetím zákona o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti. I tento zákon, účinný od 1. 1. 2006, přinesl novelizaci více než šesti desítek zákonů. Podle jeho části dvacáté se v zákoně o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky nahradil dosavadní pojem „utajované skutečnosti“ pojmem „utajované informace“.¹²⁴

Poslední, osmou, novelu představoval zákon č. 124/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. I tento zákon novelizoval více než šedesát zákonů. V části čtyřicáté druhé novelizoval zákon č. 40/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, když připustil evidenci Rejstříku trestů v elektronické podobě.¹²⁵

Ústava ČR požaduje po zákonodárci stanovit způsoby nabývání a pozbývání státního občanství ČR. Zákonodárce tak učinil s tím, že nevyužil (v původním znění zákona ani ve výše uvedených novelách) všechny možnosti nabytí státního občanství, které mu nabízí teorie (nevyužil např. ex lege sňatek a přijetí do státní služby). Zákonná úprava v letech 1993 až 2013 tak pracovala s těmito způsoby **nabytí** státního občanství České republiky: **narozením, osvojením, určením otcovství (legitimací), nelebením na území ČR, prohlášením, udělením.**¹²⁶

Narozením

Dítě nabylo narozením státní občanství České republiky,

a) byl-li alespoň jeden rodič státním občanem České republiky nebo

¹²⁴ Režim ochrany utajovaných informací vychází ze zákona. Nejprve (za účinnosti zákona č. 40/1993 Sb.) tuto problematiku upravoval zákon č. 102/1971 Sb., o ochraně státního tajemství, ten byl v roce 1998 nahrazen zákonem č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů. Tento zákon jako „celek“ stále platí, je ale ukázkou legislativní „kultury“. Zákon měl původně 89 paragrafů. § 1 – 82 byly zrušeny (nadpisy vypuštěny) a z celého zákona obsahově zbyly jen 3 paragrafy o změně různých zákonů a 2 paragrafy (derogace a účinnost). Je to ale formálně stále platný zákon, svým názvem lákající k poznání režimu utajovaných skutečností, ze kterého se ani při nejlepší vůli nelze nic dozvědět. Vedle tohoto zákona máme dále zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací. Staré označení „státní tajemství“ bylo sice odmítnuto, ale paralelně, v platné legislativě, máme bezobsažné „utajované skutečnosti“ a nejnověji „utajované informace“, oba jako zákonné termíny.

¹²⁵ Pasáž o novelizacích převzata po úpravách z publikace Ústava České republiky v praxi (15 let platnosti základního zákona) R. Suchánek, V. Jirásková at alli Leges, Praha 2009; autorem části IV je Jiří Hřebejk.

¹²⁶ Text práce bude nadále vycházet z posledního znění zákona č. 40/1993 Sb. ve znění všech osmi novel.

b) byli-li rodiče osobami bez státního občanství, alespoň jeden z nich měl trvalý pobyt na území České republiky a dítě se na jejím území narodilo.

Na nabytí státního občanství narozením při splnění uvedených podmínek byl právní nárok, což vyplývá z mezinárodních závazků České republiky. K nabytí státního občanství ČR narozením došlo ex lege, narozené dítě ani jeho rodiče nemuseli o nic žádat. Tento „automatismus“ přiblížil vznik občanství narozením konstrukci přirozených práv.

Dítě sledovalo státní občanství svých rodičů bez ohledu na místo narození. Rozhodující bylo státní občanství rodiče ke dni narození dítěte

Osvojením

Dítě, jehož alespoň jeden osvojitel byl státním občanem České republiky, nabylo státního občanství České republiky dnem právní moci rozsudku o osvojení. O vzniku státního občanství tak de facto rozhodl soud, vydání osvědčení o státním občanství mělo svoji „procesní stránku“.

Tato úprava byla do zákona doplněna během roku 1993 (s účinností od 11. 11. 1993). Nerozlišovala nezrušitelné a tzv. zrušitelné osvojení, resp. osvojení I. stupně podle tehdejšího zákona o rodině.¹²⁷ Na roveň rozhodnutí vnitrostátního soudu o osvojení bylo třeba stavět i rozhodnutí cizozemského soudu (nebo jiného příslušného orgánu), bylo-li takové rozhodnutí uznáno v ČR za platné.

Určením otcovství

Dítě narozené mimo manželství, jehož matka byla cizí státní občankou nebo bezdomovkyní a otec státním občanem České republiky, nabylo státní občanství České republiky

- a) dnem souhlasného prohlášení rodičů o určení otcovství nebo
- b) dnem právní moci rozsudku o určení otcovství.

Obdobně jako při osvojení šlo o „náhradní formu“ vzniku státního občanství narozením kdy teprve dodatečně bylo konstatováno, resp. zjištěno, že narozené dítě splňuje podmínky vzniku státního občanství ČR, odvozené od státního občanství jeho otce. Takto vznikalo státním občanství ČR ex nunc.

Nalezením na území České republiky

Fyzická osoba nalezená na území České republiky se stala státním občanem České republiky, pokud se neprokázalo, že nabyla narozením státní občanství jiného státu.

¹²⁷ zákon č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů.

Důkazní břemeno prokázat, že nalezená osoba nabyla narozením státní občanství jiného státu, bylo na státu, řešena nebyla lhůta, po kterou mohlo prokazování probíhat ani jiná procesní pravidla. Tento způsob nabytí státního občanství ČR reagoval na mezinárodní úpravu o potírání bezdomovectví.

Zákonná konstrukce byla koncipována jako vyvratitelná domněnka, ovšem bez stanovené lhůty. Aplikace daného ustanovení souvisela se zápisem narození dítěte nezjištěné totožnosti podle zákona 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.¹²⁸

Prohlášením

Fyzická osoba, která byla k 31. prosinci 1992 státním občanem České a Slovenské Federativní Republiky, ale neměla ani státní občanství České republiky ani státní občanství Slovenské republiky, si mohla zvolit státní občanství České republiky prohlášením.¹²⁹

Rodiče, popřípadě jeden z nich mohly do prohlášení zahrnout i dítě nebo mohly pro dítě učinit samostatné prohlášení. Činil-li takové prohlášení pouze jeden z rodičů dítěte, musel připojit souhlas druhého rodiče s volbou státního občanství České republiky pro dítě, pokud nebyl výkon rodičovské zodpovědnosti druhého rodiče omezen nebo pozastaven anebo nedošlo-li ke zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo způsobilosti k právním úkonům nebo pokud nebyl pobyt druhého rodiče žijícího mimo území České republiky znám.

Byli-li oba rodiče dítěte zbavení rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven či omezen, neměli-li způsobilost k právním úkonům nebo pokud nebyl pobyt rodičů žijících mimo území České republiky znám, mohl učinit prohlášení soudem ustanovený poručník, popřípadě opatrovník dítěte; souhlas rodičů se v těchto případech nevyžadoval.

Potomci fyzické osoby, která byla k 31. prosinci 1992 státním občanem České a Slovenské Federativní Republiky, ale neměla ani státní občanství České republiky, ani státní občanství Slovenské republiky, v linii přímé, kteří nabyli zletilosti, si mohli zvolit státní občanství České republiky prohlášením pouze za předpokladu, že neměli jiné státní občanství.

Prohlášení se činilo u krajského úřadu, v hlavním městě Praze u úřadu městské části určené Statutem hlavního města Prahy, ve městech Brno, Ostrava a Plzeň u magistrátů těchto

¹²⁸ Do 30. 6. 2001 podle zákona č. 268/1949 Sb., o matrikách

¹²⁹ Taková situace mohla nastat u osob, které se narodily před 1. 1. 1969 v cizině a při vzniku státního občanství České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky ani nikdy předtím nebyly přihlášeny k trvalému pobytu ani v jedné z republik

měst, příslušného podle místa trvalého pobytu fyzické osoby, která prohlášení činila. V cizině se toto prohlášení činilo před zastupitelským úřadem České republiky.

Příslušný úřad vydal o prohlášení osvědčení¹³⁰; kopii prohlášení a osvědčení zaslal Ministerstvu vnitra a nabytí státního občanství České republiky oznámil ohlašovně místa trvalého pobytu v České republice, Policii České republiky a územní vojenské správě, pokud fyzická osoba podléhala branné povinnosti.

Pro uplatnění tohoto zákonného režimu nebylo podstatné, zda prohlašovatel měl jiné státní občanství či neměl, rozhodující byla existence československého státního občanství k 31. 12. 1992.

Udělením

O žádosti o udělení státního občanství ČR rozhodovalo Ministerstvo vnitra. Tato jeho kompetence byla dána jednak zákonem č. 40/1993 Sb. (§ 10) a jednak vyplývá i z „kompetenčního zákona“ (zákon č. 2/1969 Sb., v platném znění - § 12 odst. 1 písm. b). V řízení o udělení státního občanství Ministerstvo vnitra postupovalo podle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád v platném znění.¹³¹ Tato kompetence Ministerstva vnitra je sice tradiční, při různých příležitostech však byla vznášena otázka, zda rozhodování o udělení státního občanství má zůstat výlučně na ministerstvu vnitra (prvoinstanční rozhodnutí vydá útvar ministerstva, o případném opravném prostředku - rozkladu, rozhoduje ministr). Protože přijetí fyzické osoby do státoobčanského svazku je velmi významným aktem, byla by jistě legitimní i úvaha de lege ferenda o oddělení jednotlivých rozhodovacích instancí při udělení státního občanství, možná i s využitím hlavy státu, jak to není neobvyklé v jiných evropských státech.

Jako podmínku pro udělení státního občanství České republiky žadateli – fyzické osobě, stanovil zákon č. 40/1993 Sb. kumulativní splnění těchto podmínek:

a) má na území České republiky ke dni podání žádosti po dobu nejméně pěti let povolen trvalý pobyt a po tuto dobu se zde převážně zdržuje,

b) prokáže, že nabytím státního občanství České republiky pozbyde dosavadní státní občanství, nebo prokáže, že pozbyla dosavadní státní občanství, nejde-li o bezdomovce nebo osobu s přiznaným postavením uprchlíka na území České republiky,

c) nebyla v posledních pěti letech pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin,

¹³⁰ Význam osvědčení však nebyl zcela jasný zvláště když u pozbytí státního občanství ČR prohlášením byl vydán „doklad o pozbytí státního občanství“.

¹³¹ Do 31. 12. 2005 podle zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád)

d) *prokáže znalost českého jazyka¹³² a*

e) *plní povinnosti vyplývající z ustanovení zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt a vstup cizinců na území České republiky,¹³³ povinnosti vyplývající ze zvláštních předpisů upravujících veřejné zdravotní pojištění, sociální zabezpečení, důchodové pojištění, daně, odvody a poplatky.*

Manželé mohli podat společnou žádost o udělení státního občanství ČR.

K žádosti o udělení státního občanství České republiky byl žadatel povinen připojit rodný list, pokud uzavřel manželství, i oddací list, popřípadě doklad o rozvodu manželství nebo úmrtní list zemřelého manžela, doklad o tom, že nabytím státního občanství České republiky pozbyde dosavadní státní občanství, nebo doklad o pozbytí dosavadního státního občanství, nešlo-li o bezdomovce nebo osobu s přiznaným postavením uprchlíka na území České republiky a životopis.

Za účelem prokázání podmínky uvedené v § 7 odst. 1 písm. c) si ministerstvo vnitra vyžádalo podle zvláštního právního předpisu (zákon o Rejstříku trestů) výpis z evidence Rejstříku trestů, šlo-li o žadatele staršího 15 let. Žádost o vydání výpisu z evidence Rejstříku trestů a výpis z evidence Rejstříku trestů se předávaly v elektronické podobě, a to způsobem umožňujícím dálkový přístup.

Za účelem prokázání podmínky uvedené v § 7 odst. 1 písm. e) si ministerstvo vnitra mohlo vyžádat potvrzení finančního úřadu o úhradě daní a poplatků, kopie daňových přiznání, výpisů z obchodního rejstříku, živnostenských listů nebo pracovních smluv, potvrzení zdravotní pojišťovny o řádném průběhu a platbách veřejného zdravotního pojištění a potvrzení zaměstnavatele o úhradě daně z příjmů a o platbách na veřejné zdravotní pojištění, sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

Rodiče mohli do žádosti zahrnout i dítě. K žádosti v takovém případě byli povinni připojit rodný list dítěte, doklad o tom, že dítě nabytím státního občanství České republiky pozbyde dosavadní státní občanství, nebo doklad o pozbytí dosavadního státního občanství dítěte, nešlo-li o bezdomovce nebo osobu s přiznaným postavením uprchlíka na území České republiky. Pokud by takovou žádost podával pouze jeden z rodičů, byl povinen kromě uvedených dokladů předložit také souhlas druhého rodiče se změnou státního občanství dítěte,

¹³² V § 7 odst. 3 bylo zmocněno Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky stanovit obecně závazným právním předpisem kritéria pro prokazování znalostí českého jazyka. Stalo se tak vyhláškou č. 137/1993 Sb., která beze změny platila po celou dobu účinnosti zákona č. 40/1993 Sb.

¹³³ Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

pokud výkon rodičovské zodpovědnosti druhého rodiče nebyl omezen nebo pozastaven, nedošlo-li ke zbavení jeho rodičovské zodpovědnosti nebo způsobilosti k právním úkonům anebo pokud nebyl pobyt druhého rodiče žijícího mimo území České republiky znám. Byli-li oba rodiče dítěte zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven či omezen, neměli-li způsobilost k právním úkonům, nebo pokud nebyl pobyt rodičů žijících mimo území České republiky znám, mohl učinit takové prohlášení soudem ustanovený poručník, popřípadě opatrovník dítěte; souhlas rodičů se v těchto případech nevyžadoval. Státní občanství České republiky bylo možné na žádost zákonného zástupce udělit i dítěti samostatně; k žádosti se připojily doklady jako by žádost podávali rodiče.

Ministerstvo vnitra vydalo žadateli listinu o udělení státního občanství České republiky. Žádost o udělení se podávala u úřadu příslušného podle místa trvalého pobytu žadatele.¹³⁴ Úřad ověřil pohovorem se žadatelem jeho znalost českého jazyka a o výsledku učinil záznam do spisu. Znalost českého jazyka neprokazoval žadatel, který v současnosti nebo v minulosti byl státním občanem Slovenské republiky. Úřad vyplnil se žadatelem dotazník, jehož obsah byl stanoven v příloze zákona; prostřednictvím Policie České republiky pak zaslal žádost spolu se svým stanoviskem, stanoviskem obecního úřadu a s doklady stanovenými zákonem nejpozději do 30 dnů od jejího podání ministerstvu vnitra.

Ministerstvo vnitra bylo povinno posoudit žádost o udělení státního občanství i z hlediska bezpečnosti státu; mohlo si k tomu vyžádat stanoviska Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky; pokud byly obsahem těchto stanovisek informace podléhající utajení podle zvláštního zákona (zákon o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti), nestávaly se součástí spisu.

Zákon dále specifikoval, že správní řízení o udělení státního občanství bylo zahájeno dnem, kdy žádost o udělení došla ministerstvu. To mělo o žádosti o udělení státního občanství rozhodnout v pořádkové lhůtě do 90 dnů od zahájení správního řízení.

Úřad zaslal zápis o složení státoobčanského slibu nebo zápis o převzetí listiny o udělení státního občanství České republiky (viz dále) ministerstvu vnitra a oznámil nabytí státního občanství ohlašovně místa trvalého pobytu v České republice, Policii České republiky, územní vojenské správě, podléhala-li fyzická osoba branné povinnosti.

Ministerstvo vnitra bylo zákonem (§ 11) zmocněno prominout podmínku stanovenou v § 7 odst. 1 písm. a) - pětiletý trvalý pobyt, měl-li žadatel na území České republiky povolen trvalý pobyt a

¹³⁴ Úřadem byl krajský úřad, v hlavním městě Praze úřad městské části určený Statutem hlavního města Prahy, ve městech Brno, Ostrava a Plzeň magistrát těchto měst.

- a) narodil se na území České republiky, anebo
- b) žil na území České republiky nepřetržitě alespoň 10 let, anebo
- c) měl v minulosti státní občanství České republiky, popřípadě státní občanství České a Slovenské Federativní Republiky, anebo
- d) byl osvojen státním občanem České republiky, anebo
- e) jeho manžel (manželka) byla státním občanem České republiky, anebo
- f) jehož alespoň jeden z rodičů byl státním občanem České republiky, anebo
- g) přesídlil do České republiky do 31. prosince 1994 na základě pozvání vlády, nebo
- h) byl bezdomovcem nebo měl na území České republiky přiznáno postavení uprchlíka.

Ministerstvo vnitra mohlo dále prominout podmínku stanovenou v § 7 odst. 1 písm. b) – pozbytí dosavadního státního občanství, pokud měl žadatel na území České republiky povolen trvalý pobyt, oprávněně se na území České republiky zdržoval po dobu nejméně 5 let, měl skutečný vztah k České republice a

a) právní předpisy státu, jehož byl státním občanem, neumožňovaly jeho propuštění ze státního svazku nebo tento stát odmítal o jeho propuštění ze státního svazku vydat doklad,

b) jeho propuštění ze státního svazku by bylo spojeno s nepřiměřenými správními poplatky či jinými v demokratickém státě nepřijatelnými podmínkami,

c) podáním žádosti o propuštění ze státního svazku by žadatel mohl vystavit sebe nebo osoby blízké pronásledování z důvodů rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro politické přesvědčení,

d) udělení státního občanství České republiky by bylo významným přínosem pro Českou republiku zejména z hlediska vědeckého, společenského, kulturního či sportovního, nebo

e) pozbyl v minulosti státní občanství Československé republiky nebo České a Slovenské Federativní Republiky nebo České republiky, pokud nešlo o žadatele, který byl státním občanem Slovenské republiky.

Podmínku stanovenou v § 7 odst. 1 písm. b) bylo rovněž možné prominout žadateli, který měl v České republice povolen trvalý pobyt po dobu nejméně 5 let, měl skutečný vztah k České republice a oprávněně se zdržoval na jejím území po dobu nejméně 20 let.

Ministerstvo mohlo v případech hodných zvláštního zřetele prominout i podmínku stanovenou v § 7 odst. 1 písm. d) – znalost českého jazyka a písm. e) – plnění povinností zdravotního a důchodového pojištění, sociálního zabezpečení, daní, odvodů a poplatků

Ministerstvo vnitra tak

- posoudilo každou z pěti podmínek obsažených v § 7 odst. 1 zákona, zda je splněna;
- na základě svého správního uvážení mohlo v taxativně stanovených věcech podmínky

prominout;

- posoudilo žádost z hlediska bezpečnosti státu;
- pokud bylo všech pět zákonných podmínek splněno či prominuto a žádost byla posouzena z bezpečnostního hlediska, bylo možné státní občanství udělit.

Proti právní úpravě a jejímu výkladu, resp. aplikaci měli někteří právníci výhrady¹³⁵.

Jádrem problému, týkajícího se udělování státního občanství byl spor, do jaké míry může být Ministerstvo vnitra vedeno ve svých úvahách (zda občanství udělit či nikoli), volnou úvahou, a do jaké míry je povinno státní občanství udělit osobě, která všechny zákonem předpokládané podmínky splní.

V § 7 odst. 1 zákona byl výkladový problém v dikci „*lze na žádost udělit*“. Toto ustanovení správní orgán vykládal tak, že po splnění kumulativně stanovených podmínek teprve vzniká povinnost správního orgánu přistoupit k volnému uvážení, zda občanství udělí či neudělí. Tato konstrukce správního uvážení vychází z tradiční prvorepublikové judikatury, která byla postavena na předpokladu, že udělování státního občanství je „aktem milosti ze strany státu“ a je vedeno volnou a nepřezkoumatelnou úvahou státního orgánu. I Vrchní soud v Praze (judikát ze dne 29. 12. 1997) konstatoval, že „na udělení státního občanství nebyl a není právní nárok. Přijetí do svazku státu na žádost občana cizího státu je a také historicky od nejstarších dob vždy bylo výrazem státní suverenity. Je absolutně ve sféře volného uvážení státní výsosti, zda cizímu státnímu příslušníku bude občanství uděleno nebo ne“.

Nový pohled na otázku volné versus omezené správní úvahy o udělování státního občanství ČR přineslo rozhodnutí rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu č.j. 6 A 25/2002 ze dne 23. 3. 2005. Tímto usnesením Nejvyšší správní soud sjednotil odlišné postoje dvou svých senátů, z nichž jeden (šestý senát) trval na absolutní volné správní úvaze a zároveň na nepřípustnosti soudní žaloby ve státoobčanských věcech, druhý (čtvrtý senát) ideu neomezené správní úvahy odmítl.

Za další ústavněprávní problém považují P. Molek a V. Šimíček také to, že správní orgán je oprávněn hodnotit žádost o udělení státního občanství i z jiných hledisek, než která výslovně zmiňuje zákon. Výčet podmínek, který žadatel musí splnit, se jeví jako taxativní, avšak správní orgán, řízený absolutní správní úvahou, přidává podmínky další, v zákoně neuvedené a vykládá je po svém. Tak zavádí podmínku „integrace“ fyzické osoby do české společnosti, přičemž požaduje integraci rodinnou, sociální a pracovní. Správní orgán tak může žádost o udělení státního občanství z důvodu nedostatečné integrace zamítnout.

¹³⁵ Viz P. Molek, V. Šimíček: Udělování státního občanství – na cestě od milosti státu k soudně přezkoumatelnému správnímu uvážení. Právník, č. 2/2005

Další nedostatek spatřují v tom, že zákon na jednu stranu uvádí, že podmínky se dají žadateli odpustit např. v případě posouzení plnění povinností vyplývajících z jiných právních předpisů, z důvodů hodných zvláštního zřetele, avšak co do těchto důvodů patří, již zákon neobsahuje. Cizinec tak nemá žádnou možnost předvídat směry správního uvážení správního orgánu, přitom by měl vědět předem, že za splnění daných podmínek, nemá-li právo, má alespoň reálnou šanci státní občanství dostat.

Tyto úvahy jsou minimálně diskutní a osobně stojím na názoru, že na udělení státního občanství není za jakékoliv situace právní nárok, přičemž jednosměrný formálně právní přístup bez širších (zejm. státobezpečnostních) pohledů může být dokonce kontraproduktivní až výslovně nebezpečný. Státní občanství není soukromoprávní institut a v udělení státního občanství se může odrážet politikum, na které má vláda a správní orgány nárok a které naopak nesmí zohledňovat soud, který netvoří právo (natož politiku), ale který toliko právo nalézá. Soud tak dle mého názoru může přezkoumávat pouze procesní zákonnost.

Něco jiného je povinnost řádného odůvodnění rozhodnutí, které výslovně požaduje Evropská úmluva o státním občanství (čl. 11 – rozhodnutí, stanoví: „*každý smluvní stát zajistí, aby rozhodnutí o nabytí, zachování, pozbytí, opětovném nabytí nebo ověření jeho státního občanství obsahovala písemné odůvodnění.*“ S řádným odůvodněním rozhodnutí pak souvisí i čl. 12 Úmluvy – právo na přezkum, který stanoví: „*Každý smluvní stát zajistí, aby rozhodnutí o nabytí, zachování, pozbytí, opětovném nabytí nebo ověření jeho státního občanství bylo možno správně nebo soudně přezkoumat podle jeho vnitrostátního práva.*“ A řádné odůvodnění je podmínkou přezkoumání.

Tyto sporné názory do značné míry „otupil“ nový zákon o státním občanství (č. 186/2013 Sb.), který na jedné straně stanovil podrobnější podmínky pro udělení státního občanství ČR a na druhé straně výslovně konstatoval, že na udělení státního občanství České republiky není právní nárok.

Podle stávající úpravy v případě, že dotčená osoba není spokojena s výsledkem rozhodnutí ve správním řízení, má možnost podat žalobu proti rozhodnutí správního orgánu a domáhat se ve správním soudnictví zrušení rozhodnutí, případně rozhodnutí o jeho nicotnosti.

Možnost a meze soudního přezkumu, vyjudikované Nejvyšším správním soudem v roce 2005 výše zmíněným rozhodnutím 6 A 25/2002, vycházely z právního stavu, založeném zákonem č. 40/1993 Sb. Nový právní stav přinesl v současnosti platný zákon o státním občanství č. 186/2013 Sb. (viz dále).

Státoobčanský slib

S pasážemi zákona o udělení státního občanství bezprostředně souvisel § 12, upravující státoobčanský slib. Fyzická osoba, které bylo uděleno státní občanství České republiky, nabyla toto občanství dnem složení slibu tohoto znění:

"Slibuji na svou čest věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat všechny zákony a jiné obecně závazné právní předpisy. Slibuji, že budu plnit všechny povinnosti státního občana České republiky".

Dítě zahrnuté do žádosti rodičů, nabylo státní občanství České republiky dnem, kdy je nabylo alespoň jeden z rodičů; bylo-li státní občanství České republiky tomuto dítěti uděleno samostatně, nabylo je dnem převzetí Listiny o udělení státního občanství České republiky zákonnými zástupci.

Ministerstvo vnitra mohlo složení státoobčanského slibu prominout. V tom případě fyzická osoba nabyla státní občanství České republiky dnem, kdy rozhodnutí o prominutí složení státoobčanského slibu nabylo právní moci.

Fyzická osoba skládala státoobčanský slib před tajemníkem obecního úřadu obce s rozšířenou působností, v hlavním městě Praze před tajemníkem úřadu městské části příslušného podle místa jejího trvalého pobytu, ve městech Brno, Ostrava a Plzeň před tajemníkem magistrátu těchto měst, v cizině před vedoucím zastupitelského úřadu České republiky. Forma vykonání státoobčanského slibu nebyla zákonem stanovena a byla ponechána na jednotlivých úřadech (v zásadě slavnostní formou v obřadní síni).

* * *

Vedle způsobů nabývání státního občanství upravil zákon č. 40/1993 Sb. též způsoby **pozbyvání** státního občanství České republiky - **prohlášením**, a **nabytím cizího státního občanství na základě výslovného projevu vůle**. Zákon mezi způsoby pozbytí státního občanství nezařadil smrt fyzické osoby, což učebnice obvykle uvádějí a je to i logické, i když lze dovést určitý, byť velmi specifický vztah mezi státním občanstvím a zemřelými státními občany. Výslovně tento specifický vztah dovozuje zákon č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech a pietních místech a o změně zákona č. 256/2001 Sb., o pohřbívání a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Prohlásit, že se vzdává státního občanství České republiky, mohl státní občan České republiky, který se zdržoval v cizině a současně byl státním občanem cizího státu. Takové prohlášení mohl občan učinit nejdříve dnem, kdy dosáhl zletilosti.

Toto prohlášení se činilo před zastupitelským úřadem České republiky. Žadatel byl povinen v něm uvést, kdy nabytí cizí státní občanství, místo posledního trvalého pobytu na území České republiky nebo, že nikdy takový pobyt neměl.

K prohlášení bylo třeba připojit doklad o státním občanství České republiky a doklad o tom, že nabytí státní občanství cizího státu.

Rodiče mohli do prohlášení zahrnout i dítě, které bylo státním občanem České republiky a současně bylo státním občanem cizího státu. V takovém případě bylo k prohlášení třeba připojit rodný list dítěte a doklad o tom, že dítě nabylo státní občanství cizího státu. Pokud by takovou žádost podal pouze jeden z rodičů, byl povinen předložit kromě uvedených dokladů také souhlas druhého rodiče se změnou státního občanství dítěte, pokud výkon rodičovské zodpovědnosti druhého rodiče nebyl omezen nebo pozastaven, nedošlo-li ke zbavení jeho rodičovské zodpovědnosti nebo způsobilosti k právním úkonům anebo pokud nebyl pobyt druhého rodiče žijícího mimo území České republiky znám. Byli-li oba rodiče dítěte zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven či omezen, neměli-li způsobilost k právním úkonům, nebo pokud nebyl pobyt rodičů žijících mimo území České republiky znám, mohl učinit prohlášení soudem ustanovený poručník, popřípadě opatrovník dítěte; souhlas rodičů se v těchto případech nevyžadoval.

Zastupitelský úřad České republiky vydal fyzické osobě doklad o pozbytí státního občanství České republiky. Úřad po obdržení prohlášení o vzdání se státního občanství České republiky oznámil jeho pozbytí ohlašovně místa současného trvalého pobytu nebo posledního trvalého pobytu v České republice, Policii České republiky a územní vojenské správě, podléhala-li fyzická osoba branné povinnosti.

Tato právní úprava však přinášela problémy. Neumožňovala pozbytí státního občanství České republiky těm státním občanům, kteří žádali o udělení cizího státního občanství a právní řád daného státu vyžaduje prokázání pozbytí dosavadního státního občanství, neboť zákon o nabývání a pozbývání státního občanství ČR umožňoval platně se vzdát prohlášením státního občanství České republiky až poté, kdy státní občan České republiky toto cizí státní občanství nabytí, a nemohl tak učinit před jeho nabytím. Na jedné straně to zabraňovalo vzniku bezdomovectví, na druhé straně působila právní úprava potíže praxi a její naplnění bylo mnohdy problematické.

Nabytím cizího státního občanství pozbyl státní občan České republiky státní občanství České republiky dnem, kdy na základě výslovného projevu vůle (žádost, prohlášení, souhlas nebo jiný úkon směřující k nabytí cizího státního občanství) dobrovolně nabytí cizí státní občanství. K pozbytí státního občanství České republiky ex lege nedošlo v případech, kdy

došlo k nabytí cizího státního občanství v souvislosti s uzavřením manželství se státním občanem cizího státu, a to za předpokladu, že došlo k nabytí cizího státního občanství manžela za trvání manželství. K pozbytí státního občanství České republiky nedošlo ani v případech, kdy k nabytí cizího státního občanství došlo narozením.

Stejně jako při prohlášení oznámil úřad po obdržení oznámení o pozbytí státního občanství České republiky toto pozbytí ohlašovně místa současného trvalého pobytu nebo posledního trvalého pobytu v České republice, Policii České republiky, územní vojenské správě, podléhala-li fyzická osoba branné povinnosti a ministerstvu vnitra, pokud pozbytí státního občanství České republiky nebylo úřadu oznámeno tímto ministerstvem.

Zákonná úprava „automatického“ (ex lege) pozbývání státního občanství České republiky nabytím cizího státního občanství na základě výslovného projevu vůle, taktéž přinášela problémy, neboť většina států neoznamuje jiným státům, že jejich státní občan nabytí na základě výslovného projevu vůle další státní občanství. Někteří bývalí státní občané České republiky se tak z nevědomosti nebo i úmyslně nadále považují za státní občany České republiky a prokazují se občanským průkazem nebo cestovním dokladem České republiky, které již ztratily platnost. Evidence fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky, tak není zcela objektivní a je neúplná.

K výkladu pojmů zbavení a pozbytí viz výše. Zákonná úprava pozbytí státního občanství České republiky nabytím cizího státního občanství (§ 17 zákona č. 40/1993 Sb.) byla napadena pro neústavnost (rozpor s čl. 12 odst. 2 Ústavy ČR) u Ústavního soudu. Ústavní soud však návrh zamítl (viz dále)¹³⁶. Je otázkou, zda by nyní, za účinnosti zákona č. 186/2013 Sb., který s nabytím cizího státního občanství výslovným projevem vůle nespojuje pozbytí státního občanství ČR, nešlo otevřít případy, kdy za účinnosti zákona č. 40/1993 Sb. fyzická osoba ztratila státní občanství ČR režimem upraveným v § 17. Patrně by takový návrh byl odmítnut s poukazem na tehdejší zákonnou úpravu, která navíc nebyla shledána protiústavní, tím by se období, kdy bylo možné pozbytí státního občanství ČR v souvislosti s nabytím cizího státního občanství na základě projevu vůle, uzavřelo.

* * *

Zákon č. 40/1993 Sb. stanovil **zvláštní režim** státního občanství České republiky **v souvislosti se zánikem ČSFR**; třetí část zákona tak představovala „lex specialis“ k obecným ustanovením (pravidlům).

¹³⁶ Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 5/95 z 8. 11. 1995 (č. 6/1996 Sb.)

V původním znění zákona umožňovala volbu státního občanství, kdy si státní občan Slovenské republiky mohl zvolit státní občanství České republiky prohlášením učiněným nejpozději do 31. prosince 1993 za podmínky, že

a) měl nepřetržitý trvalý pobyt na území České republiky alespoň po dobu dvou let,

b) předložil-li doklad o propuštění ze státního svazku Slovenské republiky s výjimkou případů, kdy prokázal, že požádal o propuštění ze státního svazku Slovenské republiky a jeho žádosti nebylo do tří měsíců vyhověno, a současně před okresním úřadem prohlásí, že se vzdává státního občanství Slovenské republiky; tento doklad se nepožadoval, jestliže volbou státního občanství České republiky došlo k pozbytí státního občanství Slovenské republiky,

c) nebyl-li v posledních pěti letech pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin.

Státní občan Slovenské republiky, který neměl trvalý pobyt na území České republiky ani Slovenské republiky, si mohl zvolit státní občanství České republiky prohlášením učiněným nejpozději do 31. prosince 1993.

a) měl-li před odchodem do ciziny poslední trvalý pobyt na území České republiky nebo byl-li alespoň jeden z jeho rodičů státním občanem České republiky a

b) předložil-li doklad o propuštění ze státního svazku Slovenské republiky s výjimkou případů, kdy prokázal, že požádal o propuštění ze státního svazku Slovenské republiky a jeho žádosti nebylo do tří měsíců vyhověno, a současně před okresním úřadem nebo zastupitelským úřadem České republiky prohlásil, že se vzdává státního občanství Slovenské republiky.

Stali-li se podle uvedených pravidel oba rodiče státními občany České republiky, sledovaly jejich státní občanství České republiky děti mladší 15 let; žil-li pouze jeden z rodičů, sledovalo dítě jeho státní občanství. Rodiče byli povinni uvést tyto děti ve svém prohlášení o volbě státního občanství České republiky a připojit k němu doklad o propuštění dítěte ze státního svazku Slovenské republiky s výjimkou případů, kdy prokázali, že požádali o propuštění dítěte ze státního svazku Slovenské republiky a jejich žádosti nebylo do tří měsíců vyhověno, a současně před okresním úřadem prohlásili, že se za dítě vzdávají státního občanství Slovenské republiky.

Rodiče mohli zvolit státní občanství České republiky i samostatně pro děti mladší 15 let. Učinili tak souhlasným prohlášením; souhlas se nevyžadoval od rodiče, který byl zbaven rodičovských práv nebo způsobilosti k právním úkonům. Žil-li pouze jeden z rodičů nebo zdržoval-li se druhý rodič trvale v cizině a nebyl-li znám jeho pobyt, mohl učinit toto prohlášení sám. K prohlášení bylo nutno připojit doklad o propuštění dítěte ze státního svazku Slovenské republiky s výjimkou případů, kdy bylo prokázáno, že požádali o propuštění dítěte

ze státního svazku Slovenské republiky a jejich žádosti nebylo do tří měsíců vyhověno, a současně před okresním úřadem prohlásili, že se za dítě vzdávají státního občanství Slovenské republiky.

Prohlášení činila fyzická osoba u okresního úřadu příslušného podle místa svého trvalého pobytu, popřípadě podle místa svého posledního trvalého pobytu na území České republiky, v cizině před zastupitelským úřadem České republiky.

Do 31. prosince 1993 mohlo ministerstvo vnitra udělit státní občanství České republiky na žádost státnímu občanovi Slovenské republiky, šlo-li o nezletilce staršího 15 let, jehož alespoň jeden z rodičů byl státním občanem České republiky, nebo šlo-li o fyzickou osobu, jejíž manžel (manželka) byla státním občanem České republiky, pokud žadatel měl trvalý pobyt na území České republiky a předložil doklad o propuštění ze státního svazku Slovenské republiky s výjimkou případů, kdy prokázal, že požádal o propuštění ze státního svazku Slovenské republiky a jeho žádosti nebylo do tří měsíců vyhověno, a současně před okresním úřadem prohlásil, že se vzdává státního občanství Slovenské republiky.

Žádost se podávala u okresního úřadu příslušného podle místa trvalého pobytu žadatele.

Možnost omezeného bipoitismu státního občanství ČR a SR připouštěl zákon č. 40/1993 Sb. i na sklonku své účinnosti, ve znění po všech výše uvedených novelách. Je však třeba připomenout, že od roku 1999 platil speciální zákon č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů (viz dále). Zákon č. 40/1993 Sb. se tak v posledním znění „omezil“ v § 18 na úpravu, podle níž *„(1) fyzická osoba, která měla k 31. prosinci 1992 státní občanství České a Slovenské Federativní Republiky a která nabyta volbou státní občanství Slovenské republiky v době od 1. ledna 1993 do 31. prosince 1993, se pokládá za státního občana České republiky, pokud se neprokáže, že toto občanství podle tohoto zákona pozbyla po provedení volby občanství Slovenské republiky.*

(2) Státní občan České republiky, který měl k 31. prosinci 1992 státní občanství České a Slovenské Federativní Republiky, nepozbyde nabytím státního občanství Slovenské republiky státní občanství České republiky.

Zákon v předmětné třetí části dále upravil vloženými paragrafy 18a až 18c, že fyzická osoba, která měla k 31. prosinci 1992 státní občanství České a Slovenské Federativní Republiky, která nebyla státním občanem České republiky a která měla na území České republiky trvalý pobyt podle zvláštních právních předpisů ke dni 31. prosince 1992 a tento pobyt dosud trvá, anebo která od tohoto data až dosud žije trvale na území České republiky (dále jen "prohlašovatel"), mohla učinit prohlášení o nabytí státního občanství České republiky. Takové prohlášení bylo možné učinit před úřadem příslušným podle místa trvalého

pobytu prohašovatele, popřípadě podle místa, kde prohašovatel trvale žije. K prohlášení bylo nutné připojit rodný list, a pokud prohašovatel uzavřel manželství, i oddací list, popřípadě doklad o rozvodu manželství nebo úmrtní list zemřelého manžela, doklady, jimiž prohašovatel může prokázat trvalý pobyt na území České republiky, popřípadě skutečnost, že na území České republiky trvale žil nejpozději od 31. prosince 1992. Rodiče, popřípadě jeden z nich mohli do prohlášení zahrnout i dítě; toto dítě nemuselo splňovat podmínku, že k 31. 12. 1992 bylo státním občanem ČSFR. K prohlášení bylo třeba připojit rodný list dítěte, souhlas druhého rodiče s nabytím státního občanství České republiky, pokud nebyl výkon rodičovské zodpovědnosti druhého rodiče omezen nebo pozastaven anebo nedošlo-li ke zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo způsobilosti k právním úkonům. Rodiče, popřípadě jeden z nich mohli pro dítě učinit samostatné prohlášení; toto dítě nemuselo splňovat podmínku uvedenou v odstavci 1 § 18a, pokud alespoň jeden z rodičů byl státním občanem České republiky. K prohlášení bylo třeba připojit výše uvedené doklady. Byli-li oba rodiče dítěte, žijícího na území České republiky, zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven či omezen anebo neměli způsobilost k právním úkonům, mohl učinit prohlášení soudem ustanovený poručník, popřípadě opatrovník dítěte; souhlas rodičů se v těchto případech nevyžadoval. Poručník nebo opatrovník k žádosti připojil rodný list dítěte a pravomocné rozhodnutí soudu o jeho ustanovení poručníkem nebo opatrovníkem. Státní občanství České republiky se podle § 18a nabývalo dnem vydání osvědčení o nabytí státního občanství České republiky prohlášením. Nebyly-li splněny podmínky pro vydání osvědčení, úřad prohlášení rozhodnutím odmítl. Nabytí státního občanství České republiky v tomto režimu oznámil příslušný úřad ohlašovně místa trvalého pobytu nebo místa, kde fyzická osoba trvale žila, Policii České republiky, územní vojenské správě, šlo-li o osobu podléhající branné povinnosti a ministerstvu.

§ 18b řešil státní občanství občanů Slovenské republiky, kteří měli k 31. prosinci 1992 státní občanství České a Slovenské Federativní Republiky a kteří nabyli státní občanství Slovenské republiky udělením v době od 1. ledna 1994 do 1. září 1999. Takový občan mohl učinit prohlášení o nabytí státního občanství České republiky, pokud toto občanství již v mezidobí nenabyl jinak. K přijetí prohlášení byl příslušný zastupitelský úřad, bylo-li prohlášení činěno v cizině. Bylo-li prohlášení činěno v České republice, byl k jeho přijetí příslušný úřad podle místa trvalého pobytu, popřípadě posledního trvalého pobytu prohašovatele na území České republiky. Pokud prohašovatel v České republice nikdy trvalý pobyt neměl, byl k přijetí prohlášení příslušný Úřad městské části Praha 1. Prohašovatel byl

povinen prokázat svoji totožnost a v prohlášení uvést místo současného trvalého pobytu, popřípadě posledního trvalého pobytu v České republice; neměl-li nikdy takový pobyt, tuto skutečnost uvést. K prohlášení bylo nutné připojit rodný list prohlašovatele a listinu o udělení státního občanství Slovenské republiky; pokud prohlašovatel uzavřel manželství, byla povinnost připojit podle okolností i oddací list, doklad o rozvodu manželství nebo úmrtí list zemřelého manžela.

Zastupitelský úřad, který prohlášení obdržel, byl povinen je postoupit spolu s přípojenými doklady nejpozději do 30 dnů úřadu příslušnému podle odstavce 2 § 18b.

Rodiče mohli do prohlášení zahrnout i dítě; to nemuselo splňovat podmínku uvedenou v odstavci 1. K prohlášení bylo třeba připojit rodný list dítěte. Pokud prohlášení podával pouze jeden z rodičů, k prohlášení bylo třeba připojit souhlas druhého rodiče s nabytím státního občanství České republiky, pokud nebyl výkon rodičovské zodpovědnosti druhého rodiče omezen nebo pozastaven, nedošlo-li ke zbavení jeho rodičovské zodpovědnosti nebo způsobilosti k právním úkonům nebo pokud nebyl pobyt druhého rodiče žijícího mimo území České republiky znám. Rodiče mohli pro dítě učinit samostatné prohlášení; toto dítě nemuselo splňovat podmínku uvedenou v odstavci 1, pokud byl alespoň jeden z rodičů státním občanem České republiky. K prohlášení se připojily doklady uvedené v odstavci 6. Byli-li oba rodiče dítěte zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven či omezen, neměli-li způsobilost k právním úkonům nebo pokud nebyl pobyt rodičů žijících mimo území České republiky znám, mohl učinit prohlášení soudem ustanovený poručník, popřípadě opatrovník dítěte; souhlas rodičů se v těchto případech nevyžadoval. Poručník nebo opatrovník byli povinni k žádosti připojit rodný list dítěte a pravomocné rozhodnutí soudu o jeho ustanovení poručníkem nebo opatrovníkem. Příslušný úřad ověřil, zda jsou splněny podmínky stanovené zákonem pro vydání osvědčení o nabytí státního občanství České republiky prohlášením; byly-li tyto podmínky splněny, úřad osvědčení vydal (nárokový režim), v opačném případě prohlášení rozhodnutím odmítl.

Státní občanství České republiky se podle tohoto ustanovení nabylo dnem vydání osvědčení o nabytí státního občanství prohlášením. Nabytí státního občanství České republiky oznámil příslušný úřad ohlašovně místa trvalého pobytu v České republice, Policii České republiky, pokud měl prohlašovatel na území České republiky povolen pobyt, územní vojenské správě, šlo-li o osobu podléhající branné povinnosti, ministerstvu vnitra.

§ 18c řešil státní občanství občana Slovenské republiky, který se narodil na území Slovenské republiky rodičům, z nichž jeden měl státní občanství České socialistické republiky

nebo České republiky a druhý státní občanství Slovenské socialistické republiky nebo Slovenské republiky a ke dni 31. prosince 1992 byl státním občanem České a Slovenské Federativní Republiky a současně Slovenské republiky mladším 18 let. Takový občan mohl učinit prohlášení o nabytí státního občanství České republiky, pokud toto občanství již v mezidobí nenabyl jinak.

K přijetí prohlášení byl příslušný zastupitelský úřad, bylo-li prohlášení činěno v cizině. Bylo-li prohlášení činěno v České republice, byl k jeho přijetí příslušný úřad podle místa trvalého pobytu, popřípadě posledního trvalého pobytu prohašovatele na území České republiky. Prohašovatel byl povinen prokázat svoji totožnost a v prohlášení uvést místo současného trvalého pobytu, popřípadě posledního trvalého pobytu v České republice; neměl-li nikdy takový pobyt, pak měl tuto skutečnost uvést. K prohlášení bylo nutné připojit rodný list prohašovatele a doklad o státním občanství Slovenské republiky a dále doklady o státním občanství rodičů prohašovatele v době jeho narození. Pokud prohašovatel uzavřel manželství, byl povinen připojit podle okolností i oddací list, doklad o rozvodu manželství nebo úmrtní list zemřelého manžela.

Za dítě mohli učinit prohlášení podle odstavce 1 jeho rodiče, popřípadě jeden z nich. K prohlášení se připojil rodný list dítěte a doklad o státním občanství Slovenské republiky a dále doklady o státním občanství rodičů v době narození dítěte. Jestliže prohlášení činil za dítě pouze jeden z rodičů, připojil k prohlášení souhlas druhého rodiče s nabytím státního občanství České republiky, pokud nebyl výkon rodičovské zodpovědnosti druhého rodiče omezen nebo pozastaven, nedošlo-li ke zbavení jeho rodičovské zodpovědnosti nebo způsobilosti k právním úkonům nebo pokud nebyl pobyt druhého rodiče, žijícího mimo území České republiky, znám. Byli-li oba rodiče dítěte zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven či omezen, neměli-li způsobilost k právním úkonům nebo pokud nebyl pobyt rodičů žijících mimo území České republiky znám, mohl učinit prohlášení soudem ustanovený poručník, popřípadě opatrovník dítěte; souhlas rodičů se v těchto případech nevyžadoval. Poručník nebo opatrovník k prohlášení připojili doklady uvedené výše a pravomocné rozhodnutí soudu o jeho ustanovení poručníkem nebo opatrovníkem.

Zastupitelský úřad, který prohlášení obdržel, byl povinen je postoupit spolu s připojenými doklady nejpozději do 30 dnů příslušnému úřadu (podle místa trvalého pobytu, popřípadě posledního trvalého pobytu prohašovatele na území ČR). Příslušný úřad ověřil, zda jsou splněny podmínky stanovené zákonem pro vydání osvědčení o nabytí státního občanství České republiky prohlášením; byly-li tyto podmínky splněny, úřad osvědčení vydal, v

opačném případě prohlášení rozhodnutím odmítl. Státní občanství České republiky v režimu § 18c prolašovatel nabyt dnem vydání osvědčení o nabytí státního občanství prohlášením.

Nabytí státního občanství České republiky oznámil příslušný úřad ohlašovně místa trvalého pobytu v České republice, Policii České republiky, pokud měl prolašovatel na území České republiky povolen pobyt, územní vojenské správě, šlo-li o osobu podléhající branné povinnosti a ministerstvu vnitra.

§ 19 výslovně stanovil, že žádosti o udělení státního občanství České republiky podané před nabytím účinnosti tohoto zákona, o kterých nebude rozhodnuto do nabytí jeho účinnosti, se považují za podání podle ustanovení § 18a.¹³⁷

Následný zákon č. 186/2013 Sb. v § 72 umožnil občanovi Slovenské republiky do 1 roku od nabytí jeho účinnosti (do 31. 12. 2014) učinit prohlášení o nabytí státního občanství ČR podle § 18a, 18b a 18c a nabyt takto státní občanství České republiky.

* * *

Část čtvrtá zákona obsahovala ustanovení společná a závěrečná. Tato část byla nejpodstatněji během 21 let účinnosti zákona č. 40/1993 Sb. novelizována a po novelách se její poslední znění stalo „předobrazem“ nové kompletní zákonné úpravy

V této části bylo ustanovení o **dokladech** o státním občanství, jimiž se státní občanství prokazovalo (§ 20). Těmito doklady byly: občanský průkaz¹³⁸, cestovní doklad¹³⁹, osvědčení, popřípadě potvrzení o státním občanství České republiky a vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství, byl-li v něm údaj o státním občanství České republiky uveden.

Osvědčení o státním občanství České republiky vydával úřad příslušný podle místa trvalého pobytu osoby, o jejíž státní občanství se jednalo. Pokud osoba trvalý pobyt na území České republiky nikdy neměla, vydával osvědčení o státním občanství České republiky Úřad městské části Praha 1. Žádost o vydání osvědčení o státním občanství České republiky mohla podat fyzická osoba nejdříve dnem, kdy nabytla zletilosti; za dítě mohl žádost podat jeho zákonný zástupce. Žádost o vydání osvědčení o státním občanství České republiky se podávala u úřadu nebo matričního úřadu, příslušného podle místa trvalého, popřípadě posledního trvalého pobytu osoby, o jejíž státní občanství se jednalo. Pokud osoba na území

¹³⁷ Uvedený text § 19 přinesl zákon č. 194/1999 Sb.

¹³⁸ zákon č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech; do 30. 6. 2000 zákon č. 75/1957 Sb., o občanských průkazech

¹³⁹ zákon č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech; do 30. 6. 2000 zákon č. 216/1991 Sb., o cestovních dokladech a cestování do zahraničí. Podle § 5 zákona č. 329/1999 Sb., jsou cestovními doklady cestovní pas, diplomatický pas, služební pas, cestovní průkaz, náhradní cestovní doklad Evropské unie, jiný cestovní doklad na základě mezinárodní smlouvy

České republiky trvalý pobyt nikdy neměla, podávala se žádost u Úřadu městské části Praha 1. Měla-li osoba trvalý pobyt v cizině, mohla žádost podat prostřednictvím zastupitelského úřadu České republiky. Tento úřad byl povinen žádost postoupit úřadu příslušnému k vydání osvědčení o státním občanství České republiky nejpozději do 15 dnů od jejího podání.

Uvedené doklady měly charakter veřejné listiny a předpokládala se jejich správnost, pokud se neprokázal opak.

§ 21 navazoval na § 6 a 16 a stanovoval podrobnosti k prohlášení o volbě a o pozbytí státního občanství České republiky. Toto prohlášení se činilo ve dvojím vyhotovení (z čehož vyplývá, že mělo písemnou formu). Zastupitelský úřad České republiky byl povinen zaslat obě vyhotovení ministerstvu vnitra.

Na rozdíl od § 21, který stanovil pracovní postup dvou státních orgánů a který tudíž nutně nemusel být uveden v zákoně (pokud, ale zákonem stanoven byl, rozhodně nešlo o nelegitimní ustanovení), další ustanovení (§ 22) stanovoval povinnosti fyzickým osobám a jeho zařazení do zákona tak bylo zcela na místě. Doklady vystavené orgány cizího státu, které předkládaly fyzické osoby podle zákona o nabytí a pozbytí státního občanství, musely být opatřeny potřebnými ověřeními, nestanovila-li jinak mezinárodní smlouva, kterou byla Česká republika vázána a musely být úředně přeloženy do českého jazyka, byly-li vystaveny v cizím jazyce. Tento požadavek na překlad se nepoužil v případě, že byly doklady vystaveny příslušnými orgány Slovenské republiky.

Příslušný úřad vedl evidenci fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky, pokud měly v územním obvodu úřadu trvalý pobyt. Pokud takovýto pobyt na území České republiky nikdy neměly, vedl evidenci Úřad městské části Praha 1. Krajský úřad vedl evidenci fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky, pokud měly v územním obvodu kraje trvalý pobyt. Ústřední evidenci fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky, vedlo ministerstvo vnitra.

Soud, který rozhodl o osvojení dítěte, jestliže tímto osvojením dítě nabylo státní občanství České republiky, byl povinen oznámit tuto skutečnost do 10 pracovních dnů ode dne nabytí právní moci rozsudku o osvojení úřadu příslušnému podle místa trvalého pobytu dítěte. Nemělo-li dítě trvalý pobyt na území České republiky, pak Úřadu městské části Praha 1. Soud nebo obecní úřad, před nimiž došlo k souhlasnému prohlášení rodičů o určení otcovství, nebo soud, který rozhodl o otcovství k dítěti, jehož matka byla cizinka a otcem byl určen státní občan České republiky, byla povinnost oznámit tuto skutečnost do 10 pracovních dnů ode dne učinění souhlasného prohlášení rodičů nebo od nabytí právní moci rozsudku úřadu

příslušnému podle místa trvalého pobytu dítěte. Nemělo-li dítě trvalý pobyt na území České republiky, pak Úřadu městské části Praha 1.

Novelou vložená ustanovení § 23a až § 23h umožnilo Ministerstvu vnitra, úřadu, matričnímu úřadu, Ministerstvu zahraničních věcí a zastupitelskému úřadu České republiky, s výjimkou konzulárního úřadu vedeného honorárním úředníkem, využívat ze **základního registru obyvatel**,¹⁴⁰ z **informačního systému evidence obyvatel**,¹⁴¹ z **informačního systému cizinců**,¹⁴² z **informačního systému evidence občanských průkazů o občanských průkazech a jejich držitelích**,¹⁴³ z **informačního systému evidence cestovních dokladů o cestovních dokladech a jejich držitelích**,¹⁴⁴ z **informačního systému evidence diplomatických a služebních pasů o diplomatických a služebních pasech a jejich držitelích**¹⁴⁵ pro výkon státní správy na úseku státního občanství zákonem specifikované referenční údaje - podle registru, resp. informačního systému zejména: příjmení, jméno, popřípadě jména, včetně předchozích příjmení a rodného příjmení, rodné číslo, pohlaví, adresu místa pobytu včetně předchozích a doručovacích adres a jejich počátků a ukončení, datum, místo a okres narození (u narození v cizině, datum, místo a stát, narození), datum, místo a okres úmrtí (u úmrtí mimo území České republiky, datum úmrtí, místo a stát, na jehož území k úmrtí došlo, bylo-li vydáno rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého, den, který je v rozhodnutí uveden jako den smrti nebo den, který nepřežil, a datum nabytí právní moci tohoto rozhodnutí), zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům, jména, příjmení a rodná čísla rodičů popř. zákonného zástupce, rodinný stav, údaje vztahující se k manželství, resp. partnerství, státní občanství, popřípadě více státních občanství apod. Tato ustanovení naplňují zásadu enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí, požadovanou čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a analogicky čl. 2 odst. 3 Ústavy ČR.¹⁴⁶

¹⁴⁰ zákon č. 111/2009 Sb., o základních registrech

¹⁴¹ zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel)

¹⁴² zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴³ zákon č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech

¹⁴⁴ zákon č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech

¹⁴⁵ zákon č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech

¹⁴⁶ Čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod: *Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.* Čl. 2 odst. 3 Ústavy ČR: *Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.*

Využívání příslušných údajů zákon limitoval podmínkou použití v konkrétním případě vždy jen takových údajů, které byly nezbytné ke splnění daného úkolu.

Ve sporných případech prováděl zjišťování státního občanství České republiky úřad příslušný podle místa trvalého pobytu, popřípadě posledního trvalého pobytu osoby, o jejíž státní občanství se jednalo. Pokud osoba trvalý pobyt na území České republiky nikdy neměla, prováděl zjišťování Úřad městské části Praha 1. Úřad vystavil fyzické osobě potvrzení o výsledku provedeného zjištění. Bylo-li to třeba k uplatnění práv fyzické osoby, do potvrzení bylo uvedeno, kdy, popřípadě na základě jakých ustanovení fyzická osoba státní občanství České republiky nabyla nebo pozbyla. Žádost o zjištění státního občanství České republiky podávala fyzická osoba nejdříve dnem, kdy nabyla zletilosti; za dítě podával žádost jeho zákonný zástupce.

Vyhovovalo-li se podle zákona o nabývání a pozbývání státního občanství v plném rozsahu podání žadatele, nevydávalo se, s výjimkou ustanovení § 12 odst. 3 (prominutí státoobčanského slibu), rozhodnutí ve správním řízení.

Podle § 26 zákona o nabývání a pozbývání státního občanství, nebylo-li tímto zákonem stanoveno jinak, mohl příslušný orgán státní správy prominout předložení dokladů, požadovaných ve vyjmenovaných ustanoveních. Tuto možnost zákonodárce připustil v případě dokladů stanovených v § 8 odst. 1 písm. a) /rodný list, oddací list, doklad o rozvodu manželství, úmrtní list manžela/, § 9 odst. 1 písm. a) /rodný list dítěte/ a písm. c) /které však zákon obsahoval jen do roku 2003, nikoli v posledním znění/, pokud by jejich obstarání bylo spojeno s těžko překonatelnou překážkou, bylo-li bez jejich předložení možné zjistit přesně a úplně skutečný stav věci. Doklad, který bylo jinak třeba podle tohoto zákona předložit, se nepředkládal, pokud si skutečnost v něm uvedenou příslušný orgán státní správy mohl ověřit ze základního registru obyvatel, z informačního systému evidence obyvatel, z informačního systému cizinců, z informačního systému evidence občanských průkazů, z informačního systému evidence cestovních dokladů nebo z informačního systému evidence diplomatických a služebních pasů. Skutečnost, že nebyl pobyt druhého rodiče žijícího mimo území České republiky znám, prokazoval žadatel (prohlašovatel) potvrzením nebo rozhodnutím vydaným příslušným úřadem státu, jehož byl občanem; nemohl-li z objektivních důvodů takový doklad předložit, nahradil jej čestným prohlášením.

Podle výslovného znění § 27 prohlášení podle zákona o nabývání a pozbývání státního občanství nepodléhalo správním poplatkům.

K aplikaci správního řízení ve věcech státního občanství sloužil správní řád. Zákon o nabývání a pozbývání státního občanství obsahoval také procesní postupy, pro které bylo

potřeba přechodná ustanovení. Podle nich žádosti o udělení státního občanství České republiky, podané podle zákona České národní rady č. 39/1969 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České socialistické republiky, ve znění pozdějších předpisů, do 31. prosince 1992, se vyřizovaly podle předpisů platných ke dni jejich podání. Dítě, jehož osvojitelé byli ke dni jeho osvojení státními občany České republiky nebo by se jimi stali k 1. lednu 1969, nabylo osvojením státní občanství České republiky, pokud toto občanství nenabylo jinak.

Zákon dále výslovně konstatoval, že působnosti stanovené krajskému úřadu, úřadu městské části hlavního města Prahy, magistrátu měst Brna, Ostravy a Plzně, obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností nebo matričnímu úřadu podle tohoto zákona byly výkonem přenesené působnosti.

V derogačním ustanovení (§ 28) zákon č. 40/1993 Sb. zrušil jak zákon České národní rady č. 39/1969 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České socialistické republiky, ve znění zákona České národní rady č. 92/1990 Sb., tak zákon č. 165/1968 Sb., o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství.¹⁴⁷

Zákon č. 40/1993 Sb. nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1993, prakticky bez legisvakance.¹⁴⁸ Po novele z roku 2003¹⁴⁹ byl jako příloha k zákonu připojen dotazník.

Za dobu své účinnosti (1. 1. 1993 až 31. 12. 2013) vyvolala koncepce některých pasáží zákona i jeho některá ustanovení věcné, politické a výkladové spory, které sa dají zobecnit do následujících oblastí:

- spory, týkající se definice okruhu občanů nového svrchovaného státu,
- spory o právu opce pro občany bývalé československé federace
- spory, založené na právní úpravě výlučnosti státního občanství ČR
- spory o postavení orgánů veřejné moci při rozhodování žádostí o udělení státního občanství ČR – nepřezkoumatelná diskrece či vázanost pravidly¹⁵⁰

cb) zákon č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých

¹⁴⁷ V platnosti tak zůstaly dříve nezrušené pasáže zákona č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství, jejichž právní i praktický význam je však nejasný

¹⁴⁸ Částka 12 Sbírky zákonů, která text zákona č. 40 obsahovala, byla rozeslána 31. 12. 1992

¹⁴⁹ Zákon č. 357/2003 Sb.

¹⁵⁰ Blíže viz P. Rychetský, T. Langášek, T. Herc, P. Mlsna: Ústava České republiky, zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář. Wolters Kluwer, 2015, komentář k čl. 12 Ústavy ČR

státních občanů

Samostatnou zákonnou úpravou v oblasti státního občanství ČR představoval zákon č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů, schválený 29. 7. 1999 a účinný od 2. 9. 1999.

Již v roce 1990 umožnil zákon č. 88/1990 Sb., kterým se mění a doplňují předpisy o nabývání a pozbývání československého státního občanství bývalým československým občanům, kteří byli v letech 1948 až 1989 propuštěni ze státního svazku s Československem nebo jim bylo státní občanství odňato, aby mohli státní občanství československé, resp. České republiky získat zpět. Repatriace podle zákona č. 88/1990 Sb. byla možná do 31. 12. 1993. Zákon č. 88/1990 Sb. se však nevztahoval na bývalé československé státní občany, kteří nabyli naturalizací státní občanství USA podle Úmluvy o naturalizaci z r. 1928, která počátkem 90. let byla stále v platnosti (viz dále) a kteří podle této Úmluvy ztratili československé státní občanství.

Zákon č. 193/1999 Sb. tak po vypovězení Úmluvy s USA o naturalizaci v roce 1997 umožnil získat státní občanství osobám, které československé státní občanství ztratily podle této Úmluvy, dále osobám, které do konce existence Československa nestihly požádat o navrácení státního občanství podle zákona č. 88/1989 Sb., a nemohli tak využít lhůtu do 31. 12. 1993, a rovněž bývalým československým státním občanům, kteří pozbyli občanství v souvislosti s nabytím občanství cizího státu podle mezinárodních smluv ČSSR s některými bývalými socialistickými státy, upravujícími problematiku dvojího státního občanství (viz dále). Zákon č. 193/1999 Sb. umožnil nabytí státního občanství ČR i bývalým československým občanům, kteří státními občany České (socialistické) republiky nikdy nebyli. Zákon č. 193/1999 Sb. tak umožnil existenci omezeného bipolitismu - dvojího státního občanství.

Zákon č. 193/1999 Sb., byl 2x novelizován. Zákonem č. 320/2002 Sb., jak uvedeno výše, přešly v úpravě státního občanství kompetence rušených okresních úřadů na obecní nebo krajské úřady a zákonem č. 46/2006 Sb., byla vrácena možnost podat prohlášení i po lhůtě, která byla v původním textu zákona omezena na dobu 5 let od jeho účinnosti; od 1. 6. 2006 bylo možné prohlášení opět učinit (i tak vzniklo časové vakuum od 1. 9. 2004 do 1. 6. 2005).

Zákon ČNR č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky a zákon č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů, představovaly do 31. 12. 2013 zákonnou úpravu, která se bezprostředně vztahovala k obsahu institutu státního občanství ČR. Vedle těchto zákonů pojednávaly a pojednávají, byť okrajově, o státním občanství i další související zákony, které však pracují se státním

občanstvím jako s "hotovým" pojmem nebo se vztahují ke státnímu občanství jen okrajově (např. zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích) a neřeší tak obsahovou náplň tohoto institutu.

Zákon ČNR č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky a zákon č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů, představovaly do 31. 12. 2013 zákonnou úpravu, která se bezprostředně vztahovala k obsahu institutu státního občanství ČR.

cc) Nová zákonná úprava – zákon č. 186/2013 Sb.

S účinností od 1. 1. 2014 byly zákony č. 40/1993 Sb. a č. 193/1999 Sb. **nahrazeny** úpravou obsaženou v **zákoně č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky)**.¹⁵¹

Tato nová právní úprava nepředstavuje výrazně novou kvalitu zákonné úpravy státního občanství, přesto reagovala na některé „překonané“ a na některé „nové“ momenty.¹⁵² Jejím hlavním cílem muselo zůstat naplnění Ústavy ČR - vytvořit podmínky pro nabytí a pozbytí státního občanství České republiky a mezinárodního závazku ČR - předejít vzniku případů bezdomovectví jako nežádoucího osobního statusu fyzických osob.

Zákon č. 186/2013 Sb. sleduje záměr upravit komplexně v jediném právním předpisu základní principy a podmínky pro nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, tj. způsoby jeho nabývání a pozbývání, otázky týkající se jeho zjišťování, prokazování a osvědčování, dále vedení evidence fyzických osob, které státní občanství České republiky nabyly nebo pozbyly. V zákoně se odráží i zkušenosti z aplikace předchozí právní úpravy v praxi.

¹⁵¹ Při projednávání novely zákona o státním občanství v roce 2003 vláda ČR rozhodla, že bude zpracována analýza právní úpravy nabývání a pozbývání státního občanství (usnesení vlády ze dne 24. února 2003 č. 186). Po projednání této analýzy rozhodla vláda ČR vypracovat věcný záměr nového zákona o nabývání a pozbývání státního občanství ČR (usnesení vlády ČR ze dne 13. července 2005 č. 881). Věcný záměr nového zákona schválila vláda ČR s tím, že bude znovu posouzena otázka umožnění dvojího státního občanství v souvislosti s udělováním státního občanství (usnesení vlády ČR ze dne 17. března 2008 č. 254).

¹⁵² Z předkládací zprávy k zákonu č. 186/2013 Sb.: Platná právní úprava (zákon č. 40/1993 Sb.) vznikla v poměrně značné legislativní tísní v době zániku České a Slovenské Federativní Republiky. Platná právní úprava nedostatečně ochraňuje zájmy a potřeby České republiky, je v mnoha ohledech překonána, trpí řadou nedostatků jak co do neexistence jednoznačné úpravy, tak co do neexistence procesní úpravy, nereaguje dostatečně na poslední trendy prosazující se v oblasti státního občanství ve vyspělých státech včetně států Evropské unie. Platná právní úprava působí v praxi problémy, které nelze překonat pouze jejím výkladem.

Jedním z důvodů přijetí nové zákonné úpravy bylo zohlednit členství České republiky v Evropské unii a umožnit státním občanům členských států Evropské unie nabytí státní občanství České republiky udělením za splnění mírnějších, ale přesně definovaných podmínek. Vytvoření tohoto dvojího režimu vychází z toho, že právní postavení státních občanů členských států Evropské unie umožňuje jejich rychlejší integraci do české společnosti, vyplývající z práv zaručených právem Evropských společenství. Tato úprava se vztahuje i na občany Švýcarské konfederace a na občany státu, který je vázán Dohodou o Evropském hospodářském prostoru.

Dalším důvodem nové zákonné úpravy bylo uzavřít problematiku nabývání státního občanství České republiky v souvislosti se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky. Slovenští státní občané, kteří mohli nabývat státní občanství ČR zjednodušeným způsobem prohlášením podle § 18a až 18c zákona č. 40/1993 Sb., ztratili tuto možnost a státní občanství ČR nyní nabývají za podmínek jako státní občané členského státu Evropské unie.¹⁵³ Výjimku z uvedeného představují případy těch fyzických osob, které byly k datu zániku československé federace státními občany České a Slovenské Federativní Republiky a nenabývaly ani státní občanství České republiky ani státní občanství Slovenské republiky. Nová zákonná úprava tak odstranila zvláštní režim nabývání a pozbývání státního občanství České republiky v souvislosti se zánikem ČSFR, čímž odňala státním občanům Slovenské republiky nadstandardní možnosti nabývat státní občanství České republiky zjednodušeným způsobem. Novou zákonnou úpravou byla odstraněna i asymetrie v případě pozbývání státního občanství České republiky nabytím cizího státního občanství na základě výslovného projevu vůle, neboť při nabytí státního občanství Slovenské republiky k pozbytí státního občanství České republiky nedošlo, kdežto v případech nabytí jiného cizího státního občanství až na vyjmenované výjimky k pozbytí státního občanství České republiky došlo. Novelou zákona SR č. 40/1993 Zb. z., o štátnom občianstve Slovenskej republiky, č. 250/2010 Zb. z. byla vytvořena další asymetrie; slovenský státní občan, který na vlastní žádost nabude státní občanství České republiky, automaticky pozbude své původní státní občanství s výjimkou těch slovenských občanů, jejichž manžel nebo manželka je státním občanem České republiky.

¹⁵³Ze statistických údajů Ministerstva vnitra je zřejmé, že počty prohlášení učiněných podle § 18a až 18c zákona č. 40/1993 Sb. dlouhodobě každoročně výrazně klesaly (v roce 2008 nabylo podle těchto ustanovení prohlášením státní občanství ČR 521 slovenských státních občanů, v roce 2009 431 slovenských státních občanů, v roce 2010 377 slovenských státních občanů a v roce 2011 144 slovenských státních občanů). Z předkládací zprávy k zákonu č. 186/2013 Sb.

Navíc zákon č. 193/1999 Sb. umožnil znovu nabýt státní občanství České republiky jen některým bývalým českým nebo československým občanům, což bylo předmětem kritiky ze strany těch bývalých občanů, na které se tento zákon nevztahoval, a jejich potomků.

Se zákonem č. 40/1993 Sb. byly spojeny problémy i v případě nabývání státního občanství České republiky udělením na žádost, zejména při prokazování splnění zákonných podmínek nebo při jejich objektivním zhodnocení. Právní úprava z roku 1992 byla rovněž procesně velmi stručná v souvislosti se zjišťováním, prokazováním a osvědčováním státního občanství České republiky. Nestanovila povinnosti předložit příslušné doklady a sdělit údaje, nezbytné ke zjištění státního občanství České republiky a k případnému vydání osvědčení nebo potvrzení o státním občanství České republiky. Ze zákona nebyl ani jasný obsahový rozdíl mezi osvědčením a potvrzením o státním občanství České republiky. Nebyla také ex lege omezena platnost vydaného osvědčení o státním občanství České republiky a šlo se tak prokazovat i několik let starým osvědčením o státním občanství České republiky, i když mohlo dojít v době od jeho vystavení k významné změně státoobčanského statusu fyzické osoby.¹⁵⁴

Hlavními zásadami, na kterých stojí nová práva úprava, lze spatřovat:

- Vedle zachování tradičních způsobů nabytí státního občanství ČR (narozením, určením otcovství, osvojením, nalezením, udělením a prohlášením), byl připojen specifický způsob nabývání státního občanství České republiky – svěřením do náhradní péče na území ČR (viz dále). Nabytí státního občanství České republiky narozením, určením otcovství a osvojením je vázáno na státní občanství České republiky alespoň jednoho z rodičů, resp. osvojitelů, tedy stojí na zásadě *ius sanguinis*.
- Zákonná úprava zabraňuje bezdomovectví v případě, kdy se na území České republiky narodí dítě, jehož rodiče jsou bezdomovci a které narozením nenabylo občanství žádného státu. Stejně tak předložený návrh zabezpečuje předcházení bezdomovectví tím, že osoba nalezená na území České republiky nabývá za zákonem stanovených předpokladů státní občanství České republiky.
- Zákonná úprava znamená podstatné procesní zpřesnění řízení ve věcech státního občanství, čímž reaguje na judikaturu zejména Nejvyššího správního soudu, který postupně tendoval k doktríně, že při splnění zákonných podmínek pro udělení státního občanství je na toto udělení právní nárok. A zákon č. 40/1993 Sb. byl přijat v rozjitřené

¹⁵⁴ Blíže viz předkládací zpráva k návrhu zákona o státním občanství ČR (č. 186/2013 Sb.)

atmosféře konce roku 1992, doslova pár dnů před zánikem ČSFR a nedalo se u něho předpokládat klidné připomínkové řízení, vydiskutovaný konsensus ani propracované detaily. Nový zákon jasně řekl, že na udělení státního občanství právní nárok není a dokonce zakotvil soudní výlukou, je-li důvodem pro neudělení státního občanství ČR státobezpečnostní hledisko.

- Zákon přinesl dvojí režim v přístupu k udělení státního občanství ČR. Zjednodušené řízení pro občany EU a Švýcarské konfederace a „klasické“ řízení pro občany dalších států. V kategorii „privilegovaných“ jsou i občané SR jako členského státu EU, přesto občané SR od 1. 1. 2014 ztratili zvláštní režim z titulu bývalého společného československého státu. Určitá rezidua Československa a československého státního občanství však i v zákoně č. 186/2013 Sb. zůstala zohledněna.
- Zákon vytvořil konstrukci, že na udělené státní občanství se může dodatečně hledět, jako by uděleno nebylo. Vzhledem k dikci čl. 12 odst. 2 Ústavy ČR, podle něhož „nikdo nemůže být proti své vůli zbaven státního občanství (ČR), musel zákon lavírovat mezi konstrukcí, která by znamenala Ústavou zakázané zbavení státního občanství a konstrukcí, umožňující dodatečně (ve lhůtě 3 let) prohlásit, že státní občanství ČR nebylo uděleno (nevzniklo). Zákon tuto možnost připouští při podvodném jednání žadatele a sleduje tak „opravdový“ vztah mezi naturalizovaným občanem a Českou republikou.
- Jako největší změna oproti předchozí zákonné úpravě je vnímáno to, že zákon programově umožnil vznik dvojího (vícerého) státního občanství, když jako podmínku pro udělení státního občanství ČR nepožaduje zánik dosavadního státního občanství žadatele.¹⁵⁵ Na druhé straně zákon zpřísnil podmínky udělení státního občanství ČR stanovením požadavků integrace do společnosti (z hlediska rodinného, pracovního, nebo sociálního) a prokázání znalosti nejen českého jazyka, ale i základních znalostí ústavního systému České republiky a základní orientaci v kulturně-společenských, zeměpisných a historických realitách České republiky. Tím by měly být posíleny skutečné vazby na Českou republiku, českou společnost a české jazykové prostředí.¹⁵⁶

Zákon č. 186/2013 Sb. prokazuje až nadstandardní stabilitu - za dobu své účinnosti, tedy prozatím za dobu zhruba 3 a půl roku, nebyl novelizován (a ani o žádné chystané novelizaci

¹⁵⁵ § 7 odst. 1 písm.b) zákona č. 40/1993 Sb.: „prokáže, že nabytím státního občanství České republiky pozbyde dosavadní státní občanství, nebo prokáže, že pozbyla dosavadní státní občanství, nejde-li o bezdomovce nebo osobu s přiznaným postavením uprchlíka na území České republiky.

¹⁵⁶ Z vystoupení J. Hřebejka na konferenci „Státní občanství a související otázky v kontextu vývoje lidských práv“, pořádanou na Právnické fakultě UK dne 27. 3. 2017; příspěvek v tisku

nevím), jeho § 22 odst. 3 prošel beze změny i „zátěžovou zkouškou“ u Ústavního soudu, když Ústavní soud zamítl návrh na jeho zrušení. Zdá se tak, že byl připraven a schválen velmi kvalitní předpis, ke kterému není „co dodat“. Ale je tomu skutečně tak?

186/2013 Sb.

ZÁKON

ze dne 11. června 2013

o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky)

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:¹⁵⁷

ČÁST PRVNÍ

STÁTNÍ OBČANSTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY

HLAVA I

OBECNÁ USTANOVENÍ

§ 1

Tento zákon upravuje způsoby nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, prokazování a zjišťování státního občanství České republiky, vydávání osvědčení o státním občanství České republiky (dále jen „osvědčení“), vedení evidence fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky, a přestupky na úseku státního občanství.

V § 1 je vymezen účel, základní obsah úpravy zákona, tj. způsoby nabývání a pozbývání státního občanství České republiky (to požaduje Ústava ČR) a související otázky - prokazování a zjišťování státního občanství, vydávání osvědčení o státním občanství, vedení potřebných evidencí a řešení případů porušení zákona jako přestupky na úseku státního

¹⁵⁷ Návrh zákona schválila Poslanecká sněmovna 27. 3. 2013. Senát postoupený návrh vrátil Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy (8 pozměňovacích návrhů – viz dále) 16. 5. 2013, Sněmovna setrvala na původním návrhu hlasováním dne 11. 6. 2013, prezident republiky zákon podepsal 20. 6. 2013, částka 77 Sb., ve které je zákon pod č. 186/2013 publikován, byla rozeslána 2. 7. 2013

občanství. Oproti předchozí zákonné úpravě jde o rozšíření materie zákona, který je navíc mnohem podrobněji (až detailněji) propracován.¹⁵⁸

§ 2

V tomto zákoně se dítětem rozumí fyzická osoba mladší 18 let, pokud nenabyla plné svéprávnosti.

V § 2 je v souladu s § 30 občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) a s čl. 1 Úmluvy o právech dítěte a čl. 2 Evropské úmluvy o státním občanství vymezen pojem „dítě“ Tento pojem je vymezen věkovým limitem – do 18 let. Nabytí svéprávnosti upravuje občanský zákoník.¹⁵⁹ Pro účely zákona o státním občanství se tak stanoví alternativně nabytí plné svéprávnosti (dosažením věku, přiznáním, uzavřením manželství). Tato konstrukce nemá v právním řádu univerzální užití (např. aktivní volební právo je od 18 let věku státního občana ČR, případné „předčasné“ nabytí plné svéprávnosti (přiznáním, uzavřením manželství) je pro účely voleb právně irelevantní.¹⁶⁰

HLAVA II

NABÝVÁNÍ STÁTNÍHO OBČANSTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Díl 1

Způsoby nabývání státního občanství České republiky

§ 3

Státní občanství České republiky se nabývá

- a) narozením,***
- b) určením otcovství,***
- c) osvojením,***
- d) nalezením na území České republiky,***
- e) udělením,***

¹⁵⁸ Zákon č. 186/2013 má 84 paragrafů, zákon č. 40/1993 Sb. měl v době svého přijetí 29 paragrafů.

¹⁵⁹ § 30 občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.): (1) Plně svéprávným se člověk stává zletilostí. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku. (2) Před nabytím zletilosti se plně svéprávnosti nabývá přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství. Svéprávnost nabytá uzavřením manželství se neztrácí ani zánikem manželství, ani prohlášením manželství za neplatné.

¹⁶⁰ Věk 18 let bez výjimky pro aktivní volební právo do Poslanecké sněmovny, do Senátu a prezidenta republiky stanoví přímo Ústava ČR (čl. 18 odst. 3, čl. 56 odst. 6). Pro volbu zastupitelů obcí a krajů a poslanců Evropského parlamentu je aktivní volební právo – rovněž od 18 let – stanoveno v příslušných volebních zákonech.

f) prohlášením, nebo

g) v souvislosti se svěřením do ústavní, pěstounské nebo jiné formy náhradní péče (dále jen „náhradní péče“)

V § 3 jsou uvedeny způsoby nabývání státního občanství České republiky. Oproti předchozí zákonné úpravě je „přidán“ jako způsob možného nabytí státního občanství ČR v souvislosti se svěřením do náhradní péče. Ostatní důvody nabytí státního občanství byly převzaty z předchozí zákonné úpravy, nový obsah dostalo „prohlášení“, které v předchozí zákonné úpravě bylo důsledně vázáno na zánik ČSFR.

Uvedené důvody nabytí státního občanství ČR je možné rozdělit do čtyř skupin. První představuje nabytí státního občanství při narození (filiace), kdy státní občanství ČR vzniká ex lege, aniž by narozené dítě nebo jeho rodiče museli o státní občanství žádat nebo aniž by byl vyvolán jakýkoliv proces, jehož výsledkem by byl vznik státního občanství ČR. Druhou skupinu představují důvody, kdy vznik státního občanství ČR je „vedlejším produktem“ jiného rozhodnutí (určení otcovství, osvojení, náhradní péče). Tato skupina je jakousi „náhradní formou“ skupiny první, státní občanství však vzniká „dodatečně“, ex nunc. Třetí skupinu představuje udělení, státního občanství, což je výsledek procesu, který vyvolá žadatel. Čtvrtou skupinu představují nezařazené důvody (nalezením, prohlášením).

Každému ze způsobů nabývání státního občanství ČR, uvedených v § 3, je v systematice zákona věnován jeden nebo více paragrafů (díl, § 4 až 39 – fakticky 38 /viz dále/) v následujícím textu zákona, což činí z úpravy nabývání občanství podstatnou část zákona.

§ 3 je „svodným“ ustanovením, přinášejícím přehled o způsobech nabývání státního občanství ČR.

Díl 2

Nabývání státního občanství České republiky narozením

§ 4

Dítě nabývá státní občanství České republiky narozením, je-li v den jeho narození alespoň jeden z rodičů státním občanem České republiky.

V § 4 je jako nejzákladnější způsob nabytí státního občanství uvedeno narození. Právní úprava takto nabytého státního občanství České republiky je i nadále založena na principu ius

sanguinis, tzn., že dítě nabývá narozením státní občanství ČR, pokud je alespoň jeden z jeho rodičů v době narození dítěte státním občanem ČR. Místo narození dítěte ani skutečnost, že narozením může současně nabýt i jiné státní občanství, nemá na nabytí státního občanství České republiky vliv.

Na nabytí státního občanství České republiky nemá vliv ani to, narodilo-li se v manželství nebo mimo ně.¹⁶¹

Státní občanství dětí narozených mimo manželství, kdy jejich matka je cizinkou nebo bezdomovkyní a k dítěti je určeno otcovství státního občana ČR, je řešena v ustanoveních upravujících nabytí státního občanství České republiky určením otcovství (§ 6 až 7).

§ 5

Státní občanství České republiky nabývá narozením i dítě, které se narodí na jejím území a které by se jinak stalo osobou bez státního občanství (dále jen „bezdomovec“), pokud jsou oba rodiče dítěte bezdomovci a alespoň jeden z nich má na území České republiky ke dni narození dítěte povolen pobyt na dobu delší než 90 dnů.

V § 5, v souladu s Evropskou úmluvou o státním občanství a Úmluvou o omezení případů bezdomovectví je stanoveno, aby státní občanství České republiky nabylo (ex lege) i dítě narozené na území České republiky, jehož rodiče jsou bezdomovci a které narozením nenabude státní občanství jiného státu (uplatní se prvky principu ius soli). Tato úprava předchází vzniku bezdomovectví.

Současně úprava vychází z předpokladu, že rodiče - bezdomovci - jejichž dítě se na území České republiky narodilo, mají, nebo alespoň jeden z nich má, povolen pobyt alespoň na dobu delší než 90 dnů (podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů). Má se tím předejít případům, kdyby se dítě sice narodilo na území České republiky a rodiče by jejím územím např. pouze projížděli nebo by se na jejím území zdržovali nelegálně (vyžaduje se tak alespoň minimalisticky hlubší vztah mezi rodičem dítěte a Českou republikou; zákonodárce danou úpravou umožnil „přerušeni řetězení“ bezdomovectví.

Z dikce zákona „nabývá“ lze usuzovat, že se tak děje „automaticky“, ex lege (pojem „nabývá“ je totožný jako v § 4). Je ovšem otázkou, jak snadné bude prokazovat splnění podmínek § 5 o vzniku státního občanství ČR, zejména s odstupem času. Lze usuzovat, že

¹⁶¹ Čl. 32 odst. 3 Listiny základních práv a svobod: *Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.*

důkazní břemeno o splnění podmínek tohoto ustanovení bude na dítěti, resp. jeho rodičích. Jedna věc tak je možnost, kterou zákon dává, druhá věc jeho praktické využití. Není problém dokázat místo narození dítěte, ani povolení pobytu alespoň jednoho z rodičů na dobu delší než 90 dnů v rozhodné době, ale jak dokázat, že rodiče narozeného dítěte byli v rozhodné době bezdomovci?¹⁶²

Zjednodušené udělení státního občanství je upraveno v § 29 pro případy, kdy dítě narozené na území České republiky nenabývalo státní občanství ani jednoho rodiče a nenabývalo státní občanství České republiky podle § 5.

Díl 3

Nabývání státního občanství České republiky určením otcovství

§ 6

Dítě, jehož matka není státní občankou České republiky, nabývá státní občanství České republiky dnem nabytí právní moci rozhodnutí soudu o určení otcovství státního občana České republiky.

§ 6 spojuje s určením otcovství automatické (ex lege) nabytí státního občanství České republiky v případech, kdy je určeno otcovství státního občana České republiky k dítěti narozenému cizí státní občance, nebo bezdomovkyni, a to dnem, kdy bylo otcovství pravomocně určeno soudem. Uvedené ustanovení vychází z toho, že určení otcovství provedené soudem v rámci soudního řízení dává dostatečnou jistotu o tom, že soudem určený otec dítěte je jeho skutečným otcem a je tak možné bez dalšího z pouta mezi otcem, českým státním občanem, a dítětem odvodit nabytí českého státního občanství pro dítě. Tato konstrukce je jistě procesně právně odůvodnitelná, vyvolává však otázku, jaké mělo státní občanství dítě do doby právní moci rozhodnutí soudu o určení otcovství. V případě, že mělo státní občanství matky nebo státu, na jehož území se narodilo, stává se dnem právní moci rozhodnutí soudu o určení otcovství státního občana ČR bipolitou.

Předmětné ustanovení lze s jistotou aplikovat na režim určení otcovství soudem. Režim určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů je upraven v § 7. Otevřenou otázkou zůstává, zda by bylo možné aplikovat analogicky toto ustanovení i na případ, že by byla soudem dodatečně určena matkou dítěte státní občanka ČR (otec by nebyl státním občanem ČR),

¹⁶² Podle § 53 odst. 5 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád lze využít čestné prohlášení jako náhradu za důkaz listinou, ale jen pokud to umožňuje zvláštní zákon. Zákon č. 186/2013 Sb., který jistě zvláštním zákonem je, zná institut čestného prohlášení jen v § 19 e) a v § 63 vždy v souvislosti s čestným prohlášením o bezúhonnosti.

jakož i otázka, zda by úspěšné popření otcovství státním občanem ČR, manželem matky dítěte, která není státní občankou ČR, vedlo k zániku státního občanství ČR dítěte, které vzniklo narozením podle konstrukce první domněnky otcovství. Tyto otázky zákon o státním občanství neřeší, úprava v občanském zákoníku¹⁶³ je širší. Občanský zákoník upravuje v hlavě páté (řízení ve věcech rodinně právních), popření rodičovství, tedy jak otce, tak i matky s tím, že v § 426 je stanoveno, že „při řízení o určení a popření mateřství se použijí ustanovení o řízení o určení a popření otcovství přiměřeně.

Jakkoliv považují nastíněné otázky za legitimní, kloním se k striktnímu výkladu zákona č. 186/2013 Sb. jako k *lex specialis* v daném případě k občanskému zákoníku, tím spíše, že v době schválení zákona o státním občanství byl současný občanský zákoník již platným (byť neúčinným) zákonem a pokud by ho zákonodárce chtěl využít k širší úpravě nabytí státního občanství nejen určením otcovství, ale i určením mateřství, učinil by tak. Pokud jde o možnou ztrátu státního občanství dítěte při úspěšném popření otcovství, takový výklad rozhodně nepodporuji jednak pro konstrukci vzniku státního občanství narozením, jednak pro zachování právní jistoty a jednak pro dikci čl. 12 odst. 2 Ústavy ČR.

§ 7

(1) Dítě, jehož matka není státní občankou České republiky, avšak je občankou jiného členského státu Evropské unie, Švýcarské konfederace nebo státu, který je smluvní stranou Dohody o Evropském hospodářském prostoru¹⁶⁴ (dále jen „stát Evropské unie“), anebo má trvalý pobyt na území České republiky¹⁶⁵, anebo je bezdomovkyní, nabývá státní občanství České republiky dnem, kdy bylo učiněno souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství státního občana České republiky.

(2) Dítě, jehož matka není státní občankou České republiky, státu Evropské unie ani nemá trvalý pobyt na území České republiky, ani není bezdomovkyní, nabývá státní občanství České republiky dnem, kdy bylo učiněno souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství státního občana České republiky, pokud rodiče prokázali otcovství matričnímu

¹⁶³ zákon č. 89/2012 Sb.

¹⁶⁴ Dohoda o Evropském hospodářském prostoru byla podepsána 2. 5. 1992 v Portu, později byla rozšířena o další státy; ČR přistoupila na základě Dohody o účasti České republiky, Estonské republiky, Kyprské republiky, Lotyšské republiky, Litevské republiky, Maďarské republiky, Republiky Malta, Polské republiky, Republiky Slovinsko a Slovenské republiky v Evropském hospodářském prostoru. Tato dohoda vstoupila pro ČR v platnost 6. 12. 2005 a byla publikována pod č. 34/2010 Sb. m. s.

¹⁶⁵ V režimu zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

*úřadu genetickou zkouškou formou znaleckého posudku podle zákona o znalcích a tlumočnících.*¹⁶⁶

§ 7 řeší další ze způsobů určení otcovství - souhlasným prohlášením rodičů o určení otcovství a to ve dvojím režimu – jednak pro občany EU, Švýcarska a státu, který je smluvní stranou Dohody o Evropském hospodářském prostoru (Norsko, Island, Lichtenštejnsko) a jednak pro občany jiných států.

Podle odst. 1 dochází k nabytí státního občanství České republiky bez dalších podmínek v případech, kdy bylo otcovství určeno na základě souhlasného prohlášení rodičů k dítěti, jehož matka je občankou Evropské unie, občankou Švýcarské konfederace (je zde respektován úzký vztah, který je mezi Švýcarskou konfederací a ostatními evropskými státy podílejícími se na evropské integraci), občankou státu, který je vázán Dohodou o Evropském hospodářském prostoru (zákon pro výše uvedené státy zavádí legislativní zkratku „státy Evropské unie“), nebo bezdomovkyní.

K nabytí státního občanství České republiky bude docházet také v případech jiných než shora uvedených, pokud bude souhlasné určení otcovství státního občana České republiky doprovázeno jednoznačným prokázáním otcovství genetickou zkouškou. V těchto případech zapíše matriční úřad po předložení dokladu o genetické zkoušce k dítěti státní občanství České republiky. Vychází se z toho, že rovněž genetická zkouška bez jakýchkoliv pochybností prokazuje biologické otcovství muže, který společně s matkou učiní souhlasné prohlášení o určení otcovství. V takovém případě by neměly vznikat pochybnosti o účelovém charakteru souhlasného prohlášení o určení otcovství v souvislosti s možností nabytí českého státního občanství dítětem a dítě tak prostřednictvím svého takto určeného otce, státního občana České republiky, nabude české státní občanství. Pro vyšší stupeň jistoty se požaduje pro doklad o genetické zkoušce forma znaleckého posudku.

Zvláštní režim udělení státního občanství ČR dítěti, jehož matka není státní občankou České republiky, státu Evropské unie ani bezdomovkyní, na základě souhlasného prohlášení rodičů o určení otcovství státního občana ČR, je obsahem § 28.

Určitý ústavně právní problém může znamenat vytvoření odlišného režimu úpravy nabývání státního občanství narozením a určením otcovství (§ 7 a 8), tedy fakticky vytvoření odlišného režimu pro manželské a nemanželské děti v kontextu s čl. 32 odst. 3 Listiny

¹⁶⁶ Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících

základních práv a svobod, podle něhož „dětí narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.“

Díl 4

Nabývání státního občanství České republiky osvojením

§ 8

Dítě nabývá státní občanství České republiky osvojením, k němuž došlo rozhodnutím orgánu České republiky, je-li alespoň jeden z osvojitelů státním občanem České republiky, a to dnem nabytí právní moci rozhodnutí o osvojení.

§ 8 spojuje s osvojením dítěte, ke kterému dojde podle právního řádu České republiky¹⁶⁷, ať již osvojením zrušitelným nebo nezrušitelným, tak jako dosud, automatické (ex lege) nabytí státního občanství České republiky, je-li alespoň jeden z jeho osvojitelů státním občanem České republiky. Jde o určitou analogii s nabytím státního občanství České republiky určením otcovství.

Nabytí státního občanství ČR v režimu § 8 je jednorázové, takto nabyté státní občanství dítě neztrácí ani při případném zrušení osvojení, smrtí osvojitele (osvojitelů) apod.

Daný režim se vztahuje pouze na dítě (fyzická osoba mladší 18 let - § 2). Pokud je občanem České republiky osvojena zletilá fyzická osoba, nemá takové osvojení za následek nabytí státního občanství České republiky tímto osvojencem.

§ 9

Dítě, které bylo osvojeno rozhodnutím orgánu cizího státu a alespoň jedním z osvojitelů je státní občan České republiky, nabývá státní občanství České republiky dnem nabytí právní moci rozhodnutí o uznání osvojení, pokud bylo osvojení v České republice podle zákona o mezinárodním právu soukromém uznáno.¹⁶⁸

V § 9 je rovněž umožněno, aby k nabytí státního občanství České republiky došlo i tehdy, pokud k osvojení dítěte státním občanem ČR dojde na základě rozhodnutí orgánu cizího státu. V tomto případě však dojde k nabytí státního občanství dítěte pouze, pokud bude rozhodnutí o osvojení podle zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém uznáno příslušným soudem v České republice. Den právní moci rozhodnutí soudu ČR je zároveň dnem nabytí

¹⁶⁷ Osvojení upravuje § 794 až 854 občanského zákoníku

¹⁶⁸ zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

státního občanství osvojenice za předpokladu, že splňuje další zákonnou podmínku – je dítětem (kloním se k výkladu, že osobou mladší 18 let musí být v den nabytí právní moci rozhodnutí o uznání), jinak nelze režim § 9 aplikovat.

Tato úprava v předchozím zákoně nebyla, dovozovala se výkladem.¹⁶⁹ Její včlenění do zákona tak nepochybně přispělo k transparentnosti a jednotnosti přístupu k rozhodnutím cizích států.

Díl 5

Nabývání státního občanství České republiky nalezením na území České republiky

§ 10

Dítě mladší 3 let nalezené na území České republiky, jehož totožnost se nepodaří zjistit, nabývá státní občanství České republiky dnem nalezení na území České republiky, pokud do 6 měsíců ode dne nalezení nevyjde najevo, že nabylo státní občanství jiného státu. V případě pochybností o dni nalezení rozhodne o dni nabytí státního občanství České republiky v řízení zahájeném z moci úřední anebo na návrh, který za dítě podá zákonný zástupce dítěte nebo opatrovník, Ministerstvo vnitra (dále jen „ministerstvo“).

Režim udílení státního občanství ČR osobám starším 3 let je uveden v § 30.

Podle § 10, v souladu s Evropskou úmluvou o státním občanství a Úmluvou o omezení případů bezdomovectví nabývají státní občanství České republiky děti mladší 3 let nalezené na území České republiky, u kterých se nepodaří zjistit jejich totožnost, pokud do šesti měsíců ode dne jejich nalezení nevyjde najevo, že tyto nabyly státní občanství jiného státu. Z výkladové zprávy k Evropské úmluvě o státním občanství i z Úmluvy o omezení případů bezdomovectví vyplývá, že pojem nalezená fyzická osoba se vztahuje k „nově narozeným dětem“, tedy dětem nízké věkové hranice. Proto byla do ustanovení § 10 (a souvisejícího ustanovení § 30) zakomponována hranice 3 let, byť věk u nalezené fyzické osoby nelze většinou zcela přesně stanovit a schopnost dětí komunikovat a poskytnout relevantní údaje směřující ke zjištění jejich totožnosti či jejich věku se liší případ od případu.

Oproti předchozí zákonné úpravě byl podstatně snížen věk nalezeného dítěte (zákon č. 40/1993 Sb. v původním znění stanovil věk nalezenice na 15 let, pozdější novelizace věkovou hranici úplně odstranila a uváděla fyzickou osobu bez věkového vymezení). Důkazní

¹⁶⁹ M. Valášek, V. Kučera: Státní občanství – komentář, Linde, Praha 2006, str. 47 a násl.

břemeno, dokázat, že nalezené dítě nabylo státní občanství jiného státu, zůstává na státu (ministerstvu vnitra).

Realizace § 10 však bude zřejmě obtížná. Neztotožněný nalezenec nabývá ex lege státní občanství ČR dnem nalezení za problematicky ověřitelné podmínky, že jde o osobu mladší 3 let, tedy ex tunc. Ministerstvo vnitra má 6 měsíční lhůtu ode nalezení zjistit, zda nalezenec nenabyl státní občanství jiného státu.¹⁷⁰ Řízení se předpokládá jen o dni nalezení. Nebylo by praktičtější vést řízení o udělení státního občanství nalezenci s tím, že nepodaří-li se ve lhůtě 6 měsíců prokázat, že nabyl státní občanství jiného státu, udělí se mu státní občanství ČR? Tím spíš, že u nabytí státního občanství ČR určením otcovství nebo osvojením, kde lze předpokládat, že důkazní situace bude v zásadě jednodušší, soudy žádnou lhůtu nemají a státní občanství ČR vzniká ex nunc. Nejsem přesvědčen o tom, že dvojitý režim nabytí státního občanství ČR nalezením u osob mladších 3 let (§ 10) a starších 3 let (§ 30) má opodstatnění.

Režim udělení státního občanství nalezených osob starších 3 let je upraven v § 30 zákona.

Díl 6

Nabývání státního občanství České republiky udělením¹⁷¹

§ 11

O udělení státního občanství České republiky rozhoduje ministerstvo.

Ustanovení dílu 6 hlavy druhé upravují další ze způsobů nabytí státního občanství České republiky, a to udělením na žádost fyzické osoby. Jedná se o způsob nabytí státního občanství, kdy cizinec nebo bezdomovec nabude státní občanství přímo od státu, a nikoliv v závislosti na státním občanství jiné fyzické osoby. Předpokladem je projev vůle cizince nebo bezdomovce směřující k udělení státního občanství České republiky v podobě právního úkonu podání ve smyslu správního řádu.

¹⁷⁰ Modelujme situaci, že se Ministerstvu vnitra podaří v zákonné lhůtě prokázat, že nalezenec nabyl státní občanství státu X. Jakým mechanismem ztratí státní občanství ČR, vzniklé ze zákona dnem nalezení?

¹⁷¹ Nabytí státního občanství České republiky udělením je z hlediska četnosti vzniku státního občanství na druhém místě (za narozením). Podle statistiky Ministerstva vnitra nabylo v roce 2007 státní občanství České republiky udělením 1 158 fyzických osob, v roce 2008 1 190 osob, v roce 2009 1 128 osob, v roce 2010 1 088 osob (1 611 podaných žádostí), v roce 2011 1 653 osob (2 127 podaných žádostí), v roce 2012 1 771 osob (2 334 podaných žádostí), v roce 2013 2 553 osob (2 470 podaných žádostí) a v roce 2014 (první rok účinnosti zákona č. 186/2013 Sb.) 5 037 osob (5 888 žádostí). Wwww. mvcr.cz

Rozsah zákonné úpravy bezprostředně věnované udělení státního občanství, je, vzhledem k rozsahu zákona, značný - § 11 až 30. Tato ustanovení představují jak hmotně právní tak i procesní pravidla.

Nabytí státního občanství České republiky udělením vyžaduje podání žádosti a splnění přesně definovaných podmínek, které se váží k pobytu žadatele na území České republiky a akcentují jeho vztah k České republice. Některé podmínky pro udělení státního občanství České republiky je možné prominout s přihlédnutím ke konkrétním poměrům žadatele. Zákonná úprava též umožňuje zjednodušené udělení státního občanství České republiky těm osobám, které prokáží, že udělení státního občanství bude významným přínosem pro Českou republiku z hlediska vědeckého, vzdělávacího, kulturního, či sportovního, nebo je v jiném státním zájmu. Zohledněna je i bezpečnost České republiky a ochrana jejích zájmů. Nabytí státního občanství České republiky udělením je vázáno na složení státoobčanského slibu věrnosti České republice.

Základním předpokladem pro nabytí státního občanství České republiky udělením je povolený trvalý pobyt žadatele na území České republiky. V souvislosti s tímto požadavkem se vychází z toho, že dlouhodobý pobyt, resp. pobyt na základě víza nad 90 dnů, je povolován pouze za určitým dočasným účelem (zaměstnání, podnikatelská činnost, studium), po jehož naplnění dojde zpravidla k ukončení pobytu na území České republiky. Trvalý pobyt na území České republiky je naopak povolován za tím účelem, aby zde mohla fyzická osoba trvale žít, v důsledku čehož taková osoba má (až na výjimky), pokud jde o běžné situace denního života (zaměstnání, podnikání, zdravotní péče, sociální zabezpečení, vzdělání), stejná práva a povinnosti jako státní občané České republiky. Povolený trvalý pobyt na území České republiky tak představuje jinou kvalitu, vyjadřuje vyšší stupeň sepětí cizince nebo bezdomovce s Českou republikou, a zároveň trvalost, resp. obvyklost tohoto pobytu.¹⁷²

Paragraf 11 stanoví jako věcně příslušný správní orgán pro rozhodování o žádostech o udělení státního občanství České republiky ministerstvo vnitra. Svěření rozhodování o žádostech o udělení státního občanství ministerstvu vnitra vychází z tradice i z předchozí právní úpravy. Tuto kompetenci ministerstva vnitra stanoví i tzv. kompetenční zákon (č. 2/1969 Sb., v platném znění).

¹⁷² Z důvodové zprávy k zákonu o státním občanství

V některých státech je konečné rozhodnutí o udělení státního občanství svěřeno hlavě státu. Ze států sousedících s ČR je to v Polsku. Podle čl. 137 polské ústavy „*Prezident Polské republiky uděluje polské státní občanství a dává souhlas ke vzdání se polského občanství.*“¹⁷³

§ 12

Na udělení státního občanství České republiky není právní nárok.

Rozhodování o udělení státního občanství České republiky je výkonem státní suverenity a je věcí České republiky, komu státní občanství udělí. Z důvodu právní jistoty je v zákoně zakotven princip, že na udělení státního občanství České republiky není právní nárok. Tento princip je při udělování státního občanství typický i pro většinu zahraničních právních úprav. Uvedené na druhou stranu neznamena libovůli. I v řízení o udělení státního občanství musí platit obecné zásady správního řízení, např. předvídatelnost, legitimní očekávání, apod. Tyto zásady, resp. proces jsou přezkoumatelné soudem, vlastní rozhodnutí však nikoliv.

Fakt, že na udělení státního občanství není právní nárok opakovaně judikoval i Ústavní soud (viz dále).

Zásadu v § 12 lze vnímat i „*á contrario*“ – pokud není nárok na udělení státního občanství ČR, je právní nárok na nabytí státního občanství ČR z ostatních důvodů, uvedených v § 3 zákona.

Podmínky udělení státního občanství České republiky

§ 13

(1) Státní občanství České republiky lze udělit, pokud je žadatel integrován do společnosti v České republice, zejména pokud jde o integraci z hlediska rodinného, pracovního, nebo sociálního, a splňuje ostatní podmínky stanovené v § 14.

(2) Státní občanství České republiky nelze udělit žadateli, který ohrožuje bezpečnost státu, jeho svrchovanost a územní celistvost, demokratické základy, životy, zdraví, nebo majetkové hodnoty.

Vedle dále taxativně stanovených podmínek pro udělení státního občanství České republiky bylo do stávající právní úpravy výslovně zakotveno, že jako předpoklad pro udělení

¹⁷³ Ústava Polské republiky řeší vznik a zánik polského státního občanství v čl. 34: „(1) *Polská státní příslušnost se získává narozením z rodičů polské státní příslušnosti. Jiné způsoby nabytí polské státní příslušnosti upravuje zákon. (2) *Polský státní občan nemůže polskou státní příslušnost ztratit, ledaže se jí sám vzdá.*“ Text Ústavy převzat z publikace V. Klokočka: Ústavy států Evropské unie, Linde, Praha 2005, str. 188, str. 213.*

státního občanství bude ze strany ministerstva vnitra v řízeních o udělení státního občanství České republiky přihlíženo k integraci žadatele do české společnosti, zejména pokud jde o integraci pracovní (uplatnění žadatele na trhu práce), rodinnou (intenzita a počet rodinných a osobních vazeb žadatele na státní občany České republiky, resp. jiné osoby trvale žijící v České republice) a sociální (např. podíl na fungování společnosti, činnost v občanských sdruženích, a míra jeho zapojení do společenského života, přijetí kulturních tradic). Všechny tyto skutečnosti mohou mít vliv při prokázání, zda osoby žádající o udělení státního občanství ČR prokáží plnou integraci do české společnosti. Vzhledem k dikci zákona „čárka, nebo“ by k prokázání integrace mělo postačovat naplnění i pouze jednoho předpokladu.

Předpoklad uvedený v § 13 odst. 1 je vzhledem k jeho zařazení v systematice zákona třeba vnímat jako výchozí předpoklad, na něj pak navazují další podmínky, taxativně uvedené v § 14.

Účelem ustanovení § 13 odst. 2 je chránit bezpečnostní zájmy České republiky. Evropská úmluva o státním občanství umožňuje smluvním státům, aby v souvislosti s realizací institutu státního občanství posuzovaly rovněž chování závažně poškozující důležité státní zájmy.

Nepřímo se významem a obsahem § 13 odst. 2 zabývá Ústavní soud v odůvodnění svého nálezu Pl. ÚS 5/16 z 11. 10. 2016.¹⁷⁴

§ 14

(1) Státní občanství České republiky lze udělit, pokud má žadatel na území České republiky povolen trvalý pobyt ke dni podání žádosti nepřetržitě

a) po dobu alespoň 5 let,

b) po dobu alespoň 3 let, jde-li o žadatele, který je občanem státu Evropské unie, nebo

c) po dobu, která společně s bezprostředně předcházejícím oprávněným pobytem na území České republiky dosahuje alespoň 10 let.

Do doby pobytu požadované v písmenech a) a b) se započítává doba jakéhokoli oprávněného pobytu na území České republiky před dosažením 18 let věku.

(2) Státní občanství České republiky lze udělit, pokud žadatel prokáže, že se na území České republiky skutečně zdržuje alespoň v rozsahu jedné poloviny doby pobytu, jak je stanovena v odstavci 1 písm. a) až c). Do této doby se započítávají i období nepřítomnosti

¹⁷⁴ Nález Pl. ÚS 5/16 se bezprostředně týká § 22 odst. 3 zákona – viz dále.

cizince na území České republiky, pokud jednotlivá období nepřítomnosti nepřesáhla 2 po sobě jdoucí měsíce, nebo ze závažného důvodu 6 po sobě jdoucích měsíců; závažným důvodem je zejména těhotenství a narození dítěte, vážné onemocnění, studium, odborné školení nebo pracovní cesta.

(3) Státní občanství České republiky lze udělit žadateli staršímu 15 let, který

a) nebyl pravomocně odsouzen pro nedbalostní trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, nebo pro úmyslný trestný čin,

b) pokud se v České republice zdržuje po dobu kratší 10 let, ve státě, jehož je státním občanem, nejde-li o žadatele, kterému byla na území České republiky udělena mezinárodní ochrana formou azylu nebo doplňkové ochrany, nebo ve státech, ve kterých v posledních 10 letech přede dnem podání žádosti pobýval nepřetržitě více než 6 měsíců po dosažení věku 15 let, nebyl pravomocně odsouzen pro nedbalostní trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nebo pro úmyslný trestný čin.

Podmínka podle písmen a) a b) je splněna, pokud se na žadatele hledí, jako by nebyl odsouzen, nebo pokud byl v cizím státě odsouzen za čin, který není trestný podle práva České republiky.

(4) Státní občanství České republiky lze udělit žadateli, který prokáže znalost českého jazyka. Tuto podmínku nemusí splnit žadatel, který doloží, že v minulosti absolvoval alespoň po dobu 3 školních let základní, střední, nebo vysokou školu, na kterých byl vyučovacím jazykem český jazyk, žadatel, který je ke dni podání žádosti mladší 15 nebo starší 65 let, nebo žadatel s tělesným nebo mentálním postižením, které mu znemožňuje osvojit si znalost českého jazyka.

(5) Státní občanství České republiky lze udělit žadateli, který prokáže základní znalost ústavního systému České republiky a základní orientaci v kulturně-spoločenských, zeměpisných a historických reáliích České republiky. Tuto podmínku nemusí splnit žadatel, který doloží, že v minulosti absolvoval alespoň po dobu 3 školních let základní, střední, nebo vysokou školu, na kterých byl vyučovacím jazykem český jazyk, žadatel, který je ke dni podání žádosti mladší 15 nebo starší 65 let, nebo žadatel s tělesným nebo mentálním postižením, které mu znemožňuje osvojit si znalost ústavního systému České republiky a základní orientaci v kulturně-spoločenských, zeměpisných a historických reáliích České republiky.

(6) Státní občanství České republiky lze udělit žadateli, který v posledních 3 letech předcházejících dni podání žádosti neporušil závažným způsobem povinnosti vyplývající z jiných právních předpisů upravujících vstup a pobyt cizinců na území České republiky, veřejné zdravotní pojištění, sociální zabezpečení, důchodové pojištění, zaměstnanost, daně, cla, odvody a poplatky, vyživovací povinnost vůči dítěti, které má trvalý pobyt na území České republiky, nebo veřejnoprávní povinnosti k obci, ve které je žadatel přihlášen k pobytu, jde-li o povinnosti uložené obcí v samostatné působnosti.

(7) Státní občanství České republiky lze udělit žadateli, který prokáže výši a zdroje svých příjmů, popřípadě splnění oznamovací povinnosti při přeshraničním převozu nebo bezhotovostní převod finančních prostředků z ciziny a že ze svých příjmů v deklarované výši odvádí daň, pokud podle jiného právního předpisu tuto povinnost neplní jiná osoba. Skutečnosti dle předchozí věty je žadatel povinen prokázat za období posledních 3 let předcházejících dni podání žádosti. Tuto podmínku nemusí splnit žadatel, který je ke dni podání žádosti mladší 18 let.

(8) Státní občanství České republiky lze udělit žadateli, který prokáže, že jeho pobyt na území České republiky v posledních 3 letech předcházejících dni podání žádosti výrazně a bez vážných důvodů nezatěžoval systém státní sociální podpory nebo systém pomoci v hmotné nouzi. Výrazným zatížením systému státní sociální podpory nebo systému pomoci v hmotné nouzi se rozumí, že žadatel je převážně závislý na dávkách poskytovaných ze systému státní sociální podpory nebo systému pomoci v hmotné nouzi, pokud se nejedná o osobu, která je vyloučena z výkonu výdělečné činnosti z důvodu svého zdravotního stavu, připravuje se na budoucí povolání, nebo čerpá mateřskou či rodičovskou dovolenou, nebo soustavně pečuje o jinou osobu, která je na takovou péči odkázána.

Toto relativně složité ustanovení stanoví podmínky a právní režim udělení státního občanství ČR pro osoby z hlediska:

- povoleného trvalého pobytu (odst. 1)
- povoleného trvalého pobytu, pokud se žadatel na území ČR trvale nezdržuje (odst. 2)
- trestně právní bezúhonnosti (odst. 3)
- znalosti českého jazyka (odst. 4)
- znalosti reálií České republiky (odst. 5)
- plnění právních povinností (odst. 6)
- finanční soběstačnosti (odst. 7)
- ekonomického zajištění (odst. 8)

U všech odstavců § 14 zákonodárce použil dikci „lze udělit“. Osobně nemám pochybnost, že dikce lze udělit znamená možnost, nikoliv povinnost státní občanství udělit, i když žadatel splňuje všechny předpoklady pro udělení. Tento přístup podporuje dikce § 12, podle něhož na udělení státního občanství ČR není právní nárok¹⁷⁵ i judikatura Ústavního soudu. Uvedení podmínek, za nichž lze státní občanství udělit, má tak na jedné straně význam transparentnosti a nepochybně přispívá k maximálnímu omezení svévole správního úřadu, rozhodujícím o udělení státního občanství. Na druhé straně, je-li základní premisou, že na udělení státního občanství není právní nárok (s čímž se ztotožňuji), jsou zákonem specifikované podmínky fakticky „jen“ podrobným návodem, kdy nelze státní občanství udělit, resp. kdy to nelze ani zvažovat, nikoliv podmínkami pro udělení.

Podmínky stanovené v § 14 nemusí splňovat žadatel, který žádá udělení státního občanství České republiky v režimu § 16 (udělení státního občanství ČR z důvodu významného přínosu pro Českou republiku). Tato výjimka se však nevztahuje na podmínky stanovené v § 14 odst. 3. Podmínky § 14 nemusí splňovat nalezenec starší 3 let, jemuž je uděleno státní občanství ČR v režimu § 30.

K odst. 1

Základním předpokladem pro nabytí státního občanství České republiky udělením je i podle nového zákona povolený trvalý pobyt na území České republiky. Úprava vychází z předpokladu, že k povolení trvalého pobytu na území České republiky je vyžadován předchozí legální pobyt na území České republiky v délce pěti let, jak je stanoveno v zákoně č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. V souladu s čl. 6 odst. 3 Evropské úmluvy o státním občanství splňuje podmínku pro udělení státního občanství České republiky, spočívající v určité délce pobytu na území České republiky také žadatel, kterému byl povolen trvalý pobyt na území České republiky a doba tohoto trvalého pobytu společně s dobami předcházejících jiných druhů povoleného pobytu na území České republiky dosahuje alespoň 10 let.

Na rozdíl od předchozí právní úpravy je stanovena kratší délka trvalého pobytu v případě občanů členských států Evropské unie, občanů Švýcarské konfederace a občanů států

¹⁷⁵ Pokud by byla povinnost státní občanství udělit, zákonodárce by nepochybně pro povinnost volil dikci „udělí“, jak to stanoví Ústava ČR v čl. 38 odst. 1 (Člen vlády má právo účastnit se schůzí obou komor, jejich výborů a komisí. Udělí se mu slovo, kdykoliv o to požádá) a v čl. 64 odst. 1 (Prezident republiky má právo účastnit se schůzí obou komor Parlamentu, jejich výborů a komisí. Udělí se mu slovo, kdykoliv o to požádá). Zcela markantní rozdíl mezi možností a povinností je obsažen v čl. 35 Ústavy; podle odst. 1 Poslaneckou sněmovnu může rozpustit prezident republiky jestliže ... a podle odst. 2 prezident republiky Poslaneckou sněmovnu rozpustí, ...

vázaných Dohodou o Evropském hospodářském prostoru, což jsou státní občané Islandské republiky a Norského království.

Důvody odlišných podmínek stanovených pro státní občany členských států Evropské unie a dalších dotčených států, a cizince třetích zemí, pokud jde o požadovanou délku trvalého pobytu, lze spatřovat zejména ve zcela jiném právním postavení obou skupin osob, které umožňuje občanům členských států Evropské unie rychlejší integraci do společnosti v České republice (volný pohyb a pobyt, volný pohyb pracovních sil, aktivní a pasivní právo ve volbách do obecních zastupitelstev atd.).

Zvolené řešení využívá analogie se Směrnicí Rady 2003/109/ES, o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty, podle které je hlavním kritériem pro získání právního postavení dlouhodobě pobývajícího rezidenta délka pobytu na území členského státu, přičemž tento pobyt by měl být oprávněný a nepřetržitý, aby bylo možné prokázat, že se dotyčná osoba v zemi usídlila a integrovala. Současně však musí být zajištěna určitá pružnost s ohledem na okolnosti, za nichž může být osoba nucena území dočasně opustit.

S ohledem na čl. 6 odst. 4 písm. f) Evropské úmluvy o státním občanství, podle kterého se má nabývání státního občanství usnadnit osobám, které se na území dotčeného státu oprávněně zdržovaly před dosažením věku 18 let, je stanoveno, že do požadované doby pobytu na území České republiky lze započítat i jakoukoliv dobu, po kterou se žadatel na území České republiky oprávněně zdržoval do dosažení věku 18 let.

Splnění podmínek, vyžadovaných v § 14 odst. 1, může být žadateli v řízení prominuto (§ 15 odst. 1), pokud má na území České republiky povolen trvalý pobyt a

- a) narodil se na území České republiky,
- b) je nebo byl státním občanem České republiky nebo České socialistické republiky (dále jen „český státní občan“), popřípadě do roku 1968 státním občanem Československé republiky nebo Československé socialistické republiky (dále jen „československý státní občan“),
- c) alespoň jeden z jeho rodičů je státním občanem České republiky,
- d) byl po dosažení věku 18 let osvojen státním občanem České republiky,
- e) jeho manžel nebo registrovaný partner (dále jen „partner“), se kterým žije ve společné domácnosti, je státním občanem České republiky,
- f) má povolen trvalý pobyt na území České republiky z důvodů humanitárních, jiných důvodů hodných zvláštního zřetele, nebo pokud je jeho pobyt na území v zájmu České republiky,
- g) je ke dni podání žádosti mladší 18 let, nebo

h) je bezdomovcem nebo mu byla na území České republiky udělena mezinárodní ochrana formou azylu, pokud platnost rozhodnutí o udělení této formy mezinárodní ochrany trvá.

K podmínce povoleného trvalého pobytu stačí alternativně splnit jednu z uvedených podmínek, aby ministerstvo vnitra mohlo rozhodnout o prominutí podmínky podle § 14 odst. 1.

K odst. 2

Základním a nutným předpokladem pro integraci žadatele do společnosti je skutečnost, že žadatel se na území České republiky delší dobu fakticky zdržuje. Proto zákon požaduje, aby žadatel prokázal, že se na území České republiky skutečně zdržuje v rozsahu alespoň jedné poloviny doby pobytu požadované v odstavci 1, přičemž jsou dále stanovena kritéria pro posouzení resp. výpočet toho, kdy lze považovat pobyt žadatele za nepřerušovaný, resp. v jakých případech se k faktickému přerušování pobytu žadatele na území České republiky nepřihlíží. Uvedená podmínka je tedy formulována tak, že nevylučuje, aby žadatel např. z pracovních, studijních či jiných taxativně uvedených důvodů po delší dobu pobýval v zahraničí. Okruh osob, kterým bude možné splnění této podmínky prominout, je záměrně vymezen velice úzce.

Posouzení je na orgánu, který o udělení státního občanství rozhoduje (ministerstvu vnitra). Toto posouzení není vyloučeno z přezkumu správním soudem. I kdyby ale dal správní soud žadateli za pravdu, že ministerstvo vnitra došlo k chybnému výpočtu rozhodné doby, neznamenalo by to automatické vyhovění žádosti o udělení státního občanství.

Splnění podmínky stanovené v § 14 odst. 2 může být prominuto (§ 15 odst. 2) žadateli, který má na území České republiky povolen trvalý pobyt a

a) jeho manžel nebo partner¹⁷⁶, se kterým žije ve společné domácnosti, je státním občanem České republiky, nebo

b) je ke dni podání žádosti mladší 18 let.

K odst. 3

Právo Evropského společenství pro tyto případy stanoví, že cizinci by neměli představovat ohrožení veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti, přičemž veřejný pořádek může zahrnovat odsouzení ze spáchání trestného činu. V souvislosti s tím se oproti předchozí právní úpravě nově navrhuje formulovat podmínku trestní bezúhonnosti. Reagovalo se tak na nedostatek

¹⁷⁶ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících předpisů, ve znění pozdějších předpisů.

právní úpravy, která trestní bezúhonnost vyžadovala v posledních pěti letech, a to pouze pokud šlo o úmyslné trestné činy, přitom se však mohlo jednat o žadatele, kteří byli odsouzeni pro úmyslné trestné činy již před více než pěti lety, avšak vzhledem k závažnosti trestné činnosti k dlouholetým trestům odnětí svobody. Předchozí právní úprava nevyžadovala trestní bezúhonnost v případě spáchání nedbalostních trestných činů, i kdyby jejich následky byly zvláště závažné a žadatel byl v důsledku toho odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Za kritérium bylo u nedbalostních trestných činů zvoleno odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, a to z toho důvodu, že tento druh trestu je v případě nedbalostních trestných činů ukládán pouze v případě, že pachatel způsobí zvlášť závažné následky. Tímto způsobem zákon sleduje, aby se podmínka trestní bezúhonnosti vztahovala pouze na nejzávažnější nedbalostní trestné činy.

Nově zákon požaduje, aby žadatel prokázal trestní bezúhonnost, i pokud jde o jeho domovský stát, tj. stát, jehož je státním občanem, a stát, popř. státy, kde v posledních 10 letech pobýval déle než půl roku. V těchto případech však bude přihlíženo pouze k odsouzením pro trestné činy, které by byly trestné i podle práva ČR. Je tak garantováno, že v rámci správního řízení o udělení státního občanství nebudou žadateli přičtena k tíži jednání, která by sice v jeho domovském státu, nebo ve státu jeho předchozího pobytu, byla shledána trestnými, avšak právní řád ČR s nimi trestní odpovědnost nespojuje.

Splnění této podmínky není vyžadováno po fyzické osobě mladší 15 let vzhledem k nedostatku trestní odpovědnosti. Beztrestnost vůči domovskému státu neprokazuje rovněž žadatel, kterému byla udělena mezinárodní ochrana ve vztahu k jeho domovskému státu.

Text odst. 3 písm. b) působí těžkopádně, až na hranici srozumitelnosti. Jeho podstata je však taková, že občanství ČR lze udělit žadateli staršímu 15 let. Pokud se v České republice zdržuje po dobu kratší 10 let a nebyl pravomocně odsouzen pro nedbalostní trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nebo pro úmyslný trestný čin. Odsouzen pro nedbalostní trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nebo pro úmyslný trestný čin nesmí být ani ve státě, jehož je státním občanem, nebo ve státech, ve kterých v posledních 10 letech přede dnem podání žádosti pobýval nepřetržitě více než 6 měsíců po dosažení věku 15 let, Vsuvka, že se toto pravidlo nevztahuje na žadatele, kterému byla na území České republiky udělena mezinárodní ochrana formou azylu nebo doplňkové ochrany, představuje výjimku za zásady.

Podmínku, uvedenou v odst. 3 nelze prominout a to ani pro režim § 16 (udělení státního občanství ČR z důvodu významného přínosu pro Českou republiku).

K odst. 4

Důvodem stanovení požadavků na znalost českého jazyka je skutečnost, že odpovídající znalost českého jazyka je základním předpokladem úspěšné integrace žadatele do české společnosti a českého jazykového prostředí. Při stanovení úrovně znalosti českého jazyka je vycházeno ze Společného evropského referenčního rámce pro jazyky, který vypracovala Rada Evropy, aby požadovaná úroveň jazykových znalostí v kategoriích mluvení, čtení, psaní a poslech odpovídala stupni B1 uvedeného rámce. Podle úrovně B1 musí být uživatel jazyka schopen porozumět hlavním myšlenkám srozumitelné spisovné vstupní komunikace týkající se běžných témat, se kterými se pravidelně setkává v práci, ve škole, ve volném čase atd., a musí umět napsat jednoduchý souvislý text na témata, která dobře zná nebo která ho zajímají. U dětí je přihlíženo k jejich věku, rozumové úrovni a souvisejícím psychosomatickým specifikám. Navazuje se zde na úpravu provedenou zákonem č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR, kde je stanovena znalost českého jazyka pro účely získání povolení trvalého pobytu na území České republiky na úrovni A1 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky.

Pokud žádost o udělení státního občanství České republiky podávají fyzické osoby, pro které je čeština mateřským jazykem anebo s ohledem na absolvovanou výuku nemají s českým jazykem žádné problémy, zákon připouští, aby znalost českého jazyka nemuseli prokazovat žadatelé, kteří v minulosti (skutečně) absolvovali po stanovenou dobu školní docházku v českém vyučovacím jazyce. Dále nemusí znalost českého jazyka prokazovat osoby starší 65 let, a to s přihlédnutím k jejich věku, kdy je pro ně zvládnutí českého jazyka obtížnější; tyto osoby již také zpravidla nejsou výdělečně činné a nižší znalost českého jazyka tak u nich nevytváří překážku k uplatnění na trhu práce. Obdobně nemusí tuto podmínku prokazovat, s ohledem na svůj věk, osoby mladší 15 let.

Zákon ukládá Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, aby v prováděcím předpise stanovilo zkoušky, které budou rovnocenné požadovaným jazykovým zkouškám. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy tak stanovilo, s účinností od 1. 1. 2014 vyhláškou č. 433/2013 Sb., o prokazování znalosti českého jazyka a českých reálií pro účely udělování státního občanství České republiky.¹⁷⁷ Podmínky pro zkoušky z jazyka a reálií stanoví § 70 zákona.

¹⁷⁷ Vyhláška MŠMT č. 433/2013 Sb. fakticky nahradila předchozí vyhlášku MŠMT č.137/1993 Sb., kterou se stanoví kritéria pro prokazování znalosti českého jazyka žadatelů o udělení státního občanství České republiky. Vyhlášku č. 137/1993 Sb. zrušil zákon č. 186/2013 Sb.

Splnění podmínek stanovených v odst. 4 může být prominuto (§ 15 odst. 3) z důvodů hodných zvláštního zřetele.

Při projednávání návrhu zákona o státním občanství v Senátu, Senát, jako jeden ze svých pozměňovacích návrhů požadoval v § 14 odst. 4 větu druhou vypustit¹⁷⁸. V takovém případě by odst. 4 zněl: *Státní občanství České republiky lze udělit žadateli, který prokáže znalost českého jazyka.* Poslanecká sněmovna však režimem podle čl. 47 odst. 3 Ústavy návrh Senátu neakceptovala.

K odst. 5

Zákon vychází z toho, že pro integraci žadatele do české společnosti je nutné prokázat alespoň základní znalost ústavního systému a základní orientaci v kulturně-společenských, zeměpisných a historických reáliích České republiky. Důraz je kladen na základní socio-kulturní orientaci žadatelů. Zákon vychází z předpokladu, že fyzická osoba, která má k České republice skutečný vztah, by měla znát i základní fakta o českém státu, jeho historii a kulturních kořenech. S obdobnou podmínkou se lze setkat i v právních řádech jiných evropských států (např. ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska, Finsku, Maďarsku, Rumunsku, Spolkové republice Německo, Estonsku, Litvě). Splnění této podmínky žadatel prokazuje současně se znalostí českého jazyka. Metodiku stanovilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vyhláškou č. 433/2013 Sb., o prokazování znalosti českého jazyka a českých reálií pro účely udělování státního občanství České republiky, která vychází z požadavků na znalosti na úrovni učiva, které probírají žáci základních škol v České republice.

Splnění této podmínky, obdobně jako u prokázání požadované znalosti českého jazyka, nemusí prokazovat osoba mladší 15 nebo starší 65 let, rovněž u této podmínky není vyžadováno její splnění u osob, které alespoň po dobu 3 let absolvovaly školní docházku v českém jazyce, neboť se má za to, že měly dostatečný prostor pro osvojení si výše uvedených znalostí.

Obdobně jako v předchozím odstavci, navrhl Senát v § 14 odst. 5 větu druhou vypustit. V režimu čl. 47 Ústavy však má Poslanecká sněmovna možnost buď plně akceptovat

¹⁷⁸ usnesení Senátu č. 207 9. funkčního období z 16. 5. 2013; ; Senát zformuloval celkem 8 pozměňovacích návrhů

pozměňovací návrhy Senátu, nebo je plně odmítnout (nemůže pozměňovací návrhy selektovat a část přijmout a část zamítnout)¹⁷⁹

Splnění podmínek stanovených v odst. 5 může být prominuto (§ 15 odst. 3) z důvodů hodných zvláštního zřetele.

K odst. 6

Žadatel, i podle současného zákona, musí prokázat, že plní povinnosti vyplývající z právních předpisů České republiky s tím, že nově se plnění povinností netýká pouze předpisů upravujících vstup a pobyt cizinců na území České republiky, veřejného zdravotního pojištění, sociálního zabezpečení, důchodového pojištění, daní, cel, odvodů a poplatků, ale týká se i dalších předpisů, upravujících hlášení k pobytu, tj. povinností ve vztahu k veřejnoprávní korporaci jako základní stavební jednotce státu.

O nesplnění této podmínky se však nejedná v případech, kdy porušení povinností ze strany žadatele je méně závažné a ojedinělé, nebo kdy k porušení takových povinností došlo před delší dobou a způsobený škodlivý následek byl odstraněn nebo podniknuta opatření k jeho odstranění. Zákon tak nově výslovně stanovuje limity, na základě kterých je vymezena závažnost porušení výše uvedených povinností (např. neoznámení ve stanovené lhůtě cizinecké policii změny údajů uvedených v průkazu o povolení k pobytu nebo nepožádání včas o prodloužení jeho platnosti, čímž se dopustí přestupku, nebo o případy, kdy žadatel v minulosti uhradil vysoký nedoplatek na pojistném na veřejné zdravotní pojištění, který vznikl v důsledku porušení povinností z jeho strany, a od té doby pojistné řádně hradí.

Obecní (městský) úřad v místě trvalého pobytu žadatele, nebo místa, kde se žadatel fakticky zdržuje, ve svém stanovisku k žádosti o udělení státního občanství České republiky sděluje informace o případném porušování povinností vyplývajících z právních předpisů ze strany žadatele, které může zjistit ze své činnosti. Obecní (městské) úřady by měly sdělovat informace týkající se případných přestupků žadatele, plnění poplatkových povinností, pokud jde o místní poplatky, plnění povinností na úseku živnostenského podnikání (pokud je dotčený obecní úřad zároveň živnostenským úřadem) atd.

V řízení o udělení státního občanství se přihlíží i k plnění vyživovací povinnosti vůči dítěti, které má na území České republiky povolen trvalý pobyt, pokud tato povinnost vyplývá

¹⁷⁹ V rámci úvah de constitutione ferenda je při různých příležitostech zvažována možnost, aby Poslanecká sněmovna, při projednávání návrhu zákona, vráceném jí Senátem s pozměňovacími návrhy, mohla selektivně rozhodnout o přijetí nebo nepřijetí jednotlivých pozměňovacích návrhů (a nemusela tak „s vaničkou vylévat i dítě“). Vedle procesní složitosti se ale nezdá, že by takový návrh měl výraznou podporu.

z právního předpisu České republiky. Právní vztah mezi rodičem a dítětem je sice vztahem soukromoprávním, avšak plnění povinností, tvořících obsah tohoto právního vztahu, přesahuje soukromý zájem dítěte, neboť v souladu s Listinou základních práv a svobod, s Úmluvou o právech dítěte i v souladu s příslušnými zákony je Česká republika odpovědná za ochranu práv a oprávněných zájmů všech dětí, které se nacházejí na jejím území, včetně ochrany práva dítěte na zajištění náležité výživy. Pokud není placeno výživné na dítě, stát rovněž přebírá v nezbytném rozsahu náklady na zabezpečení základních potřeb dítěte formou dávek pomoci v hmotné nouzi (část příspěvku na živobytí nahrazující neplacené výživné) a dávek státní sociální podpory (přídavek na dítě, sociální příplatek, příspěvek na bydlení) a poskytuje pomoc při vymáhání výživného prostřednictvím orgánů sociálně-právní ochrany dětí a soudů. Je proto v zájmu České republiky, aby neplnění vyživovací povinnosti k dítěti bylo zohledněno i v rámci posuzování žádosti o udělení státního občanství České republiky, neboť neplacení výživného na dítě má přímé dopady i na stát a jeho sociální systém. Dokladem o řádném plnění vyživovací povinnosti může být například potvrzení od místně příslušného orgánu vykonávajícího sociálně-právní ochranu dětí. Reaguje se i na případy, kdy trvalý pobyt byl žadateli poskytnut za účelem sloučení k dítěti, státnímu občanovi České republiky, ke kterému žadatel určil otcovství, ale svou vyživovací povinnost k dítěti otec neplní.

Splnění podmínky stanovené v odst. 6 může být prominuto (§ 15 odst. 4), pokud žadatel odstranil způsobený škodlivý následek nebo učinil účinná opatření k jeho odstranění.

K odst. 7

Zákon požaduje, aby žadatel uvedl zdroje svých příjmů a prokázal, že příjmy, ze kterých hradí svůj pobyt v České republice, pochází z legálních zdrojů. Je tak reagováno na často se vyskytující případy, kdy příjem žadatele má pocházet z finančních prostředků dovezených v hotovosti ze zahraničí a žadatel není schopen prokázat jejich původ, nebo kdy žadatel tvrdí, že jeho příjem pochází z podnikatelské činnosti, ačkoliv v přiznáních k dani z příjmů vykazuje ztrátu nebo příjmy, jejichž výše mu nemůže postačovat ani na úhradu nákladů na základní životní potřeby. Často se vyskytovaly též případy, kdy žadatelé vlastnili v České republice nemovitosti a nebyli schopni prokázat, z jakých zdrojů jejich koupi financovali, anebo nemovitosti byly zakoupeny na základě poskytnutého hypotečního úvěru a výše měsíčních splátek přesahuje výši deklarovaného měsíčního příjmu žadatele. Požadavek na prokázání transparentnosti příjmů osob žádajících o udělení českého státního občanství byl

dlouhodobě akcentován rovněž soudy v rámci soudního přezkumu ve věcech udělování státního občanství.¹⁸⁰

Povinností žadatele je uvést zdroje svých příjmů a prokázat, že je získal, resp. získává v souladu s právními předpisy a že v České republice je možné prokázat jejich legitimní transfer prostřednictvím příslušného bankovního účtu, splnění oznamovací povinnosti při přechodu hranic a popřípadě jejich zdanění podle zvláštního právního předpisu.

Cílem zákonné úpravy je zabránit udělení státního občanství České republiky žadateli, jehož finanční prostředky pochází z tzv. nelegálních zdrojů nebo který finanční prostředky získává porušováním nebo obcházením právních předpisů; proto je porušení daňových povinností vázáno pouze na případy, kdy je žadatel plátcem daně.

Toto řešení vychází ze Směrnice Rady 2003/109/ES, o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty, podle které by rezidenti na území členského státu měli prokázat, že mají přiměřené příjmy a zdravotní pojištění, aby pro členský stát nepředstavovali zatížení. Při posuzování stálosti a pravidelnosti příjmů mohou členské státy přihlížet k takovým faktorům, jako je přispívání do systému důchodového zabezpečení a plnění daňových povinností.

Splnění této podmínky neprokazují fyzické osoby mladší 18 let, neboť jde o osoby ve věku, ve kterém se věnují především studiu a ekonomické a výdělkové aktivity jsou spíše výjimečné.

Z dikce „prokáže“ (příjmy) lze dovodit, že jde o jednorázový úkon, zatímco z dikce „odvádí“ (daň) plyne periodicita, opakování.

Splnění podmínek podle odst. 7 nelze prominout

K odst. 8

Jako podmínku udělení státního občanství České republiky zákon rovněž zařadil posouzení, zda pobyt žadatele v České republice, jde-li o osobu ve věku, v němž lze odůvodněně předpokládat plnou ekonomickou aktivitu, resp. plnou způsobilost k výkonu práce, není podstatným způsobem hrazen ze systému sociálního zabezpečení České republiky. Zde se opět vychází ze Směrnice Rady 2003/109/ES, o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty, podle které by rezidenti na území členského státu měli prokázat, že mají přiměřené příjmy a zdravotní pojištění, aby pro členský stát nepředstavovali zatížení. Při posuzování stálosti a pravidelnosti příjmů mohou členské státy přihlížet nejen k takovým faktorům, jako je přispívání do systému důchodového

¹⁸⁰ Z důvodové zprávy k zákonu o státním občanství

zabezpečení a plnění daňových povinností, ale také k odůvodněnosti čerpání sociálních podpor ze solidárních systémů sociálního zabezpečení. I při posuzování splnění této podmínky však musí být ze strany ministerstva vnitra respektován princip přiměřenosti, když bude posuzováno, zda žadatel zatěžuje předmětné systémy výrazně a dále je přímo zákonem stanoveno, co se takovým výrazným zatížením pro účely řízení o udělení státního občanství České republiky rozumí.

Splnění podmínky stanovené v odst. 8 může být prominuto (§ 15 odst. 5) z důvodů hodných zvláštního zřetele, jimiž je zejména skutečnost, že žadatel je bezdomovcem nebo mu byla udělena mezinárodní ochrana na území České republiky formou azylu nebo doplňkové ochrany.¹⁸¹

§ 15

Prominutí splnění některých podmínek stanovených pro udělení státního občanství České republiky

(1) Splnění podmínky stanovené v § 14 odst. 1 může být prominuto žadateli, který má na území České republiky povolen trvalý pobyt a

a) narodil se na území České republiky,

b) je nebo byl státním občanem České republiky nebo České socialistické republiky (dále jen „český státní občan“), popřípadě do roku 1968 státním občanem Československé republiky nebo Československé socialistické republiky (dále jen „československý státní občan“),

c) alespoň jeden z jeho rodičů je státním občanem České republiky,

d) byl po dosažení věku 18 let osvojen státním občanem České republiky,

e) jeho manžel nebo registrovaný partner (dále jen „partner“), se kterým žije ve společné domácnosti, je státním občanem České republiky,

f) má povolen trvalý pobyt na území České republiky z důvodů humanitárních, jiných důvodů hodných zvláštního zřetele, nebo pokud je jeho pobyt na území v zájmu České republiky¹),

g) je ke dni podání žádosti mladší 18 let, nebo

¹⁸¹ Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu), ve znění pozdějších předpisů.

h) je bezdomovcem nebo mu byla na území České republiky udělena mezinárodní ochrana formou azylu, pokud platnost rozhodnutí o udělení této formy mezinárodní ochrany trvá.

(2) Splnění podmínky stanovené v § 14 odst. 2 může být prominuto žadateli, který má na území České republiky povolen trvalý pobyt a

a) jeho manžel nebo partner, se kterým žije ve společné domácnosti, je státním občanem České republiky, nebo

b) je ke dni podání žádosti mladší 18 let.

(3) Splnění podmínek stanovených v § 14 odst. 4 a 5 může být prominuto z důvodů hodných zvláštního zřetele.

(4) Splnění podmínky stanovené v § 14 odst. 6 může být prominuto, pokud žadatel odstranil způsobený škodlivý následek nebo učinil účinná opatření k jeho odstranění.

(5) Splnění podmínky stanovené v § 14 odst. 8 může být prominuto z důvodů hodných zvláštního zřetele, jimiž je zejména skutečnost, že žadatel je bezdomovcem nebo mu byla udělena mezinárodní ochrana na území České republiky formou azylu nebo doplňkové ochrany.

Uvedené ustanovení stanoví důvody, na základě kterých ministerstvo vnitra může žadateli prominout tu kterou podmínku pro udělení státního občanství České republiky. Vzhledem k tomu, že udělování státního občanství cizincům je postaveno na zásadě, že na udělení státního občanství není právní nárok, rovněž na případné prominutí nesplnění některé z podmínek není právní nárok. To však nic nemění na tom, že ministerstvo vnitra je v rámci správního uvážení při zvažování prominutí té které podmínky vázáno obecnými zásadami uplatňujícími se v rámci správního řízení, zejména zásadou legitimního očekávání, když má dbát, aby v obdobných případech bylo o prominutí podmínek rozhodováno obdobně a aby v tomto nevznikaly důvodné rozdíly. Pokud některá z podmínek není žadateli prominuta, musí ministerstvo řádně odůvodnit, proč k prominutí podmínky nepřistoupilo.¹⁸²

K odst. 1

¹⁸² Tento postup vyplývá i tzv. enumerativního výčtu veřejnoprávních pretenzí, upraveném v čl. 2 odst. 3 Ústavy ČR „Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon“. Obdobě i čl. 2 odst. 2 Listina základních práv a svobod: „Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsoby, který zákon stanoví“. Tyto ústavní zásady mají samozřejmě mnohem širší platnost než jen k § 15 zákona.

Toto ustanovení umožňuje prominutí splnění podmínky uvedené v § 14 odst. 1, která se týká požadované délky povoleného trvalého pobytu na území České republiky, a to v případech žadatelů, kteří mají vztah k území České republiky místem narození, k jejím státním občanům – rodičům, manželům, osvojitelům, dále díky osobnímu postavení žadatele ve vztahu k České republice jako osoby, které byla udělena mezinárodní ochrana formou azylu, nebo bezdomovce, resp. postavení bývalého občana, dále vzhledem k účelu povoleného trvalého pobytu, nebo vzhledem k nezletilosti žadatele.

Nově se stanoví, že manželovi (manželce) státního občana České republiky bude možné splnění uvedené podmínky prominout pouze v případě, že manželé spolu žijí ve společné domácnosti. Reaguje se tak na časté případy vyskytující se v praxi, kdy byla uzavírána účelová (formální) manželství, manželé spolu fakticky nežijí a žijí naopak s jinými partnery (cizinci). Takové manželství nevykazuje znaky, které by manželství mělo mít (trvalý svazek muže a ženy) a neplní ani jeho účel (založení rodiny, řádná výchova dětí, vzájemná pomoc manželů). Není proto důvodu, aby v takovém případě byl žadatel zvýhodňován.

Zároveň zákon určuje, aby bylo splnění uvedené podmínky možné prominout registrovanému partnerovi (registrované partnerce) státního občana České republiky, pokud spolu žijí ve společné domácnosti. Uvedená úprava je motivován usnadněním soužití těchto osob zmírněním podmínek pro udělení státního občanství České republiky tomu z partnerů, který není státním občanem České republiky. Není důvodu v daném případě jinak hodnotit stupeň integrace cizince – registrovaného partnera a cizince – manžela, neboť soužitím se státním občanem České republiky se jejich šance na rychlejší integraci do české společnosti prohlubuje stejně.

Vzhledem k tomu, že podle právních řádů některých cizích států lze osvojit i zletilou osobu, a totéž předpokládá i občanský zákoník (č. 89/2012 Sb.), je rovněž stanoveno, že splnění uvedené podmínky lze prominout i v případě zletilé osoby, která byla osvojena státním občanem České republiky.

Výše uvedenou podmínku je možné prominout rovněž bývalým českým státním občanům, popřípadě i československým státním občanům, pokud toto občanství měli do roku 1968.

K odst. 2

Zákon požaduje, aby žadatel prokázal, že se na území České republiky skutečně zdržuje v rozsahu alespoň jedné poloviny doby pobytu vyžadované v § 14 odst. 2, přičemž okruh

osob, kterým je možné splnění uvedené podmínky prominout, je vymezen velice úzce, aby byla zachována vazba žadatele k České republice. Jedná se např. o nezletilé fyzické osoby, které z důvodu nízkého věku nemohou objektivně uvedenou podmínku splňovat a které jsou závislé na svých rodičích, nebo o žadatele, jejichž manžel nebo registrovaný partner je státním občanem České republiky a se kterým žijí ve společné domácnosti.

K odst. 3

Toto ustanovení umožňuje prominutí splnění podmínek uvedených v § 14 odst. 4 a 5, které se týkají prokázání znalosti českého jazyka a znalosti základních historicko-spoločenských reálií České republiky. Zde je vzato v úvahu, že žadatelé se zdravotním postižením (tělesným nebo mentálním) by mohli mít s osvojováním znalosti českého jazyka nebo školních vědomostí zpravidla velké problémy, neboť jejich zdravotní postižení má vliv na jejich schopnost komunikovat. Žadatel však musí skutečnost, že je zdravotně postižen, prokazovat, aby nedošlo k obcházení tohoto ustanovení předstíráním zdravotního postižení.

K odst. 4

Toto ustanovení umožňuje prominutí splnění podmínky uvedené v § 14 odst. 6. Půjde o případy, kdy byla ze strany žadatele podniknuta opatření k odstranění protiprávního stavu způsobeného jeho jednáním či opomenutím, čímž byla zároveň do značné míry odstraněna škodlivost jeho protiprávního jednání.

K odst. 5

Toto ustanovení umožňuje prominutí splnění podmínky uvedené v § 14 odst. 8 u žadatele, kterému byla udělena mezinárodní ochrana nebo který je bezdomovec. V těchto případech by se jednalo o důvod hodný zvláštního zřetele, na základě kterého by bylo možné splnění uvedené podmínky prominout. Důvody, které správní orgán povedou k případnému prominutí uvedené podmínky, mohou být individuálně velmi rozmanité, neboť nelze přesně definovat situace, které mohou v životě nastat a v důsledku kterých žadatel pobírá sociální dávky. Díkce zákona umožní každý případ individuálně a citlivě posoudit a rozhodnout, zda je na místě žadateli splnění uvedené podmínky prominout či nikoliv.

§ 16

Udělení státního občanství České republiky z důvodu významného přínosu pro Českou republiku

(1) Ministerstvo může udělit státní občanství České republiky žadateli, který má na území České republiky povolen trvalý pobyt a udělení státního občanství České republiky by bylo významným přínosem pro Českou republiku z hlediska vědeckého, vzdělávacího, kulturního, sportovního, slouží k plnění mezinárodních závazků České republiky nebo účelům humanitárním, nebo je v jiném státním zájmu. Žadatel nemusí splňovat podmínky stanovené v § 14, s výjimkou podmínky stanovené v § 14 odst. 3.

(2) Žadatel předloží doklad, který mu byl vystaven některým z ministerstev či jiným ústředním správním úřadem,¹⁸³ Kanceláří prezidenta republiky, veřejnou nebo státní vysokou školou, nebo veřejnou výzkumnou institucí,¹⁸⁴ a který osvědčuje důvod pro udělení státního občanství České republiky podle odstavce 1; žadatel nepředkládá doklad uvedený v § 19 písm. g) ani doklady podle § 20.

K odst. 1

Toto ustanovení umožňuje udělit státní občanství České republiky těm osobám, žádajícím o udělení českého státního občanství, které mají v České republice povolen trvalý pobyt a udělení státního občanství České republiky by bylo významným přínosem pro Českou republiku z hlediska vzdělávacího, vědeckého, kulturního nebo sportovního, nebo je v jiném státním zájmu. Zákonná úprava tak reflektuje zájem České republiky na tom, aby osoby, jejichž význam pro Českou republiku z výše uvedených hledisek je zásadní a nepopiratelný, mohly nabýt státní občanství České republiky zjednodušeným způsobem.

Osoba, která v rámci řízení o udělení státního občanství prokáže, že udělení státního občanství bude pro Českou republiku významným přínosem z hlediska vzdělávacího, vědeckého, kulturního nebo sportovního, nebo je v jiném státním zájmu, nemusí již prokazovat splnění zákonem stanovených podmínek stanovených v § 14, s výjimkou podmínky beztrestnosti. Úprava § 16 je tak „lex specialis“ k režimu upraveném v § 14 a 15.

Stejně tak není možné pominout státobezpečnostní předpoklad pro udělení státního občanství stanovený v § 13 odst. 2.

K odst. 2

¹⁸³ Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸⁴ Zákon č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích, ve znění pozdějších předpisů.

V tomto ustanovení je stanoveno, jakým způsobem se prokazuje, že udělení státního občanství České republiky žadateli by bylo významným přínosem pro Českou republiku z hlediska, vzdělávacího, vědeckého, kulturního nebo sportovního, nebo je v jiném státním zájmu. Ustanovení vymezuje orgány, které mohou výše uvedený přínos žadatele osvědčit, s tím, že se jedná výlučně o orgány a instituce České republiky, které by v té které oblasti měly disponovat dostatečně přesnými a relevantními informacemi o tom, zda udělení státního občanství žadateli skutečně bude přínosem pro Českou republiku. De facto jde o záruky. Za každého „prominentního“ žadatele se musí zaručit některé z ministerstev a některý z dalších ústředních orgánů, Kancelář prezidenta republiky, veřejná nebo státní vysoká škola, případně jedna z veřejných výzkumných institucí.¹⁸⁵

Ministerstvo vnitra má zároveň možnost samo si ověřit u příslušných orgánů přínos žadatele pro Českou republiku, a to tak, aby tento přínos byl prokázán bez jakýchkoliv pochybností.

Z režimu § 16 jsou vyloučeny společné žádosti manželů včetně možnosti zahrnout do takové žádosti děti (§ 18).

Řízení ve věci udělení státního občanství České republiky

§ 17

Žádost o udělení státního občanství České republiky se podává osobně u krajského úřadu, v hlavním městě Praze u úřadu městské části stanovené v příloze č. 1 k tomuto zákonu (dále jen „krajský úřad“) příslušného podle místa trvalého pobytu žadatele.

V § 17 se upravuje příslušnost pro podání žádosti o udělení státního občanství České republiky. Žádost se podává výhradně u krajského úřadu, předchozí úprava, kdy byly též zmocněny přijímat žádosti magistráty měst Brna, Ostravy a Plzně, byla zrušena. Důvodem byla snaha o potlačení nekoncepčních výjimek, pokud jde o příslušnost úřadů při výkonu této agendy. Žádost se podává u krajského úřadu, příslušného podle místa povoleného trvalého pobytu žadatele. Magistráty vyjmenovaných měst tak přestaly státoobčanskou agendu

¹⁸⁵ Podle informace na www.seznam.cz dne 5. 4. 2017 „proti deseti úspěšným vědcům nebo sportovcům s významným přínosem pro stát bylo za loňský rok podle statistik ministerstva vnitra uděleno občanství běžným způsobem více než čtyřem tisícům lidí.“

vykonávat¹⁸⁶, i v dalších oblastech, tj. především pokud šlo o nabývání státního občanství České republiky prohlášením, zjišťování státního občanství České republiky a vydávání osvědčení o státním občanství České republiky a vedení státoobčanské evidence. Působnost těchto magistrátů měst ve státoobčanské agendě přešla na krajské úřady Jihomoravského, Moravskoslezského a Plzeňského kraje.

Ustanovení má speciální vztah k obecné úpravě správního řádu, správní řízení o udělení státního občanství je tedy zahajováno už okamžikem podání žádosti zde uvedeným správním úřadům.

V ustanovení se zakotvilo osobní podání žádosti. Toto ustanovení reflektuje specifikum týkající se udělování státního občanství České republiky, když v těchto správních řízeních jsou účastníky řízení cizinci, kteří v naprosté většině případů předkládají v rámci řízení cizozemské listiny, dále je pak po nich v rámci prováděného dokazování vyžadováno předložení řady podkladů vydaných českými správními orgány. Osobní podání žádosti je nástrojem, který umožní právě již ve stadiu podání žádosti provést na krajském úřadu uvedení všech potřebných údajů žadatelem, resp. předložení všech požadovaných dokladů, a to ve formě, která je pro jejich předložení vyžadována (zejm. otázka úředních překladů cizozemských listin, zajištění jejich vyššího ověření formou tzv. superlegalizace či apostily atp.). Osobní podání žádosti tak má přinést usnadnění a zjednodušení následného správního řízení jak pro ministerstvo, jako pro orgán, který bude o žádostech věcně rozhodovat, tak ale i pro samotného žadatele, který tím, že při osobním podání žádosti bude moct učinit kroky k odstranění případných nedostatků v žádosti, nebude již v průběhu dalšího řízení věcmi souvisejícími s odstraněním případných vad žádosti dále zatěžován. V případě, že žadatel nemůže z vážných důvodů (dané např. jeho zdravotním stavem) podat žádost v úředních místnostech krajského úřadu, krajský úřad umožní přijetí žádosti v místě, kde je to možné.

Senát v rámci schvalovacího procesu navrhl v § 17 za slova „u krajského úřadu“ vložit slova „*ve městech Brno, Ostrava a Plzeň u magistrátů těchto měst a*“ a tak vlastně vrátit úpravu do stavu, který byl za účinnosti zákona č. 40/1993 Sb. Poslanecká sněmovna tento návrh neakceptovala a pozměňovací návrh Senátu nepřijala.

§ 18

(1) Manželé mohou podat společnou žádost o udělení státního občanství České republiky, do níž mohou zahrnout své děti.

¹⁸⁶ V Plzni byla tato působnost statutem přenesena až na Úřad městského obvodu Plzeň 3.

(2) Pokud žádost o udělení státního občanství České republiky podává jen jeden z rodičů dítěte, může do žádosti dítě zahrnout pouze se souhlasem druhého rodiče s jeho úředně ověřeným podpisem. Úředně ověřený podpis se nevyžaduje, jestliže druhý rodič vyjádří svůj souhlas a žádost podepíše před správním orgánem, u něhož je žádost podána. Souhlas druhého rodiče se nevyžaduje, pokud byl rodičovské odpovědnosti zbaven, výkon jeho rodičovské odpovědnosti byl v této oblasti omezen nebo pozastaven, není-li jeho pobyt, pokud žije mimo území České republiky, znám nebo zemřel.

(3) Rodiče, popřípadě jeden z rodičů, mohou podat samostatnou žádost o udělení státního občanství České republiky pro dítě. Pokud žádost podává jeden z rodičů, může tak učinit pouze se souhlasem druhého rodiče s jeho úředně ověřeným podpisem. Souhlas druhého rodiče, případně úřední ověření podpisu, se nevyžaduje za podmínek uvedených v odstavci 2. Jestliže oba rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, výkon jejich rodičovské odpovědnosti byl v této oblasti omezen nebo pozastaven nebo není-li jejich pobyt, pokud žijí mimo území České republiky, znám, může podat samostatnou žádost o udělení státního občanství České republiky pro dítě jeho zákonný zástupce nebo opatrovník. Opatrovník k žádosti připojí pravomocné rozhodnutí soudu o svém ustanovení.

(4) Společnou žádost manželů ani žádost, do které jsou zahrnuty děti, není možné podat, pokud žadatel žádá o udělení státního občanství České republiky podle § 16.

(5) K žádosti o udělení státního občanství České republiky dítěti staršímu 15 let je třeba jeho souhlas s úředně ověřeným podpisem. Úředně ověřený podpis se nevyžaduje, jestliže dítě vyjádří svůj souhlas a žádost podepíše před správním orgánem, u něhož je žádost podána.

V daném § je upravena možnost podat jednak společnou žádost o udělení státního občanství České republiky manželé, dále pak možnost zahrnout do žádosti dítě a rovněž možnost rodičů, resp. jednoho z rodičů podat samostatnou žádost za dítě. Z možnosti podat společnou žádost jsou vyloučeny žádosti o udělení státního občanství České republiky na základě významného přínosu pro Českou republiku dle § 16 zákona (když tato žádost je specifická v tom, že společenský význam může být vždy vázán pouze ke konkrétní osobě).

§ 19

Kromě náležitostí stanovených správním řádem musí být z žádosti o udělení státního občanství České republiky patrné, zda a z jakých důvodů se žádá o prominutí splnění

podmínek pro udělení státního občanství České republiky. K žádosti o udělení státního občanství České republiky žadatel připojí

a) rodný list,

b) oddací list nebo doklad o vzniku registrovaného partnerství (dále jen „partnerství“), pokud uzavřel manželství nebo vstoupil do partnerství,

c) doklad o rozvodu manželství nebo rozhodnutí o zrušení partnerství, pokud bylo manželství rozvedeno nebo partnerství zrušeno,

d) úmrtní list zemřelého manžela nebo partnera,

e) výpis z evidence trestů nebo rovnocenný doklad vydaný příslušným soudem nebo správním orgánem cizího státu nebo jiný doklad prokazující bezúhonnost žadatele podle § 14 odst. 3 písm. b), nebo čestné prohlášení o bezúhonnosti, jde-li o cizí stát, kde žadatel v posledních 10 letech pobýval po kratší dobu nebo cizí stát výpis z evidence trestů nebo rovnocenný doklad nevydává či jej odmítá žadateli vydat, (dále jen „doklad o bezúhonnosti“); tyto doklady nesmí být starší než 6 měsíců,

f) životopis, zpracovaný volnou formou v českém jazyce, ve kterém uvede zejména údaje o pobytu na území České republiky, včetně délky zahraničních pobytů během této doby, pracovní nebo jiné výdělečné činnosti a studiu v České republice a rodinném a společenském životě,

g) doklad o absolvování zkoušky znalosti z českého jazyka, základní znalosti ústavního systému České republiky a základní orientace v kulturně-společenských, zeměpisných a historických reáliích České republiky pro účely udělování státního občanství (dále jen „zkouška z jazyka a reálií“) nebo doklady, které prokáží, že v minulosti absolvoval alespoň po dobu 3 školních let základní, střední nebo vysokou školu, na kterých byl vyučovacím jazykem český jazyk, nebo že jde o žadatele s tělesným nebo mentálním postižením, které mu znemožňuje osvojit si znalost českého jazyka nebo znalost ústavního systému České republiky a základní orientaci v kulturně-společenských, zeměpisných a historických reáliích České republiky, nejedná-li se o žadatele mladšího 15 nebo staršího 65 let.

Společný komentář k § 19 až 21

Při projednávání návrhu zákona Senát navrhl v § 19 písm. g) slova „nebo doklady, které prokáží, že v minulosti absolvoval alespoň po dobu 3 školních let základní, střední nebo vysokou školu, na kterých byl vyučovacím jazykem český jazyk, nebo že jde o žadatele

s tělesným nebo mentálním postižením, které mu znemožňuje osvojit si znalost českého jazyka nebo znalost ústavního systému České republiky a základní orientaci v kulturně-spoločenských, zeměpisných a historických reáliích České republiky, nejedá-li se o žadatele mladšího 15 nebo staršího 65 let“ vypustit. Poslanecká sněmovna tento návrh neakceptovala.

§ 19 a 20 se nevztahují na udělení státního občanství ČR nalezcenci staršímu 3 let; tento proces je dán § 30.

§ 20

(1) Žadatel k žádosti o udělení státního občanství České republiky dále připojí

a) doklady, které prokazují pobyt žadatele na území České republiky a jeho pobyty v zahraničí,

b) potvrzení, která nejsou starší než 30 dnů, že nemá v evidenci daní u orgánů Finanční správy České republiky ani orgánů Celní správy České republiky evidován nedoplatek s výjimkou nedoplatku, u kterého je povoleno posečkání jeho úhrady nebo rozložení jeho úhrady na splátky.

(2) Žadatel dále k žádosti připojí doklady prokazující zdroje jeho finančních prostředků sloužících k zajištění jeho životních potřeb v České republice, zejména

a) potvrzení o tom, že je příjemcem starobního, invalidního nebo jiného důchodu,

b) doklady, které prokazují příjmy manžela nebo partnera, pokud je na jeho příjmy žadatel odkázán,

c) doklady, že disponuje příjmy ze zahraničí.

(3) Žadatel, který v České republice vykonává nebo vykonával závislou práci, k žádosti dále připojí

a) potvrzení o svém zaměstnání včetně informace o výši příjmu,

b) pracovní smlouvy nebo potvrzení o zaměstnání, případně další podklady prokazující pracovní aktivity žadatele, kterým se v České republice v minulosti věnoval.

(4) Žadatel, který studuje nebo v minulosti na území České republiky studoval, k žádosti dále připojí

a) potvrzení o studiu,

b) poslední školní vysvědčení nebo jiné doklady prokazující studium.

§ 21

(1) Krajský úřad pouze vyplní se žadatelem dotazník k žádosti a spolu s předloženými doklady a svým stanoviskem a stanoviskem obecního úřadu obce, ve které je žadatel přihlášen k pobytu, jej zašle do 30 dnů ode dne jejího podání ministerstvu; dotazník je uveden v příloze č. 2 k tomuto zákonu.

(2) Stanoviska obecního úřadu a krajského úřadu obsahují vyjádření ke splnění podmínek pro udělení státního občanství České republiky, které může obecní úřad nebo krajský úřad na základě informací, jež má k dispozici, posoudit.

K § 19 až 21

V uvedených ustanoveních zákona se stanoví taxativní požadavky na obsah žádosti, včetně dokladů, které je nezbytné k žádosti připojit a které se vztahují k záležitostem osobního stavu žadatele a k prokázání splnění podmínek pro udělení státního občanství České republiky. V písmenu e) se jiným obdobným dokladem rozumí výpis z Rejstříku trestů, který bude obsahovat přílohu podle § 13 odst. 2 a 3 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů. Tato příloha se vydává pouze na žádost osoby, jíž se výpis týká, a není tedy součástí výpisu z evidence Rejstříku trestů, který si může podle § 22 odst. 2 vyžádat ministerstvo vnitra.

Ustanovení § 21 odst. 1 v návaznosti na ustanovení § 23 zakládající odchylný postup od správního řádu vymezuje jednoznačně úkony krajského úřadu při přijetí žádosti. Je tak zároveň jednoznačně patrné, že krajský úřad o žádostech o udělení státního občanství nerozhoduje (např. o přerušení nebo zastavení řízení), ale plní pouze roli zprostředkovatele, který je pro účel podání žádosti o udělení státního občanství žadateli blíže než ministerstvo.

Nově je v zákoně také stanoveno, jaké údaje mají být obsahem stanoviska obce. Tyto údaje jsou důležitým podkladem pro posouzení splnění podmínky, která spočívá v plnění povinností vyplývajících z právních předpisů České republiky, a tím i pro konečné rozhodnutí ve věci. Je žádoucí, aby obecní úřady sdělovaly informace týkající se případných přestupků žadatele, plnění poplatkových povinností, pokud jde o místní poplatky, plnění povinností na úseku živnostenského podnikání (pokud je dotčený obecní úřad zároveň živnostenským úřadem) atd.

§ 22

(1) Pokud má ministerstvo pochybnosti o správnosti údajů uvedených v předložených dokladech, nebo je jako podklad pro posouzení žádosti považuje za nedostatečné, je oprávněno dále požádat o informaci jiný státní orgán, orgán územního samosprávného celku nebo zdravotní pojišťovnu, které jsou povinny požadovanou informaci poskytnout, pokud ji mají k dispozici.

(2) Za účelem prokázání podmínky uvedené v § 14 odst. 3 písm. a) si ministerstvo vyžádá podle jiného právního předpisu¹¹⁾ výpis z evidence Rejstříku trestů, jde-li o žadatele staršího 15 let. Žádost o vydání výpisu z evidence Rejstříku trestů a výpis z evidence Rejstříku trestů se předávají v elektronické podobě, a to způsobem umožňujícím dálkový přístup.

(3) K žádosti o udělení státního občanství České republiky, kterou podal žadatel starší 15 let, si ministerstvo vyžádá stanoviska Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky; tato stanoviska se nestávají součástí spisu, pokud obsahují utajované informace. V případě, že v řízení vyjde na základě stanoviska Policie České republiky nebo zpravodajské služby, které obsahuje utajované informace, najevo, že žadatel ohrožuje bezpečnost státu, jeho svrchovanost a územní celistvost, demokratické základy, životy, zdraví, nebo majetkové hodnoty, v odůvodnění rozhodnutí se pouze uvede, že k zamítnutí žádosti došlo z důvodu ohrožení bezpečnosti státu.¹⁸⁷

V § 22 je stanoveno oprávnění ministerstva vnitra vyžádat si údaje o žadateli od jiných státních orgánů, orgánů územních samosprávných celků a zdravotních pojišťoven. Jedná se o informace z oblasti veřejného zdravotního pojištění, správy daní a poplatků, sociálního zabezpečení, zaměstnanosti a živnostenského podnikání.

Toto ustanovení rovněž umožňuje ministerstvu vyžádání podkladů k ověření trestní bezúhonnosti žadatele a rovněž k posouzení, zda žadatel neohrožuje důležité státní zájmy a nepředstavuje pro Českou republiku bezpečnostní riziko. K prověření skutečností vztahujících se k bezpečnosti státu, se vyžadují stanoviska Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky; tato stanoviska se nestávají součástí spisu, vedeného k žádosti, pokud obsahují informace podléhající utajení podle zvláštního právního předpisu z důvodu, aby nedošlo k znehodnocení poznatků získaných Policií České republiky a zpravodajskými

¹⁸⁷ Ústavností § 22 odst. 3 se zabýval Ústavní soud v nálezu Pl. ÚS 5/16 z 11. 10. 2016; návrh na jeho zrušení pro neústavnost zamítl – viz dále

službami České republiky ve vztahu k žadateli a dalším fyzickým osobám (do spisu může žadatel nahlížet).

V případě, že v řízení vyjde na základě stanoviska Policie České republiky nebo zpravodajské služby, které obsahuje utajované informace, najevo, že žadatel může ohrozit bezpečnost státu, ochranu jeho svrchovanosti a územní celistvosti, demokratických základů a ochrany životů, zdraví a majetkových hodnot, v odůvodnění rozhodnutí se uvede, že k zamítnutí žádosti došlo z důvodu bezpečnosti státu.

Uvedený postup slouží výlučně ochraně základních bezpečnostních zájmů státu a jako takový představuje legitimní a přiměřené omezení; nelze připustit, aby se žadatel, jehož působení ohrožuje základní bezpečnostní zájmy státu, mohl seznamovat s obsahem stanoviska Policie České republiky nebo zpravodajské služby, když takový postup, by mohl vážně ohrozit operativně pátrací úkony Policie České republiky a zpravodajských služeb a v důsledku toho i lidské životy. Z hlediska ochrany uvedených zájmů nelze stanoviska Policie České republiky nebo zpravodajské služby, resp. informace v těchto stanoviscích uvedené v řízení o udělení státního občanství (a případně i v následném rozkladu) detailně zmiňovat nebo odkazovat na tyto informace v odůvodněních rozhodnutí, kdy bude žádost zamítnuta z důvodu ohrožení bezpečnosti státu, ochrany jeho svrchovanosti a územní celistvosti, demokratických základů a ochrany životů, zdraví a majetkových hodnot, neboť uvedení takových skutečností v odůvodnění rozhodnutí by mělo za následek prozrazení utajovaných informací, jež jsou v těchto stanoviscích obsaženy, což by bylo z hlediska bezpečnosti státu krajně nežádoucí. Zákona tak předpokládá, že v těchto případech ministerstvo vnitra pouze uvede, že žádost byla zamítnuta právě z těchto důvodů, což zajišťuje, aby odůvodnění rozhodnutí obsahovalo alespoň základní informaci o tom, co bylo důvodem pro zamítnutí žádosti. I proti těmto rozhodnutím je možné podat rozklad.

V ústavní stížnosti (sp. zn. III. ÚS 2660/15), s níž stěžovatel spojil návrh na zrušení § 22 odst. 3 zákona o státním občanství, stěžovatel argumentoval, že se nemohl se stanovisky Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky seznámit, nic proti nim uvést či namítnout a zároveň je mu odepřena i soudní ochrana, neboť podle § 26 zákona o státním občanství je rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky podle napadeného ustanovení vyloučeno z přezkoumání soudem. V této souvislosti stěžovatel poukázal na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 11. 2011 sp. zn. 7 As 31/2011, podle kterého „v bezpečnostním řízení je nutno najít rovnováhu mezi dvěma legitimními, avšak navzájem protichůdnými zájmy. Na jedné straně zájmem na zajištění

spravedlivého procesu pro toho, jehož bezpečnostní způsobilost je zkoumána, a na druhé straně zájmem na utajení informací potřebných k ochraně veřejného zájmu. Této rovnováhy však v žádném případě nelze dosáhnout, pokud nebude zajištěna účinná soudní, a tedy na exekutivě nezávislá a ve sporu mezi účastníkem řízení a exekutivou nestranná kontrola relevance informací, na základě nichž je v bezpečnostním řízení rozhodováno ... Účastník řízení nemůže efektivně namítat nezákonnost určitých zjištění, neví-li ani, co je jejich obsahem. V této specifické situaci to naopak musí být soud, který „supluje“ aktivitu účastníka řízení a přezkoumá relevanci utajovaných informací ze všech hledisek, která se vzhledem k povaze věci jeví důležitými“. Ústavní soud návrh na zrušení § 22 odst. 3 zamítl (viz dále).

§ 23

(1) Ministerstvo rozhodne o žádosti o udělení státního občanství České republiky do 180 dnů ode dne, kdy mu byla žádost doručena.

(2) Rozhodnutí v řízení o rozkladu proti rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky vydá ministr ve lhůtě 120 dnů ode dne podání rozkladu.

Zákon upravuje odchylná ustanovení od správního řádu při projednávání žádosti (např. odchylné lhůty pro vyřízení žádosti o udělení státního občanství České republiky, pro řízení o rozkladu - § 23, časové omezení podání nové žádosti - § 25). Zákon o státním občanství je tak lex specialis ke správnímu řádu. Správní řízení je zahájeno dnem, kdy žádost došla úřadu příslušnému k přijetí žádosti dle § 17.¹⁸⁸ Toto ustanovení tak poskytuje žadatelům procesní ochranu již od okamžiku, kdy žádost o udělení státního občanství České republiky podali, tj. i v době, než žádost fakticky dorazí na ministerstvo, které je věcně příslušným orgánem pro její projednání a rozhodnutí ve věci.

V souvislosti s uvedeným rozšířením výčtu podmínek pro udělení státního občanství České republiky platný zákon prodloužil lhůty pro vydání rozhodnutí o žádosti, a to na 180 dní ode dne, kdy žádost obdrží ministerstvo (počátek běhu této lhůty tedy není vázán na podání žádosti resp. zahájení správního řízení), aby bylo možné splnění uvedených podmínek řádně prověřit. Skutečnost, že k vyřízení žádosti se stanovuje delší lhůta, není v právních řádech demokratických států nijak výjimečná (např. ve Slovenské republice stanoví právní úprava v tomto případě devítiměsíční lhůtu pro rozhodnutí o žádosti). Lhůty spíše kratší, jak tomu bylo v předcházející právní úpravě (90 dnů), jsou naprostou výjimkou.

¹⁸⁸ § 44 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád

V tomto ustanovení je také stanovena speciální lhůta pro vydání rozhodnutí v řízení o rozkladu jako o řádném opravném prostředku ve věcech žádostí o udělení státního občanství České republiky, když i toto ustanovení reflektuje větší skutkovou složitost žádostí o udělení státního občanství.

§ 24

(1) Vyhovuje-li se žádosti o udělení státního občanství České republiky, vydá ministerstvo žadateli listinu o udělení státního občanství České republiky namísto stejnopisu písemného vyhotovení rozhodnutí. V takovém případě nabývá rozhodnutí o udělení státního občanství České republiky právní moci dnem uvedeným v § 27 odst. 1.

(2) Ministerstvo o udělení státního občanství České republiky bezodkladně informuje krajský úřad.

V tomto ustanovení je stanoveno, jakým způsobem se rozhoduje o žádostech o udělení státního občanství České republiky a v této souvislosti zákon umožňuje, aby v případě kladného rozhodnutí o žádosti bylo rozhodnutí nahrazeno vystavením listiny o udělení státního občanství České republiky. Na listině o udělení státního občanství není odůvodnění.

Státního občanství České republiky se nabývá až složením státoobčanského slibu, právní důsledky nesložení státoobčanského slibu jsou stanoveny v § 27 zákona.

S ohledem na působnost krajských úřadů na úseku státního občanství se přímo zákonem stanovuje informační povinnost ministerstva.

§ 25

Pokud ministerstvo žádost o udělení státního občanství České republiky zamítne, může žadatel podat novou žádost nejdříve po uplynutí 2 let od dne nabytí právní moci rozhodnutí o zamítnutí žádosti. To neplatí, byl-li žadatel v době zamítnutí žádosti dítětem nebo splnil-li žadatel v mezidobí v důsledku uplynutí času podmínku podle § 14, jejíž nesplnění bylo důvodem zamítnutí žádosti.

Zákon stanoví lhůtu, kdy lze podat novou (opětovnou) žádost o udělení státního občanství České republiky. Lze tak učinit nejdříve po dvou letech, od nabytí právní moci rozhodnutí o zamítnutí žádosti. Je tak reagováno na případy, kdy neúspěšní žadatelé o udělení státního občanství České republiky podávají vzápětí novou žádost, ačkoliv vzhledem k malému

časovému odstupu je takřka vyloučeno, že mohlo dojít ke změně okolností, které byly důvodem pro zamítnutí předchozí žádosti. Stejné ustanovení obsahuje např. právní úprava Slovenské republiky.

§ 26

Soudní přezkum

Rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky podle § 22 odst. 3 je vyloučeno z přezkoumání soudem.

Zákon zachoval plný soudní přezkum rozhodnutí týkajících se žádostí o udělení státního občanství České republiky, s výjimkou těch případů, kdy důvodem pro zamítnutí žádosti byly důvody spojené s bezpečností státu na základě stanovisek Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky, která nejsou součástí spisu, neboť podléhají utajení podle jiného právního předpisu. Účelem tohoto ustanovení je preference ochrany bezpečnostních zájmů státu ve věcech udělování státního občanství České republiky. Pro ilustraci lze konstatovat, že v letech 2005 - 2010 se pohyboval počet zamítnutých žádostí o udělení státního občanství České republiky z důvodu bezpečnosti státu do 5% všech zamítnutých žádostí v kalendářním roce.

Možnost vyloučení soudního přezkumu vyplývá z projednání věcného záměru zákona o státním občanství, který byl vládě předložen spolu s návrhem ústavního zákona novelizujícím čl. 12 Ústavy České republiky. Podle stanoviska Legislativní rady vlády k návrhu ústavního zákona lze omezení soudního přezkumu připustit, a to úpravou v běžném zákoně.¹⁸⁹

Vyloučení soudního přezkumu je v souladu s čl. 36 Listiny základních práv a svobod, který zákaz vyloučení soudního přezkumu vztahuje pouze k základním právům. Také z mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána, nevyplývá povinnost soudního přezkumu. Podle čl. 12 Evropské úmluvy každý smluvní stát zajistí, aby rozhodnutí o nabytí, zachování, pozbytí, opětovném nabytí nebo ověření jeho státního občanství bylo možno správně nebo soudně přezkoumat podle jeho vnitrostátního práva.

Správní přezkum je tedy ve vztahu k citované úmluvě, i obecně z hlediska spravedlivého procesu dostatečný, když budou, s výjimkou ustanovení § 22 odst. 3 návrhu, uplatněny bez odchylky všechny procesní záruky, na prvním místě pak aplikace základních zásad uvedených

¹⁸⁹ Z předkládací zprávy Ministerstva vnitra k zákonu o státním občanství

v § 2 až 4 správního řádu (zásada legality, zásada zákazu zneužití pravomoci, zásada legitimního očekávání).

Vyloučení soudního přezkumu u výše uvedeného úzkého okruhu rozhodnutí tak v žádném případě nemá znamenat, že by v těchto případech mohlo docházet k libovůli správního orgánu při rozhodování o žádostech o udělení státního občanství.

Každé negativní státobezpečnostní stanovisko k žádosti je podepsáno ředitelem příslušné zpravodajské služby nebo zvláštní složky Policie České republiky, případně jeho zástupcem, a je tak garantováno, že toto stanovisko je založeno na ověřených a zcela důvěryhodných poznatcích a skutečnostech a že v případě žadatele skutečně existuje bezpečnostní riziko pro Českou republiku. I proti rozhodnutím, kdy je žádost zamítnuta z bezpečnostních důvodů, bude možné využít řádného opravného prostředku - rozkladu, o kterém na doporučení rozkladové komise rozhoduje ministr vnitra. V řízení o podaném rozkladu si pak ministr vnitra nebo jím pověřená osoba u dotčené zpravodajské služby či Policejního prezidia bude ověřovat, zda negativní bezpečnostní stanovisko u žadatele nadále trvá, resp. zda nejsou dány důvody pro odpadnutí takového stanoviska. Výše uvedený postup tak bude garantovat zákonnost všech rozhodnutí, kde bude důvodem pro zamítnutí žádosti státobezpečnostní hledisko.

V legislativním procesu, při projednávání návrhu zákona v Senátu, Senát navrhl § 26 upravit takto:

§ 26

Soudní přezkum rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky z důvodu ohrožení bezpečnosti státu

(1) Bylo-li zahájeno řízení /podle zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů/ o žalobě proti rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky z důvodu ohrožení bezpečnosti státu podle § 22 odst. 3, ministerstvo, vedle správního spisu, předá soudu vždy též stanovisko Policie České republiky nebo zpravodajské služby obsahující utajované informace.

(2) Při řízení o žalobě podle odstavce 1 soud provádí dokazování tak, aby byla šetřena povinnost zachovávat mlčenlivost o utajovaných informacích obsažených ve stanovisku Policie České republiky nebo zpravodajské služby. K těmto utajovaným informacím lze provést důkaz výsledkem jen tehdy, byl-li ten, kdo povinnost mlčenlivosti má, této povinnosti příslušným orgánem zproštěn; zprostit mlčenlivosti nelze pouze v případě, jestliže by tím mohlo dojít k ohrožení nebo vážnému narušení činnosti Policie České republiky nebo

zpravodajské služby. Provádí-li se důkaz jinak než výsledkem, postupuje se přiměřeně podle věty první a druhé.

(3) Ministerstvo označí utajované informace obsažené ve stanovisku Policie České republiky nebo zpravodajské služby, o kterých tvrdí, že ve vztahu k nim nelze zprostit povinnosti mlčenlivosti, a předseda senátu rozhodne, že část soudního spisu, k níž se tyto utajované informace váží, bude oddělena, jestliže činnost Policie České republiky nebo zpravodajské služby může být ohrožena nebo vážně narušena; nahlížení do oddělené části soudního spisu je účastníkovi řízení, jeho zástupci a osobě zúčastněné na řízení odepřeno. V ostatním nejsou ustanovení jiného zákona /zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů/ o dokazování, označování částí soudního spisu a nahlížení do něj dotčena.

Na pozměňovacím návrhu Senátu, i přesto, že nebyl Poslaneckou sněmovnou akceptován, lze dokumentovat určitý nesouhlas s koncipovanou soudní výlukou. Kontroverznost dikce § 26, resp. vůbec problematika soudní výluky, se objevuje i v odborné literatuře.¹⁹⁰

§ 27

Státoobčanský slib

(1) Státní občanství České republiky se nabyvá dnem složení státoobčanského slibu, popřípadě dnem nabytí právní moci rozhodnutí o prominutí složení státoobčanského slibu, nebo dnem převzetí listiny o udělení státního občanství České republiky dítěti mladšímu 15 let jeho zákonným zástupcem.

(2) Státoobčanský slib zní: „Slibuji na svou čest věrnost České republice. Slibuji, že budu dodržovat její Ústavu a ostatní zákony České republiky.“

(3) Státoobčanský slib skládá žadatel, který dosáhl věku 15 let.

(4) Státoobčanský slib se skládá veřejně a slavnostním způsobem před ředitelem krajského úřadu, v hlavním městě Praze před tajemníkem úřadu městské části hlavního města Prahy stanovené v příloze č. 1 k tomuto zákonu, nebo před jím pověřenou osobou. Státoobčanský slib lze v případě důvodů hodných zvláštního zřetele složit i v cizině před vedoucím zastupitelského úřadu nebo konzulárního úřadu České republiky, s výjimkou

¹⁹⁰ Viz např. M. Kindlová: Ústavnost soudní výluky u neudělení státního občanství z důvodu ohrožení státu. Správní právo 7 – 8/2015

konzulárního úřadu vedeného honorárním konzulárním úředníkem (dále jen „zastupitelský úřad“) nebo před jím pověřenou osobou.

(5) Žadatel může složit státoobčanský slib nejpozději do 12 měsíců ode dne, kdy mu byla výzva ke složení státoobčanského slibu doručena. Pokud státoobčanský slib v této lhůtě nesloží, ministerstvo usnesením řízení zastaví a rozhodnutí o udělení státního občanství České republiky zruší.

(6) Ministerstvo může složení státoobčanského slibu z důvodů hodných zvláštního zřetele prominout.

Nabytí státního občanství České republiky udělením je spojeno se složením státoobčanského slibu věrnosti České republice žadatelem starším 15 let. Slib se skládá před ředitelem krajského úřadu a v hlavním městě Praze před tajemníkem úřadu městské části; nebo před jím pověřenou osobou. Došlo tak ke zjednodušení a zkrácení celého procesu, protože záležitosti související s udělením státního občanství České republiky vyřizují pouze dva správní orgány (ministerstvo vnitra a příslušný úřad, namísto předchozích tří. Jedná se o návrat do stavu, který existoval do konce roku 2002, kdy se slib skládal rovněž u úřadu příslušného pro podání žádosti (tehdy se jednalo o okresní úřady).

Nově je přímo zákonem stanoveno, že slib se skládá veřejně a slavnostním způsobem, aby se vyzdvihl význam tohoto aktu a omezily se případy, kdy se žadatel dostaví ke složení slibu v naprosto nevhodném oblečení nebo v nedůstojném stavu.

Nově je rovněž stanovena lhůta pro složení slibu, aby bylo možné řešit např. případy, kdy žadatel, kterému byla vydána listina o udělení státního občanství České republiky, odmítne státoobčanský slib složit nebo se ke složení státoobčanského slibu nedostaví. Pokud nedojde ke složení slibu ve stanovené lhůtě 12 měsíců, k nabytí státního občanství České republiky nedojde.

Složení slibu však je možné žadateli prominout zejména v případech, kdy složení slibu žadateli dlouhodobě neumožňuje jeho zdravotní stav (např. v případě osoby trvale upoutané na lůžko). K nabytí státního občanství České republiky udělením v těchto případech dojde dnem nabytí právní moci rozhodnutí o prominutí státoobčanského slibu.

Toto ustanovení rovněž řeší nabytí státního občanství České republiky udělením dítěti, které z důvodu věku slib neskládá.

Porovnáme-li dikce státoobčanského slibu v předchozím a současném zákoně (a šlo by to samozřejmě i hlouběji do historie), současný text slibu se zkrátil (zatímco zákon jako celek se

prodloužil).¹⁹¹ Důvod zkrácení slibu a oproti předchozí zákonné úpravě vypuštění pasáže o dodržování i jiných obecně závazných právních předpisů, zejm. ve vztahu k primárním obecně závazným právním předpisům – obecně závazným vyhláškám obcí a krajů a vypuštění slibu plnění povinností, si můžeme pouze domýšlet.

Zvláštní úprava udělení státního občanství České republiky

§ 28

(1) Ministerstvo udělí státní občanství České republiky dítěti, jehož matka není státní občankou České republiky, státu Evropské unie ani bezdomovkyní, na základě souhlasného prohlášení rodičů o určení otcovství státního občana České republiky, pokud určení otcovství státním občanem České republiky nemělo pouze účelový charakter, jehož cílem bylo zejména získání oprávnění k pobytu dítěte a jeho matky na území České republiky nebo zneužití systému státní sociální podpory v České republice. Při posouzení, zda určení otcovství státního občana České republiky k dítěti cizí státní občanky nemělo pouze účelový charakter, ministerstvo zohlední zejména to, zda otec dítěte, ke kterému určil otcovství,

a) žije s dítětem ve společné domácnosti, nebo je s dítětem v pravidelném kontaktu,

b) podílí se na výchově dítěte a

c) plní vyživovací povinnost vůči dítěti.

(2) Žádost o udělení státního občanství České republiky podle odstavce 1 mohou podat ministerstvu zákonní zástupci dítěte nebo opatrovník ve lhůtě 1 roku ode dne, kdy bylo učiněno souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství, v případě, že bylo otcovství určeno ještě před narozením dítěte, ve lhůtě 1 roku ode dne jeho narození. Žadatel nemusí splňovat podmínky stanovené v § 14. Ustanovení § 19 a 20 se nepoužijí.

(3) Pokud žádost podává jen jeden z rodičů dítěte, může tak učinit pouze se souhlasem druhého rodiče s jeho úředně ověřeným podpisem. Úředně ověřený podpis se nevyžaduje, jestliže druhý rodič vyjádří svůj souhlas a žádost podepíše před správním orgánem, u něhož je žádost podána. Souhlas druhého rodiče se nevyžaduje, pokud byl rodičovské odpovědnosti zbaven, výkon jeho rodičovské odpovědnosti byl v této oblasti omezen nebo pozastaven, není-li jeho pobyt, pokud žije mimo území České republiky, znám nebo zemřel.

¹⁹¹ Text slibu v zákoně č. 40/1993 Sb. zněl: „Slibuji na svou čest věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat všechny zákony a jiné obecně závazné právní předpisy. Slibuji, že budu plnit všechny povinnosti státního občana České republiky.“

(4) Žádost se podává ministerstvu. Žádost lze rovněž podat u kteréhokoliv krajského úřadu. Krajský úřad zašle žádost ve lhůtě 30 dnů ode dne jejího podání ministerstvu. V cizině lze podat žádost u zastupitelského úřadu, který ji ve lhůtě 30 dnů zašle spolu se svým stanoviskem ministerstvu; na obsah stanoviska se použije obdobně ustanovení § 21 odst. 2. K žádosti přiloží zákonný zástupce nebo opatrovník rodný list dítěte a zároveň vyplní dotazník, ve kterém se uvedou identifikační údaje dítěte a rodičů, údaje o určení otcovství a další skutečnosti rozhodné pro posouzení žádosti; dotazník je uveden v příloze č. 2 k tomuto zákonu. Opatrovník připojí k žádosti pravomocné rozhodnutí soudu o svém ustanovení.

(5) Lhůta pro vydání rozhodnutí činí 60 dnů ode dne, kdy byla žádost doručena ministerstvu.

(6) K žádosti si ministerstvo vyžádá stanovisko obecního úřadu z místa pobytu dítěte a jeho rodičů, Policie České republiky a orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Na obsah stanoviska se použije obdobně ustanovení § 21 odst. 2.

(7) Po dobu řízení a za předpokladu, že otcovství státního občana České republiky bylo určeno, se považuje pobyt dítěte na území České republiky za trvalý pobyt.

(8) K nabytí státního občanství České republiky dojde dnem převzetí listiny o udělení státního občanství České republiky zákonným zástupcem dítěte nebo opatrovníkem.

K § 28

V tomto a následujících ustanoveních (§ 29 a 30) je upraveno zjednodušené udělení státního občanství ve specifických případech.

V § 28 je upraven postup, kdy je k dítěti určeno otcovství státního občana České republiky a jeho matkou není bezdomovkyně, státní občanka České republiky nebo jiného státu Evropské unie, popřípadě Švýcarské konfederace nebo státu, který je vázán Dohodou o Evropském hospodářském prostoru. V těchto případech se zkoumá, zda určení otcovství nemá pouze účelový charakter. Toto ustanovení navazuje na § 7.

Aby mohlo dojít k nabytí státního občanství dítěte v těchto případech, pokud nepůjde o případy, kdy je otcovství prokázáno genetickou zkouškou, bude s tímto muset vyslovit souhlas ministerstvo po provedeném řízení. V řízení ministerstvo ověří, zda určení otcovství státním občanem České republiky k dítěti cizí státní občanky nemělo pouze účelový charakter, jehož cílem bylo zejména získání oprávnění k pobytu dítěte a jeho matky na území

České republiky nebo zneužití systému státní sociální podpory v České republice. Zvolené řešení, spočívající v řízení vedeném ministerstvem vnitra, má eliminovat podvodná jednání, kdy docházelo k účelovému určování otcovství státním občanem České republiky za úplatu s cílem legalizace pobytu matky dítěte na území České republiky a získání a nabytí státního občanství České republiky dítětem, ke kterému je otcovství účelově určeno. Předchozí praxe si vyžádala nutnost řešení tohoto problému, kdy bezprostředně po určení otcovství, resp. vystavení dokladů prokazujících státní občanství dítěte, docházelo k podání návrhu na popření otcovství a následnému určení otcovství „skutečným“, tedy biologickým otcem, který nebyl státním občanem České republiky. Současná právní úprava zároveň obsahuje kriteria, kterými je ministerstvo vázáno při ověření, zda určení otcovství mělo pouze účelový charakter.

Následující ustanovení pak obsahují procesní úpravu, vztahující se k řízení o nabytí státního občanství České republiky dítěte na základě určení otcovství.

K nabytí státního občanství České republiky dojde dnem převzetí listiny o nabytí státního občanství České republiky zákonným zástupcem dítěte nebo opatrovníkem. Tato listina tak má konstitutivní charakter.

Zvolené řešení není v rozporu s Evropskou úmluvou o státním občanství, která ve svém čl. 6 odst. 1 písm. a) stanoví, že každý smluvní stát zajistí ve svých vnitrostátních předpisech, aby jeho státní občanství nabývaly ze zákona děti, u nichž jeden z rodičů má v době jejich narození státní občanství smluvního státu, přičemž u dětí, k nimž otcovství vznikne uznáním, rozhodnutím soudu nebo podobným postupem, může každý smluvní stát stanovit, že dítě nabude jeho státní občanství na základě řízení stanoveného jeho vnitrostátními právními předpisy.

K nabytí státního občanství České republiky dojde pouze v případě, kdy otcovství bylo určeno k dítěti, tj. k osobě mladší 18 let, pokud nedosáhla plné svéprávnosti dříve (§ 2). Pokud dojde k určení otcovství po dosažení plné svéprávnosti, nemá to za následek nabytí státního občanství České republiky. Rozhodující je tedy datum úkonu určení otcovství.

§ 29

(1) Ministerstvo udělí státní občanství České republiky dítěti, které se narodí na území České republiky a nenabude narozením státní občanství ani jednoho z rodičů a alespoň jeden z rodičů má na území České republiky ke dni narození dítěte povolen pobyt na dobu delší než 90 dnů.

(2) Žádost o udělení státního občanství České republiky podle odstavce 1 mohou podat ministerstvu zákonní zástupci dítěte nebo opatrovník. Žadatel nemusí splňovat podmínky stanovené v § 14. Ustanovení § 19 a 20 se nepoužijí.

(3) Pokud žádost podává jen jeden z rodičů dítěte, může tak učinit pouze se souhlasem druhého rodiče s jeho úředně ověřeným podpisem. Úředně ověřený podpis se nevyžaduje, jestliže druhý rodič vyjádří svůj souhlas a žádost podepíše před správním orgánem, u něhož je žádost podána. Souhlas druhého rodiče se nevyžaduje, pokud byl rodičovské odpovědnosti zbaven, výkon jeho rodičovské odpovědnosti byl v této oblasti omezen nebo pozastaven, není-li jeho pobyt, pokud žije mimo území České republiky, znám nebo zemřel.

(4) Státní občanství České republiky podle odstavce 1 ministerstvo neudělí dítěti, které by se stalo bezdomovcem pouze v důsledku toho, že jeho rodič neučiní ve vztahu k příslušným orgánům státu, jehož je státním občanem, bez závažných důvodů úkon, na základě kterého by dítě nabylo státní občanství daného státu narozením. Pokud byla rodiči dítěte v době, kdy bylo možné učinit příslušný úkon, udělena v České republice mezinárodní ochrana formou azylu nebo doplňkové ochrany, považuje se to bez dalšího za závažný důvod podle věty první.

(5) K nabytí státního občanství České republiky dojde dnem převzetí listiny o udělení státního občanství České republiky zákonným zástupcem dítěte nebo opatrovníkem.

Zjednodušené udělení státního občanství je upraveno také pro případy, kdy dítě narozené na území České republiky nenabylo státní občanství ani jednoho rodiče a nenabylo státní občanství České republiky podle § 5. Účelem této úpravy je zabránění vzniku případů bezdomovectví. I v zjednodušeném řízení se však musí zkoumat, zda se dítě nestalo bezdomovcem pouze proto, že jeden z rodičů bez závažného důvodu neučinil ve vztahu k svému domovskému státu úkon, na základě kterého by dítě státní občanství tohoto státu nabylo. Je tak reagováno na vyskytující se situace, kdy se dítě nestane automaticky cizím státním občanem pouze z toho důvodu, že jej rodič, který má cizí státní občanství, po narození nezaregistroval na zastupitelském úřadu cizího státu, jehož je státním občanem, s cílem, aby se takové dítě stalo občanem České republiky, či neučinil jiný obdobný úkon, na základě kterého by dítě po svém rodiči nabylo státní občanství. V takových případech by pak dokonce ani nebylo možné vyloučit, že rodiče by takový úkon neučinili úmyslně, aby dítěti jako bezdomovci zajistili přednostní nabytí státního občanství ČR. Takový postup by pak

znamenal obcházení zákona a zásady *ius sanguinis*, na které je právní úprava nabývání státního občanství ČR narozením postavena.

Takto se nebude postupovat u dítěte, které se narodilo rodičům, kterým byla na území České republiky udělena mezinárodní ochrana nebo kteří o její udělení žádají, nebo kteří se z jiného závažného důvodu nemohou na orgány svého domovského státu obrátit, když je zřejmé že takoví rodiče se na svůj domovský stát obrátit za učiněním úkonu směřujícího k nabytí státního občanství dítěte nemohou.

Současně se vychází z předpokladu, že rodiče, jejichž dítě se na území České republiky narodilo, mají, nebo alespoň jeden z nich, povolen pobyt alespoň na dobu delší než 90 dnů. Má se tím, obdobně jako v § 5, předejít případům, kdyby se dítě sice narodilo na území České republiky a rodiče by naším územím např. pouze projížděli nebo by se na jejím území zdržovali nelegálně.

§ 30

(1) Ministerstvo udělí státní občanství České republiky fyzické osobě starší 3 let nalezené na území České republiky, u níž se pro stupeň rozumové vyspělosti nebo pro zdravotní postižení nepodaří zjistit její totožnost, pokud do 6 měsíců ode dne nalezení nevyjde najevo, že nabylo státní občanství jiného státu. Fyzická osoba nemusí splňovat podmínky stanovené v § 14. Ustanovení § 19 a 20 se nepoužijí.

(2) Žádost o nabytí státního občanství České republiky nalezením na jejím území podává ministerstvu opatrovník fyzické osoby, o jejíž nabytí státního občanství se jedná, který k žádosti připojí pravomocné rozhodnutí soudu o svém ustanovení. Žádost lze rovněž podat u kteréhokoliv krajského úřadu. Krajský úřad zašle žádost ve lhůtě 30 dnů ode dne jejího podání ministerstvu. Ministerstvo může řízení zahájit rovněž z moci úřední, dozví-li se o fyzické osobě, u které lze důvodně předpokládat, že by mohla nabyt státní občanství České republiky nalezením na jejím území podle odstavce 1.

(3) K žádosti si ministerstvo vyžádá stanovisko obecního úřadu z místa bydliště fyzické osoby, o jejíž státní občanství se jedná, a Policie České republiky. Na obsah stanoviska se použije obdobně ustanovení § 21 odst. 2.

(4) K nabytí státního občanství České republiky dojde dnem převzetí listiny o udělení státního občanství České republiky opatrovníkem.

Toto ustanovení je speciální a navazuje na § 3 písm. d), resp. na § 10 tohoto zákona, který stanoví podmínky a proces udělení státního občanství ČR nalezcenci mladšímu 3 let.¹⁹² § 30 se vztahuje na výjimečné případy, kdy nalezcem bude fyzická osoba, u které lze předpokládat, že je starší tří let, nebo že jde o osobu zletilou, pokud např. trpí vážnou duševní poruchou.

Za nalezenou fyzickou osobu nelze považovat fyzickou osobu, jejíž totožnost se nepodaří zjistit, ale současně je prokázáno, že vstoupila nelegálně na území České republiky z ciziny, nemá u sebe žádné doklady a odmítá poskytnout údaje o své totožnosti, původu a místě předchozího pobytu, ačkoliv je k tomu s ohledem na svou rozumovou a volní vyspělost způsobilá, či prokazatelně uvádí nepravdivé údaje.

Za účelem ověření, zda v případě té které konkrétní osoby, u které lze předpokládat, že je starší tří let, lze aplikovat nabytí státního občanství České republiky na základě nalezení, stávající právní úprava stanoví, že o nabytí státního občanství České republiky bude po provedeném řízení rozhodovat ministerstvo, které posoudí, zda jsou splněny zákonné předpoklady pro nabytí státního občanství České republiky nalezením. Tyto předpoklady, tedy rozumovou vyspělost, případně zdravotní postižení znemožňující zjistit totožnost nalezené osoby, bude ministerstvo v řízení posuzovat na základě odborného lékařského posudku.

Díl 7

Nabývání státního občanství České republiky prohlášením¹⁹³

§ 31

(1) Prohlášením o nabytí státního občanství České republiky (dále jen „prohlášení“) může nabytí státní občanství České republiky fyzická osoba, která pozbyla české nebo československé státní občanství přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, nejednalo-li se o pozbytí československého státního občanství podle ústavního dekretu prezidenta republiky o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské nebo podle smlouvy mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině, nebo nejedná-li se o československého státního občana, který se ke dni 1. ledna 1969 stal, nebo by se k tomuto dni stal státním občanem Slovenské

¹⁹² Zákon stanoví hranici 3 let pro oddělené režimy pro udělení státního občanství ČR nalezcům. § 10 označuje jako subjekt „dítě“, § 30 „osobu starší 3 let“, čímž do režimu tohoto ustanovení může „spadnout“ i osoba starší 18 let.

¹⁹³ Zákonná úprava v 7. dílu je reziduem na československý stát a umožňuje zjednodušené nabytí státního občanství České republiky prohlášením. Pro režim § 31 až 34 není nabytí státního občanství České republiky vázáno na trvalý pobyt v České republice.

socialistické republiky, anebo po 1. lednu 1969 nabyl státní občanství Slovenské socialistické republiky nebo Slovenské republiky a je dosud jejím občanem.

(2) Prohlášení může dále učinit bývalý československý státní občan, který měl před odchodem do ciziny trvalý pobyt na území České republiky nebo České socialistické republiky, pokud není ke dni učinění prohlášení státním občanem Slovenské republiky.

(3) Prohlašovatel k prohlášení připojí

a) rodný list,

b) oddací list, doklad o vzniku partnerství, případně doklad o rozvodu manželství, doklad o zrušení partnerství, úmrtní list zemřelého manžela nebo partnera⁸⁾,

c) rodné listy rodičů, jejich oddací list, popřípadě doklad o rozvodu manželství nebo úmrtní listy, pokud jsou tyto doklady nezbytné pro učinění prohlášení,

d) rodné listy prarodičů, jejich oddací list, popřípadě doklad o rozvodu manželství, nebo jejich úmrtní listy, pokud jsou tyto doklady nezbytné pro učinění prohlášení,

e) doklad prokazující datum a způsob pozbytí českého či československého státního občanství prohlašovatele.

Toto ustanovení vychází z poznatků z praxe i jednání se zástupci českých krajanských organizací. Možnost zjednodušeného nabytí státního občanství České republiky prohlášením je tak podstatně rozšířena. Prohlášením v režimu § 31 mohou nabýt státní občanství České republiky bývalí čeští či českoslovenští státní občané a dále jejich potomci, kteří českými či československými státními občany nikdy nebyli. Uvedené možnosti mohou využít děti, resp. zletilé fyzické osoby, které pozbyly české či československé státní občanství v důsledku dvoustranných smluv o zamezení vzniku dvojího státního občanství, které Československo v minulosti uzavřelo se Spojenými státy americkými a s některými bývalými socialistickými, resp. lidově-demokratickými státy (viz dále). Uvedená možnost se rovněž týká bývalých státních občanů České republiky, kteří pozbyli státní občanství České republiky podle § 17 zákona č. 40/1993 Sb. nabytím cizího občanství, a to s ohledem na skutečnost, že způsob pozbytí státního občanství České republiky v důsledku nabytí státního občanství cizího státu nová právní úprava již neobsahuje.

§ 31 tak rozšiřuje okruh osob, které mohou zjednodušeným způsobem nabýt státní občanství České republiky, a to v porovnání se zákony č. 88/1990 Sb. a č. 193/1999 Sb., které představovaly jistou formu státoobčanské rehabilitace a týkaly se pouze některých osob, které

české či československé státní občanství pozbyly stanoveným způsobem v minulosti, tj. v letech 1948 až 1990. Toto časové omezení již stávající úprava neobsahuje. Současný zákon dále nerozlišuje, na základě jakého právního titulu došlo k pozbytí státního občanství bývalého státního občana, ovšem s tou zásadní výjimkou, že návrh z možnosti zjednodušeného nabytí státního občanství České republiky vylučuje osoby, které československé státní občanství pozbyly podle ústavního dekretu č. 33/1945 Sb., a Smlouvy mezi ČSR a SSSR o Zakarpatské Ukrajině č. 186/1946 Sb., aby nemohlo docházet k revizi vztahů založených na základě výsledků druhé světové války nebo vyplývajících z poválečného uspořádání střední Evropy. Přesto osoby, které podle této právní úpravy nebo později československé státní občanství opětovně nabyly a poté znovu pozbyly například propuštěním ze státního svazku, mohou učinit prohlášení o nabytí státního občanství České republiky.

Ustanovení odstavce 2 pak umožňuje učinit prohlášení o státním občanství České republiky i těm bývalým československým státním občanům, kteří se sice nestali českými státními občany podle zákona č. 39/1969 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České socialistické republiky, ve znění pozdějších předpisů, avšak před odchodem do ciziny měli trvalý pobyt na území České socialistické republiky nebo České republiky, za předpokladu, že nejsou slovenskými státními občany. Zákon tak umožňuje zjednodušeně nabýt státní občanství České republiky osobám, které se sice nestaly českými státními občany, ale jejich vazba k České republice byla dána jejich faktickým pobytem na jejím území.

Zákon dále v odstavci 3 umožňuje, aby i potomci bývalých českých či československých státních občanů, tj. děti a vnuci, kteří české či československé státní občanství nikdy neměli, mohli nabýt státní občanství České republiky prohlášením.

Úprava se však nevztahuje na bývalého československého občana, který se stal či by se stal k 1. lednu 1969 slovenským státním občanem, resp. po 1. lednu 1969 do účinnosti tohoto zákona nabyl slovenské státní občanství a dosud je slovenským státním občanem.

§ 32

(1) Prohlášením může nabýt státní občanství České republiky fyzická osoba, která byla k 31. prosinci 1992 státním občanem České a Slovenské Federativní Republiky a nebyla českým státním občanem ani státním občanem Slovenské republiky. Nabytí státního občanství České republiky tímto způsobem není umožněno fyzické osobě, která je ke dni učinění prohlášení státním občanem Slovenské republiky.

(2) Fyzická osoba, jež je v přímé linii potomkem bývalého občana podle odstavce 1, může státní občanství České republiky nabyt prohlášením, pokud nebyla českým státním občanem ani státním občanem Slovenské republiky.

(3) Do prohlášení lze zahrnout i dítě. Pro dítě lze učinit rovněž samostatné prohlášení.

(4) Prohlašovatel k prohlášení připojí

a) rodný list,

b) oddací list, doklad o vzniku partnerství, případně doklad o rozvodu manželství, doklad o zrušení partnerství, úmrtní list zemřelého manžela nebo partnera,

c) doklad o tom, že není státním občanem Slovenské republiky.

(5) Je-li prohlášení podle odstavce 3 činěno pouze jedním z rodičů dítěte, je nutné předložit souhlas druhého rodiče s jeho úředně ověřeným podpisem s tím, aby dítě nabylo státní občanství České republiky. Souhlas druhého rodiče se nevyžaduje, pokud byl rodičovské odpovědnosti zbaven, výkon jeho rodičovské odpovědnosti byl v této oblasti omezen nebo pozastaven, není-li jeho pobyt, pokud žije mimo území České republiky, znám nebo zemřel.

(6) Jestliže oba rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, výkon jejich rodičovské odpovědnosti byl v této oblasti omezen nebo pozastaven nebo není-li jejich pobyt, pokud žijí mimo území České republiky, znám, může prohlášení o nabytí státního občanství České republiky učinit pro dítě zákonný zástupce nebo opatrovník, který k prohlášení připojí

a) rodný list dítěte,

b) pravomocné rozhodnutí soudu o jeho ustanovení opatrovníkem.

(7) K nabytí státního občanství České republiky prohlášením podle odstavce 3 dítětem starším 15 let je třeba jeho souhlas s úředně ověřeným podpisem. Úředně ověřený podpis se nevyžaduje, jestliže dítě vyjádří svůj souhlas a prohlášení podepíše před správním orgánem, u něhož se prohlášení činí.

Zákon počítá, stejně jako předchozí právní úprava, i s případy, kdy bude nepochybné, že fyzická osoba byla ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky, tj. k 31. prosinci 1992, československým státním občanem, ale nebude možné podle příslušných právních předpisů zjistit, zda k tomuto datu měla české státní občanství nebo slovenské státní

občanství, tzn. v důsledku předchozí právní úpravy, která od 1. ledna 1969 vznikem československé federace určovala republikové státní občanství, se nestala českým ani slovenským státním občanem. Toto ustanovení zachovává možnost, aby fyzická osoba, která k datu zániku československé federace měla dnes již neexistující československé státní občanství, mohla nabýt státní občanství České republiky, pokud již není státním občanem Slovenské republiky. Jde o zcela ojedinělé případy, kdy českoslovenští státní občané a jejich předci žijí nebo žili nepřetržitě v cizině a trvalý pobyt na území České republiky neměli. Prohlášení o českém státním občanství je pak umožněno učinit i potomkům takových osob v linii přímé, a to za předpokladu, že tito potomci nebyli českým státním občanem, ani občanem Slovenské republiky.

§ 33¹⁹⁴

(1) Prohlášením může nabýt státní občanství České republiky fyzická osoba, která se narodila v době od 1. října 1949 do 7. května 1969 mimo území Československé republiky a jeden z jejích rodičů byl ke dni jejího narození československým státním občanem a k 1. lednu 1969 se stal nebo by se k tomuto dni stal českým státním občanem. Prohlášení lze podat nejpozději do jednoho roku od data nabytí účinnosti tohoto zákona.

(2) Prohlašovatel k prohlášení připojí

a) rodný list,

b) oddací list, doklad o vzniku partnerství, případně doklad o rozvodu manželství, doklad o zrušení partnerství, úmrtní list zemřelého manžela nebo partnera),

c) doklad prokazující československé státní občanství jednoho z rodičů ke dni narození prohlašovatele.

Lhůta k využití tohoto ustanovení, uvedená v odst. 1 (do jednoho roku od data nabytí účinnosti tohoto zákona) již proběhla a učinila toto ustanovení obsoletním. Jeho význam od 1. 1. 2014 do 31. 12. 2014 spočíval v tom, že umožňovalo nabýt prohlášením státní občanství České republiky fyzické osobě, která se narodila v době od 1. října 1949 (nabytí účinnosti zákona č. 194/10949 Sb.) do 7. května 1969 (nabytí účinnosti zákona ČNR č. 39/1969 Sb., mimo území Československé republiky a jeden z jejích rodičů byl ke dni jejího narození

¹⁹⁴ Od § 33 se důvodová zpráva k zákonu rozchází s textem zákona – je posunuta o jeden § dopředu, což svědčí o zařazení § 33 do již připraveného textu zákona.

československým státním občanem a k 1. lednu 1969 se stal nebo by se k tomuto dni stal českým státním občanem.

§ 34

(1) Prohlášením může nabýt státní občanství České republiky fyzická osoba, které byl neoprávněně vydán doklad prokazující státní občanství České republiky, pokud byla v dobré víře o tom, že je státním občanem České republiky, a za předpokladu, že takový doklad nebyl ve lhůtě 10 let ode dne jeho vydání zrušen.

(2) Prohlašovatel k prohlášení připojí

a) rodný list,

b) oddací list, doklad o vzniku partnerství, případně doklad o rozvodu manželství, doklad o zrušení partnerství, úmrtní list zemřelého manžela nebo partnera⁸⁾,

c) všechny doklady prokazující existenci státního občanství České republiky, které mu byly v minulosti vydány a kterými disponuje.

Z důvodu právní jistoty zařadil zákonodárce i ustanovení o možnosti nabýt státní občanství ČR prohlášením pro fyzickou osobu, které byl neoprávněně vydán doklad, kterým se prokazuje státní občanství České republiky, pokud tato osoba, které bylo nesprávné osvědčení vydáno, byla v dobré víře, že je státním občanem České republiky a na jeho nesprávném vydání nenese žádnou vinu, a doklad nebyl ve lhůtě 10 let ode dne jeho vydání zrušen. (Lhůta 10 let odpovídá době platnosti občanského průkazu, jenž bude zpravidla tím dokladem, jímž se státní občanství České republiky prokazuje.)

Danou úpravou byl posílen princip právní jistoty osoby, která byla držitelem dokladu o státním občanství České republiky.

§ 35

(1) Prohlášením může nabýt státní občanství České republiky fyzická osoba nejpozději do 3 let od dosažení věku 18 let, pokud

a) má na území České republiky povolen trvalý pobyt¹⁾,

b) nejpozději od věku 10 let se až k datu prohlášení nejméně dvě třetiny této doby oprávněně zdržuje na území České republiky,

c) nebyla pravomocně odsouzena pro trestný čin nebo provinění, pokud se na ni nehledí, jako by nebyla odsouzena.

(2) Prohlašovatel k prohlášení připojí

a) oddací list, doklad o vzniku partnerství, případně doklad o rozvodu manželství, doklad o zrušení partnerství, úmrtní list zemřelého manžela nebo partnera⁸),

b) doklad o bezúhonnosti ve státech, ve kterých po dosažení věku 15 let pobýval nepřetržitě alespoň 6 měsíců.

(3) Za účelem prokázání podmínky uvedené v odstavci 1 písm. c) si správní orgán příslušný k přijetí prohlášení vyžádá podle jiného právního předpisu¹¹) výpis z evidence Rejstříku trestů. Žádost o vydání výpisu z evidence Rejstříku trestů a výpis z evidence Rejstříku trestů se předávají v elektronické podobě, a to způsobem umožňujícím dálkový přístup. Správní orgán příslušný k přijetí prohlášení si dále vyžádá vyjádření ministerstva, které ověří délku povoleného pobytu²) prohlašovatele na území České republiky.

Dané ustanovení není vzhledem k systematice zákona příliš jasné. Jistě je výmluvný i fakt, že k němu de facto není důvodová zpráva.

Za závažnější problém však považuji to, proč je vůbec jako samostatný paragraf v zákoně zařazeno. Umožňuje, podle mého názoru, dvojitý výklad:

a) jde o zcela samostatné (izolované) ustanovení, které může využít jakákoliv fyzická osoba, splňující podmínky odst. 1 (trvalý pobyt, od 10 let věku se zdržuje na území ČR a je trestněprávně bezúhonná). Tedy jde o další způsob nabytí státního občanství ČR prohlášením, vázané na věk prohlašovatele (mezi 18. a 21. rokem jeho věku), nebo

b) ustanovení se vztahuje na osoby, jež splňují podmínky předchozích paragrafů (§ 31 až 34). Pro takový výklad by svědčilo, že právní jistota, pro kterou jsou uvedena ustanovení do zákona zařazena, by měla být vyvážená – jak pro fyzické osoby, tak pro stát, k čemuž zákon vytváří časový prostor prohlášení od 18 let do 21 let. Proti takovému výkladu ale směřuje fakt, že zákonodárce zařadil toto pravidlo jako samostatné ustanovení, i když § 37 koncipoval jako „společná ustanovení k nabývání státního občanství ČR prohlášením“ a § 35, pokud by byl „svodným k předchozím ustanovením“ by pak měl patřit do těchto společných ustanovení.

Takže se spíše jedná o další důvod (způsob) nabytí státního občanství ČR prohlášením.¹⁹⁵

¹⁹⁵ § 73 umožnil „jednorázovou výjimku“ – do 31. 12. 2014 učinit prohlášení o nabytí státního občanství ČR osobám starším 21 let, které splňovaly podmínky § 35 odst. 1 písm. a/ až c/.

(1) Prohlášením může nabyt státní občanství České republiky dítě, které se na území České republiky zdržuje v souladu s jinými právními předpisy, pokud bylo svěřeno do náhradní péče.

(2) Je-li prohlášení podle odstavce 1 činěno pouze jedním z rodičů dítěte, je nutné předložit souhlas druhého rodiče s jeho úředně ověřeným podpisem s tím, aby dítě nabylo státní občanství České republiky. Souhlas druhého rodiče se nevyžaduje, pokud byl rodičovské odpovědnosti zbaven, výkon jeho rodičovské odpovědnosti byl v této oblasti omezen nebo pozastaven, není-li jeho pobyt, pokud žije mimo území České republiky, znám nebo zemřel.

(3) Jestliže oba rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, výkon jejich rodičovské odpovědnosti byl v této oblasti omezen nebo pozastaven nebo není-li jejich pobyt, pokud žijí mimo území České republiky, znám, může prohlášení o nabytí státního občanství České republiky učinit pro dítě zákonný zástupce nebo opatrovník, který k prohlášení připojí

a) rodný list dítěte,

b) pravomocné rozhodnutí soudu o jeho ustanovení opatrovníkem.

(4) Prohlášení může učinit rovněž osoba, které bylo dítě svěřeno pravomocným rozhodnutím soudu do péče, nebo ředitel zařízení pro výkon ústavní výchovy anebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které pečují o dítě na základě pravomocného soudního rozhodnutí.

(5) K nabytí státního občanství České republiky prohlášením podle odstavce 1 dítětem starším 15 let je třeba jeho souhlas s úředně ověřeným podpisem. Úředně ověřený podpis se nevyžaduje, jestliže dítě vyjádří svůj souhlas a prohlášení podepíše před správním orgánem, u něhož se prohlášení činí.

Zákon řeší institutem prohlášení i situace, kdy je dítě na území České republiky svěřeno do náhradní péče, a nenabylo by jinak státní občanství podle § 37. Uvedené ustanovení umožní dětem, které byly v České republice svěřeny do náhradní péče, zjednodušeným způsobem nabyt české státní občanství, když nabytí tohoto státního občanství by mělo umožnit snadnější integraci těchto dětí do české společnosti a mělo by přispět k jejich pozitivnímu vývoji. Na

¹⁹⁶ Důvodová zpráva od § 36 neodpovídá obsahu daných ustanovení

rozdíl od úpravy obsažené v § 37, která zakládá zvláštní způsob nabytí státního občanství České republiky ex lege, nabytí státního občanství podle § 36 je vázáno na učinění prohlášení o nabytí státního občanství České republiky ze strany oprávněné osoby. Vedle rodičů může být touto osobou rovněž osoba, které bylo dítě svěřeno do péče, nebo ředitel zařízení pro výkon ústavní výchovy anebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které pečují o dítě na základě pravomocného soudního rozhodnutí. Možnost učinit prohlášení je tak umožněna i osobám, které mají dítě fakticky v péči a odpovídají za jeho vývoj.

Společná ustanovení k nabytí státního občanství České republiky prohlášením

§ 37

(1) K přijetí prohlášení je příslušný krajský úřad, a to podle místa trvalého, popřípadě posledního trvalého pobytu prohašovatele na území České republiky; pokud prohašovatel trvalý pobyt na území České republiky nikdy neměl, je k přijetí prohlášení místně příslušný Úřad městské části Praha 1. K přijetí prohlášení podle § 36 je příslušné ministerstvo. V cizině lze prohlášení učinit před zastupitelským úřadem, který je ve lhůtě 30 dnů zašle spolu s předloženými doklady příslušnému krajskému úřadu nebo ministerstvu.

(2) Krajský úřad nebo ministerstvo ověří, zda jsou splněny podmínky pro nabytí státního občanství České republiky prohlášením. Nejsou-li podmínky splněny, krajský úřad nebo ministerstvo rozhodne, že prohašovatel státní občanství České republiky nenabyl.

(3) K nabytí státního občanství České republiky dochází dnem převzetí listiny o nabytí státního občanství České republiky, s výjimkou prohlášení podle § 34, kdy se za den nabytí státního občanství České republiky považuje den vydání prvního dokladu prohašovatele prokazujícího státní občanství České republiky; tento den krajský úřad uvede do listiny o nabytí státního občanství České republiky jako den nabytí státního občanství České republiky.

(4) Ministerstvo o nabytí státního občanství České republiky prohlášením podle § 36 bezodkladně informuje krajský úřad.

(5) Na postup krajského úřadu a ministerstva při ověřování toho, zda jsou splněny podmínky pro nabytí státního občanství České republiky prohlášením, se obdobně použijí ustanovení částí druhé a třetí správního řádu.

K přijetí prohlášení o nabytí státního občanství České republiky jsou příslušné krajské úřady, resp. úřady městských částí v hlavním městě Praze, podle místa trvalého, popř. posledního trvalého pobytu na území České republiky fyzické osoby, která prohlášení činí, s výjimkou případů podle § 35. K nabytí státního občanství České republiky dojde dnem převzetí listiny o nabytí státního občanství České republiky prohlášením, s výjimkou případů podle § 33, kdy se za den nabytí státního občanství České republiky považuje den vydání prvního dokladu proklašovatele prokazujícího státní občanství České republiky.

Díl 8

Nabývání státního občanství České republiky v souvislosti se svěřením do náhradní péče

§ 38

(1) Státní občanství České republiky nabývá rovněž dítě, které se narodí na jejím území a na tomto území se zdržuje v souladu s jinými právními předpisy a které v den svého narození bylo a nadále je bezdomovcem, pokud bylo svěřeno do náhradní péče.

(2) Dítě nabývá státní občanství České republiky dnem nabytí právní moci rozhodnutí soudu o svěřením do náhradní péče.

Uvedené ustanovení umožňuje nabýt státní občanství České republiky těm dětem, které se narodí na jejím území, na tomto území se zdržují v souladu se zvláštními právními předpisy¹⁹⁷ a ke dni narození byly a nadále jsou bezdomovci, pokud byly na základě rozhodnutí orgánu České republiky svěřeny do ústavní, pěstounské nebo jiné formy náhradní péče. Uvedené ustanovení se tak týká především těch dětí narozených na území České republiky, které jsou bezdomovci a o které se jejich rodiče odmítli dlouhodobě postarat a přenechali je zde k ústavní péči a následnému umístění do nových rodin. Nabytí státního občanství těmito dětmi by mělo usnadnit jejich budoucí výchovu v České republice.

Nabytí státního občanství České republiky je spojeno s nabytím právní moci rozhodnutí soudu o svěřením do náhradní péče. Děje se tak ex lege, obdobně jako u nabytí státního občanství ČR určením otcovství nebo osvojením.

Díl 9

Obnova řízení ve věci nabytí státního občanství České republiky

§ 39

¹⁹⁷ Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Při obnově řízení ve věci nabytí státního občanství České republiky se postupuje podle správního řádu. V novém řízení se stanoviska podle § 22 odst. 3 nevyžadují. Na postup krajského úřadu a ministerstva při ověřování toho, zda jsou splněny podmínky pro nabytí státního občanství České republiky prohlášením, se použijí ustanovení správního řádu o obnově řízení obdobně; prohlášovatelé zanikne státní občanství České republiky dnem nabytí právní moci rozhodnutí o tom, že státní občanství České republiky nenabyl.

Určitým, byť marginálním problémem je zařazení tohoto ustanovení do hlavy druhé zákona, nazvané nabývání státního občanství České republiky, když via facti jde o ztrátu státního občanství.

Zákonodárce tak zkonstruoval, podle mého názoru na samé hraně ústavnosti, vzhledem k čl. 12 odst. 2 Ústavy ČR, možnost dodatečně hledět na osobu, která státní občanství ČR nabyla udělením nebo prohlášením, jako by ho nenabyla.¹⁹⁸

Návrh výslovně připouští možnost obnovy řízení jak v případě udělení státního občanství České republiky, tak v případě nabytí státního občanství České republiky prohlášením, a to z důvodů a za podmínek stanovených obecnou úpravou ve správním řádu včetně základního principu šetření práv nabytých v dobré víře. Obdobné postupy lze nalézt i v právních řádech jiných demokratických států (např. ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku, Finsku, Španělsku, Slovinsku).

Může se jednat např. o zatajení rozvodu manželství se státním občanem České republiky, ačkoliv existence tohoto manželství byla zákonným důvodem pro prominutí některé z podmínek pro udělení státního občanství České republiky apod. Tento postup nebude nutný v případě, kdy dotčená osoba sice údaje zamlčela, ale jednalo se o skutečnosti, které neměly zásadní vliv z hlediska konečného rozhodnutí ve věci (např. zamlčení údaje o dluhu na pojistném na veřejném zdravotním pojištění ve výši několika set korun, neuvedení údaje o krátkodobém pobytu v zahraničí, předložení nepravdivého potvrzení o délce zaměstnání apod.). Ministerstvo vnitra v předkládací zprávě slíbilo důsledně respektovat zásadu proporcionality a právní jistoty.

Z důvodu šetření principu proporcionality a právní jistoty zákon vychází z obecné lhůty pro rozhodnutí o obnově řízení 3 let ode dne, kdy došlo k nabytí státního občanství České

¹⁹⁸ Na jedné straně by jistě bylo ústavně „čistší“, pokud by s takovouto konstrukcí výslovně Ústava ČR počítala a „vytáhla ji na ústavní úroveň“. Na druhé straně ani po více než třech letech od účinnosti zákona nebyla ústavnost tohoto ustanovení napadena u Ústavního soudu.

republiky. Evropská úmluva o státním občanství ve svém čl. 7 odst. 1 písm. b) umožňuje realizaci této zásady bez časového omezení.

Podle § 102 odst. 9 správního řádu se novým rozhodnutím v obnoveném řízení původní rozhodnutí ruší. V případě společného řízení manželů, resp. dětí však půjde o samostatné výroky, a bylo by v rozporu se zásadou proporcionality, pokud by se mělo nové rozhodnutí týkat všech účastníků původního řízení bez ohledu na to, zda na ně lze vztáhnout důvody obnovy řízení. Obnovené řízení lze vést pouze s účastníkem, u něhož jsou dány důvody pro obnovu řízení, a nové rozhodnutí by se mělo omezit pouze na zrušení výroku původního rozhodnutí, který se tohoto účastníka týká.

Konstrukce, vtělené do § 39 se v širší souvislosti týkají rozsudky Soudního dvora.¹⁹⁹

Zásada proporcionality podle uvedeného rozsudku Rottmann je v zákoně zohledněna zejména, pokud jde o požadavek pozbytí dosavadního státního občanství, které je vázáno až na okamžik nabytí jiného státního občanství (v případě prohlášení o pozbytí státního občanství České republiky), a obnovu řízení o udělení státního občanství, která respektuje princip ochrany práv nabytých v dobré víře, zakotvený v obecné úpravě správního řádu.

Dle ujištění Ministertva vnitra v předkládací zprávě, jsou do zákona promítnuty dopady rámcových rozhodnutí Rady 2009/315/SVV, 2008/675/SVV a 2009/316/SVV, pokud jde o prokazování trestní bezúhonnosti ve vztahu k jiným členským státům Evropské unie.

HLAVA III

POZBÝVÁNÍ STÁTNÍHO OBČANSTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY

§ 40

(1) Státní občan České republiky pozbývá státní občanství České republiky prohlášením o vzdání se státního občanství České republiky, jestliže splňuje současně tyto podmínky:

a) trvale se zdržuje v cizině,

¹⁹⁹ Jde o rozsudky ve věci *Rottmann*, C - 135/08, *Micheletti*, C - 369/90, a *Zhu a Chen*, C - 200/02. Rozsudek ve věci *Rottmann* požaduje pro rozhodnutí o zrušení aktu, kterým bylo uděleno státní občanství členského státu Evropské unie, dodržení zásady proporcionality („zejména zda je ztráta /státního občanství/ odůvodněna vzhledem k závažnosti protiprávního jednání dotčeného, době, která uplynula mezi rozhodnutím o udělení státního občanství a rozhodnutím o zrušení aktu, jímž bylo státní občanství uděleno, jakož i možnosti dotčeného získat zpět původní státní příslušnost.“) Podle rozsudků věci *Micheletti* a *Zhu a Chen* nemůže členský stát omezovat účinky udělení státní příslušnosti jiného členského státu tím, že by vyžadoval splnění dodatečné podmínky pro uznání této státní příslušnosti.

b) není v České republice přihlášen k trvalému pobytu a

c) je zároveň státním občanem cizího státu, nebo žádá o nabytí cizího státního občanství a prohlášení o vzdání se státního občanství České republiky činí v souvislosti s nabytím tohoto státního občanství.

(2) Při podání prohlášení o vzdání se státního občanství České republiky prolašovatel prokáže státní občanství České republiky a k prohlášení připojí

a) doklad prokazující pobyt v cizině,

b) doklad o nabytí cizího státního občanství nebo doklad prokazující příslibení nabytí cizího státního občanství.

(3) Prohlášení o vzdání se státního občanství České republiky se činí před zastupitelským úřadem České republiky vykonávajícím působnost pro stát, ve kterém se prolašovatel trvale zdržuje, nebo pro stát, o jehož státní občanství prolašovatel žádá, anebo před krajským úřadem příslušným podle místa posledního trvalého pobytu na území České republiky. Pokud prolašovatel trvalý pobyt na území České republiky nikdy neměl, je místně příslušným Úřad městské části Praha 1. Zastupitelský úřad prohlášení spolu s předloženými doklady zašle příslušnému krajskému úřadu nejpozději do 15 dnů.

(4) Do prohlášení lze zahrnout i dítě. Je-li prohlášení podle věty první činěno pouze jedním z rodičů dítěte, je nutné předložit souhlas druhého rodiče s jeho úředně ověřeným podpisem s tím, aby dítě pozbylo státní občanství České republiky. Souhlas druhého rodiče se nevyžaduje, pokud byl rodičovské odpovědnosti zbaven, výkon jeho rodičovské odpovědnosti byl v této oblasti omezen nebo pozastaven, není-li jeho pobyt, pokud žije mimo území České republiky, znám nebo zemřel.

(5) Jestliže oba rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, výkon jejich rodičovské odpovědnosti byl v této oblasti omezen nebo pozastaven, nebo není-li jejich pobyt, pokud žijí mimo území České republiky, znám, může prohlášení o pozbytí státního občanství České republiky učinit pro dítě jeho zákonný zástupce nebo opatrovník; souhlas rodičů se v takových případech nevyžaduje. Opatrovník k prohlášení připojí pravomocné rozhodnutí soudu o svém ustanovení.

(6) K pozbytí státního občanství České republiky prohlášením podle odstavce 4 dítětem starším 15 let je třeba jeho souhlas s úředně ověřeným podpisem. Úředně ověřený

podpis se nevyžaduje, jestliže dítě vyjádří svůj souhlas a prohlášení podepíše před správním orgánem, u něhož se prohlášení činí.

(7) V případě splnění podmínek pro pozbytí státního občanství České republiky prohlášením stanovených v odstavci 1 vydá krajský úřad prolašovateli

a) doklad o pozbytí státního občanství České republiky prohlášením, pokud prolašovatel předložil doklad o nabytí cizího státního občanství, nebo

b) doklad o tom, že pozbude státní občanství České republiky, pokud prolašovatel předložil doklad prokazující příslibení nabytí cizího státního občanství; v dokladu o tom, že pozbude státní občanství České republiky, se uvede, kdy dojde k pozbytí státního občanství České republiky.

(8) Státní občanství České republiky se pozbývá dnem převzetí dokladu o pozbytí státního občanství České republiky prohlášením.

(9) V případě, že byl prolašovateli vydán doklad o tom, že pozbude státní občanství České republiky, dojde k pozbytí státního občanství České republiky dnem, kdy prolašovatel doručí zastupitelskému úřadu nebo krajskému úřadu doklad o tom, že nabyl státní občanství cizího státu. Zastupitelský úřad o doručení dokladu o nabytí státního občanství cizího státu bezodkladně informuje příslušný krajský úřad. Na žádost vystaví krajský úřad prolašovateli doklad o pozbytí státního občanství České republiky prohlášením, ve kterém uvede, ke kterému datu k pozbytí státního občanství České republiky došlo. K pozbytí státního občanství České republiky dojde rovněž dnem, kdy je zastupitelskému úřadu nebo jinému státnímu orgánu České republiky doručeno oznámení orgánu cizího státu o tom, že státní občan České republiky nabyl cizí státní občanství bez ohledu na to, že prolašovatel doklad o nabytí cizího státního občanství zastupitelskému úřadu nedoručil.

Pozbytí státního občanství České republiky je vázáno na výslovný projev vůle vzdát se státního občanství České republiky za předpokladu, že státní občan České republiky má současně cizí státní občanství a trvale se zdržuje v cizině. Tím se zabraňuje vzniku bezdomovectví. Naopak současná právní úprava nebrání vzniku a existenci dvojího a vícero státního občanství při nabývání cizího státního občanství na základě výslovného projevu vůle státními občany České republiky.

Současná zákonná úprava umožňuje pozbytí státní občanství České republiky jedině prohlášením, má-li státní občan České republiky současně cizí státní občanství, trvale žije v cizině a není přihlášen k trvalému pobytu na území České republiky. Možnost, aby státní občan mohl z vlastní vůle pozbytí státní občanství, za předpokladu, že se nestane bezdomovcem, vyžaduje čl. 8 Evropské úmluvy o státním občanství. Nově se umožňuje učinit prohlášení i v případě, kdy státní občan České republiky nebude ještě mít cizí státní občanství, o které žádá a k jehož udělení je požadován doklad o pozbytí státního občanství České republiky. Tato právní úprava je nezbytná vzhledem k tomu, že oproti předchozí právní úpravě, kdy nabytím cizího státního občanství na vlastní žádost došlo ex lege k pozbytí státního občanství ČR, již v zákoně uvedena není. Současný zákon již nespojuje nabytí cizího státního občanství na žádost se ztrátou státního občanství ČR. Na základě čl. 7 odst. 1 písm. a) Úmluvy o omezení případů bezdomovectví je upraveno, aby byl státnímu občanu České republiky, který činí prohlášení o vzdání se státního občanství České republiky, vydán nejprve doklad o tom, že pozbude státní občanství České republiky, přičemž k jeho pozbytí by došlo automaticky až okamžikem doručení dokladu o nabytí cizího státního občanství příslušnému úřadu. Tímto postupem má prohlašovatel zájem na doručení dokladu o nabytí cizího státního občanství příslušnému úřadu a státoobčanská evidence bude obsahovat spolehlivé údaje o fyzických osobách, které uvedeným způsobem státní občanství České republiky pozbyly. Pokud by k pozbytí státního občanství České republiky mělo dojít již okamžikem nabytí cizího státního občanství, neměly by často příslušné úřady žádné nástroje k tomu, aby zjistily, zda prohlašovatel cizí státní občanství nakonec nabyl a zda k pozbytí státního občanství České republiky skutečně došlo.

Toto ustanovení zároveň stanoví předpoklady k určení dne, kdy došlo k pozbytí státního občanství České republiky prohlášením o jeho vzdání se.

Touto liberální úpravou odpadá nebezpečí sporu o ústavnost ztráty státního občanství ČR vzhledem k čl. 12 odst. 2 Ústavy ČR, resp. sporu co je zbavení a co je pozbytí státního občanství ČR a kde je obsahová hranice mezi těmito dvěma pojmy /viz dříve/.

HLAVA IV

PROKAZOVÁNÍ A ZJIŠŤOVÁNÍ STÁTNÍHO OBČANSTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY A VYDÁVÁNÍ OSVĚDČENÍ

Díl 1

Prokazování státního občanství České republiky

§ 41

Státní občanství České republiky se prokazuje

- a) občanským průkazem České republiky,*
- b) cestovním dokladem České republiky,*
- c) osvědčením ne starším 1 roku,*
- d) listinou o nabytí nebo udělení státního občanství České republiky ne starší 1 roku.*

Zákonná úprava stanoví způsoby prokazování státního občanství České republiky jako garanci aktuální existence státoobčanského vztahu k České republice a upravuje postup při zjišťování státního občanství, jehož účelem je ověření skutečnosti, zda fyzická osoba je nebo v minulosti byla českým, resp. československým státním občanem. Při posuzování, zda je či byla fyzická osoba českým, resp. československým státním občanem, bude vždy postupováno podle právních předpisů účinných v době, kdy mělo dojít k nabytí nebo pozbytí českého, resp. československého státního občanství.

Ve výčtu dokladů, kterými se prokazuje státní občanství České republiky, se vedle dvou základních identifikačních dokladů - občanského průkazu a cestovního dokladu,²⁰⁰ uvádí osvědčení a listina o nabytí státního občanství České republiky a listina o udělení státního občanství České republiky. Osvědčení a listiny nesmí být starší než 1 rok (zřejmě od jejich vydání). Fyzická osoba, která nabyla státní občanství České republiky, tak bude moci tuto skutečnost prokázat všemi těmito doklady, např. v souvislosti se žádostí o vydání občanského průkazu nebo cestovního dokladu. Zároveň se stanoví doba platnosti vydaného osvědčení a listiny o nabytí státního občanství České republiky.

Toto ustanovení neřeší, jak má prokazovat státní občanství dítě do 15 let (do vydání občanského průkazu), které získalo státní občanství narozením.

Díl 2

Vydávání osvědčení

§ 42²⁰¹

(1) Osvědčení se vydává na žádost fyzické osoby, o jejíž státní občanství se jedná.

²⁰⁰ Zákon č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky ve znění pozdějších předpisů

²⁰¹ Důvodová zpráva je souhrnně k § 42 až 49 (v důvodové zprávě uvedeno k § 41 až 48). Jde o procesně technické normy, které snad ani zvláštního komentáře nepotřebují.

(2) Za dítě mladší 15 let mohou podat žádost o vydání osvědčení jeho zákonní zástupci nebo opatrovník, který k žádosti připojí pravomocné rozhodnutí soudu o svém ustanovení. Místo zákonného zástupce může podat žádost rovněž osoba, které bylo dítě svěřeno pravomocným soudním rozhodnutím do péče, nebo ředitel zařízení pro výkon ústavní výchovy anebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které pečují o dítě na základě pravomocného soudního rozhodnutí.

(3) Žádost o vydání osvědčení, které se bude týkat zemřelé osoby, může podat

a) příbuzný této osoby v řadě přímé, sourozenec, vdova nebo vdovec,

b) fyzická osoba, která prokáže právní zájem na vydání osvědčení.

§ 43

V osvědčení se uvádí údaj o tom, že fyzická osoba je k datu jeho vydání státním občanem České republiky, a na žádost i údaj o tom, kdy, jakým způsobem a podle jakého právního předpisu fyzická osoba české či československé státní občanství nabyla nebo pozbyla, nebo také o tom, že k určitému datu nebo v určitém období byla českým státním občanem či československým státním občanem, případně o tom, že fyzická osoba je státním občanem České republiky od určitého data nepřetržitě do doby vydání osvědčení.

§ 44

(1) Osvědčení vydává krajský úřad příslušný podle místa trvalého, popřípadě posledního trvalého pobytu fyzické osoby, o jejíž státní občanství se jedná, na území České republiky. Pokud fyzická osoba trvalý pobyt na území České republiky nikdy neměla, je místně příslušným Úřad městské části Praha 1.

(2) Žádost o vydání osvědčení se podává u krajského úřadu podle odstavce 1. V cizině lze podat žádost u zastupitelského úřadu, který ji bezodkladně zašle příslušnému krajskému úřadu v České republice.

§ 45

(1) Kromě vyplněného dotazníku, který je uveden v příloze č. 2 k tomuto zákonu, je třeba k žádosti o osvědčení připojit doklady týkající se státního občanství fyzické osoby, o jejíž státní občanství se jedná, a to

a) rodný list, oddací list, pokud uzavřela manželství, doklad o vzniku partnerství, pokud vstoupila do partnerství, popřípadě doklad o rozvodu manželství, doklad o zrušení partnerství, úmrtní list zemřelého manžela nebo partnera⁸),

b) rodné listy rodičů, jejich oddací list, pokud uzavřeli manželství, popřípadě doklad o rozvodu manželství, jejich úmrtní listy, pokud zemřeli, má-li tyto doklady žadatel k dispozici,

c) dříve vydané doklady o jejím státním občanství a o státním občanství rodičů, popřípadě i dalších předků, má-li tyto doklady žadatel k dispozici,

d) doklad o osvojení, došlo-li k osvojení osoby, o jejíž osvědčení se jedná, státním občanem České republiky,

e) doklad prokazující datum a způsob nabytí cizího státního občanství.

(2) Žadatel na vyžádání krajského úřadu předloží i jiné doklady, pokud je jejich předložení podstatné pro zjištění státního občanství dotčené fyzické osoby.

(3) K dokladu o osvojení, který je vydán orgánem cizího státu a který by mohl mít vliv na nabytí státního občanství České republiky, se přihlíží pouze tehdy, pokud lze osvojení v České republice podle zákona o mezinárodním právu soukromém uznat.

§ 46

Krajský úřad si na základě podané žádosti opatří bez zbytečného odkladu potřebné podklady a provede potřebná šetření za účelem ověření, zda lze žadateli osvědčení s požadovanými údaji vydat. Lhůta pro vydání osvědčení ve složitých případech vyžadujících archivní šetření činí 180 dnů. V ostatních případech vydá krajský úřad osvědčení bezodkladně.

§ 47

Zjistí-li krajský úřad po provedeném šetření, že podmínky pro vydání osvědčení jsou splněny, osvědčení žadateli vydá; rozhodnutí se v takovém případě písemně nevyhotovuje. V opačném případě žádost zamítne.

§ 48

Krajský úřad příslušný k vydání osvědčení na žádost osoby, která je oprávněna podle § 42 požádat o vydání osvědčení, vydá osvědčení o tom, že fyzická osoba není k datu jeho vydání státním občanem České republiky; rozhodnutí se v takovém případě písemně nevyhotovuje.

§ 49

Krajský úřad příslušný k vydání osvědčení poskytuje státním orgánům a orgánům územních samosprávných celků pro výkon jejich působnosti informace o tom, zda fyzická osoba je nebo není státním občanem České republiky, popřípadě informace o tom, zda a k jakému datu byla českým státním občanem či československým státním občanem nebo podle jakého právního předpisu české či československé státní občanství nabyla či pozbyla, v případě, že tuto skutečnost nemůže prokázat fyzická osoba, o jejíž státní občanství se jedná, popřípadě osoba, která je podle tohoto zákona oprávněna požádat o vydání osvědčení, nebo je-li tato skutečnost sporná. Dotčená fyzická osoba je povinna za účelem zjištění státního občanství poskytnout potřebnou součinnost.

K § 42 až 49

Zákon stanoví, že nadále bude existovat pouze institut osvědčení o státním občanství České republiky. Není důvod, aby toto osvědčení nemohlo obsahovat i údaje o tom, kdy, jakým způsobem a podle jakého právního předpisu (ustanovení) fyzická osoba české či československé státní občanství nabyla nebo pozbyla, dále o tom, že k určitému datu nebo v určitém období byla českým či československým státním občanem, včetně údaje o tom, že státním občanem České republiky je fyzická osoba od určitého data v minulosti až do doby jeho vydání. Tyto údaje se podle předchozí právní úpravy uváděly v potvrzení o státním občanství České republiky a docházelo tak ke směřování a zaměňování obou institutů a ke sporům o jejich povahu. Zákon proto stanovil, aby bylo možné vydávat pouze osvědčení o státním občanství České republiky, které plní jak funkci předchozího osvědčení o státním občanství České republiky, tak funkci předchozího potvrzení o státním občanství České republiky. Výslovně se zakotvuje institut tzv. negativního osvědčení, tj. dokladu o tom, že fyzická osoba není státním občanem České republiky, z důvodu, že se v praxi vyskytují často situace, kdy je vydání takového dokladu požadováno (např. jako podklad pro povolení

trvalého pobytu v České republice nebo jako doklad pro orgány cizího státu, o jehož nabytí státního občanství fyzická osoba usiluje).

Žádost o vydání osvědčení o státním občanství České republiky může podat fyzická osoba, o jejíž státní občanství se jedná, s tím, že platí obecný princip možného zastoupení zákonným zástupcem, opatrovníkem nebo zmocněncem. Žádost o vydání osvědčení o státním občanství České republiky pro fyzickou osobu mladší 15 let mohou podat i osoby, do jejichž péče byla na základě rozhodnutí příslušného úřadu České republiky svěřena (např. dětský domov, pěstoun atd.). Jedná se o reakci na v praxi se velice často vyskytující situace, kdy je pro tyto subjekty velice obtížná nebo nemožná komunikace s rodiči dítěte, (kteří jsou jinak oprávněni o vydání osvědčení o státním občanství dítěte požádat), a kdy je třeba vyřešit otázku státního občanství dítěte a vydání dokladů totožnosti pro takové dítě.

Návrh rovněž řeší situaci zjišťování státního občanství zemřelé osoby. Osvědčení o státním občanství České republiky je velmi často dokladem, který osvědčuje právní nárok státního občana České republiky, o němž je zvláštním předpisem stanoveno, že přechází smrtí osoby oprávněné na jiné fyzické osoby. Z tohoto důvodu je nutné zajistit možnost výkonu tohoto přeneseného práva. Vychází se z obdobné právní úpravy provedené na úseku matrik pro stanovení okruhu oprávněných osob, kterým je umožněno nahlížet do matričních knih, popřípadě do sbírky listin, a činit z nich výpisy (§ 25 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů).

Zákon stanoví okruh úřadů příslušných k řízení o vydání osvědčení o státním občanství České republiky, když zužuje předchozí rozsah správních orgánů o úřady magistrátů měst Brno, Ostrava a Plzeň (pro obvody těchto měst státoobčanskou agendu převzaly krajské úřady Moravskoslezského, Jihomoravského a Plzeňského kraje). Řízení tak povedou, s výjimkou hlavního města Prahy, výhradně krajské úřady, které za tím účelem disponují i příslušnou státoobčanskou evidencí.

Proces zjišťování státního občanství, resp. ověřování, zda fyzická osoba státní občanství České republiky má či nikoliv, je v řadě případů administrativně i časově velice náročný (např. při nepředložení relevantních dokladů nebo neuvedení potřebných údajů). Tato situace vedla k nejednotnému postupu a nesprávnostem při vydání osvědčení o státním občanství, i když v praxi šlo o významný počet takto vyžadovaných osvědčení o státním občanství České republiky (např. pro účely restitučních řízení, řízení o uplatnění nároků k odškodnění obětem druhé světové války a osob nasazených k nuceným pracím, řízení k uplatnění nároků důchodového a sociálního zabezpečení v rámci systému Evropské unie). V zákoně je proto uvedena povinnost připojit k žádosti doklady relevantní z hlediska zjišťování státního

občanství České republiky (vedle dokladů uvedených přímo zákonem se může jednat například o domovský list), resp. možnosti příslušného úřadu si takové doklady či informace vyžádat, a způsobu vyřízení, resp. rozhodnutí o takové žádosti. Z důvodu zjednodušení a urychlení řízení o žádosti je rovněž stanoveno, aby příslušné úřady byly uživateli údajů vedených v příslušných základních registrech veřejné správy. Jedná se např. o místa trvalého pobytu fyzické osoby a údaje o vydaných občanských průkazech a cestovních dokladech.

Možnost zrušení osvědčení o státním občanství České republiky, pokud trvají jeho účinky a je zjištěno, že bylo vydáno v rozporu se zákonem, je dána ustanovením § 156 odst. 2 správního řádu. Usnesením o zrušení tohoto deklaratorního aktu by mělo být zabráněno tomu, aby bylo tímto dokladem české či v minulosti československé státní občanství prokazováno, např. za účelem vydání občanského průkazu či uplatnění nároku na vydání majetku podle restitučních právních předpisů nebo v rámci zjišťování státního občanství potomků dotyčné osoby.

S ohledem na skutečnost, že před vydáním osvědčení o státním občanství České republiky je třeba v některých případech provádět náročná archivní šetření a vyžádat si větší množství podkladů (výjimkou nejsou případy, kdy se šetření provádí v evidencích z dob Rakouska-Uherska, lze zmínit také zdlouhavé opatřování podkladů ke státoobčanskému postavení osob německé a maďarské národnosti po druhé světové válce, tj. dle ústavního dekretu prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské), zákon stanoví lhůtu pro vydání osvědčení, resp. pro vydání rozhodnutí o zamítnutí žádosti o vydání osvědčení, na dobu 180 dnů ve zvláště složitých případech vyžadujících archivní šetření. Dle poznatků z praxe byla v téže věci opakovaně vydávána s odkazem na § 80 správního řádu usnesení o prodloužení předchozí zákonné lhůty, neboť výjimkou nebyly případy, kdy archivní šetření trvaly déle než jeden rok. Postupem dle § 80 správního řádu bude nadále umožněno ve složitých případech lhůtu prodloužit na žádost příslušného úřadu po uplynutí 180 dnů. V ostatních případech pak bude osvědčení vydáváno bezodkladně.

Zákon rovněž zakotvuje, že úřady příslušné k vydávání osvědčení o státním občanství České republiky provádějí zjišťování státního občanství České republiky a poskytují dalším úřadům informace o tom, zda fyzická osoba je či není státním občanem České republiky, popř. informace o tom, zda a popř. kdy měla české či československé státní občanství. Jedná se o případy, kdy není požadováno vydání osvědčení o státním občanství České republiky, ale má jít pouze o informaci, zda konkrétní fyzická osoba je státním občanem České republiky či nikoliv, zda byla českým státním občanem k datu svého úmrtí (např. dotaz soudu v souvislosti

s projednáváním dědictví po zemřelé osobě, dotaz orgánů činných v trestním řízení v souvislosti s možnou extradicí fyzické osoby apod.). Předpokládá se, že se bude jednat o méně formalizovaný postup. Povinnost příslušných úřadů poskytovat informace o státním občanství fyzických osob by tak nastoupila až v případě, že by potřebné údaje o státním občanství nemohla doložit dotčená fyzická osoba, popř. osoba oprávněná v daném případě požádat o vydání osvědčení o státním občanství, nebo v případě, že by otázka státního občanství dotčené fyzické osoby byla sporná. Rovněž je zakotvena povinnost dotčené fyzické osoby poskytnout úřadu nezbytnou součinnost za účelem zjištění státního občanství z důvodu, že bez její spolupráce nelze v mnoha případech státní občanství spolehlivě určit.

HLAVA V

EVIDENCE FYZICKÝCH OSOB, KTERÉ NABYLY NEBO POZBYLY STÁTNÍ OBČANSTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY ²⁰²

Díl 1

Ústřední evidence

§ 50

Evidence fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky, je vedena v informačním systému Ústřední evidence fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky (dále jen „ústřední evidence“). Správcem ústřední evidence je ministerstvo.

§ 51

V ústřední evidenci nejsou vedeni státní občané České republiky, kteří nabyli státní občanství České republiky narozením podle § 4.

²⁰² Zákon stanoví pro potřeby státoobčanské evidence rozsah zpracovávaných údajů o fyzických osobách a rozsah údajů zpracovávaných ve vztahu k řízení o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky a podmínky zpracovávání těchto údajů a jejich poskytování dalším správním orgánům včetně vztahu dílčích evidencí k ústřední evidenci.

Zákon využívá tyto evidence:

- Ústřední evidence fyzických osob (vedená ministerstvem vnitra)
- Evidence fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství ČR (vedená krajským úřadem)
- Základní registr obyvatel
- Informační systém evidence obyvatel
- Informační systém cizinců
- Informační systém evidence občanských průkazů o občanských průkazech a jejich držitelích
- Informační systém evidence cestovních dokladů o cestovních doikladech a jejich držitelích
- Informační systém evidence diplomatických nebo služebních pasů o diplomatických a služebních pasech a jejich držitelích

K § 50 a 51

Zákon určuje ministerstvo vnitra za správce ústřední evidence fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky, stanovuje její účel, rozsah údajů a podmínky jejich zpracovávání a poskytování. Vzhledem k tomu, že údaje o státních občanech České republiky, kteří toto státní občanství nabyli narozením, jsou vedeny primárně v informačním systému evidence obyvatel, zákon zakotvuje, že v ústřední státoobčanské evidenci tyto osoby vedeny nejsou.

§ 52

(1) V ústřední evidenci se o fyzických osobách vedou následující údaje:

- a) jméno, popřípadě jména,*
- b) příjmení,*
- c) rodné příjmení,*
- d) pohlaví,*
- e) datum narození, popřípadě rodné číslo,*
- f) dosavadní státní občanství,*
- g) okres místa trvalého pobytu, má-li fyzická osoba trvalý pobyt v cizině, stát místa jejího pobytu,*
- h) datum a způsob nabytí nebo pozbytí státního občanství České republiky.*

Údaje se vedou podle stavu ke dni pozbytí nebo nabytí státního občanství, s výjimkou údajů o okresu, který se v případě změny na základě jiného právního předpisu aktualizuje.

(2) V ústřední evidenci se dále vede záznam o poskytnutí údajů podle § 54 odst. 2.

§ 53

Státní orgány, orgány územních samosprávných celků, právnické osoby a fyzické osoby jsou povinny pro účely vedení ústřední evidence poskytnout ministerstvu potřebnou součinnost sdělováním skutečností souvisejících s nabytím nebo pozbytím státního občanství České republiky.

§ 54

(1) Ministerstvo poskytuje údaje z ústřední evidence v rozsahu nezbytně nutném a za podmínek stanovených zákonem.

(2) O poskytnutí údajů podle odstavce 1 se v ústřední evidenci provede záznam o dni, případně hodině výdeje, je-li údaj poskytován způsobem umožňujícím dálkový přístup, a komu byly údaje poskytnuty.

(3) V případech, kdy byly podle odstavce 1 na základě jiného právního předpisu poskytnuty z informačního systému údaje nezbytné pro zajištění

a) bezpečnosti státu,

b) obrany státu,

c) veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti,

d) předcházení, vyšetřování, odhalování a stíhání trestných činů,

e) významného hospodářského nebo finančního zájmu České republiky nebo Evropské unie včetně měnové, rozpočtové a daňové oblastí, nebo

f) ochrany subjektu údajů nebo práv a svobod druhých, a subjekt, kterému byly tyto údaje poskytnuty, písemně prohlásí, že zpřístupnění záznamu o poskytnutí údajů by mohlo ohrozit zajištění některého účelu uvedeného v písmenech a) až f), nelze po dobu trvání tohoto ohrožení záznam o poskytnutí údajů zpřístupnit, s výjimkou zpřístupnění tohoto záznamu orgánu činnému v trestním řízení, jde-li o trestný čin související s účelem poskytnutí údajů, nebo orgánu vykonávajícím dozor nad zpracováním osobních údajů podle jiného právního předpisu¹⁵). Správce informačního systému má k tomuto záznamu o poskytnutí údajů přístup pouze v rozsahu nezbytně nutném pro účely výkonu činnosti správce podle jiného právního předpisu.

K § 52 až 54

Tato ustanovení upravují vedení ústřední státoobčanské evidence a poskytování údajů z této evidence.

Díl 2

Evidence fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky, vedené krajským úřadem

§ 55

(1) Krajský úřad eviduje k fyzickým osobám, které mají nebo měly v jeho správním obvodu trvalý pobyt, nabytí nebo pozbytí státního občanství České republiky v rozsahu

údajů stanoveném v § 51 a 52. Pokud fyzická osoba trvalý pobyt na území České republiky nikdy neměla, eviduje údaje podle věty první Úřad městské části Praha 1.

(2) Krajský úřad využívá údaje evidované podle odstavce 1 pro výkon své působnosti.

(3) Změny v údajích evidovaných podle odstavce 1 předává krajský úřad bez zbytečného odkladu ministerstvu pro účely vedení ústřední evidence.

(4) Krajský úřad může údaje evidované podle odstavce 1 poskytnout dalším subjektům za podmínek stanovených v § 54.

Státoobčanskou evidenci vedou i příslušné úřady ve svém územním obvodu. Stanovuje se oprávnění k poskytování evidovaných údajů určeným subjektům pro výkon jejich činnosti, resp. pokud jde o údaje o nich vedené.

Díl 3

Využívání údajů z jiných státem vedených evidencí

§ 56

Ministerstvo, Magistrát hlavního města Prahy, krajský úřad, Ministerstvo zahraničních věcí a zastupitelský úřad využívají ze základního registru obyvatel tyto referenční údaje:

a) příjmení,

b) jméno, popřípadě jména,

c) adresa místa pobytu,

d) datum, místo a okres narození, u subjektu údajů, který se narodil v cizině, datum, místo a stát, kde se narodil,

e) datum, místo a okres úmrtí, jde-li o úmrtí subjektu údajů mimo území České republiky, poskytuje se datum úmrtí, místo a stát, na jehož území k úmrtí došlo; je-li vydáno rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého, poskytuje se den, který je v rozhodnutí uveden jako den smrti nebo den, který nepřežil, a datum nabytí právní moci tohoto rozhodnutí,

f) státní občanství, popřípadě více státních občanství.

§ 57

(1) Ministerstvo, Magistrát hlavního města Prahy, krajský úřad, Ministerstvo zahraničních věcí a zastupitelský úřad využívají z informačního systému evidence obyvatel tyto údaje:

- a) jméno, popřípadě jména, příjmení, včetně předchozích příjmení, rodné příjmení,*
- b) datum narození,*
- c) pohlaví,*
- d) místo a okres narození, v případě narození v cizině místo a stát,*
- e) rodné číslo,*
- f) státní občanství, popřípadě více státních občanství,*
- g) adresa místa trvalého pobytu, včetně předchozích adres místa trvalého pobytu, popřípadě též adresa, na kterou mají být doručovány písemnosti podle jiného právního předpisu,*
- h) počátek trvalého pobytu, popřípadě datum zrušení údaje o místě trvalého pobytu nebo datum ukončení trvalého pobytu na území České republiky,*
- i) omezení svéprávnosti, jméno, popřípadě jména, příjmení a rodné číslo opatrovníka, nebylo-li opatrovníkovi rodné číslo přiděleno, datum, místo a okres jeho narození; je-li opatrovníkem ustanoven orgán místní správy, název a adresa sídla,*
- j) zákaz pobytu, místo zákazu pobytu a doba jeho trvání,*
- k) jméno, popřípadě jména, příjmení, včetně předchozích příjmení, rodné číslo otce, matky, popřípadě jiného zákonného zástupce; v případě, že jeden z rodičů nebo jiný zákonný zástupce nemá přiděleno rodné číslo, jméno, popřípadě jména, příjmení, datum narození; je-li jiným zákonným zástupcem dítěte právnická osoba, název a adresa sídla,*
- l) rodinný stav, datum, místo a okres uzavření manželství, došlo-li k uzavření manželství mimo území České republiky, místo a stát, datum nabytí právní moci rozhodnutí soudu o prohlášení manželství za neplatné, datum nabytí právní moci rozhodnutí soudu o neexistenci manželství, datum zániku manželství smrtí jednoho z manželů, nebo datum nabytí právní moci rozhodnutí soudu o prohlášení jednoho z manželů za mrtvého a den, který byl v pravomocném rozhodnutí o prohlášení za mrtvého uveden jako den smrti, popřípadě jako den, který nepřežil, anebo datum nabytí právní moci rozhodnutí soudu o rozvodu manželství,*

m) datum a místo vzniku partnerství, datum nabytí právní moci rozhodnutí soudu o neplatnosti nebo o neexistenci partnerství, datum zániku partnerství smrtí jednoho z partnerů, nebo datum nabytí právní moci rozhodnutí soudu o prohlášení jednoho z partnerů za mrtvého a den, který byl v pravomocném rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého uveden jako den smrti, popřípadě jako den, který nepřežil, anebo datum nabytí právní moci rozhodnutí soudu o zrušení partnerství,

n) jméno, popřípadě jména, příjmení, včetně předchozích příjmení, a rodné číslo manžela nebo partnera; je-li manželem nebo partnerem fyzická osoba, která nemá přiděleno rodné číslo, jméno, popřípadě jména, příjmení manžela nebo partnera a datum jeho narození,

o) jméno, popřípadě jména, příjmení, včetně předchozích příjmení, a rodné číslo dítěte; je-li dítě cizinec, který nemá přiděleno rodné číslo, jméno, popřípadě jména, příjmení dítěte a datum jeho narození,

p) o osvojení údaje v rozsahu data nabytí právní moci rozhodnutí o osvojení nebo rozhodnutí o zrušení osvojení,

q) datum, místo a okres úmrtí; jde-li o úmrtí občana mimo území České republiky, datum úmrtí, místo a stát, na jehož území k úmrtí došlo,

r) den, který byl v rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého uveden jako den smrti, popřípadě jako den, který nepřežil,

s) den, který byl v rozhodnutí soudu o prohlášení za nezvěstného uveden jako den, kdy nastaly účinky prohlášení nezvěstnosti, a datum nabytí právní moci rozhodnutí soudu o prohlášení za nezvěstného.

(2) Údaje, které jsou vedeny jako referenční údaje v základním registru obyvatel, se využijí z informačního systému evidence obyvatel, pouze pokud jsou ve tvaru předcházejícím současný stav.

(3) Ministerstvo, Magistrát hlavního města Prahy, krajský úřad, Ministerstvo zahraničních věcí a zastupitelský úřad využívají z registru rodných čísel tyto údaje:

a) důvod přidělení rodného čísla,

b) označení výdejového místa, které rodné číslo přidělilo,

c) jméno, popřípadě jména, příjmení, popřípadě rodné příjmení nositele rodného čísla,

d) rodné číslo,

e) datum přidělení rodného čísla,

f) datum, místo a okres narození a u nositele rodného čísla, který se narodil v cizině, stát, na jehož území se narodil.

§ 58

(1) Ministerstvo, Magistrát hlavního města Prahy a krajský úřad využívají z informačního systému cizinců tyto údaje:

a) jméno, popřípadě jména, příjmení, rodné příjmení,

b) datum narození,

c) pohlaví,

d) místo a stát, kde se cizinec narodil; v případě, že se cizinec narodil na území České republiky, místo a okres narození,

e) rodné číslo,

f) státní občanství, popřípadě více státních občanství,

g) druh a adresa místa pobytu,

h) počátek pobytu, případně datum ukončení pobytu,

i) omezení svéprávnosti,

j) rodinný stav, datum a místo uzavření manželství, datum nabytí právní moci rozhodnutí soudu o prohlášení manželství za neplatné, datum nabytí právní moci rozhodnutí soudu o neexistenci manželství, datum zániku manželství smrtí jednoho z manželů, nebo datum nabytí právní moci rozhodnutí soudu o prohlášení jednoho z manželů za mrtvého a den, který byl v pravomocném rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého uveden jako den smrti, popřípadě jako den, který nepřežil, anebo datum nabytí právní moci rozhodnutí soudu o rozvodu manželství,

k) datum a místo vzniku partnerství, datum nabytí právní moci rozhodnutí soudu o neplatnosti nebo o neexistenci partnerství, datum zániku partnerství smrtí jednoho z partnerů, nebo datum nabytí právní moci rozhodnutí soudu o prohlášení jednoho z partnerů za mrtvého a den, který byl v pravomocném rozhodnutí soudu o prohlášení za

mrtvého uveden jako den smrti, popřípadě jako den, který nepřežil, anebo datum nabytí právní moci rozhodnutí soudu o zrušení partnerství,

l) jméno, popřípadě jména, příjmení manžela nebo partnera a jeho rodné číslo; je-li manžel nebo partner cizinec, který nemá přiděleno rodné číslo, jméno, popřípadě jména, příjmení a datum narození,

m) jméno, popřípadě jména, příjmení dítěte a jeho rodné číslo; v případě, že dítěti nebylo rodné číslo přiděleno, jméno, popřípadě jména, příjmení a datum narození,

n) jméno, popřípadě jména, příjmení otce, matky, popřípadě jiného zákonného zástupce a jejich rodné číslo; v případě, že jeden z rodičů nebo jiný zákonný zástupce nemá přiděleno rodné číslo, jméno, popřípadě jména, příjmení a datum narození,

o) o osvojení údaje v rozsahu data nabytí právní moci rozhodnutí o osvojení nebo rozhodnutí o zrušení osvojení,

p) datum, místo a okres úmrtí; jde-li o úmrtí mimo území České republiky, stát, na jehož území k úmrtí došlo, popřípadě datum úmrtí,

q) den, který byl v rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého uveden jako den smrti, popřípadě jako den, který nepřežil,

r) zákaz pobytu, místo zákazu pobytu a doba jeho trvání,

s) den, který byl v rozhodnutí soudu o prohlášení za nezvěstného uveden jako den, kdy nastaly účinky prohlášení nezvěstnosti, a datum nabytí právní moci rozhodnutí soudu o prohlášení za nezvěstného.

(2) Údaje, které jsou vedeny jako referenční údaje v základním registru obyvatel, se využijí z informačního systému cizinců, pouze pokud jsou ve tvaru předcházejícím současný stav.

§ 59

Údaje ze základního registru obyvatel, informačního systému evidence obyvatel a informačního systému cizinců může pro účely tohoto zákona ministerstvo dále předávat, třídit nebo kombinovat. Z poskytovaných údajů lze však použít vždy jen takové údaje, které jsou nezbytné ke splnění daného úkolu.

§ 60

Ministerstvo, Magistrát hlavního města Prahy, krajský úřad, Ministerstvo zahraničních věcí a zastupitelský úřad využívají z informačního systému evidence občanských průkazů o občanských průkazech a jejich držitelích tyto údaje:

- a) jméno, popřípadě jména, příjmení,*
- b) rodné číslo,*
- c) místo a okres narození, v případě narození v cizině místo a stát,*
- d) číslo, popřípadě série občanského průkazu,*
- e) datum vydání občanského průkazu,*
- f) označení úřadu, který občanský průkaz vydal,*
- g) doba platnosti občanského průkazu,*
- h) čísla, popřípadě série ztracených, odcizených, poškozených, zničených nebo neplatných občanských průkazů a datum ohlášení ztráty, odcizení, poškození nebo zničení občanského průkazu.*

§ 61

Ministerstvo, Magistrát hlavního města Prahy, krajský úřad, Ministerstvo zahraničních věcí a zastupitelský úřad využívají z informačního systému evidence cestovních dokladů o cestovních dokladech a jejich držitelích tyto údaje:

- a) jméno, popřípadě jména, příjmení a rodné číslo,*
- b) místo a okres narození, v případě narození v cizině stát narození,*
- c) číslo a druh vydaného cestovního dokladu,*
- d) datum vydání cestovního dokladu,*
- e) datum převzetí cestovního dokladu,*
- f) doba platnosti cestovního dokladu,*
- g) označení orgánu, který cestovní doklad vydal,*

h) o ztracených, odcizených nebo neplatných cestovních dokladech číslo, druh, datum vydání a doba platnosti ztraceného, odcizeného nebo neplatného cestovního dokladu a datum a místo ohlášení jeho ztráty nebo odcizení.

§ 62

Ministerstvo, Magistrát hlavního města Prahy, krajský úřad, Ministerstvo zahraničních věcí a zastupitelský úřad využívají z informačního systému evidence diplomatických a služebních pasů o diplomatických a služebních pasech a jejich držitelích tyto údaje:

- a) jméno, popřípadě jména, příjmení a rodné číslo,*
- b) místo a okres narození, v případě narození v cizině stát narození,*
- c) číslo a druh vydaného diplomatického nebo služebního pasu,*
- d) datum vydání diplomatického nebo služebního pasu,*
- e) datum převzetí diplomatického nebo služebního pasu,*
- f) doba platnosti diplomatického nebo služebního pasu,*
- g) označení orgánu, který diplomatický nebo služební pas vydal,*
- h) o ztracených, odcizených nebo neplatných diplomatických nebo služebních pasech číslo, druh, datum vydání a doba platnosti ztraceného, odcizeného nebo neplatného cestovního dokladu a datum a místo ohlášení jeho ztráty nebo odcizení.*

K § 56 až 62

Zákon určuje ministerstvo a příslušné úřady v jejich územním obvodu za uživatele referenčních i jiných údajů vedených v základních registrech, resp. v dalších informačních systémech, pokud je to nezbytné pro výkon působnosti podle tohoto zákona a ke splnění daného úkolu, včetně uložení spisové dokumentace, která se na tomto úseku eviduje po dobu 50 let.

HLAVA VI PŘESTUPKY²⁰³

²⁰³ S účinností od 1. 7. 2017 vstupují v účinnost zákony č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o

§ 63

(1) Fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že

a) jako žadatel o udělení státního občanství České republiky uvede nepravdivý nebo neúplný údaj o své bezúhonnosti v čestném prohlášení podle § 19 písm. e),

b) jako prohlašovatel uvede v některém z prohlášení podle § 31 až 36 nepravdivý nebo neúplný údaj, nebo

c) uvede nepravdivý nebo neúplný údaj, který může mít zásadní vliv na rozhodnutí ve věci, anebo tento údaj zatají, v úmyslu neoprávněně získat

1. jako účastník řízení o nabytí státního občanství České republiky, toto občanství,

2. jako zákonný zástupce nebo opatrovník jednající za dítě jeho jménem v řízení o nabytí státního občanství České republiky tohoto dítěte, toto občanství pro dítě,

3. jako žadatel o vydání osvědčení, toto osvědčení, nebo

4. jako zákonný zástupce nebo opatrovník žádající o vydání osvědčení pro dítě, toto osvědčení pro dítě.

(2) Za přestupek podle odstavce 1 písm. a) lze uložit pokutu do 20 000 Kč a za přestupek podle odstavce 1 písm. b) nebo c) pokutu do 50 000 Kč.

(3) Přestupky podle odstavce 1 v prvním stupni řízení projednává správní orgán, který vede řízení o nabytí státního občanství České republiky, jde-li o přestupek podle písmene a) nebo b) anebo podle písmene c) bodu 1 nebo 2, nebo správní orgán, který je příslušný vydat osvědčení, jde-li o přestupek podle písmene c) bodu 3 nebo 4.

Specifická povaha problematiky státního občanství si vyžaduje speciálně upravit otázky správního řízení a správního trestání (přestupků).

Zákon zakotvuje odpovědnost fyzické osoby za porušení povinností stanovených v tomto zákoně, s tím, že zákon zakotvuje skutkové podstaty, kterých se může fyzická osoba žádající o nabytí státního občanství České republiky, nebo o vydání osvědčení dopustit. Ustanovení pak přesně definují, jaké jednání se považuje za přestupek a stanoví výši sankce ve formě pokuty pro každou z uvedených skutkových podstat.

HLAVA VII

SPOLEČNÁ, PŘECHODNÁ, ZMOCŇOVACÍ A ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ

Díl 1

Společná ustanovení

§ 64

Při posuzování, zda fyzická osoba je nebo byla českým státním občanem, československým státním občanem, státním občanem Československé federativní republiky nebo České a Slovenské Federativní Republiky, se postupuje podle právních předpisů účinných v době, kdy mělo dojít k nabytí nebo pozbytí státního občanství této osoby.

V tomto ustanovení je zakotven postup posuzování osobního stavu fyzické osoby ve vztahu k českému, resp. československému státnímu občanství a k dřívějším právním úpravám nabývání a pozbývání státního občanství. Základním principem úpravy, který je nutné při zjišťování státního občanství respektovat, zůstává, že se vždy bude vycházet z právních předpisů účinných v době, kdy došlo k události relevantní z hlediska nabývání a pozbývání státního občanství. V praxi se tak může jednat např. o aplikaci recipovaných rakouských a uherských právních předpisů o nabývání a pozbývání státního občanství nebo ústavního dekretu prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, dvoustranných smluv o zamezení dvojího státního občanství apod.

§ 65

Pokud se podle tohoto zákona žadateli ve správním řízení v plném rozsahu vyhovuje, rozhodnutí se písemně nevyhotovuje.

V důvodové zprávě k tomu ustanovení je uvedeno, že v případech, kdy se žadateli nebo prohlášovatelé podle tohoto zákona plně vyhovuje, nemá výsledek řízení formu rozhodnutí. Tomu však neodpovídá dikce zákona, která jasně mluví o rozhodnutí, které však není třeba písemně vyhotovit. Co by pak ono vyhovění v plném rozsahu bylo, když ne rozhodnutí? Pokud není ve věci vyhověno, je pak vydáno rozhodnutí podle § 68 správního řádu.

§ 66

(1) Doklady vystavené orgány cizího státu, jejichž předložení stanovuje tento zákon, se předkládají s potřebnými ověřením²⁰⁴, nestanoví-li jinak mezinárodní smlouva, která je součástí právního řádu, a opatřené úředními překlady do českého jazyka²⁰⁵, s výjimkou listin vystavených ve slovenském jazyce.

(2) Příslušný správní orgán promine ověření dokladu²⁰⁶, pokud by jeho obstarání bylo spojeno s těžko překonatelnou překážkou.

Toto ustanovení přebírá předchozí právní úpravu týkající se předkládání listin vystavených orgány cizího státu.

§ 67

(1) Doklad, který je jinak třeba podle tohoto zákona předložit, se nepředkládá, pokud si skutečnost v něm uvedenou příslušný správní orgán může ověřit ze základního registru obyvatel, z informačního systému evidence obyvatel, z registru rodných čísel, z informačního systému cizinců, z informačního systému evidence občanských průkazů, z informačního systému evidence cestovních dokladů nebo z informačního systému evidence diplomatických a služebních pasů.

(2) Doklad, který je třeba podle tohoto zákona předložit, lze nahradit odpovídajícím dokladem vydaným cizím státem, pokud tento stát požadovaný doklad nevydává.

(3) Příslušný správní orgán promine předložení dokladu, pokud by jeho obstarání bylo spojeno s těžko překonatelnou překážkou.

Pokud budou ministerstvo vnitra a krajské úřady (včetně Magistrátu hl. města Prahy jako nadřízeného správního orgánu vůči městským částem pověřeným výkonem státoobčanské agendy) uživateli referenčních a jiných údajů vedených v informačních systémech veřejné správy, je vhodné stanovit přednostní využívání těchto údajů před jejich vyžadováním ze strany žadatelů o vydání správního úkonu.

Rovněž se stanoví prominutí požadovaných dokladů, pokud je jejich obstarání spojeno s těžko překonatelnou překážkou, případně jejich nahrazení jinými odpovídajícími doklady, pokud cizí stát určitý doklad nevydává.

²⁰⁴ Zákon č. 51/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

²⁰⁵ Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících

²⁰⁶ Zákon č. 51/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

§ 68

Orgánem sociálně-právní ochrany dětí příslušným k plnění úkolů podle tohoto zákona je obecní úřad obce s rozšířenou působností, v jehož správním obvodu se nachází bydliště dítěte; pokud se bydliště dítěte nachází mimo území České republiky, je příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností, v jehož správním obvodu se nachází bydliště osoby, která podala žádost o nabytí státního občanství České republiky dítětem.

Zákon definuje orgán sociálně-právní ochrany podávající stanoviska potřebná pro posouzení, zda určení otcovství nemá účelový charakter. Jde o identifikaci orgánu, uvedeného v § 28 odst. 6, ve kterém zákon pouze obecně uvádí orgán sociálně-právní ochrany dětí.

§ 69

Působnosti stanovené tímto zákonem orgánu územního samosprávného celku jsou výkonem přenesené působnosti.

Zákon stanoví, že působnosti, stanovené tímto zákonem orgánu územní samospráv, jsou přenesenou působností příslušných úřadů, tedy státní správou. Je tím vyhověno Ústavě ČR, která v čl. 105 stanoví, že „výkon státní správy lze svěřit orgánu samosprávy jen tehdy, stanoví-li to zákon“. Jde o jeden z příkladů naplnění tohoto ústavního pravidla.

§ 70

Zkoušku z jazyka a reálií je oprávněna uskutečňovat osoba, která jako plnoprávný člen Asociace jazykových zkušebních institucí v Evropě uskutečňuje touto asociací certifikovanou zkoušku z českého jazyka jako cizího jazyka. Zkoušku z jazyka a reálií lze uskutečňovat za úplatu.

Zákon rovněž obsahuje ustanovení upravující zajištění organizačních, personálních a odborných podmínek ověřování požadované znalosti českého jazyka a ověřování požadované znalosti základních historicko-spoločenských reálií České republiky žadateli o udělení státního občanství České republiky, včetně stanovení rozsahu prověřovaných znalostí a obsahu vzorů dokladů, kterými se požadovaná znalost prokazuje. Samotné zajištění zkoušek je svěřeno do působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Požadavek prokázání znalosti českého jazyka, ústavního systému ČR a základní orientaci v kulturně-společenských, zeměpisných a historických realitách ČR pro udělení státního občanství ČR požaduje § 14 odst. 4 a 5.

Díl 2

Přechodná ustanovení

§ 71

Fyzická osoba, jejíž osvojitel byl ke dni osvojení státním občanem České republiky nebo by se jím stal k 1. lednu 1969, nabývá dnem účinnosti tohoto zákona státní občanství České republiky, pokud toto občanství nenabyla jinak a jde-li o osvojení rozhodnutím cizího státu, lze toto osvojení v České republice uznat.

Až do 11. listopadu 1993 právní úprava nabytí státního občanství České republiky neznala způsob nabytí českého státního občanství osvojením, resp. dle předchozí právní úpravy platné do 11. listopadu 1993 se státní občanství České republiky osvojením nenabývalo. Proto je tato otázka upravena v tomto ustanovení tak, aby po svém osvojiteli mělo státní občanství České republiky i dítě, jehož státní občanství se dosud určovalo podle občanství původních rodičů – pokud tomu nebrání výhrada veřejného pořádku. V praxi totiž docházelo k případům, kdy zejména u nezrušitelného osvojení osvojená osoba netušila, že není státním občanem České republiky, sama se za státního občana považovala a byla za něj považována i státními orgány. Tento stav zpravidla trval mnoho let a poté bylo náhodně, např. v souvislosti s uzavíráním manželství, zjištěno, že tato osoba nemá státní občanství České republiky. Ustanovení § 71 řeší tuto někdejší nepřiměřenou tvrdost zákona.

§ 72

Občan Slovenské republiky může do 1 roku ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona učinit prohlášení o nabytí státního občanství České republiky podle § 18a, 18b a 18c zákona č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, ve znění účinném ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona, a nabyt takto státní občanství České republiky.

Přechod na novou právní úpravu v oblasti státního občanství zákon upravil tak, aby se řízení zahájená před účinností tohoto zákona dokončila podle předchozí právní úpravy.

V procesu schvalování zákona Senát navrhl v § 72 slova „do 1 roku“ nahradit slovy „do 5 let“. Poslanecká sněmovna návrh neakceptovala.

§ 73

Fyzická osoba, která splňuje podmínky stanovené v § 35 odst. 1 písm. a) až c), avšak je ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona starší 21 let, může do 1 roku ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona učinit prohlášení o nabytí státního občanství České republiky, a nabýt takto státní občanství České republiky. Ustanovení § 35 odst. 2 a 3 se použijí obdobně.

Podle § 35 odst. 1 může prohlášením nabýt státní občanství České republiky fyzická osoba nejpozději do 3 let od dosažení věku 18 let, pokud

- a) má na území České republiky povolen trvalý pobyt,
- b) nejpozději od věku 10 let se až k datu prohlášení nejméně dvě třetiny této doby oprávněně zdržuje na území České republiky,
- c) nebyla pravomocně odsouzena pro trestný čin nebo provinění, pokud se na ni nehledí, jako by nebyla odsouzena.

Z tohoto obecného pravidla učinil § 73 „jednorázovou výjimku“ pro osoby, které k 1. 1. 2014 byly starší 21 let – ty mohly do 31. 12. 2014 učinit prohlášení o nabytí státního občanství ČR a nabýt takto státní občanství ČR.

§ 74

Řízení, která nebyla pravomocně ukončena přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, se dokončí podle dosavadních právních předpisů; pozbytí dosavadního státního občanství se pro udělení státního občanství České republiky nevyžaduje.

V § 74 je zakotveno pravidlo, řešící „přechod“ režimu ze zákona č. 40/1993 Sb. do zákona č. 186/2013 Sb. Zahájená řízení podle zákona č. 40/1993 Sb. se dokončí podle tohoto zákona, čímž se ve státoobčanském řízení vytvořil po určitou, dopředu přesně nestanovenou dobu, paralelní dvojí režim.

Vzhledem k tomu, že zákon č. 186/2013 Sb. již nevyžaduje pro udělení státního občanství ČR pozbytí dosavadního státního občanství žadatele, nebylo od 1. 1. 2014 pozbytí dosavadního státního občanství žadatele vyžadováno ani u řízení, dokončovaných podle zákona č. 40/1993 Sb.

§ 75

Evidence fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky, které jsou do 31. prosince 2013 vedeny u magistrátů měst Plzně, Brna a Ostravy, převezmou místně příslušné krajské úřady.

V souvislosti s provedenou kompetenční změnou, pokud jde o magistráty měst Brna, Ostravy a Plzně bylo třeba stanovit převzetí dosavadní evidence, kterou tyto úřady v rámci státoobčanské agendy podle zákona č. 40/1993 Sb. vedly, místně příslušnými krajskými úřady.

Při projednávání návrhu zákona v Senátu Senát navrhl § 75 vypustit (a následující § 76 až 84 označit jako § 75 až 83). Stejně jako všechny ostatní návrhy Senátu i tento Poslanecká sněmovna odmítla

§ 76

Souhlas rodiče stanovený v jiných ustanoveních tohoto zákona se nepožaduje, pokud byl přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo byl omezen ve způsobilosti k právním úkonům v oblasti rodičovské odpovědnosti a účinky tohoto rozhodnutí trvají.

Ustanovení reaguje na nový občanský zákoník²⁰⁷ a změny v oblasti omezení způsobilosti k právním úkonům a rodičovské odpovědnosti.

§ 77

Do doby nabytí účinnosti právní úpravy zřízení jednoho inkasního místa žadatel o udělení státního občanství České republiky připojí k žádosti rovněž potvrzení, že nemá nedoplatek na pojistném na sociální zabezpečení evidovaný u příslušného orgánu sociálního zabezpečení a nedoplatek na pojistném na veřejné zdravotní pojištění evidovaný u příslušné zdravotní pojišťovny.

Po nabytí účinnosti zákona č. 458/2011 Sb., o změně zákonů související se zřízením jednoho inkasního místa, by měla potvrzení finančního úřadu podle § 20 odst. 1 písm. b) zahrnovat i nedoplatek na sociálním a zdravotním pojištění; ustanovení § 77 stanoví povinnost do této doby předkládat samostatná potvrzení.

²⁰⁷ V den konečného schválení zákona o státním občanství (11. 6. 2013) byl již nový občanský zákoník (č. 89/2012 Sb.) platným, ale neúčinným právním předpisem.

Díl 3

Zmocňovací a závěrečná ustanovení

§ 78

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v dohodě s ministerstvem stanoví vyhláškou

- a) rozsah znalostí českého jazyka, základní znalosti ústavního systému České republiky a základní orientace v kulturně-společenských, zeměpisných a historických realitách České republiky pro účely zkoušky z jazyka a reálií,*
- b) bližší pravidla organizace zkoušky z jazyka a reálií, včetně zkušebního řádu a zveřejňování informace o její organizaci,*
- c) vzor dokladu o absolvování zkoušky z jazyka a reálií,*
- d) jazykové zkoušky rovnocenné jazykové části zkoušky z jazyka a reálií.²⁰⁸*

§ 79

Ministerstvo stanoví vyhláškou vzory

- a) listin o nabytí a udělení státního občanství České republiky,*
- b) dokladu o pozbytí státního občanství České republiky,*
- c) osvědčení.*

§ 78 a 79 jsou zmocňovacími ustanoveními zákona, které zmocňují v souladu s čl. 79 Ústavy ČR, ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a ministerstvo vnitra upravit, které náležitosti stanovené tímto zákonem budou upraveny vyhláškou příslušného ministerstva.

§ 80

Zrušuje se:

- 1. Zákon České národní rady č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky.*

²⁰⁸ Toto ustanovení souvisí s § 14 odst. 4 a 5 a s §70. §14 odst. č a 5 požaduje prokázání znalosti českého jazyka, ústavního systému ČR a základní orientaci v kulturně-společenských, zeměpisných a historických realitách ČR pro udělení státního občanství ČR. § 70 upravuje, kdo je oprávněn uskutečňovat zkoušku z jazyka a z reálií.

2. *Zákon č. 272/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon České národní rady č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky.*
3. *Zákon č. 140/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon České národní rady č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, ve znění zákona č. 272/1993 Sb.*
4. *Zákon č. 139/1996 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon České národní rady č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, ve znění zákona č. 272/1993 Sb. a zákona č. 140/1995 Sb.*
5. *Zákon č. 194/1999 Sb., kterým se mění zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů.*
6. *Části padesátá první a padesátá pátá zákona č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů.*
7. *Zákon č. 357/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů.*
8. *Část dvacátá zákona č. 413/2005 Sb., o změně zákonů v souvislosti s přijetím zákona o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti.*
9. *Zákon č. 124/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.*
10. *Části sedmá a jedenáctá zákona č. 142/2012 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti se zavedením základních registrů.*
11. *Zákon č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů.*
12. *Zákon č. 46/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů, ve znění zákona č. 320/2002 Sb.*
13. *Část čtyřicátá sedmá zákona č. 124/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.*
14. *Nařízení vlády č. 337/1993 Sb., kterým se prodlužují lhůty stanovené pro volbu a udělení státního občanství České republiky státním občanům Slovenské republiky.*

15. Vyhláška č. 137/1993 Sb., kterou se stanoví kritéria pro prokazování znalosti českého jazyka žadatelů o udělení státního občanství České republiky.

Zákon č. 186/2013 Sb. představuje kompletní právní úpravu státního občanství (kromě úpravy v mezinárodních smlouvách a to těch, které jsou podle čl. 10 Ústavy ČR součástí právního řádu. Přijetím tohoto zákona došlo ke zrušení všech právních předpisů dosud upravujících problematiku nabývání a pozbývání státního občanství České republiky a dále i ustanovení jiných právních předpisů, které se této problematice dotýkaly, a jejich nahrazení zákonem o státním občanství a prováděcími předpisy.

Ne zcela jasná je přetrvávající platnost výslovně nezrušených ustanovení zákona č. 194/1949 Sb.

ČÁST DRUHÁ

Změna zákona o zpravodajských službách České republiky

§ 81

V § 11 odst. 2 zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění zákona č. 53/2004 Sb., zákona č. 80/2006 Sb., zákona č. 342/2006 Sb. a zákona č. 227/2009 Sb., se za slova „agendovém informačním systému evidence diplomatických a služebních pasů,“ vkládají slova „evidencích fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky8),“.

Poznámka pod čarou č. 8 zní:

„8) § 50 a násl. zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.“

V zákoně č. 153/1994 Sb., se zakládá přístup zpravodajských služeb do evidencí státního občanství vedených ministerstvem vnitra a krajskými úřady.

ČÁST TŘETÍ

Změna zákona o evidenci obyvatel

§ 82

V § 3a odst. 3 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění zákona č. 227/2009 Sb. a zákona č. 424/2010 Sb., se slova „ , ve městech Brno, Ostrava a Plzeň magistráty těchto měst“ zrušují.

Do novely zákona o evidenci obyvatel se promítá, že nadále státoobčanskou agendu nebudou vykonávat magistráty měst Brna a Ostravy a Plzně.

V souladu s celkovou koncepcí pozměňovacích návrhů Senátu, které Senát uplatnil v legislativním procesu, navrhl jako osmý (poslední) pozměňovací návrh část třetí vypustit (a následující částí čtvrtou a pátou označit jako části třetí a čtvrtou se změnou číslování i následujících paragrafů). Protože Poslanecká sněmovna odmítla všechny předchozí pozměňovací návrhy Senátu, logicky musela odmítnout i tento. Celý text návrhu zákona byl schválen ve znění schváleném Poslaneckou sněmovnou.

ČÁST ČTVRTÁ

Změna zákona o správních poplatcích

§ 83

Zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění zákona č. 217/2005 Sb., zákona č. 228/2005 Sb., zákona č. 357/2005 Sb., zákona č. 361/2005 Sb., zákona č. 444/2005 Sb., zákona č. 545/2005 Sb., zákona č. 553/2005 Sb., zákona č. 48/2006 Sb., zákona č. 56/2006 Sb., zákona č. 57/2006 Sb., zákona č. 81/2006 Sb., zákona č. 109/2006 Sb., zákona č. 112/2006 Sb., zákona č. 130/2006 Sb., zákona č. 136/2006 Sb., zákona č. 138/2006 Sb., zákona č. 161/2006 Sb., zákona č. 179/2006 Sb., zákona č. 186/2006 Sb., zákona č. 215/2006 Sb., zákona č. 226/2006 Sb., zákona č. 227/2006 Sb., zákona č. 235/2006 Sb., zákona č. 312/2006 Sb., zákona č. 575/2006 Sb., zákona č. 106/2007 Sb., zákona č. 261/2007 Sb., zákona č. 269/2007 Sb., zákona č. 374/2007 Sb., zákona č. 379/2007 Sb., zákona č. 38/2008 Sb., zákona č. 130/2008 Sb., zákona č. 140/2008 Sb., zákona č. 182/2008 Sb., zákona č. 189/2008 Sb., zákona č. 230/2008 Sb., zákona č. 239/2008 Sb., zákona č. 254/2008 Sb., zákona č. 296/2008 Sb., zákona č. 297/2008 Sb., zákona č. 301/2008 Sb., zákona č. 309/2008 Sb., zákona č. 312/2008 Sb., zákona č. 382/2008 Sb., zákona č. 9/2009 Sb., zákona č. 141/2009 Sb., zákona č. 197/2009 Sb., zákona č. 206/2009 Sb., zákona č. 227/2009 Sb., zákona č. 281/2009 Sb., zákona č. 291/2009 Sb., zákona č. 301/2009 Sb., zákona č. 346/2009 Sb., zákona č. 420/2009 Sb., zákona č. 132/2010 Sb., zákona č. 148/2010 Sb., zákona č. 153/2010 Sb., zákona č. 160/2010 Sb., zákona č. 343/2010 Sb., zákona č. 427/2010 Sb., zákona č. 30/2011 Sb., zákona č. 105/2011 Sb., zákona č. 133/2011 Sb., zákona č. 134/2011 Sb., zákona č. 152/2011 Sb., zákona č. 188/2011 Sb., zákona č. 245/2011 Sb., zákona č. 249/2011 Sb., zákona č. 255/2011 Sb., zákona č. 262/2011 Sb., zákona č. 300/2011 Sb., zákona č. 308/2011 Sb., zákona č. 329/2011 Sb., zákona č. 344/2011 Sb., zákona č. 349/2011 Sb., zákona č. 350/2011 Sb.,

zákona č. 357/2011 Sb., zákona č. 367/2011 Sb., zákona č. 375/2011 Sb., zákona č. 428/2011 Sb., zákona č. 457/2011 Sb., zákona č. 458/2011 Sb., zákona č. 472/2011 Sb., zákona č. 19/2012 Sb., zákona č. 37/2012 Sb., zákona č. 53/2012 Sb., zákona č. 119/2012 Sb., zákona č. 169/2012 Sb., zákona č. 172/2012 Sb., zákona č. 202/2012 Sb., zákona č. 221/2012 Sb., zákona č. 225/2012 Sb., zákona č. 274/2012 Sb., zákona č. 350/2012 Sb., zákona č. 359/2012 Sb., zákona č. 399/2012 Sb., zákona č. 407/2012 Sb., zákona č. 428/2012 Sb., zákona č. 496/2012 Sb., zákona č. 502/2012 Sb., zákona č. 503/2012 Sb., zákona č. 50/2013 Sb. a zákona č. 69/2013 Sb., se mění takto:

1. V příloze k zákonu části I položce 8 písm. h) a bodu 2 se slova „nebo potvrzení“ zrušují.

2. V příloze k zákonu části I položce 8 písm. i) se slova „nebo státním občanství“ zrušují.

3. V příloze k zákonu části I položce 8 písmeno j) zní:

„j) Udělení státního občanství České republiky zletilé fyzické osobě Kč 2 000“.

4. V příloze k zákonu části I položce 8 se za písmeno j) doplňují písmena k) až m), která znějí:

„k) Udělení státního občanství České republiky nezletilé fyzické osobě Kč 500

l) Udělení státního občanství České republiky azylantovi Kč 500

m) Přijetí prohlášení o nabytí státního občanství České republiky podle § 31, 32, 35 a 36 zákona o státním občanství České republiky Kč 500“.

5. V příloze k zákonu části I položce 8 text „Zmocnění“ zní:

„Zmocnění

Správní úřad může z důvodů hodných zvláštního zřetele snížit poplatek podle písmene j) této položky až na částku 500 Kč, poplatek podle písmene k) této položky až na částku 100 Kč a poplatek podle písmene l) této položky až na částku 100 Kč.“.

6. V příloze k zákonu části XII položka 159 zní:

„Položka 159

a) Vydání osvědčení o státním občanství České republiky Kč 300

b) Přijetí prohlášení o nabytí státního občanství České republiky podle § 31, 32, 35 a 36 zákona o státním občanství České republiky Kč 500“.

Zákon rozlišuje správní poplatek za udělení státního občanství České republiky v případě zletilých osob a v případě nezletilých osob, když pro nezletilé osoby zavádí poplatek nižší. Novela zákona o správních poplatcích rovněž nově stanovuje speciální výši správního poplatku ve výši 500,- Kč za udělení státního občanství České republiky osobám, které mají na území České republiky udělenou mezinárodní ochranu formou azylu.

Novela zavedla, že správní poplatek za udělení státního občanství bude vybírán za každou fyzickou osobu, které bylo státní občanství uděleno a je tak odstraněna předchozí praxe, kdy v případě tzv. společných žádostí (tzv. společnou žádost o udělení státního občanství mohli využít manželé, do této žádosti pak mohli zahrnout i nezletilé děti, případně jeden z rodičů mohl do žádosti zahrnout nezletilé děti) byl placen pouze jeden správní poplatek bez ohledu na počet osob, kterým bylo v rámci společné žádosti státní občanství uděleno. Správní poplatek za udělení státního občanství tak je adresněji vázán na udělení státního občanství konkrétní fyzické osobě včetně možnosti snadnější individualizace případného snížení správního poplatku v případě tzv. společných žádostí u jednotlivých osob do těchto žádostí zahrnutých.

Novela dále změnila zmocnění, na základě kterého může ministerstvo vnitra jako správní orgán snížit správní poplatek za udělení státního občanství České republiky. Předchozí situace, kdy zmocnění umožňovalo snížení správního poplatku za udělení státního občanství České republiky ve zvlášť odůvodněných případech státního zájmu, způsobovalo v praxi problémy, když zvlášť odůvodněné případy státního zájmu byly ze strany osob žádajících o udělení českého státního občanství složitě prokazovány. Nově zavedená možnost snížit výše uvedený správní poplatek ve zvlášť odůvodněných případech hodných zvláštního zřetele umožňuje ministerstvu vnitra s přihlédnutím k osobním poměrům žadatele v každém individuálním případě lépe posoudit, zda u toho kterého žadatele jsou dány důvody k tomu, aby mu byl případně správní poplatek snížen a v jaké konkrétní výši.

Novela dále zavedla nové správní poplatky ve výši 500,- Kč, kterými jsou zpoplatněna prohlášení o nabytí státního občanství České republiky, která jsou zákonem o státním občanství České republiky zakotvena, s výjimkou prohlášení, kterým se umožňuje nabytí státního občanství fyzické osobě, která byla v dobré víře, že je státním občanem České republiky. Hlavním cílem tak je, aby tyto správní poplatky alespoň částečně pokryly

administrativní náklady, které v souvislosti s vyřizováním těchto podání správním orgánům vznikají.

ČÁST PÁTÁ

ÚČINNOST

§ 84

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2014.

S ohledem na závažnost změn obsažených v zákoně o státním občanství byla jeho účinnost stanovena s přiměřenou legisvakancí, aby laická a odborná veřejnost i orgány veřejné správy měly dostatek času k seznámení se s novou právní úpravou v oblasti státního občanství.

Závěrečná poznámka.

Jak jsem již konstatoval výše, nepředstavuje zákon č. 186/2013 Sb. diametrálně odlišnou kvalitu právní úpravy institutu státního občanství v ČR oproti předchozí zákonné úpravě z roku 1992, resp. 1993. Motivací jeho přijetí bylo:

- a) reagovat na reálné situace zejména při posuzování žádostí o udělení státního občanství ČR a zařadit do zákona další kritéria limitující správní uvážení při posuzování žádostí (faktické zavádění kritérií pro posuzování žádostí o udělení státního občanství ČR nad rámec zákona č. 40/1993 Sb., kritizoval, resp. nepřipouštěl Nejvyšší správní soud); v tomto ohledu je nová úprava transparentnější. Udělení státního občanství ČR však zákon zpřísnil o splnění dalších podmínek, dosvědčujících hlubší vztah žadatele k České republice.
- b) připustit souběh státního občanství ČR se státním občanstvím jiného státu (dvojití i vícere státní občanství, bipolitismus, multipolitismus); byla zrušena předchozí podmínka, podle které mohlo být státní občanství ČR uděleno jen žadateli, který prokázal, že nabytím státního občanství ČR pozbyde dosavadní státní občanství, nebo prokázal, že pozbyl dosavadní státní občanství, nešlo-li o bezdomovce (apatridu) nebo osobu s přiznaným postavením uprchlíka (azylanta) na území ČR (z této zásady však předchozí zákon připouštěl výjimky).

- c) uzavřít problematika nabývání státního občanství ČR v souvislosti se zánikem ČSFR ve zvláštním režimu
- d) zohlednit členství ČR v Evropské unii.

Na jedné straně zákon č. 186/2013 Sb. oproti zákonu č. 40/1993 Sb. podmínky pro získání státního občanství ČR zpřísnil, když požaduje, aby osoba, žádající o udělení státního občanství ČR prokázala, že je plně integrována do společnosti a že je mezi ní a ČR úzký, trvalý a fakticky doložitelný vztah. To se odráží i v povinnosti dokázat znalost českého jazyka a reálií. Na druhé straně tento zákona umožňuje dvojí i vícere občanství státním občanům České republiky v mnohem větším rozsahu než zákon předchozí. Předchozí zákonná úprava dvojí státní občanství tolerovala pouze vůči Slovenské republice, nyní se rozšiřuje bez omezení. Proto po cizinci, který po 1. lednu 2014 požádá o udělení státního občanství ČR, český stát již nepožadoval, aby se zřekl svého dosavadního občanství.

Stávající zákon o státním občanství tak představuje modernější a transparentnější úpravu oprati zákonu č. 40/1993 Sb. Je také podstatně rozsáhlejší (84 paragrafů plus přílohy).

Přes větší transparentnost a procesní přesnost, kterou zákon č. 186/2013 Sb. přinesl, bych dva prvky z jeho obsahu označil za diskutabilní až problematické. Tím prvním je problematika „nárokovosti na udělení státního občanství a s tím související rozsah soudní výluky a tím druhým je tolerance bipoilitismu.

Není-li na udělení státního občanství právní nárok, což výslovně konstatuje § 12 zákona o státním občanství²⁰⁹ může být předmětem soudního přezkumu jen procesní stránka rozhodnutí, nikoliv vlastní rozhodnutí o neudělení státního občanství. Z premis nenárokovosti udělení státního občanství ČR a ochraně státních zájmů vyšel i Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 5/16, když nálezem ze dne 11. 10. 2016 zamítl ústavní stížnost spojenou s návrhem na zrušení § 22 odst. 3 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky²¹⁰. Je však jasné, že když o věci rozhodoval Ústavní soud, musel být vyvolán spor,

²⁰⁹ Důvodová zpráva k § 12 uvádí: „Rozhodování o udělení státního občanství České republiky je výkonem státní suverenity a je věcí České republiky, komu státní občanství udělí. Z důvodu právní jistoty se zakotvuje princip, že na udělení státního občanství České republiky není právní nárok. Tento princip je při udělování státního občanství typický i pro většinu zahraničních právních úprav. Uvedené na druhou stranu neznamena libovůli. I v řízení o udělení státního občanství budou platit obecné zásady správního řízení, např. předvídatelnost, legitimní očekávání, apod.“

²¹⁰ § 22 odst. 3 zákona zní: „K žádosti o udělení státního občanství České republiky, kterou podal žadatel starší 15 let, si ministerstvo vyžádá stanoviska Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky; tato stanoviska se nestávají součástí spisu, pokud obsahují utajované informace. V případě, že v řízení vyjde na základě stanoviska Policie České republiky nebo zpravodajské služby, které obsahuje utajované informace,

v němž se promítly protichůdné názory. A i ke zmíněnému nálezu Ústavního soudu jsou připojena disentní stanoviska (separátní váta). Osobně se ale s nálezem Ústavního soudu a jeho odůvodněním plně ztotožňuji. Osobně jsem zastáncem „výměny“ soukromí na bezpečnost.

Legalizace vzniku a trvání dvojího, či dokonce několikerého státního občanství je jistě „trendem doby“, kdy jsou postupně rozrušovány mnohé „tradiční hodnoty“. Ať už je motivace k postupnému opouštění výlučnosti jediného státního občanství jakákoliv, je to skutečnost, projevující se i v jiných státech. Liberalizace právního řádu ČR, vypovězení mezinárodních smluv, bránící vzniku dvojího státního občanství, možná až přehnaný výklad doktríny o nediskriminaci vedly postupně ke stavu, kdy dvojí (víceré) státní občanství nemá vadit. Definoval-li však Ústavní soud ČR ve výše citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/94, že obsahem státního občanství je, mimo jiného, též povinnost (závazek) občana k věrnosti státu, vidím jako minimálně problematické, zda je možné vyžadovat a respektovat „dvojí věrnost“, zejména ve vypjatých situacích „střetu zájmů“. Legální bipoletismus tak může být nejen rozrušením „tradiční hodnoty“, ale i příčinou velkých problémů. A je zřejmě i odrazem ústupu od významu státního občanství, spojeného s ústupem od povinností, které občana pojí s „jeho“ státem.

najevo, že žadatel ohrožuje bezpečnost státu, jeho svrchovanost a územní celistvost, demokratické základy, životy, zdraví, nebo majetkové hodnoty, v odůvodnění rozhodnutí se pouze uvede, že k zamítnutí žádosti došlo z důvodu ohrožení bezpečnosti státu.“ Na toto ustanovení bezprostředně navazuje § 26 zákona, podle něhož „Rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky podle § 22 odst. 3 je vyloučeno z přezkoumání soudem.“

E. Mezinárodní smlouvy

Mezinárodní smlouvy, vztahující se ke státnímu občanství, lze dělit podle několika kritérií. Jedním z kritérií může být, zda smlouvy obsahují také úpravu, vztahující se ke státnímu občanství (vedle dalšího), nebo zda jsou zaměřeny výlučně na řešení jen státního občanství, byť třeba jen v určité, specifické oblasti. Jiným kritériem pak může být, zda jde o smlouvu bilaterální (dvoustrannou) nebo multilaterální (vícestrannou).²¹¹

I přes různá kritéria dělení mezinárodních smluv lze ze smluv, vztahujících se k státnímu občanství, vystopovat trend jejich úpravy. V mezinárodních smlouvách je věnována zvýšená pozornost dvěma negativním jevům, souvisejícím se státním občanstvím. Jde o probletaiku nedobrovolného zbavování státního občanství a bezdomovectví (apatridismu).

Na základě čl. 5 odst. 2 ústavního zákona č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem ČSFR, Česká republika přebrala práva a závazky neuvedené v čl. 4 téhož ústavního zákona (majetková práva a jiná práva a závazky ČSFR), které pro ČSFR ke dni jejího zániku vyplývaly z mezinárodního práva. Znamenalo to, že ČR převzala i mezinárodní smlouvy, vztahující se k státnímu občanství ČSFR (výjimky uvedené v čl. 5 odst. 2 se na státní občanství nevztahovaly) a čl. 1 odst. 2 téhož ústavního zákona stanovil pravidlo, podle něhož, *„pokud ústavní zákony, zákony a ostatní právní předpisy přijaté před zánikem ČSFR spojují práva a povinnosti s územím ČSFR a státním občanstvím ČSFR, rozumí se tím území České republiky a státní občanství České republiky, pokud zákon nestanoví jinak.“* Znamenalo to tedy, že Česká republika vstoupila do všech mezinárodních závazků i v oblasti státního občanství, platných ke dni 31. 12. 1992, které na sebe v minulosti vzalo Československo. Ke dni nabytí účinnosti Ústavy ČR tak byla Česká republika vázána několika dvoustrannými i vícestrannými mezinárodními smlouvami, vztahujícími se k institutu státního občanství.

Dvoustranné (mezistátní) smlouvy, do nichž Česká republika po zániku ČSFR vstoupila, mělo Československo uzavřené jednak s USA (zmíněná výše) a dále s některými bývalými socialistickými státy o zamezení dvojího státního občanství. Jednalo se o tyto smlouvy (přehled je řazen chronologicky):

- Úmluva mezi Československem a USA o naturalizaci ze dne 16. 7. 1928, publikovaná pod č.. 169/1929 Sb.
- Úmluva mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o úpravě státního občanství osob s dvojím občanstvím ze dne 5. 10. 1957,

²¹¹ Viz také Filip, J. K problémům mezinárodních smluv se vztahem ke státnímu občanství ČR. Časopis pro právní vědu a praxi, 1997, č. 1

publikovaná pod č. 47/1958 Sb., kterou doplnila a z malé části nahradila Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o zamezení vzniku dvojího státního občanství ze dne 6. 6. 1980, publikovaná pod č. 71/1981 Sb.

- Úmluva mezi Československou socialistickou republikou a Maďarskou lidovou republikou ze dne 4. 11. 1960 o úpravě některých otázek státního občanství, publikovaná pod č. 37/1961 Sb.,
- Úmluva mezi Československou socialistickou republikou a Polskou lidovou republikou ze dne 17. 5. 1965 o úpravě otázek týkajících se dvojího státního občanství, publikovaná pod č. 71/1966 Sb.,
- Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Bulharskou lidovou republikou ze dne 31. 5. 1975 o úpravě dvojího státního občanství, publikovaná pod č. 61/1975 Sb.,
- Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Mongolskou lidovou republikou ze dne 9. 7. 1984 o úpravě dvojího státního občanství, publikovaná pod č. 96/1985 Sb.

Tyto dvoustranné mezinárodní smlouvy buď postupně vypověděla samostatná Česká republika nebo její smluvní partner a tyto smlouvy tak postupně do prvního decennia 21. století pozbyly platnosti²¹². Právním důvodem ukončení platnosti těchto smluv byl jejich zřejmý rozpor s čl. 12 odst. 2 Ústavy ČR, podle něhož „*nikdo nemůže být proti své vůli zbaven státního občanství*“. Toto kritérium dané smlouvy nesplňovaly.

K vypovězení převzatých dvoustranných smluv, resp. k ukončení jejich platnosti pro ČR, došlo (řazeno chronologicky):

- u smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Bulharskou lidovou republikou o úpravě dvojího státního občanství z roku 1975 dnem 4. 5. 1995,²¹³

²¹² Dne 10. 10. 1973 byla v Praze podepsána Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Německou demokratickou republikou o úpravě dvojího státního občanství. Smlouva vstoupila v platnost dnem 31. 3 1974 a byla publikována pod č. 37/1974 Sb. Tato smlouva byla vypovězena již v r. 1990, tedy ještě za existence ČSFR

²¹³ Pod č. 3/2009 Sb. m. s. je publikováno sdělení ministerstva zahraničních věcí, podle kterého dne 11. 10. 1990 vypověděla Bulharská republika předmětnou Smlouvu.

- u úmluvy mezi Československou socialistickou republikou a Maďarskou lidovou republikou o úpravě některých otázek státního občanství z roku 1960 dnem 17. 10. 1996,²¹⁴
- u úmluvy mezi Československem a USA o naturalizaci z roku 1928 dnem 20. 8. 1997. Tímto dnem pozbyl účinnosti i zákon č. 60/1930 Sb. z. a n. ze dne 29. 4. 1930 o provádění Úmluvy. (č. 229/1997 Sb.)²¹⁵.
- u úmluvy mezi Československou socialistickou republikou a Polskou lidovou republikou o úpravě otázek týkajících se dvojího státního občanství z r. 1965 dnem 20. 5. 2001²¹⁶
- u smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Mongolskou lidovou republikou o úpravě dvojího státního občanství z r. 1984 dnem 20. 11. 2005²¹⁷.
- velmi nepřehledné bylo ukončení platnosti smlouvy se Svazem sovětských socialistických republik, kde vzhledem k rozpadu SSSR byla platnost ukončována postupně a vůči posledním třem bývalým svazovým republikám (Rusko, Bělorusko, Kyrgyzstán) byla platnost smlouvy ukončena až dnem 5. 7. 2006²¹⁸.

V současnosti tak **žádná z dvoustranných smluv, kterou ČR „převzala“ od ČSFR, není v platnosti.**

Po zániku ČSFR uzavřela Česká republika pouze **dvoustrannou smlouvu se Slovenskou republikou** (dne 24. 6. 1994 v Červené nad Vltavou). Jde o Smlouvu **o úpravě některých otázek na úseku matrik a státního občanství**. Tato smlouva byla vyhlášena v ČR pod č. 235/1995 Sb. (ve SR pod č. 251/1995 Zb.). Převažující část obsahu této smlouvy se týká matrik, státního občanství se bezprostředně týká čl. 10, podle něhož „(1) *Ministerstvo vnitra*

⁷⁰ Pod č. 54/2000 Sb. m. s. je publikováno sdělení ministerstva zahraničních věcí, podle kterého na základě Protokolu mezi vládou ČR a vládou Maďarské republiky o československo-maďarských mezinárodních a mezirezortních smlouvách platných k 31. 12. 1992, podepsaného dne 21. 9. 1995, pozbyly platnosti ve vztazích mezi ČR a Maďarskou republikou uvedené dvoustranné mezinárodní smlouvy (celkem 16), mezi kterými je též Úmluva o úpravě některých otázek státního občanství z roku 1960.

²¹⁵ Pod č. 229/1997 Sb. je publikováno sdělení ministerstva zahraničních věcí o výměně nót o ukončení platnosti Úmluvy o naturalizaci mezi Československem a Spojenými státy americkými z roku 1928

²¹⁶ Pod č. 123/2001 Sb. m. s. je publikováno sdělení ministerstva zahraničních věcí, podle kterého dne 21. 7. 2000 vypověděla Polská republika předmětnou Úmluvu.

²¹⁷ Pod č. 77/2005 Sb. m. s. je publikováno sdělení ministerstva zahraničních věcí o ukončení platnosti předmětné Smlouvy. (Smlouvu vypověděla Česká republika)

²¹⁸ Pod č. 73/2006 Sb. m. s. je publikováno sdělení ministerstva zahraničních věcí o ukončení Smlouvy z 6. 6. 1980 ve vztahu k Ruské federaci, Běloruské republice a Kyrgyzské republice. (Smlouvu vypověděla Česká republika).

České republiky a Ministerstvo vnitra Slovenské republiky si budou každoročně, vždy k 31. květnu, vyměňovat seznamy státních občanů jedné smluvní strany, kteří nabyli státní občanství druhé smluvní strany v předcházejícím kalendářním roce. V seznamech se uvede jméno, příjmení, popřípadě rodné příjmení, datum a místo narození, trvalý pobyt a poslední trvalý pobyt na území druhé smluvní strany. Poslední trvalý pobyt na území druhé smluvní strany se uvede, jen je-li zřejmý z písemností předložených se žádostí o nabytí státního občanství. (2) Výměna seznamů státních občanů smluvních stran, kteří nabyli státní občanství druhé smluvní strany v roce 1993, se uskuteční do 1. září 1994.“

Po zániku ČSFR **Česká republika sukcedovala** též do smluvních závazků, které obsahovaly ujednání, týkající se státního občanství, z **vícestranných smluv**²¹⁹

- Úmluva o státním občanství vdaných žen (72/1962 Sb.).
 - Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (95/1974 Sb.),
 - Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (č. 120/1976 Sb.),
 - Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (č. 62/1987 Sb.),
 - Úmluva o právech dítěte (104/1991 Sb.),
 - Úmluvu o právním postavení uprchlíků z r. 1951 (č. 208/1993 Sb.),²²⁰
 - Úmluva (evropská) o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.)
- (přehled je řazen chronologicky podle vstupu smlouvy v platnost pro ČSSR, resp. ČSFR²²¹):

Jako samostatný stát **Česká republika přistoupila** k několika multilaterálním mezinárodním smlouvám, vztahujícím se ke státnímu občanství. Byly to především

- Úmluvu o omezení případů bezdomovectví z r. 1961 (43/2002 Sb. m. s.),
- Evropská úmluva o osvojení dětí z r. 1967 (č. 132/2002 Sb. m. s.).
- Evropská úmluva o státním občanství z r. 1977 (č. 76/2004 Sb. m. s.)

²¹⁹ Svůj význam nepochybně měla i Všeobecná deklarace lidských práv z r. 1948, byť formálně právně nezávazná.

²²⁰ Tato Úmluva byla publikována ve Sb. svrchované ČR (v r. 1993), ale pro ČSFR vstoupila v platnost dnem 24. února 1992.

²²¹

Úmluva o státním občanství vdaných žen	4. 2. 1962
Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace	4. 1. 1969
Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	23. 3. 1976
Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen	18. 3. 1982
Úmluva o právech dítěte	6. 2. 1991
Úmluvu o právním postavení uprchlíků	24. 2. 1992
Úmluva (evropská) o ochraně lidských práv a základních svobod	18. 3. 1992.

- Úmluvu o právním postavení osob bez státní příslušnosti (č. 108/2004 Sb. m. s.)

Uvedené dokumenty, jak ty, do nichž Česká republika přistoupila, tak ty, které Česká republika ratifikovala, jsou v současnosti platné a ČR je jimi vázána. Tyto smlouvy jsou v režimu čl. 10 Ústavy ČR²²²

K jednotlivým mezinárodním smlouvám podrobněji:

Úmluva o státním občanství vdaných žen (Convention on the Nationality of Married Women) byla vyhlášena Valným shromážděním OSN 20. 2. 1957 v New Yorku. Za ČSSR byla Úmluva podepsána 3. 9. 1957. Národní shromáždění s ní vyslovilo souhlas 23. 2. 1962 a prezident republiky ji ratifikoval 8. 3. 1962. Ratifikační listina byla uložena v sekretariátě Organizace spojených národů dne 5. 4. 1962. Pro ČSSR nabyla Úmluva platnosti 4. 7. 1962 a byla publikována pod č. 72/1962 Sb. Úmluva upravuje nezávislost občanství ženy na občanství jejího manžela, bez podání žádosti o jeho změnu. Vedle preambule se úmluva skládá z 12 článků, z nichž vlastní problematiky státního občanství vdaných žen se týkají čl. 1 až 3, ostatní jsou procedurální nebo výkladové povahy:

Čl. 1

Každý smluvní stát souhlasí s tím, že ani uzavření ani rozvedení manželství mezi jeho příslušníkem a cizincem, ani změna státního občanství manžela během manželství nemohou mít samy o sobě vliv na státní občanství ženy.

Čl. 2

Každý smluvní stát souhlasí s tím, že ani dobrovolné přijetí státního občanství jiného státu jedním z jeho příslušníků, ani zřeknutí se státního občanství jedním z jeho příslušníků nebrání manželce tohoto příslušníka v tom, aby si uchovala své státní občanství.

Čl. 3

1. Každý smluvní stát souhlasí s tím, že cizinka provdaná za jeho státního příslušníka může, na vlastní žádost, získat státní občanství svého manžela na základě zvláštního přednostního naturalizačního postupu. Udělení tohoto státního občanství může být omezeno v zájmu státní bezpečnosti nebo veřejného pořádku.

2. Každý smluvní stát souhlasí s tím, že tuto Úmluvu nelze vykládat tak, že se dotýká jakéhokoli zákona nebo nařízení, nebo soudní praxe, která dává cizince provdané za některého z jeho příslušníků nárok získat na vlastní žádost státní občanství svého manžela.

²²² Čl. 10 Ústavy ČR (účinný od 1. 6. 2002): „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“

Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination – ICERD). Tato úmluva byla přijatá rezolucí Valného shromáždění OSN dne 21. 12. 1965. Jménem ČSSR byla Úmluva podepsána v New Yorku dne 7. 3. 1966. S Úmluvou vyslovilo souhlas Národní shromáždění a prezident republiky ji ratifikoval s výhradou k jejím článkům 17 a 22. Ratifikační listina byla uložena u generálního tajemníka OSN, depositáře Úmluvy, dne 29. 12. 1966. Úmluva vstoupila v platnost dnem 4. 1. 1969 a tímto dnem vstoupila rovněž v platnost i pro ČSSR. Publikována byla pod č. 95/1974 Sb. Vedle obsáhlé preambule se skládá z 25 článků, rozdělených do tří částí (část první brání rasové diskriminaci, část druhá upravuje Výbor pro odstranění rasové diskriminace a část třetí procedurální otázky, spojené s touto úmluvou).

Úmluva především upravuje zákaz všem forem rasové diskriminace. Ke státnímu občanství se bezprostředně váží čl 1 odst. 2 a 3 („2. *Tato úmluva se netýká rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování prováděného státem, který je stranou této úmluvy, mezi vlastními a cizími občany.* 3. *Žádné ustanovení této úmluvy nemůže být vykládáno tak, aby se dotýkalo jakýmkoli způsobem právních předpisů smluvních států o národnosti, státním občanství nebo naturalizaci, pokud tato ustanovení nediskriminují některou národnost.*“, čl. 5 písm. d), bod III, v němž se v souladu se základními povinnostmi vyhlášenými v článku 2 této Úmluvy smluvními státy zavazující, že zakáží a odstraní rasovou diskriminaci ve všech jejích formách a že zaručí právo každého na rovnost před zákonem bez rozlišování podle rasy, barvy pleti, národnostního nebo etnického původu, zvláště pak při užívání uvedených práv, z nichž jedno je i právo na státní občanství.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (International Covenant on Civil and Political Rights) byl vytvořen v prosinci 1966 v New Yorku na zasedání OSN (spolu s Mezinárodním paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech). Bývalá ČSSR pakt podepsala 7. 10. 1968, ratifikační listina byla po vyjádření souhlasu Federálního shromáždění a ratifikaci prezidentem republiky uložena dne 23. 12. 1975. Pro ČSSR vstoupil Pakt v platnost 23. 3. 1976. Ve Sbírce zákonů byl publikován pod č. 120/1976 Sb. Pakt fakticky převádí předchozí právně nezávaznou Všeobecnou deklaraci lidských práv do formy závazné mezinárodní smlouvy, zavazuje státy, aby v ní obsažená práva zabezpečily svými vnitrostátními zákony a případně i dalšími nelegislativními prostředky. Pakt disponuje vlastním kontrolním mechanismem, kterým je Výbor OSN pro lidská práva (zřízen na základě čl. 28). Kontrola probíhá pravidelným předkládáním zpráv smluvních států Paktu Výboru a

hodnocením zpráv Výborem. K paktu byly přijaty dva opční protokoly. ČR přistoupila k oběma z nich. První opční protokol z roku 1966 ustanovuje systém, dle kterého je Výbor pro lidská práva příslušný k přijímání a posuzování stížností jednotlivců, kteří tvrdí, že byla porušena jejich lidská práva. Pro ČR vstoupil v platnost dnem 12. 6. 1991. Druhý opční protokol z roku 1989 zakazuje trest smrti ve všech smluvních státech (platí ve státech, které protokol ratifikovaly). Pro ČR vstoupil v platnost dnem 15. 9. 2004.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech je rozdělen do čtyř částí. V první části se jedná o seburčení a rozhodnutí o přírodních zdrojích jednotlivých zemí. Druhá část vyžaduje dodržování rovnosti mužů a žen, zakazuje diskriminaci na základě původu a náboženství. Třetí část zakazuje otroctví a mučení. Dává lidem právo na shromažďování, tvoření organizací, ochranu soukromého života, vlastní názor a demokratickou volbu vlády své země. Na základě části čtvrté byl povolán Výbor OSN pro lidská práva, jsou v ní pravidla pro jmenování členu a jejich kadence.

Státního občanství se bezprostředně týká čl. 24 odst. 3, který garantuje právo každého dítěte na státní příslušnost. („*Každé dítě má právo na státní příslušnost*“).

Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (Convention on Elimination of all kinds of Discrimination Against Women - *CEDAW*), byla přijata Valným shromážděním OSN v roce 1979. Úmluvu podepsala dřívější ČSSR v Kodani dne 17. 7. 1980. Ratifikační listina byla po projeveném souhlasu a ratifikaci prezidentem republiky uložena dne 16. 2. 1982. Úmluva vstoupila v platnost pro ČSSR dnem 18. 3. 1982, její text byl publikován pod č. 62/1987 Sb.

Úmluva obsahuje preambuli a 30 článků, které definují, co všechno představuje diskriminaci žen. Úmluva navrhuje postupy, jak tuto diskriminaci na úrovni jednotlivých států odstranit. Přijetím Úmluvy se státy zavazují uskutečnit řadu opatření k odstranění diskriminace žen ve všech formách.

Ke státnímu občanství se bezprostředně vztahuje čl. 9:

„1. Státy, smluvní strany, poskytnou ženám rovná práva s muži nabývat, měnit nebo ponechávat si svou státní příslušnost. Zejména zajistí, že ani manželství s cizincem, ani změna státní příslušnosti manžela během manželství nezmění automaticky státní příslušnost manželky, neučiní ji osobou bez státní příslušnosti a ani ji nepřinutí přijmout státní příslušnost manžela.

2. *Státy, smluvní strany, poskytnou ženám stejná práva s muži pokud jde o státní příslušnost jejich dětí.*“

Úmluva o právech dítěte (Convention on the Rights of the Child) byla přijata Valným shromážděním OSN 20. 11. 1989. Úmluvu podepsala dřívější ČSFR 30. 9. 1990, ratifikační listina byla po vyjádření souhlasu Federálního shromáždění a ratifikaci prezidentem republiky uložena 7. 1. 1991. Pro ČSFR Úmluva vstoupila v platnost 6. 2. 1991, publikována byla pod č. 104/1991 Sb.

Úmluva disponuje vlastním kontrolním mechanismem, kterým je Výbor pro práva dítěte OSN (Committee on the Rights of the Child). K Úmluvě byly přijaty tři opční protokoly - Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů, Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii a Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení. Česká republika dosud ratifikovala první dva.

Úmluva obsahuje 54 článků, které jsou rozdělené do čtyř kategorií.(práva dítěte, povinnosti státu, další zásady a Výbor). Ke státnímu občanství se vztahuje č. 7: „1: *Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.* 2. *Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují provádění těchto práv v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím a v souladu se svými závazky vyplývajícími z příslušných mezinárodněprávních dokumentů v této oblasti se zvláštním důrazem na to, aby dítě nezůstalo bez státní příslušnosti.*“ a čl. 8 odst. 1: „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat právo dítěte na zachování jeho totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů.*“

Úmluva o právním postavení uprchlíků (Refugee Convention) z r. 1951. Tato Úmluva je nejdůležitějším pramenem mezinárodního uprchlického práva (někdy též nazývaná Ženevská konvence), dokument OSN, podepsaný 28.7. 1951 v Ženevě. Dne 31. 1. 1967 byl v New Yorku přijat Protokol týkající se právního postavení uprchlíků.

S Úmluvou i Protokolem vyslovalo souhlas Federální shromáždění ČSFR a prezident republiky je ratifikoval. Pro ČSFR vstoupila Úmluva v platnost dnem 24. 2 1992, Protokol 26. 11. 1991. Publikována byla pod č. 208/1993 Sb.

Ke státnímu občanství se bezprostředně vztahuje čl. 1 (definice pojmu "uprchlík"), bod 2., odst. 2, podle něhož „*v případě osoby mající několik státních občanství, pojem "země jeho*

státního občanství" se týká všech zemí, jejichž je státním občanem; žádná osoba však nebude považována za zbavenou ochrany země své příslušnosti, pokud se bez závažného důvodu založeného na oprávněných obavách vzdala ochrany jedné ze zemí svého státního občanství.“

a čl. 34 (udělení státní příslušnosti), podle něhož *„smluvní státy se zavazují co nejvíce usnadňovat uprchlíkům asimilaci a udělení státního občanství. Vyvinou zejména veškerou snahu o urychlení řízení o udělení státního občanství a o co možná největší snížení poplatků a nákladů tohoto řízení.“*

Úmluva (evropská) o ochraně lidských práv a základních svobod, též někdy **Evropská úmluva o lidských právech** (European Convention on Human Rights) , je nejdůležitější lidskoprávní úmluvou sjednanou v rámci Rady Evropy a základem regionální mezinárodněprávní ochrany lidských práv v Evropě. Byla podepsána v Římě dne 4. 11. 1950. Československo bylo roku 1992 vůbec prvním státem střední a východní Evropy, který se stal stranou Úmluvy (úmluva byla ratifikována 18. 3. 1992 a publikována pod č. 209/1992 Sb.). Pro ČSFR vstoupila v platnost 18. 3. 1992. K Úmluvě bylo postupně přijato několik (prozatím 14) Protokolů.

Ke státnímu občanství se váže čl. 3 Protokolu č. 4 (z roku 1963), zakazující vyhoštění státních občanů: *„1. Nikdo nebude, ať individuálně nebo hromadně, vyhoštěn z území státu, jehož je státním občanem. 2. Nikdo nebude zbaven práva vstoupit na území státu, jehož je státním občanem.“*

Úmluva o omezení případů bezdomovectví (Convention on the Reduction of Statelessness) byla přijata 30. 8. 1961 v New Yorku jako dokument OSN. S Úmluvou vyslovil souhlas Parlament ČR v režimu mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách ve smyslu čl. 10 Ústavy ČR (ve znění před euronovelou). Prezident republiky Úmluvu ratifikoval 26. 10. 2001; pro ČR Úmluva vstoupila v platnost dne 19. 3. 2002. Publikovaná byla pod č. 43/2002 Sb. m. s.

Úmluva se skládá z 21 článků. Ke státnímu občanství se váží čl. 1 až 12, další ustanovení Úmluvy se týkají výkladových a procedurálních otázek.

Článek 1:

„1. Členský stát zajistí nabytí svého občanství osobě narozené na jeho území, která by jinak byla bez státní příslušnosti. Toto občanství se nabude:

(a) ze zákona při narození, nebo

(b) na žádost, kterou způsobem stanoveným vnitrostátním právem příslušnému orgánu podá dotyčná osoba nebo která bude podána jejím jménem. S výhradou ustanovení odstavce 2 tohoto článku nelze takovou žádost zamítnout.

Smluvní stát, který stanoví, že jeho občanství se nabyvá podle písmene (b) tohoto odstavce, může rovněž stanovit, že jeho občanství se nabude ze zákona ve věku a za podmínek stanovených vnitrostátním právem.

2. Smluvní stát může udělení svého občanství podle písmene (b) odstavce 1 tohoto článku vázat na jednu nebo více z těchto podmínek:

(a) že žádost je podána v době, kterou smluvní stát stanoví a která nezačne později než ve věku osmnácti let a neskončí dříve než ve věku dvaceti jednoho roku, aby se ovšem příslušné osobě poskytl alespoň jeden rok, během kterého může sama žádost podat, aniž by k tomu musela získat způsobilost;

(b) že dotyčná osoba na území smluvního státu obvykle sídlila po dobu, kterou tento stát stanoví a která nepřevyšší pět let bezprostředně předcházejících podání žádosti ani deset let vůbec;

(c) že dotyčná osoba nebyla odsouzena za trestný čin proti bezpečnosti státu ani nebyla odsouzena k trestu odnětí svobody na pět let nebo více na základě obvinění ze spáchání trestného činu;

(d) že dotyčná osoba vždy byla bez státní příslušnosti.

3. Bez ohledu na ustanovení odstavců 1 (b) a 2 tohoto článku manželské dítě, které se narodilo na území smluvního státu a jehož matka má občanství tohoto státu, nabude toto občanství při narození, bylo-li by jinak bez státní příslušnosti.

4. Smluvní stát udělí své občanství osobě, která by jinak byla bez státní příslušnosti a občanství smluvního státu, na jehož území se narodila, nemůže získat, protože překročila věk pro podání své žádosti nebo nevyhověla požadovaným podmínkám pobytu, byl-li jeden z jejích rodičů v době, kdy se narodila, občanem smluvního státu výše na prvním místě uvedeného. Nebyli-li její rodiče v době, kdy se narodila, občany téhož státu, řeší otázku, zda by se občanství dotyčné osoby mělo řídit občanstvím otce nebo občanstvím matky, vnitrostátní právo tohoto smluvního státu. Vyžaduje-li se, aby se o toto občanství žádalo, bude žádost u příslušného orgánu podána žadatelem nebo jeho jménem způsobem stanoveným vnitrostátním právem. S výhradou ustanovení odstavce 5 tohoto článku se tato žádost nezamítne.

5. Smluvní stát může udělení svého občanství podle ustanovení odstavce 4 tohoto článku vázat na jednu nebo více z těchto podmínek:

- (a) že žádost je podána dříve, než žadatel dosáhne věku, který stanoví smluvní stát a který není nižší než dvacet tři let;
- (b) že dotyčná osoba na území smluvního státu obvykle sídlila po dobu podání žádosti bezprostředně předcházející, kterou tento stát stanoví a která nepřesáhne tři roky;
- (c) že dotyčná osoba vždy byla bez státní příslušnosti.

Článek 2

Nalezenec nalezený na území smluvního státu bude považován, nebude-li dokázán opak, za narozeného na tomto území rodičům majícím občanství tohoto státu.

Článek 3

Pro účely stanovení povinností smluvních států podle této Úmluvy se má za to, že k narození na lodi nebo v letadle došlo na území státu, jehož vlajku loď nese, nebo na území státu, ve kterém je letadlo registrováno.

Článek 4

1. Smluvní stát udělí své občanství osobě na území smluvního státu nenarozené, která by jinak byla bez státní příslušnosti, byl-li jeden z jejích rodičů v době, kdy se narodila, občanem tohoto státu. Nebyli-li její rodiče v době, kdy se narodila, občany téhož státu, řeší otázku, zda by se občanství dotyčné osoby mělo řídit občanstvím otce nebo občanstvím matky, vnitrostátní právo tohoto smluvního státu. Občanství udělované podle ustanovení tohoto odstavce se udělí:

- (a) při narození ze zákona, nebo
- (b) na žádost, kterou způsobem stanoveným vnitrostátním právem příslušnému orgánu podá dotyčná osoba nebo která bude podána jejím jménem. S výhradou ustanovení odstavce 2 tohoto článku nelze takovou žádost zamítnout.

2. Smluvní stát může udělení svého občanství podle ustanovení odstavce 1 tohoto článku vázat na jednu nebo více z těchto podmínek:

- (a) že žádost je podána dříve, než žadatel dosáhne věku, který smluvní stát stanoví a který nebude nižší než dvacet tři let;

- (b) že dotyčná osoba na území smluvního státu obvykle sídlila po dobu podání žádosti bezprostředně předcházející, kterou tento stát stanoví a která nepřevyšší tři roky;
- (c) že dotyčná osoba nebyla odsouzena za trestný čin proti bezpečnosti státu;
- (d) že dotyčná osoba vždy byla bez státní příslušnosti.

Článek 5

1. Stanoví-li právo smluvního státu, že občanství se pozbývá v důsledku jakékoli změny osobního statusu osoby, jako je např. manželství, zánik manželství, uznání dítěte za manželské, uznání rodičovství nebo osvojení, bude toto pozbytí podmíněno existencí nebo nabytím jiného občanství.

2. Pozbývá-li nemanželské dítě podle práva smluvního státu občanství tohoto státu v důsledku uznání rodičovství, umožní se mu znovu toto občanství nabyt na základě písemné žádosti u příslušného orgánu; podmínky, které se na tuto žádost vztahují, nebudou přísnější než ty, které stanoví odstavec 2 článku 1 této Úmluvy.

Článek 6

Stanoví-li právo smluvního státu, že jeho občanství pozbývá manžel nebo děti osoby v důsledku toho, že tato osoba tohoto občanství pozbyla nebo ho byla zbavena, bude toto pozbytí podmíněno existencí nebo nabytím jiného občanství.

Článek 7

1.

(a) Umožňuje-li právo smluvního státu se občanství vzdát, nepovede toto vzdání se ke ztrátě občanství, pokud dotyčná osoba nemá nebo nenabude občanství jiné.

(b) Ustanovení písmene (a) tohoto odstavce se nepoužije, bylo-li by jeho použití v rozporu se zásadami stanovenými v článcích 13 a 14 Všeobecné deklarace lidských práv, schválené 10. prosince 1948 Valným shromážděním Organizace spojených národů.

2. Občan smluvního státu usilující o naturalizaci v cizí zemi nepozbude svého občanství, pokud nenabyl občanství této cizí země nebo ujištění, že ho nabude.

3. S výhradou ustanovení odstavců 4 a 5 tohoto článku občan smluvního státu svého občanství nepozbude a nestane se tak osobou bez státní příslušnosti proto, že odcestoval, má bydliště v zahraničí, nepřihlásil se nebo z jiných podobných důvodů.

4. Naturalizovaná osoba může svého občanství pozbyt proto, že po dobu, kterou stanoví právo dotyčného smluvního státu a která nebude kratší než nepřetržitých sedm let, má bydliště v cizině, jestliže příslušnému orgánu neoznámí svůj úmysl si své občanství podržet.

5. Jde-li o občana smluvního státu narozeného mimo jeho území, může právo tohoto státu zachování jeho občanství po uplynutí jednoho roku od dosažení zletilosti podmínit tím, že bude mít v té době bydliště na území státu nebo ohlášením u příslušného orgánu.

6. S výjimkou okolností zmíněných v tomto článku osoba nepozbude občanství smluvního státu, stala-li by se v důsledku toho osobou bez státní příslušnosti, i když žádná jiná ustanovení této Úmluvy toto pozbytí výslovně nezakazují.

Článek 8

1. Smluvní stát nezavírá osobu jejího občanství, jestliže by se v důsledku toho stala osobou bez státní příslušnosti.

2. Nehledě na ustanovení odstavce 1 tohoto článku může být osoba občanství smluvního státu zbavena:

(a) za okolností, za kterých je podle odstavců 4 a 5 článku 7 dovoleno, aby osoba svého občanství pozbyla;

(b) bylo-li občanství získáno na základě nepravdivých údajů nebo podvodem.

3. Nehledě na ustanovení odstavce 1 tohoto článku si smluvní stát může právo zbavit osobu jejího občanství podržet, jestliže při podpisu, ratifikaci nebo přístupu výslovně uvede, že z jednoho nebo více z dále uvedených důvodů, které v té době jeho vnitrostátní právo jako důvody zná, si toto právo podržuje:

(a) že v rozporu s věrností, kterou je smluvnímu státu povinována, osoba

(i) přes výslovný zákaz smluvního státu prokázala nebo prokazovala služby jinému státu nebo od jiného státu přijala nebo přijímala požitky, nebo

(ii) chovala se způsobem vážně poškozujícím životní zájmy státu;

(b) že osoba přísahala nebo formálně slíbila věrnost jinému státu nebo jasně prokázala své odhodlání zavrhnout svou věrnost smluvnímu státu.

4. Právomoci zbavovat občanství, kterou odstavec 2 nebo 3 tohoto článku umožňuje, bude smluvní stát využívat pouze na základě zákona, který dotyčnou osobu opravňuje, aby byla řádně slyšena soudem nebo jiným nezávislým orgánem.

Článek 9

Smluvní stát nesmí žádnou osobu nebo skupinu osob zbavit občanství z rasových, etnických, náboženských nebo politických důvodů.

Článek 10

1. Součástí každé smlouvy mezi smluvními státy o převodu území budou ustanovení, která mají zajistit, aby se žádná osoba nestala v důsledku převodu osobou bez státní příslušnosti. Smluvní stát vynaloží veškeré úsilí, aby zajistil, že každá taková smlouva, kterou uzavře se státem, který není stranou této Úmluvy, bude toto ustanovení obsahovat.

2. Při neexistenci takových ustanovení smluvní stát, na který se území převádí nebo který jinak území získává, udělí své občanství osobám, které by se jinak v důsledku převodu nebo získání staly osobami bez státní příslušnosti.

Článek 11

Členské státy podpoří, aby byl v rámci Organizace spojených národů co nejdříve po uložení šesté ratifikační listiny nebo listiny o přístupu vytvořen orgán, který by osoba, dovolávající se výhod z této Úmluvy, mohla požádat o přešetření svého nároku nebo o jeho postoupení příslušnému orgánu.

Článek 12

1. Pokud jde o smluvní stát, jehož občanství se podle ustanovení odstavce 1 článku 1 nebo podle ustanovení článku 4 této Úmluvy nenabývá ze zákona narozením, použije se ustanovení odstavce 1 článku 1, resp. ustanovení článku 4 na osoby, které se narodily předtím, než tato Úmluva vstoupila v platnost, jakož i na osoby, které se narodily poté.

2. Ustanovení odstavce 4 článku 1 této Úmluvy se použije na osoby, které se narodily předtím, než vstoupila v platnost, jakož i na osoby, které se narodily poté.

3. Ustanovení článku 2 této Úmluvy se použije pouze na nalezence nalezené na území smluvního státu poté, co pro tento stát tato Úmluva vstoupila v platnost.

Evropská úmluva o osvojení dětí (European Convention on the Adoption of Children)
z r. 1967 (č. 132/2002 Sb. m. s.).

Evropská úmluva o osvojení dětí vstoupila v platnost dne 26. 4. 1968. ČR ji podepsala ve Štrasburku až dne 15. 12. 1999 a vstoupila pro nás v platnost dne 9. 12. 2000. Úmluva

upravuje celou problematiku osvojení a vztahuje se pouze na děti nezletilé a nevztahuje se na osvojování dospělých osob.

Jako například z Evropské úmluvy o osvojení dětí, která vstoupila v platnost již roku 1967. ČR ji podepsala až v roce 1999, závazná je až od roku 2000. V roce 2008 došlo k její revizi, ke které ČR zatím nepřistoupila. Revize byla nutná z důvodu lepší ochrany dětí a jejich zájmů.

Úmluva je tvořena 28 články a je rozdělena do 4 částí. Je uveřejněna ve Sbírce mezinárodních smluv jako sdělení MZV pod číslem 132/2000.

S Úmluvou vyslovil souhlas Parlament ČR a prezident Úmluvu ratifikoval s výhradou práva neuplatňovat článek 7 odst. 1. Ratifikační listina je uložena u generálního tajemníka Rady Evropy, deponitáře Úmluvy.

Evropská úmluva o státním občanství (*European Convention on Nationality*), „evropský kodex státního občanství“, je mezinárodní smlouva, jejíž vznik inicioval Výbor expertů pro vícenásobné občanství Rady Evropy v roce 1992 v reakci na politické změny ve střední Evropě v roce 1989. Výbor ministrů Rady Evropy jej schválil 14. 5. 1997; 6. 11. 1997 byla Úmluva otevřena k podpisu. V platnost dokument vstoupil 1. března 2000. Česká republika k Úmluvě přistoupila 7. května 1999 v Budapešti. Poslanecká sněmovna dala souhlas k ratifikaci Úmluvy 4. 3. 2003, Senát pak 17. 4. 2003. Prezidentovi České republiky byl text doručen k ratifikaci 22. 4. 2003. Ve Sbírce mezinárodních smluv byla Úmluva vyhlášena 1. července 2004 pod číslem 76/2004 Sb. m. s.²²³

Úmluva stanoví pravidla a zásady týkající se občanství a upravuje brannou povinnost v případech několikerého státního občanství. Text Úmluvy tvoří 10 kapitol:

- kapitoly I–III definují základní pojmy a všeobecné zásady týkající se státního občanství, především jeho nabývání a pozbývání
- kapitola IV obecně upravuje řízení o státním občanství – vyřizování, rozhodování, právo na přezkum rozhodnutí, poplatky
- kapitola V řeší situace několikerého občanství
- kapitola VI se zabývá občanstvím v případě nástupnictví státu
- kapitola VII je zaměřena na brannou povinnost v případě několikerého státního občanství
- kapitola VIII upravuje spolupráci mezi smluvními státy a výměnu informací

²²³ Pro význam této Úmluvy je její text uveden v příloze

- kapitola IX zakládá možnost kteréhokoliv ze signatářů vyloučit ze smlouvy kapitolu VII
- kapitola X obsahuje závěrečná ustanovení, popisuje způsob přistoupení, případně výpovědi smlouvy a vymezuje možnosti výhrad zúčastněných ke smlouvě

Základními principy smlouvy jsou ustanovení kapitol, které všechny musí zúčastněné státy přijmout bez výhrad. V textu smlouvy jsou to kapitoly I, II a VI.

Obecně jsou stanoveny takto:

- každý má právo na státní občanství
- je třeba se vyhýbat stavu, kdy je osoba bez státní příslušnosti
- nikoho nelze svévolně zbavit státního občanství
- uzavření ani zánik manželství nemá automaticky vliv na občanství manželů
- diskriminace kvůli pohlaví, náboženství nebo rase je nepřijatelná
- diskriminace státních občanů bez ohledu na způsob nabytí občanství je nepřijatelná

Úmluva o postavení osob bez státního občanství, přijatá v New Yorku 28. 9. 1954.

S Úmluvou vyslovil souhlas Parlament České republiky, listina o přístupu České republiky k Úmluvě (s prohlášením výhrad), podepsaná prezidentem republiky dne 17. 5. 2004, byla uložena u depositáře Úmluvy dne 19. 7. 2004. Pro Českou republiku vstoupila v platnost dne 17. 10. 2004, publikovaná byla pod č. 108/2004 Sb. m. s. Sestává se z 42 článků a jedné přílohy.

Pro účely této úmluvy výraz "osoba bez státní příslušnosti" označuje osobu, kterou žádný stát podle svých právních předpisů nepovažuje za svého občana. Každá osoba bez státní příslušnosti má povinnosti k zemi, ve které se nachází, které zejména vyžadují, aby se řídila jejími zákony a nařízeními a dodržovala opatření přijatá k udržení veřejného pořádku. Naopak smluvní státy mají vůči osobám bez státní příslušnosti povinnost uplatňovat ustanovení této úmluvy bez diskriminace co do rasy, náboženství nebo země původu. Osobní status osoby bez státní příslušnosti se řídí právem země, ve které má bydliště, nebo, nemá-li žádné bydliště, právem země jejího trvalého pobytu.

Evropská unie a členství České republiky v ní

Dne 1. 5. 2004 se Česká republika stala členem Evropské unie. Toto přistoupení k EU dalo institutu státního občanství ČR nový rozměr, neboť je třeba vnímat státní občanství ČR i z hlediska některých dokumentů Evropské unie – zejm. **Smlouvy o Evropské Unii** (tzv.

Maastrichtská smlouva z roku 1992, doplněná o tzv. Amsterdamskou smlouvu z r. 1997 a tzv. smlouvu z Nice z r. 2000).

Smlouva o EU vytváří občanství Evropské unie, čímž tento institut přiblížila federalistickému modelu. Podle současného čl. 17 *"Každá osoba, která má státní příslušnost členského státu, je občanem Evropské Unie. Občanství Unie doplňuje státní příslušnost členského státu, ale nenahrazuje ji"*.

Právo Evropské unie problematiku nabývání a pozbývání státního občanství neupravuje a plně respektuje vnitrostátní úpravu státního občanství členských států Evropské unie. Státní občanství členského státu Evropské unie je neoddělitelně spjata s unijním občanstvím. Každý státní občan členského státu Evropské unie má současně i unijní občanství. Nabytím státního občanství některého z členských států Evropské unie se současně nabývá unijní občanství a pozbytím státního občanství členského státu Evropské unie se současně pozbývá i unijní občanství.

Podle současné části druhé (čl. 17 až 22) Smlouvy o EU má každý občan Unie:

- právo svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států s výhradou omezení a podmínek stanovených ve Smlouvě a v opatřeních přijatých k jejímu provedení.
- mající bydliště v členském státě, jehož není státním příslušníkem, má právo volit a být volen v obecních volbách v členském státě, v němž má bydliště, za stejných podmínek jako státní příslušníci tohoto státu. Totéž platí i pro právo volit a být volen do Evropského Parlamentu.
- na území třetí země, kde členský stát, jehož je občan státním příslušníkem, nemá své zastoupení, právo na diplomatickou nebo konzulární ochranu kterýmkoli členským státem Unie za stejných podmínek jako státní příslušníci tohoto státu ²²⁴.
- za podmínek ve Smlouvě stanovených petiční právo k Evropskému Parlamentu a může se obracet na veřejného ochránce práv.
- možnost obracet se v jednom z jazyků Unie na každý orgán nebo instituci uvedenou v čl. 7 nebo v čl. 314 Smlouvy a má právo obdržet odpověď ve stejném jazyce.

Pro institut státního občanství je rovněž velmi důležitá zásada, podle níž *"v rámci použití této Smlouvy, aniž jsou dotčena její zvláštní ustanovení, je zakázána jakákoli diskriminace na základě státní příslušnosti"* (čl. 12).

Pro občanství Evropské unie je rozhodující Smlouva o EU v dnes platném znění. Tato smlouva stanoví základy "evropského občanství", odvozeného od státního občanství členských států Unie. Tato konstrukce má nepochybně „prvky federace“.

²²⁴ Je otázkou, zda-li by toto pravidlo, jednostranně stanovené Evropskou unií, respektoval „třetí“ stát, na jehož území by měla být taková ochrana poskytnuta

V jiném postavení, v postavení "klasické" multilaterální mezinárodní smlouvy, jsou smlouvy sjednané v rámci Rada Evropy, tedy "mimo" Unii.

Ke vztahu státního občanství ČR a občanství EU se vyjádřil i Ústavní soud ČR ve svém nálezu Pl. ÚS 29/09 („Lisabonská smlouva II.), když konstatoval: “ ... *občanství Evropské unie nijak nepopírá státní občanství členského státu, naopak je obohacuje o evropský rozměr*“. Odmítl tak tvrzení odpůrců tzv. Lisabonské smlouvy, že v důsledku vzniku evropského občanství může vzniknout dilema rozhodování se mezi odpovědností ke státu či k EU za situace případného rozporu (konfliktu) mezi nimi.

Závěrečná poznámka.

Podle čl. 10 Ústavy ČR ve znění úst. zákona č. 395/2001 Sb. - tzv. "euronovely", účinné od 1. 6. 2002, jsou *"vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva."* Tím došlo k vytvoření případné aplikační přednosti mezinárodních smluv před zákonem i v oblasti státního občanství.

F. Soudní judikatura

Odkazy na judikaturu zejména Ústavního soudu ČR) jsou uvedeny v textu, přesto považují za přínosné zdůraznit klíčové nálezy z abstraktní kontroly ústavnosti vybraných ustanovení zákonů o státním občanství od roku 1993. Jako „kladné body“ pro zákonodárce bych označil fakt, že Ústavní soud od roku 1993 do současnosti ani jednou nezrušil konkrétní ustanovení zákona o státním občanství (ať už zákona č. 40/1993 Sb. nebo zákona č. 186/2013 Sb.), i když již samotný fakt, že navrhovatel usiloval o zrušení konkrétních ustanovení i disentní stanoviska soudců Ústavního soudu dokazují, že existují i jiné názory, než ty většinové.

Obsahem pojmu státního občanství, resp. jeho výkladem se zabývaly i soudy. I když většina rozhodnutí vnitrostátních soudů se týkala konkrétního sporu, zejména měla-li či neměla-li daná osoba v právně rozhodné době české, resp. československé státní občanství, rozhodoval Ústavní soud ČR několik abstraktních sporů, kdy byla napadena ústavnost zákona č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství ČR v aktuálním znění a jeden abstraktní spor, kdy bylo napadeno jedno ustanovení zákona č. 186/2013 Sb. A i když Ústavní soud ani v jednom sporu neshledal protiústavnost napadených ustanovení uvedených zákonů, je jeho judikatura významná pro výklad pojmu státního občanství a jeho dílčích institutů. Zásadní význam mají tyto nálezy:

a) V nálezu Ústavního soudu **Pl. ÚS 9/94** z 13. 9. 1994 (č. 207/1994 Sb.) soud jednak uvedl definici pojmu státního občanství a jednak v něm rozebral problematiku legitimacy stanovení podmínek vzniku státního občanství v zákoně suverénního státu. Tento nálezh byl vyvolán podáním návrhu na zrušení některých ustanovení zákona č. 40/1993 Sb. pro rozpor s Ústavou ČR, což Ústavní soud zamítl.

b) Nález Ústavního soudu **Pl. ÚS 5/95** z 8. 11. 1995 (č. 6/1996 Sb.) rozebírá významový rozdíl mezi "odnětím" státního občanství a "pozbytím" státního občanství ČR na základě vlastní vůle projevnené fyzickou osobou (ztráta státního občanství ČR nabytím cizího státního občanství podle § 17 zákona č. 40/1993 Sb.). Ani v tomto případě Ústavní soud neshledal rozpor mezi čl. 12 odst. 2 Ústavy a § 17 zákona o nabývání a pozbývání státního občanství ČR a návrh zamítl. V odůvodnění konstatoval, že čl. 12 odst. 2 Ústavy reaguje zejména na instituci odnětí státního občanství z doby před listopadem 1989 a snaží se ústavněprávní úpravou takovému zásahu do práv občana zabránit.

c) Nález Ústavního soudu **IV. ÚS 34/97** z 5. 5. 1997 (publikovaný pod č. 49 v 8. sv., Sb. n. a u. ÚS) byl sice vydaný v konkrétní kontrole ústavnosti (kauza Uhl), ale tento nálezh ve svém důsledku vyvolal změnu zákona (zákon č. 194/1999 Sb. - viz výše). Tento nálezh měl

"precedentní" význam v tom smyslu, že připustil souběh státního občanství České republiky a Slovenské republiky. Ústavní soud v něm zdůvodnil rozdíl mezi volbou státního občanství a udělením státního občanství na žádost.

d) Nález Ústavního soudu **I. ÚS 337/99** z 14. 11. 2000 (publikovaný pod č. 170 ve 20. sv. Sb. n. a u. ÚS) se rovněž zabýval konkrétní kontrolou ústavností (v souvislosti se zánikem ČSFR). V tomto nálezu ÚS označil státní občanství jako právní status, se kterým právní řád spojuje zvláštní práva a povinnosti

e) v nálezu Ústavního soudu **Pl. ÚS 29/09** z 3. 11. 2009 (č. 387/2009 Sb.) ve věci návrhu na posouzení Lisabonské smlouvy s Ústavou ČR Ústavní soud řešil tvrzený rozpor mezi institutem občanství EU a principem svrchovanosti ČR. V daném sporu nešlo o ústavnost zákona, ale o ústavnost Lisabonské smlouvy.²²⁵

Uvedené nálezy vydal ÚS za účinnosti zákona č. 40/1993 Sb. vždy v aktuálním znění.

* * *

Za účinnosti zákona č. 186/2013 Sb. Ústavní soud prozatím přezkoumal jen ústavnost jeho § 22 odst. 3 a nálezem **Pl. ÚS 5/16** z 11. 10. 2016 (publikovaný též pod č. 393/2016 Sb.) návrh na zrušení předmětného ustanovení zamítl.²²⁶ V odůvodnění svého nálezu Ústavní soud

²²⁵ K tvrzenému rozporu navrhovatele čl. 9 Smlouvy o EU /SEU/ s čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR::

„Při aplikaci této právní normy se uplatní institut tzv. »evropského občanství«, jež není odvozeno z Ústavy, resp. ústavního pořádku členského státu. Vzhledem k tomu, že institut občanství není definičním znakem mezinárodní organizace, nýbrž státu, zavedení tzv. »evropského občanství« rovněž dokazuje, že právní subjektivita EU nese ve smyslu této úpravy znaky státu. (S právní subjektivitou mezinárodní organizace by totiž korespondovalo označení typu »občané členských států Evropské unie«). Tím následně dojde k omezení svrchovanosti členského státu. Občanství, které sebou nese právní důsledky, Ústava ČR uvádí pouze ve vztahu ke státu v ustanoveních článků 1, 2, 12 a 100.

Z právní normy, obsahující uvedený institut, a zakotvené v ustanovení čl. 9 SEU, tak nelze pro občana členského státu vyloučit vznik i protichůdné odpovědnosti. Jednak vznikající ze státoobčanského vztahu, jednak vznikající z tzv. »evropanství«. Vznik občanství s právními důsledky podle ustanovení čl. 9 SEU občanovi ČR je tak v rozporu s ústavním principem svrchovanosti ČR, zakotveným v ustanovení čl. 1 odst. 1 Ústavy, cit: »Česká republika je svrchovaná, jednotný a demokratický právní stát«, neboť jejím občanům tak v důsledku vzniku »evropského občanství« může vzniknout např. dilema rozhodování se mezi odpovědností státu či EU za situace případného rozporu mezi nimi“.

S uvedenou argumentací navrhovatele se Ústavní soud vypořádal upozorněním, že institut občanství Evropské unie byl zaveden již Maastrichtskou smlouvou v roce 1993 (kdy tato smlouva vstoupila v účinnost), a nikoliv teprve smlouvou Lisabonskou, přičemž k oprávněním občanů členských států, která Soudní dvůr Evropských společenství dovodil z existujících ustanovení práva Společenství, dodává občanství Evropské unie jen minimum nového normativního obsahu (k tomu srov. zejm. Weiler, J. H. H. *The Constitution of Europe. „Do the new clothes have an emperor?“ and other essays on European integration.* Cambridge, Cambridge University Press, 1999, s. 324-357). Občanství Evropské unie nijak nepopírá občanství členského státu, naopak je obohacuje o evropský rozměr (srov. nález Pl. ÚS 66/04, bod 70 – týká se evropského zatýkácího rozkazu). Ústavní soud navíc již ve svém nálezu Pl. ÚS 66/04, bodu 71 konstatoval, že jsou-li čeští občané požívající výhod spojených se statutem občanství Evropské unie, je v tomto kontextu přirozené, že s těmito výhodami je nutno akceptovat též jistou míru odpovědnosti. V tomto ohledu tedy Ústavní soud rozpor mezi čl. 9 SEU a čl. 1 odst. 1 Ústavy neshledal.

²²⁶ § 22 odst. 3: „K žádosti o udělení státního občanství České republiky, kterou podal žadatel starší 15 let, si

formuloval postoj k nastolenému problému, se kterým se ztotožňuji. Odkázal na předchozí judikaturu, ze které vyplývá, že v případech, kdy státoobčanský vztah nevzniká ex lege, ale na základě rozhodnutí příslušného orgánu státu (.....a tak tomu je i v případě navrhovatele), má stát nezadatelné právo rozhodnout, zda určité osobě občanství udělí, a pokud tak neučiní, neporušuje tím žádná základní práva. Jinak řečeno, není žádného základního práva, které by suverénní stát mohl porušit tím, že cizinci státní občanství svým rozhodnutím neudělí (usnesení ze dne 8. 3. 2000 sp. zn. IV. ÚS 586/99 nebo usnesení ze dne 17. 5. 2007 sp. zn. II. ÚS 624/06). Z uvedeného však nelze dovozovat, že není nezbytné klást na odůvodnění rozhodnutí ve věci nabytí státního občanství - které má být podle čl. 11 Evropské úmluvy o státním občanství vždy součástí takového rozhodnutí - kritéria vyplývající z dosavadní judikatury Ústavního soudu.

Podle judikatury Ústavního soudu se právo na odůvodnění rozhodnutí a zákaz svévole orgánů veřejné moci vztahují k právu na spravedlivý proces, garantovanému v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a jsou v obecné rovině odvoditelné z kautel právního státu ve smyslu čl. 1 Ústavy České republiky [např. nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), nález sp. zn. I. ÚS 50/03 ze dne 13. 6. 2006 (N 120/41 SbNU 499) nebo nález sp. zn. III. ÚS 258/99 ze dne 21. 10. 1999 (N 148/16 SbNU 99)], v němž je nepřipustné, aby se stát dopouštěl autoritativních zásahů do právní sféry jednotlivce bez toho, aniž by tento zásah odůvodnil, resp. bez toho, aniž by jednotlivce seznámil s jeho logickým a spravedlností odpovídajícím právním základem (srov. Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kolektiv. Listina základních práv a svobod: Komentář. Wolters Kluwer, 2012, k čl. 36, a Svoboda, P. Ústavní základy správního řízení v České republice: právo na spravedlivý proces a české správní řízení. Praha: Linde, 2007, s. 326). Jak Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůraznil, jedním z principů představujících součást práva na řádný proces (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a vylučujících libovůli při rozhodování je nezbytná návaznost mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé, vyjádřená v odůvodnění rozhodnutí orgánu veřejné moci [srov. např. nález ze dne 30. 11. 1995 sp. zn. III. ÚS 166/95 (N 79/4 SbNU 255)].

ministerstvo vyžádá stanoviska Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky; tato stanoviska se nestávají součástí spisu, pokud obsahují utajované informace. V případě, že v řízení vyjde na základě stanoviska Policie České republiky nebo zpravodajské služby, které obsahuje utajované informace, najevo, že žadatel ohrožuje bezpečnost státu, jeho svrchovanost a územní celistvost, demokratické základy, životy, zdraví, nebo majetkové hodnoty, v odůvodnění rozhodnutí se pouze uvede, že k zamítnutí žádosti došlo z důvodu ohrožení bezpečnosti státu.“

Daný spor však de facto měl dvě roviny – užší, v níž šlo o zařazení státobezpečnostních poznatků do spisu žadatele a širší, v níž šlo právě o ona státobezpečnostní hlediska – zjednodušeně řečeno transparentnost a informovanost žadatele a státobezpečnostní zájem. V tomto „střetu hodnot“ Ústavní soud postavil výše státobezpečnostní zájem, .

Podle Ústavního soudu *nelze na jedné straně připustit absolutní a bezvýjimečný zákonný zákaz uvádění jakýchkoliv důvodů rozhodnutí orgánu veřejné moci, na straně druhé je však nutné reflektovat legitimní veřejný zájem na ochraně utajovaných skutečností, a je proto z tohoto hlediska přípustné omezení v podobě zákonného zákazu uvádět takové důvody, jejichž zveřejnění by takový zájem ohrožovalo....*

Ústavní soud proto dospěl k závěru, že napadená právní úprava je projevem optimalizace případného protichůdného působení ochranných mechanismů obou Ústavou České republiky chráněných hodnot, kdy by naopak bylo nepřiměřené, pokud by zákon o státním občanství zajistil úplné odůvodnění zamítnutí žádosti z důvodu ohrožení bezpečnosti státu na úkor ochrany těchto zájmů státu, která by tak musela požadavku takto pojištěného práva na spravedlivý proces bezvýhradně ustoupit (srov. náleze ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 31/03). Ústavní soud nepovažuje proto napadené ustanovení za rozporné s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ani s principem materiálního právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

* * *

Problematikou státního občanství se zabýval i Nejvyšší správní soud při rozhodování o kasačních stížnostech., ovšem také za účinnosti zákona č. 40/1993 Sb. Ve své judikatuře Nejvyšší správní soud opakovaně konstatoval, že je právní nárok na soudní přezkum rozhodnutí Ministerstva vnitra, kterým nebylo vyhověno žádosti o udělení státního občanství ČR a dále – i přesto, že na vyhovění žádosti o udělení státního občanství ČR není právní nárok, nelze podřadit pod správní uvážení libovolné rozšiřování podmínek požadovaných zákonem pro udělení státního občanství ČR (v tomto smyslu ke „koncepčním“ rozhodnutím NSS patří usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 23. 3. 2005 sp. zn. 6 A 25/2002 a rozsudek v této právní věci z 20. 7. 2006 ²²⁷, rozsudek NSS ze dne 4. 5. 2006 sp. zn. 2As 31/2005, rozsudek NSS ze dne 30. 5. 2007, sp. zn. 1As 62/2006, nebo rozsudek NSS ze dne 8. 8. 2007, čj. 4 As 71/2006.

²²⁷ Rozsudek je publikován pod č. 950/2006 Sb. NSS

Nutno konstatovat , že některé právní názory NSS byly diametrálně odlišné od judikatury zejm. Vrchního soudu v Praze. V tomto smyslu je za koncepční rozhodnutí možné považovat usnesení VS v Praze ze dne 29. 12. 1997, sp. zn. 6 A 77/97.²²⁸

²²⁸ Vrchní soud v Praze judikoval, že *na udělení státního občanství nebyl a není právní nárok. Přijetí do svazku státu (udělení státního občanství) na žádost občana cizího státu je a také historicky od nejstarších dob vždy bylo výrazem státní suverenity. Je absolutně ve sféře volného uvážení státní výsosti, zda cizímu státnímu příslušníku bude občanství uděleno či ne.....*

G. Nástin ústavní úpravy státního občanství v sousedních státech

a) Spolková republika Německo

Základní zákon Spolkové republiky Německo (Grundgesetz) z roku 1949 řeší v čl. 16²²⁹ zánik německého státního občanství: *(1) Německá státní příslušnost nemůže být odňata. Ztráta státní příslušnosti smí nastat jen na základě zákona a proti vůli postižené osoby pouze tehdy, nezůstane-li tato bez státní příslušnosti. (2) Žádný Němec nesmí být vydán do ciziny.*

I v Německu, státu evropské kontinentální právní kultury, platí jako primární zásada pro vznik státního občanství narozením *ius sanguinis*.

b) Polská republika

Ústava Polské republiky z 2. 4. 1997 řeší vznik a zánik polského státního občanství v čl. 34: *„(1) Polská státní příslušnost se získává narozením z rodičů polské státní příslušnosti. jiné způsoby nabytí polské státní příslušnosti upravuje zákon. (2) Polský státní občan nemůže polskou státní příslušnost ztratit, ledaže se jí sám vzdá.“* V této souvislosti je třeba dále uvést, že podle čl. 137 polské ústavy *„Prezident Polské republiky uděluje polské státní občanství a dává souhlas ke vzdání se polského občanství.“*

c) Rakouská republika

Rakousko je spolkovým (federativním) státem, právní úprava, resp. problematika státního občanství je rozdělena mezi federaci a spolkové země.

Ústava Rakouské republiky z 10. 11. 1920 upravuje státní občanství v čl. 6: *(1) V Rakouské republice je jednotné státní občanství. (2) Ti státní občané, kteří mají trvalé bydliště v některé zemi, jsou též jejími zemskými občany.*

Podle čl. 11 Ústavy *v působnosti Spolku je zákonodárství a v působnosti zemí jeho provádění v otázkách státního občanství*

c) Slovenská republika

Ústava Slovenské republiky byla schválena Slovenskou národní radou 1. 9. 1993, ještě za doby existence Československa.²³⁰

²²⁹ Základní zákon Spolkové republiky Německo z 23. 5. 1949; texty Ústav SRN, Polska a Rakouska citovány podle publikace V. Klokočka, E. Wagnerová: Ústavy států Evropské unie, Linde, Praha, 1. díl 1997, 2. díl 2005

²³⁰ Vyhlášena byla pod č. 460/1992 Sb.

V jejím čl. 5 je v zásadě shodná úprava jako v čl. 12 Ústavy České republiky: „(1) *Nadobudanie a stratu štátneho občianstva Slovenskej republiky ustanoví zákon. (2) Nikomu nemožno odňať štátne občianstvo Slovenskej republiky proti jeho vôli.*“

G. Závěr

Státní občanství je tradiční ústavní institut a jednotlivé československé ústavy i Ústava České republiky mu určitou pozornost věnují. Z ústav a zejména z prováděcího zákonodárství lze vyčíst určité hodnotové trendy, které jsou odrazem doby vzniku daných právních předpisů. Etapy státního i politického vývoje se odráží i v právní úpravě státního občanství a lze vymezit jeho etapy. Tzv. První Československou republiku reprezentuje ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n., který představuje ucelenou právní státoobčanskou úpravu.

Po překonání doby nesvobody z let 1938 až 1945 a po rozhodnutí o politické orientaci Československa v únoru 1948, byla státoobčanská úprava provedena druhým uceleným zákonem č. 194/1949 Sb. Ač není logické, aby tento zákon, resp. jeho „torzo po přímých novelizacích“, v současnosti platil, přesto jsem nenašel výslovnou derogaci, rušící tento zákon. Osobně se domnívám, že je to spíše „chyba legislativy“ než promyšlený záměr zákonodárce. Jako argumentaci toho, že je nelogické, aby zákon č. 194/1949 Sb. ve znění pozdějších předpisů byl stále platným zákonem, mohu uvést několik argumentů

- upravoval nabývání a pozbývání československého státního občanství; neexistuje-li Československo, není třeba upravovat jeho státní občanství a měl být zrušen zákonem č. 40/1993 Sb.
- neexistují ani orgány (československé orgány), které podle tohoto zákona měly kompetenci v oblasti státního občanství
- předkladatel současně platného zákona č. 186/2013 Sb. (oficiálně vláda, fakticky ministerstvo vnitra) v předkládací zprávě výslovně uvádí, že jde o kompletní právní úpravu státního občanství v ČR a s paralelní účinností zákona č. 194/1949 Sb. tak jistě nepočítá.

Proti těmto argumentům stojí nepopiratelný fakt, že výslovně zákon č. 194/1949 Sb. drogován nebyl a derogaci nelze dovodit ani z čl. 1 odst. 1 ústavního zákona ČNR č. 4/1993 Sb., podle něhož „... zákony ... České a Slovenské Federativní Republiky platné v den zániku České a Slovenské Federativní Republiky na území České republiky zůstávají nadále v platnosti....“ J

Jako podpůrný argument, že zákon č. 194/1949 Sb. nebyl zrušen a je „uživatelsky“ veden jako platný zákon (ve znění pozdějších předpisů), je možné uvést, že počítačový program ASPI jej skutečně jako platný zákon stále vede.

Pokud tedy mohu formulovat výstup de lege ferenda – ve vhodném legislativním procesu výslovně zrušit zákon č. 194/1949 Sb.

Třetí etapu představuje období československé federace - 1969 až 1992, kdy státoobčanská zákonná úprava je obsažena v zásadách federálního (československého) zákona a podrobná úprava v zákonech národních rad. Přístup politických kruhů k ústavnosti se v tomto období dá dokumentovat i tím, že „nevadilo“, že ústavní text po roce 1970 nebyl za 20 let proveden do zákonodárství.

Čtvrtou etapou je existence svrchované České republiky, která začala v roce 1993 a za níž byla státoobčanská tematika upravena ve dvou prováděcích zákonech z roku 1992, resp. 1993 a z roku 2013.

Za bezmála 100 let 5 ucelených zákonných úprav řadí oblast státoobčanského zákonodárství k nejstabilnějším právním úpravám. A to i přes novelizace. „Trend doby“ se však odráží i v rozsahu zákonů a jejich novelizacích. Prvorepublikový zákon měl 21 paragrafů, československý poválečný zákon měl v době svého přijetí 12 paragrafů. První „ucelený“ český zákon (č. 40/1993 Sb.) měl na počátku své účinnosti 29 paragrafů a současný zákon č. 186/2013 Sb. má 84 paragrafů

Společnými rysy všech zákonných úprav je, že nikdy neobsahovaly legální definici pojmu státní občanství i to, že vždy státoobčanská agenda byla v kompetenci ministerstva vnitra (s možnou spoluúčastí regionálních správních úřadů).

Na příkladu České republiky lze prezentovat posun v náhledu na institut státního občanství během posledních 25 let. Ústavní úprava (čl. 12 Ústavy ČR) se od roku 1992, resp. 1993 nezměnila. V mantinelech této ústavní úpravy se měnilo prováděcí zákonodárství a navíc do hry vstoupily minimálně další dva fenomény doby – mezinárodní smlouvy (obecně mezinárodní a zvláště v rámci Evropské unie) a soudní judikatura a to dokonce nejen soudů vnitrostátních, ale i mezinárodních, resp. unijních. Úprava ve vnitrostátních zákonech tak ztrácí někdejší výsadní postavení a na významu nabývají další ohniska práva – mezinárodní smlouvy a soudní judikatura.

Vzhledem k tradičně lakonické ústavní úpravě státního občanství a při nereálnosti návratu k požadavku na státní občanství ČR jako na občanství výlučné (jediné) po vzoru tzv. první Československé republiky, nejeví se zvláště aktuální potřeba na změnu ústavní úpravy státního

občanství. Pokud však přesto mohu formulovat výstup de constitutione ferenda, dávám do úvahy, při revizi Ústavy ČR, zvážit úpravu stávajícího čl. 12 takto:

Čl. 12

(1) Státní občanství České republiky je právním svazkem státu a jeho občanů, ze kterého vyplývají vzájemná práva a povinnosti.

(2) Nabývání a pozbývání státního občanství České republiky stanoví zákon.

(3) Nikdo nemůže být proti své vůli zbaven státního občanství.

Tato úprava by jednak vyřešila terminologický „spor“, je-li státní občanství vztah, svazek nebo statut a jednak ba „připomněla“, že ze státního občanství vyplývají povinnosti. Má být právní nebo „jen“ morální povinností, že se žádný člověk nesmí zřici své vlasti?

I když se nemohu ubránit dojmu, že význam státního občanství v globalizovaném světě upadá, resp. je zatlačován jinými kritérii, má stále státní občanství svůj nepochybný význam. Jako příklad je možné uvést v textu zmiňovanou sportovní reprezentaci, nebo fakt, že státní podporu ve stavebním spoření může získat: občan České republiky, občan Evropské unie, kterému byl vydán průkaz nebo potvrzení o pobytu na území České republiky a přiděleno rodné číslo příslušným orgánem České republiky a fyzická osoba s trvalým pobytem na území České republiky a rodným číslem přiděleným příslušným orgánem České republiky.²³¹

I přes registry, evidující státní občany, má pro tento institut svůj význam i sčítání lidu, domů a bytů, jak je v zásadě jednou za 10 let prováděno.²³²

Stále platí, že stanovit podmínky pro nabytí a ztrátu státního občanství je věcí každého státu.²³³ To je jistě výrazem suverenity, nemusí vždy jít jen o pozitivum. V roce 2013 proběhly volby na Maltě, malém ostrovním státě, ovšem členem EU. V těchto volbách zvítězila labouristická strana a její představitel Joseph Muscat se stal premiérem. Tím se na Maltě začal uskutečňovat projekt, jehož prostřednictvím mělo dojít k výraznému navýšení příjmů státního rozpočtu – Malta chce za úplatu poskytovat (prodávat) vybraným zájemcům své státní občanství.²³⁴ Že by tudy vedla cesta k evropskému občanství?

²³¹ § 4 odst. 2 zákona č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření ve znění pozdějších předpisů

²³² Poslední sčítání lidu, domů a bytů proběhlo koordinovaně v členských státech EU. V ČR bylo upraveno jednorázovým zákonem č. 296/2009 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011.

²³³ Rozsudek Soudního dvora ze dne 7. 7. 1992 Mario Vicente Micheletti and others v. Delegación del Gobierno en Cantabria

²³⁴ Blíže viz: R. Říčka, D. Sehnálek: Neřešené problémy úpravy unijního občanství aneb Malta zlobí. Časopis

Shrnutí

Institut státního občanství tradičně představuje „neviditelné pouto“ mezi fyzickou osobou a daným státem. Státní občanství se na Evropském kontinentě vyvíjelo společně s vývojem státních útvarů – občanství tak znal antický Řím i Řecko a v novověké Evropě se začalo rozvíjet v dnešním pojetí v souvislosti s odmítáním feudální stratifikace společnosti, v zásadě na přelomu 18. a 19. století. Fyzické osoby bylo potřeba jinak než do té doby připoutat k danému státu. První kodifikace státního občanství v současném pojetí tak našly své místo zejména v občanských zákonících - pro české země to byl Všeobecný občanský zákoník (AGBG) z roku 1811.

Ve státním občanství se odráží i politický vývoj státu. Při vzniku státu je jako jeden z prvních kroků jeho státnosti třeba stanovit, kdo jsou jeho státní občané. Tak tomu bylo v případě Československa v roce 1918 i v případě České republiky v roce 1969 (při vzniku České republiky jako subjektu československé federace) a znovu v roce 1993 (při vzniku svrchované České republiky). Československé státní občanství a přístup k němu byl výrazně ovlivněn politickým vývojem v Československu i v letech 1938 až 1945 v souvislosti se ztrátou svobody a i bezprostředně po roce 1945 v souvislosti s poválečným uspořádáním ve střední Evropě i po roce 1948 v souvislosti s přechodem na sovětský model organizace společnosti. V této souvislosti, jako zřejmě nejvýrazněji prvek, byla zákonem připuštěna možnost odejmout státní občanství jako sankce při ilegálním opuštění Československa (emigrací) a vyvíjení činnosti namířené proti zájmům státu.

Česká republika nepochybně patří do evropské kontinentální právní kultury. Této kultuře (systému) je vlastní rozhodující vznik státního občanství narozením podle zásady *ius sanguinis*. Při vzniku československého státního občanství v roce 1918 však musela být jako jednorázová zásada vzniku státního občanství použita zásada *ius soli* a státní občanství bylo v zásadě odvozeno od domovského práva. Obdobně, s jednorázovým využitím *ius soli* (bez domovského práva) vzniklo státní občanství České (socialistické) republiky v roce 1969.

Ústava České republiky zakotvuje státní občanství v čl. 12. V odst. 1 ukládá zákonu stanovit způsoby nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, aniž by zákonodárce nějak limitovala. V odst. 2 pak limituje zákon tím, že garantuje, že nikdo nemůže být proti své vůli zbaven státního občanství.

Za dobu platnosti Ústavy ČR přijala Česká republika, resp. její parlament, 2 zákony, které naplňují ústavní požadavek stanovit způsoby nabývání a pozbývání státního občanství ČR -

zákon č. 40/1993 Sb. a zákon č. 186/2013 Sb. Zákon č. 40/1993 Sb. byl za dobu své účinnosti několikrát novelizován, zákon č. 186/2013 Sb., který, nabyl účinnosti 1. 1. 2014, prozatím novelizován nebyl

Oba tyto zákony, resp. jejich jednotlivá ustanovení, byly několikrát předmětem abstraktní kontroly ústavnosti, Ústavní soud však prozatím nikdy návrhu na zrušení napadených ustanovení zákona nevyhověl.

Současně platný zákon č. 186/2013 Sb. upravuje způsoby nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, prokazování a zjišťování státního občanství České republiky, vydávání osvědčení o státním občanství České republiky, vedení evidence fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky, a přestupky na úseku státního občanství. Jde o kompletní právní úpravu státního občanství ČR. Vedle „dílčích novinek“ oproti předcházející zákonné úpravě, jako je rozšíření způsobů nabytí státního občanství ČR svěřením do náhradní péče na území ČR, snížení věkové hranice pro udělení státního občanství ČR nalezcem do 3 let věku, znamená současná zákonná úprava podstatné procesní zpřesnění řízení ve věcech státního občanství, čímž reagovala na judikaturu zejména Nejvyššího správního soudu. Zákon přinesl dvojí režim v přístupu k udělení státního občanství ČR. Zjednodušené řízení pro občany EU, Švýcarské konfederace a států, účastníků dohody o Evropském hospodářském prostoru a „klasické“ řízení pro občany dalších států. Tím ale občané Slovenské republiky v zásadě ztratili zvláštní režim z titulu bývalého společného československého státu.

„Koncepční novinky“ nyní platného zákona je možné spatřovat jednak v konstrukci, že na udělené státní občanství se může dodatečně hledět, jako by uděleno nebylo při prokázání podvodného jednání žadatele a jednak, a to je vnímáno jako největší změna oproti předchozí zákonné úpravě, to, že zákon programově umožnil vznik dvojího (vícerého) státního občanství, když jako podmínku pro udělení státního občanství ČR nepožaduje zánik dosavadního státního občanství žadatele. Na druhé straně, ale zákon zpřísnil podmínky udělení státního občanství ČR stanovením požadavků integrace do společnosti (z hlediska rodinného, pracovního, nebo sociálního) a prokázání znalosti nejen českého jazyka, ale i základních znalostí ústavního systému České republiky a základní orientaci v kulturně-sociálních, zeměpisných a historických realitách České republiky. Tím by měly být posíleny skutečné vazby na Českou republiku, českou společnost a české jazykové prostředí.

Institut státního občanství je především upraven vnitrostátními právními předpisy, svůj podíl na právní úpravě mají též mezinárodní smlouvy, které vytváří platformu pro koordinaci, ale někdy i unifikaci tohoto institutu. Česká republika je signatářem řady mezinárodních

smluv, jak těch, které upravují státní občanství jako dílčí institut, tak těch, které upravují státní občanství ve vymezeném vztahu kompletně. Nový rozměr do státního občanství vneslo i občanství Evropské unie, odvozené od státního občanství členských států, a vytvářejících konstrukci „euroobčanů“.

Historicky institut státního občanství sloužil k ochraně států, které v zásadě vznikaly jako státy národní. Moderní doba minimálně oslabuje, pokud vůbec neopouští toto pojetí a přiklání se k modelu kosmopolitní, globalizované společnosti. Tento trend se projevuje benevolencí k dvojímu (vícerému) státnímu občanství a v celkovém oslabování významu tohoto institutu a jeho „přetlačováním“ instituty trvalého nebo obvyklého pobytu. I když je otázkou, zda-li zejména v souvislosti s velkými imigračními přesuny lidí do Evropy, velkorysou humanitární politikou, nekritickým tolerováním importované kultury, množícími se teroristickými útoky namířenými proti tradičním evropským hodnotám, nebudou státy naopak nuceny posílit ochrannářský význam státního občanství.

Summary

The institute of citizenship traditionally represents an “invisible bond” between an individual and the state in question. Citizenship on the European continent has developed together with the development of state formations: ancient Rome and Greece already knew citizenship, and it started to develop in modern Europe, as we understand it today, in relation to rejecting the feudal stratification of society, at the turn of the 18th and 19th century. Individuals had to be bonded to the state in a different way than used until then. The first codification of citizenship in the contemporary concept mainly occurred in civil codes – in Czech lands, this was the 1811 General Civil Code (ABGB).

Citizenship also reflects the political development of the state. When a state is founded, one of the first steps is to define who its citizens are. This applies to the case of Czechoslovakia in 1918 as well as the Czech Republic in 1969 (when the Czech Republic was established as a subject of the Czechoslovak Federation), and again in 1993 (when the sovereign Czech Republic was founded). The Czechoslovak citizenship and access to it was also substantially influenced by the political development in Czechoslovakia between 1938 and 1945 in connection to the loss of freedom, and also immediately after 1945 in connection with the post-war arrangements in Central Europe, as well as after 1948 in connection with the transformation to the Soviet model of social organisation. In this relation, as the most distinct aspect, the law admitted the possibility to take away citizenship as a sanction for illegal departure from Czechoslovakia (emigration) and for pursuing activities against the interests of the state.

The Czech Republic undoubtedly belongs in the European continental legal culture. This culture (system) is characterised by the effective establishment of citizenship by birth, according to the principle of *ius sanguinis*. However, when the Czechoslovak citizenship was established in 1918, the once-only principle of *ius soli* had to be used for the establishment of citizenship, which was basically elicited from the right of domicile. Similarly, citizenship in the Czech (Socialistic) Republic in 1969 was based on the once-only principle of *ius soli* (without the right of domicile).

The Constitution of the Czech Republic stipulates citizenship in Article 12. Paragraph 1 imposes on the law to define the methods of acquiring and losing Czech citizenship without limiting legislators in any way. Section 2 then limits the law by providing a guarantee that no-one can lose their citizenship against their will.

During the validity of the Czech Constitution, the Czech Republic, or its parliament, has passed two laws that fulfil the constitutional requirement to define the methods of acquiring

and losing Czech citizenship – Act No. 40/1993 Coll., and Act No. 186/2013 Coll. Act No. 40/1993 Coll. was amended several times during its effective period, and Act No. 186/2013 Coll., which became effective on 1 January 2014, has not yet been amended.

Both acts, and their individual provisions, have been the subject of an abstract audit of constitutionality several times. However, the Constitutional Court has never complied with the motion to annul the contested provisions.

Concurrently, valid Act No. 186/2013 Coll. regulates the methods of acquiring and losing Czech citizenship, authentication and determination of Czech citizenship, issuing the certificate of Czech citizenship, managing records of individuals that have acquired or lost Czech citizenship, and violations in the citizenship section. It is a complete legal regulation on the citizenship of the Czech Republic. In addition to the “new individual provisions” when compared with the previous legal regulation, such as the extension of methods of acquiring Czech citizenship by awarding substitute custody in the territory of the Czech Republic, reducing the age limit for granting Czech citizenship to a foundling under the age of 3, the current legal regulation brings a substantial procedural clarification of administration in the matters of citizenship, responding to the judicature of the Supreme Administrative Court. The act has brought a dual regime in approaching naturalisation in the Czech Republic: a simplified procedure for the citizens of the EU, the Swiss Confederation and States, participants of the Agreement on the European Economic Area, and “standard” procedure for the citizens of other states. However, the citizens of Slovakia basically lost the special treatment by virtue of the former common Czechoslovak state.

The “conceptual novelties” of the valid act lie in the structure that the granted citizenship can be additionally viewed as if it was not granted in case of proven fraud behaviour of the applicant, as well as the fact that the act allows for the establishment of dual (multiple) citizenship, which is perceived as the most significant change against the previous legal regulation, as the act does not require the applicant to renounce their current citizenship in order to be granted Czech citizenship. On the other hand, the act created stricter conditions for granting Czech citizenship by the requirements of integration into society (from the family, work, or social point of view) and proving knowledge not only of the Czech language, but also basic knowledge of the constitutional system of the Czech Republic and basic orientation in cultural, social, geographical and historical life and institutions of the Czech Republic. This should strengthen the true bond to the Czech Republic, Czech society and Czech language.

The institute of citizenship is mainly regulated by domestic legal regulations; however, international agreements that create the platform for coordination, sometimes even unification

of this institute also influence legal regulations. The Czech Republic is a signatory of several international agreements, both those that regulate citizenship as an individual institute and those that regulate citizenship in the defined relation as a complete institute. The European Union citizenship, derived from the citizenship of the member states, creating the structure of “Euro-citizens,” has also brought a new dimension into citizenship.

Historically, the institute of citizenship served as a protection of states that were basically founded as national states. The modern times weakens, or even abandons this concept and favours the model of a cosmopolitan, globalised society. This trend is manifested in benevolence to dual (multiple) citizenships and in the overall weakening of the meaning of the institute and its “replacement” with the institutes of permanent or usual residence. Although the particular question of whether, in regard to the mass immigration of people to Europe, the generous humanitarian policy, uncritical tolerance of the imported culture, and growing terrorist attacks on traditional European values, states will be forced to strengthen the protective meaning of citizenship remains

Literatura

- Bahýřová, L., Filip, J., Molek, P., Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Vyhnaněk, L.:
Ústava ČR, Komentář, Praha: Linde, 2010.
- Bílková, V., Kysela, J., Šturma, P. (eds.) a kol.: Výjimečné stavy a lidská práva, Auditorium,
Praha 2016
- Blahož, J., Balaš, V., Klíma, K.: Srovnávací ústavní právo, Praha 1998
- Černý, J., Červenka, V.: Státní občanství ČSSR, Orbis, Praha 1963
- Černý, J., Valášek, M.: České státní občanství, Linde Praha, a. s., 1996
- Emmert, F.: Česká republika a dvojí občanství, C. H. Beck, Praha 2011
- Emmert, F.: Státní občanství na území České republiky v minulosti a současnosti, Leges,
Praha 2016
- Filip, J.: Ústavní právo České republiky, I. díl, Brno 1997
- Filip, J.: K pojmu státního občanství obecně a státního občanství ČR zvlášť, in Časopis pro
právní vědu a praxi 2/1997
- Filip, J.: Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva, MU, Brno, 2. vydání 2001
- Filip, J., Svatoň, J., Zimek J.: Základy státovědy, MU Brno 1996
- Gerloch, A.: Teorie práva, 6. vydání, Plzeň, Aleš Čeněk 2013
- Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V.: Ústavní systém České republiky, 5. vydání, Plzeň, Aleš
Čeněk, 2013
- Gronský, J.: Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa, díl I. až IV.,
Univerzita Karlova, Praha, Karolinum 2005 - 2007
- Hendrych, D. a kol.: Právní slovník, C. H. Beck, Praha, 3. vydání 2009
- Hendrych, D., Svoboda, C. a kol. Ústava České republiky. Komentář. Praha: C. H. Beck
1997,
- Hřebejk, J.: Státní občanství a naše státnost, in Státnost česká a československá – tradice a
kontinuita, AUC – Iuridica 1 – 2/1999
- Hřebejk, J.: Současné trendy ve státním občanství, in Konference všdecká o roli státu
v transformující se české společnosti v Lužanech, Karolinum, Praha 2002
- Hřebejk, J.: Opční právo státního občanství České republiky při zániku České a Slovenské
Federativní Republiky, in Pocta Jánů Gronského (Klíma, K., Jirásek, J. eds.),
Plzeň, Aleš Čeněk, 2008
- Hřebejk, J.: Státní občanství České republiky – vývoj zákonné úpravy, in Suchánek, R.,
Jirásková, V. et al., Ústava České republiky v praxi – 15 let platnosti základního

- zákona, Praha, Leges, 2009
- Hřebejk, J.: Mezinárodní smlouvy v oblasti státního občanství, jimiž je Česká republika vázána, in Pocta prof. JUDr. Květoslavu Růžičkovi, CSc. k 70. Narozeninám (Poláček, B. ed.), Praha, Wolters Kluwer, 2016
- Chlad, L.: Státní občanství v kontextu evropské integrace, Právník č. 4/2004
- Jellinek, G.: Všeobecná státověda, Praha 1906
- Jirásková, V., Suchánek, R.: Ústavní právo v judikatuře Ústavního soudu – výběr z nálezů a usnesení, Linde, Praha 2007
- Pavlíček, V., Hřebejk, J.: Ústava a ústavní řád ČR. 1. díl. Ústavní systém. Linde, Praha, 1.vydání 1994, 2. vydání 1998;
- Pavlíček, V. a kolektiv: Ústavní právo a státověda, I. díl – Obecná státověda, Linde, Praha 1998
- Pavlíček, V. a kolektiv: Ústavní právo a státověda, II. díl – Ústavní právo České republiky, Leges, Praha, 2. vydání 2015
- Kandalec, P.: Zrušení podloudně získaného státního občanství, Jurisprudence, 5/2009
- Kindl, V.: Československé státní občanství 1918 – 1938 (28. 10. 1918 – 30. 9. 1938), in Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě,
- Klíma, K. a kol.: Komentář k Ústavě a Listině. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 1. vydání 2005, 2. vydání 2009;
- Klokočka, V., Wagnerová, E.: Ústavy států Evropské unie, Linde, Praha, 1. díl 1997, 2. díl 2005
- Knapp, V.: Velké právní systémy - Úvod do srovnávací právní vědy, C. H. Beck, Praha 1996
- Lelkes, T.: Mezinárodní kontext práva státního občanství ve střední Evropě, disertační práce, PF UK 2003
- Madar, Z. a kol.: Slovník českého práva, Linde, Praha, 1. vydání 1995, 2. vydání, 3. vydání
- Malý, K.: Pařížské mírové smlouvy a jejich vliv na právní úpravu státního občanství v meziválečné ČSR, in Mírové zmluvy v kontexte geopolitiky 20. a 21. storočia, Paneuropska vysoká škola, Bratislava 2013
- Maršálek, P.: Evropská integrace, unijní občanství a česká národní identita, AUC – Iuridica, 2/2014
- Mlsna, P.: Občanství národních států a Evropské unie – filozofické základy a vývoj, AUC – Iuridica, 2/2014
- Molek, P. a Šimíček, V.: Udělování státního občanství - Na cestě od milosti státu k soudně

- přezkoumatelnému správnímu uvážení. Právník č. 2/2005
- Pipková, H.: Nad analýzou právní úpravy nabývání a pozbývání státního občanství, Právní rozhledy, 13/2005
- Reschová, J.: Identita občana a občanství EU, AUC – Iuridica, 2/2014
- Rychetský, P., Langášek, T., Herc T., Mlsna, P.: Ústava České republiky, zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář. Wolters Kluwer, 2015
- Sládeček, V., Mikule, V., Syllová, J.: Ústava České republiky. Komentář. C. H. Beck, Praha, 1. vydání 2007; 2. vydání s autorským kolektivem Sládeček, V., Mikule, V., Syllová, J., Suchánek, R., 2016
- Slovník veřejného práva československého
- Šamalík, F.: Občanská společnost v moderním státě, Brno 1995
- Valášek, M., Kučera, V.: Zákon o nabývání a pozbývání státního občanství ČR a související předpisy a mezinárodní dokumenty, Linde, Praha 2006
- Verner, V.: Státní občanství a domovské právo republiky Československé, vydavatelství JUDr. Tomsa, Praha, 147
- Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol.: Listina základních práv a svobod. Komentář. Wolter Kluwer, Praha 2012
- Zdobinský, S. a kolektiv: Československá ústava – Komentář, Panorama, Praha 1998
- Zoubek, V.: Právověda a státověda, Plzeň, Aleš Čeněk, 2010

Použité právní předpisy a jiné zdroje:

1. Všeobecný občanský zákoník z roku 1811
2. zákon ze dne 3. prosince 1863, č. 105 ř. z., o právu domovském, ve znění zákona ze dne 5. prosince 1896, č. 222 ř. z., kterým se mění některá ustanovení zákona ze dne 3. prosince 1863, č. 105 ř. z., o právu domovském.
3. Ústavní listina Československé republiky ze dne 29. 2. 1920, č. 121/1920 Sb. z. a n.
4. ústavní zákon ze dne 9. dubna 1920, č. 236 Sb. z. a n., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé;
5. smlouva mezi Československem a Rakouskem ze dne 7. 6. 1920 o státním občanství a ochraně menšin, č. 107/1921 Sb. z. a n.
6. smlouva mezi republikou Československou a říší Německou ze dne 29. 6. 1920 o státním občanství, č. 308/1922 Sb. z. a n. (včetně vyhlášky ministra zahraničí o výpovědi čl. 13 smlouvy č. 235/1936 Sb. z. a n.)
7. vyhláška ministra vnitra v dohodě s ministrem věcí zahraničních ze dne 20. srpna 1920, č. 492/1920 Sb. z. a n., o počátku účinnosti ústavního zákona ze dne 9. dubna 1920, č. 236 Sb. z. a n., o státním občanství a právu domovském.
8. Vládní nařízení ze dne 30. října 1920, č. 601 Sb. z. a n., ku provedení ústavního zákona ze dne 9. dubna 1920, č. 236 Sb. z. a n., o nabývání a pozbývání státního občanství.
9. ústavní zákon zo dňa 1. júla 1926, č. 152 Sb. z. a n., o udělení štátneho občianstva československého niektorým osobám (t.zv. lex Dérer).
10. Vyhláška ministra vnitra ze dne 15. prosince 1926 o průkazu o státním občanství republiky Československé, č. 225/1926 Sb. z. a n. (změna vyhláškou č. 108/1928 Sb. z. a n.
11. Úmluva o naturalisaci mezi Československem a Spojenými Státy, č. 169/1929 Sb. z. a n., podepsaná v Praze dne 16. července 1928
12. Zákon ze dne 29. dubna 1930, č. 60 Sb. z. a n., jímž se provádí úmluva ze dne 16. července 1928 mezi Československem a Spojenými Státy o naturalisaci
13. Smlouva mezi Česko–Slovenskou republikou a Německu říší ze dne 20. 11. 1938 o otázkách státního občanství a obce, č. 300/1938 Sb. z. n.
14. ústavní dekret prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čs., o obnovení právního pořádku
15. ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské

16. zákon č. 74/1946 Sb., o udělení státního občanství krajanům vracejícím se do vlasti, ve znění zákonů č. 107/1948 Sb. a č. 25/1950 Sb.
17. zákon č. 179/1946 Sb., o udělení státního občanství krajanům z Maďarska
18. zákon č. 245/1948 Sb., o štatnom občianstve osob maďarskej národnosti
19. zákon č. 102/ 1947 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství sňatkem, ve znění zákona č. 116/1949 Sb.
20. Ústava Československé republiky, č. 150/1948 Sb.
21. zákon č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství, ve znění zákonů č. 72/1958 Sb., č. 165/1968 Sb., SNR č. 206/1968 Sb., ČNR č. 39/1969 Sb. a č. 88/1990 Sb.
22. zákon č. 34/1953 Sb., jímž některé osoby nabývají československého státního občanství
23. Ústava Československé socialistické republiky, č. 100/1960 Sb.
24. ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci, ve znění ústavního zákona č. 125/1970 Sb.
25. zákon č. 165/ 1968 Sb., o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství
26. zákon SNR č. 206/1968 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství Slovenské socialistické republiky
27. zákon ČNR č. 39/1969 Sb., ve znění zákonného opatření č. 124/1969 Sb.
28. zákon č. 88/1990 Sb., kterým se mění a doplňují předpisy o nabývání a pozbývání československého státního občanství
29. Listina základních práv a svobod, uvozená ústavním zákonem č. 23/1991 Sb.
30. Ústava České republiky, č. 1/1993 Sb.
31. zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, ve znění zákonů č. 272/1993 Sb., č. 140/1995 Sb., 139/1996 Sb., 194/1999 Sb., 320/2002 Sb., 357/2003 Sb., 413/2005 Sb., 124/2008 Sb.
32. zákon č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů
33. zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky)
34. vyhláška č. 433/2013 Sb., o prokazování znalosti českého jazyka a českých reálií pro účely udělování státního občanství České republiky
35. vyhláška č. 425/2013 Sb., o vzorech dokladů podle zákona o státním občanství České republiky

36. vyhláška č. 191/2014 Sb., o vzorech dokladů podle zákona o státním občanství České republiky

Pozn.:

Bilaterální a multilaterální mezinárodní smlouvy, vztahující se ke státnímu občanství, které Česká republika uzavřela, do kterých sukcedovala, nebo ke kterým přistoupila jsou přehledně uvedeny v části E této práce.

Přílohy

a) státoobčanské sliby

Formule přísahy používané v Československu při naturalizaci (udělení státního občanství) v době tzv. první republiky

„Přisahám a slibuji na svou čest a svědomí, že Československé republice bude vždy jako její státní občan věren, jí oddán a její vlády poslušen, že zákony přesně zachovávati a vůbec veškeré povinnosti a závazky věrného občana československého přesně plniti budu a chci.“

Státoobčanský slib podle zákona č. 194/1949 Sb.

"Slibuji na svou čest a svědomí, že budu vždy věren a oddán (věrna a oddána) Republice československé a jejímu lidově demokratickému zřízení a že budu řádně plnit všechny povinnosti jejího občana (její občanky)."

Státoobčanský slib podle zákona ČNR č. 39/1969 Sb.

"Slibuji na svou čest a svědomí, že budu věren Československé socialistické republice a České socialistické republice a jejich státnímu zřízení a že budu řádně plnit všechny povinnosti jejich občana."

Státoobčanský slib podle zákona č. 40/1993 Sb.:

"Slibuji na svou čest věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat všechny zákony a jiné obecně závazné právní předpisy. Slibuji, že budu plnit všechny povinnosti státního občana České republiky.“

Státoobčanský slib podle zákona č. 186/2013 Sb.:

„Slibuji na svou čest věrnost České republice. Slibuji, že budu dodržovat její Ústavu a ostatní zákony České republiky.“

b) zákony Československé republiky, Československé socialistické republiky a České republiky, které představovaly ucelenou úpravu státního občanství v dané době (nejsou uvedeny zákony, upravující státní občanství jen některých osob, resp. skupin osob). Zákony jsou uvedeny v původním znění v den přijetí, text práce naopak pracuje s novelizacemi, resp. s posledním zněním po provedených novelizacích:

236/1920 Sb.

**ÚSTAVNÍ ZÁKON
ze dne 9. dubna 1920,**

kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé

(ve znění zákona č. 160/1921 Sb.)

Státní občanství.

I.

Kdo jsou státními občany československými.

§ 1

Státními občany československými jsou:

1. Ode dne 28. října 1918 osoby, které nejpozději dnem 1. ledna 1910 získaly a od té doby nepřetržitě mají domovské právo v území někdejšího mocnářství Rakousko-uherského, jež náleží nyní Československé republice.

2. Bývalí státní občané říše Německé, kteří mají své řádné bydliště na územích, která náležela dříve k říši Německé a která od ní připadnou k republice Československé.

3. Bývalí státní občané němečtí, rakouští a uherští, kteří se narodili na území Československé republiky jako děti státních občanů německých, majících na tomto území řádné bydliště, nebo státních občanů rakouských nebo uherských, majících tam právo domovské, i když osoby, o něž jde, samy nemají v době, kdy tento zákon vejde v platnost, bydliště nebo domovského práva v republice Československé.

4. Ode dne 28. října 1918 ti, kdož před tímto dnem měli právo domovské v některé obci bývalého mocnářství Rakousko-Uherského mimo území republiky Československé a stali se skutečnými úředníky nebo zřizenci Československého státu, nebo některého československého státního ústavu nebo podniku.

- K bodu 1.,2: stejně čl. 3. mír. Smlouvy s Československem v Saint-Germain-en-Laye z 10. září 1919. (čís. 508/1921 Sb. z. a n.) - k tomu čl. 70., 76., 77. mír. smlouvy s Rakouskem (č. 507/1921Sb. z. a n.), čl. 84 mír. Smlouvy s Německem (č. 217/1921 Sb. z. a n.), čl. 61., 62 mír. Smlouvy s Maďarskem (č. 102/1922 Sb. z. a n.).

- K bodu 3: plyne z čl. 4. mír. smlouvy s Československem (č. 508/1921. Sb. z. a n.) - k tomu čl. 6. Brněnské smlouvy (č. 107/1921 Sb. z. a n.), čl. 7. mír. smlouvy čsl.-německé (č. 308/1922. Sb. z. a n.).

- K bodu 4: srov. čl. 3. Brněnské smlouvy č. 107/1921 Sb. z. a n.).

§ 2

O osobách, které se narodily nebo narodí na území Československé republiky, má se za to, že jsou státními občany československými, není-li prokázáno, že narozením nabyly jiného státního občanství.

- Čl. 6. mír. smlouvy s Československem - k tomu čl. 5 Brněnské smlouvy, čl. 6 mír. Smlouvy čsl.- německé (č. 308/1922 Sb. z. a n.).

II.

Nabývání a pozbývání československého státního občanství.

§ 3

Dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství, pokud tímto zákonem se nemění, zůstávají nadále v platnosti.

§ 4

Jiné státní občanství, než jim podle ustanovení odst. I. tohoto zákona přísluší, mohou si zvoliti (optovati):

1. Státní občané uvedení v § 1, odst. 1., pokud měli přímo před tím, že se stali příslušníky některé obce v území, uvedeném v § 1, odst. 1., domovské právo v jiné části někdejšího mocnářství Rakousko-Uherského, ležícího mimo obvod Československé republiky.

2. Cizozemci, kteří měli domovské právo na území, uvedeném v § 1, odst. 1., a nabyvše pak bezprostředně domovského práva v jiné obci bývalého mocnářství Rakousko-Uherského, ležící mimo obvod Československé republiky a nynějšího státu Rakouského a Uherského, stali se státními občany státu, v jehož hranicích leží nynější obec domovská.

Optovati možno v propadné lhůtě jednoho roku, a to v případě 1. ve prospěch státu, na jehož území leží bývalá obec domovská, a v případě 2. ve prospěch Československé republiky ve lhůtě do 30. dubna 1921.

3. Státní občané, kteří nejsou jazykem a rasou Čechoslováky.

4. Cizozemci, kteří jsou jazykem a rasou Čechoslováky a nabyli jen proto, že příslušeli domovským právem do některé obce někdejšího mocnářství Rakousko-Uherského, ležící mimo území Československé republiky, státního občanství v Itálii, Polsku, Rakousku, Rumunsku, státu Srbsko-Hrvatsko-Slovinském nebo v Uhersku.

Optovati možno v propadné lhůtě 6 měsíců, a to v případě čís. 3. ve prospěch Itálie, Polska, Rakouska, Rumunska, státu Srbsko-Hrvatsko-Slovinského neb Uherska, jestliže v dotčeném státě většina obyvatelstva mluví jazykem optujícího, nebo náleží jeho rase, v případě 4. ve prospěch Československé republiky.

Pro příslušníky obcí, ve kterých se bude konati plebiscit, počíná lhůtě teprve dnem, kdy o státní příslušnosti jejich obce bude rozhodnuto.

5. Státní občané, vyjmenovaní v § 1, odstavec 2.

6. Němečtí státní občané československé národnosti, kteří mají své řádné bydliště v Německu; mají-li své řádné bydliště mimo říši Německou a mimo Československou republiku, přísluší jim právo opce jen tehdy, jestliže neodporuje to zákonům státu, v němž žijí, a jestliže v něm nenabyli dosud státního občanství.

Optovati možno v propadné lhůtě 2 let a to v případě 5. pro státní občanství německé, v případě 6. ve prospěch Československé republiky.

7. Státní občané uvedení v § 1, odst. 3.

Osoby tyto mohou v propadné lhůtě 2 let prohlásiti před příslušnými úřady československými svého bydliště, že se vzdávají svého státního občanství ve prospěch toho státu, jehož státními občany byli přímo před tím, nebo který vykonává svrchovanost nad územím, v němž dotčená obec leží.

-
- K bodu 1., 2.: srov. čl. 78. mír. smlouvy s Rakouskem (č. 507/1921 Sb. z. a n.), čl. 3 odst. 2 mír. smlouvy s Československem (č. 508/1921 Sb. z. a n.).
 - K bodu 3., 4.: srov. čl. 80. mír. smlouvy s Rakouskem (č. 507/1921. Sb. z. a n.) - čl. 64. mír. smlouvy s Maďarskem (č. 102/1922. Sb. z. a n.).
 - K bodu 5., 6: čl. 85. mír. smlouvy s Německem (č. 217/1921 Sb. z. a n.).
 - K bodu 7.: čl. 4 odst. 2 mír. smlouvy s Československem (č. 508/1921 Sb. z. a n.), čl. 6., 8. Brněnské smlouvy (č. 107/1921. Sb. z. a n.).

§ 5

Právo opce (§ 4) vykonávají samostatně osoby starší 18 let. Na ženu provdanou, jejíž manželství nebylo soudně ani rozloučeno, ani prohlášeno za neplatné, vztahuje se opce manželova.

Na manželské děti do 18 let vztahuje se opce otcova, nebo není-li otce, matčina.

Na nemanželské děti do 18 let vztahuje se opce neprovdané matky, Není-li rodičů, nebo je-li nemanželská matka provdána za muže, jenž není otcem dítěte, optuje jménem dítěte zákonný zástupce.

Pro posouzení náležitosti opce, uvedených v odstavcích předcházejících, je rozhodný den, kdy se opce koná. Opci vykonanou ať samostatně, ať rodiči, manželem či zákonným zástupcem, nelze odvolati.

Podrobnější ustanovení o výkonu opce vydá vláda nařízením.

-
- Čl. 3., 4. mír smlouvy s Československem (č. 508/1921. Sb. z. a n.) - čl. 78 mír. smlouvy s Rakouskem (č. 507/1921. Sb. z. a n.) - čl. 85. mír. smlouvy s Německem (č. 217/1921. Sb. z. a n.) - čl. 63. mír. smlouvy s Maďarskem (č. 102/1922. Sb. z. a n.).

- Viz též čl. 11 smlouvy Brněnské (č. 107/1921. Sb. z. a n.)
a čl. 11. smlouvy čsl.-německé (č. 308/1922. Sb. z. a n.).

- Čl. 3. a násl. nařízení vlády z 30. října 1920. čís. 601.
Sb. z. a n.

§ 6

Dnem řádně vykonané opce nastává změna ve státním občanství dotčených osob.

§ 7

Osoby, které po opci pro Československou republiku přenesou na její území v propadné lhůtě 12 měsíců ode dne opce své řádné bydliště, nebudou podrobeny žádné dovozní dávce ze svého movitého jmění, jež ve lhůtě té na zmíněné území přivezou.

§ 8

Osoby, jež optovaly pro cizí státní občanství, jsou povinny převést v propadné lhůtě 12 měsíců ode dne opce své bydliště do státu, jež volily. Jest jim však volno podržeti vlastnictví zdejších svých nemovitostí podle ustanovení platných pro občany československé a odvézt s sebou v uvedené propadné lhůtě své jmění movité bez jakékoli dávky vývozní.

- Čl. 3 mír. smlouvy s Československem (č. 508/1921. Sb. z. a n.) - čl. 78., 81. mír. smlouvy s Rakouskem (č. 507/1921. Sb. z. a n.) - čl. 85. mír. smlouvy s Německem (č. 217/1921. Sb. z. a n.) - čl. 12., 14., 15. Brněnské smlouvy č. 107/1921. Sb. z. a n.) - čl. 12. smlouvy čsl.-německé (č. 308/1922. Sb. z. a n.) - čl. 63., 65. mír. smlouvy s Maďarskem (č. 102/1922. Sb. z. a n.).

§ 9

Osobám, které nabyly domovského práva, uvedeného v § 1, odst. 1., teprve po prvním lednu 1910, a příslušely před tím právem domovským do některé obce, ležící v území bývalé říše Rakousko-Uherské, mimo území nynější republiky Československé, určí vláda nařízením propadnou lhůtu, do níž mohou podati žádost za přiznání československého státního občanství. Až do rozhodnutí o ní, pokud se týče do uplynutí lhůty hledí se k nim jako ke státním občanům republiky Československé.

- Čl. 76., 77. mír. smlouvy s Rakouskem (č. 507/1921, Sb. z. a n.) - čl. 62. mír. smlouvy s Maďarskem (č. 102/1922 Sb. z. a n.).
- Čl. 1.,2. nař. vlády z 30. října 1920. č. 601 Sb. z. a n.

§ 10

Osoby, které teprve po prvním lednu 1910 nabyly domovského práva na onom území bývalé říše Rakousko-Uherské, jež náleží nyní státu Srbsko-Hrvatsko-Slovinskému, a které přímo před tím měly domovské právo v některé obci, ležící na území, uvedeném v § 1, odst. 1., nabudou státního občanství československého, jestliže se nebudou ucházeti o státní občanství Srbsko-Hrvatsko-Slovinské ve lhůtě, stanovené vládou Srbsko-Hrvatsko-Slovinskou, nebo jestliže, žádané státní občanství Srbsko-Hrvatsko-Slovinské bude jim odepřeno. Státního občanství československého řečené osoby nabudou dne, kdy uplyne lhůtě

uvedená v odstavci předcházejícím, nebo dne, kdy jim bylo dodáno zamítavé vyřízení jejich žádosti.

- Čl. 76., 77. mír. smlouvy s Rakouskem (č. 507/1921. Sb. z. a n.) - čl. 62. mír. smlouvy s Maďarskem (č. 102/1922. Sb. z. a n.).

§ 11

Osoby, které

a) příslušejí právem domovským do některé obce, ležící v území bývalé říše Rakousko-Uherské, jež mírovou smlouvou bylo odstoupeno Itálii, avšak nenarodily se tam; anebo

b) které v některé obci uvedené pod písmenou a) nabyly práva domovského pouze na základě svého úředního postavení anebo až po 24. květnu 1915, stanou se bez dalšího státními občany republiky Československé, jestliže náležely právem domovským do některé obce, ležící v území Československé republiky, přímo před tím, než nabyly práva domovského v území uvedeném pod písmenou a), nepodají-li v propadné lhůtě jednoho roku u příslušných italských úřadů žádost za přiznání státního občanství italského, nebo podají-li sice žádost včas, ale bude-li žádost zamítnuta.

§ 12

Státní občané českoslovenští, kteří

a) příslušeli právem domovským dříve do některé obce, uvedené v § 11, pís. a), nebo jejichž otec, nebo, není-li otec znám, jejichž matka do některé obce tam příslušeli, nebo kteří

b) sloužili za nynější války v armádě italské, nebo jejich potomci, přestanou býti státními občany československými, podají-li do jednoho roku u příslušných italských úřadů žádost za přiznání státního občanství italského, a bude-li žádosti jejich vyhověno.

- Čl. 71. - 74. mír. smlouvy s Rakouskem (č. 507/1921. Sb. z. a n.).

Právo domovské

§ 13

Dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání práva domovského, pokud tímto zákonem se nemění, zůstávají v platnosti.

Pro povinnost obce přijímatí do svazku obecního platí však na bývalém území uherském ustanovení zákona ze dne 5. prosince 1896, čl. 222 ř.z.

- Zákon z 3. prosince 1863. č. 105. ř. z. a z 5. prosince 1896. č. 222 ř.z.

§ 14

Pokud osoba, která podle ustanovení tohoto zákona stala nebo stane se státním občanem československým, nemá na území Československé republiky obce domovské, nabývá domovského práva v té obci, která byla naposledy její obcí domovskou, nebo

domovskou obcí jejího manželského otce, nebo nemanželské matky; není-li takové obce, tedy v oné obci, kde měla ona, nebo její právě uvedení předkové, naposledy své řádné bydliště; není-li ani takové obce, tedy v oné obci řečeného území, kde se ona sama nebo její právě uvedení předkové narodili.

Nelze-li ani tak určit její obec domovskou, přísluší jí právo domovské v obci, kde se po prvé po svém návratu z ciziny, jako v řádném bydlišti usadí.

- Srov. § 2 odst. 2 zákona z 3. prosince 1863. čís. 105 ř.z.

§ 15

Osoby, uvedené v § 1, odst. 4., mají právo domovské v obci, ve které jest jim vykázáno trvalé sídlo úřední či služební. Je-li toto sídlo mimo území republiky Československé, nabývá osoba dotčená domovského práva v Praze.

Ustanovení obecná

§ 16

Manželky sledují své muže a děti do 18 let své rodiče, podle § 5 tohoto zákona ve všech případech, na které se tento zákon vztahuje. Toto ustanovení nevztahuje se však na případy § 1, č. 4 a § 15.

§ 17

Členové rodu Habsbursko-Lotrinského nemohou nabývatí státního občanství a práva domovského v území Československé republiky.

Dřívější jejich státní občanství a právo domovské v této republice zaniká.

§ 18

Vláda se zmocňuje, by pro území, které podle mírové smlouvy s Německem připadlo k Československé republice, upravila nařízením poměry státního občanství a domovského práva pro dobu, nežli dojde ke všeobecné nové úpravě zákonem.

- § 2. bod 2. Nařízení vlády ze 4. května 1920, č. 221 Sb. z. a n.

§ 19

Vláda se zmocňuje, aby ku provedení tohoto zákona dohodla se o podrobnostech s vládami států, jichž se týče.

§ 20

Zákon tento nabude účinnosti, pokud jde o poměr ke státům, utvořeným z území bývalé říše Rakousko-Uherské, dnem, kdy vstoupí v platnost mírová smlouva, uzavřená s Rakouskem dne 10. září 1919 v St. Germainu en Laye, pokud pak jde o poměr k říši Německé, dnem, kdy vstoupí v platnost mírová smlouva, uzavřená s říší Německou ve Versailles dne 28. června 1919.

Oněmi dny počnou se zejména lhůty, pro které zákon tento nestanoví jiného počátečního dne.

ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n.

Dny právě uvedené budou oznámeny vládní vyhláškou, uveřejněnou ve Sbírce zákonů a nařízení.

- Vyhláška min. vnitra z 20. srpna 1920, č. 492 Sb. z. a n.: viz. níže.

§ 21

Provésti tento zákon ukládá se ministru vnitra.

zákon č. 194/1949 Sb. ve znění vyhlášeném v roce 1949

194/1949 Sb.
ZÁKON
ze dne 13. července 1949
o nabývání a pozbývání československého státního občanství

Národní shromáždění Republiky československé usneslo se na tomto zákoně:

ČÁST PRVNÍ
Nabývání státního občanství

§ 1

Narozením

(1) Dítě, které se narodí na území Československé republiky a jehož otec nebo matka je občanem, nabývá narozením státního občanství.

(2) Dítě, které se narodí v cizině, nabývá narozením státního občanství, jsou-li jeho otec i matka občany; dítě, které se narodí v cizině a jehož otec nebo matka je občanem, kdežto druhý z rodičů je cizincem, nabývá státního občanství, vysloví-li s tím souhlas krajský národní výbor na žádost toho z rodičů, který je občanem. Žádost o souhlas může být podána do jednoho roku od narození.

(3) Dítě, které bylo nalezeno v útlém věku na území Československé republiky, je občanem, dokud se neprokáže, že má jinou státní příslušnost.

§ 2

Sňatkem

(1) Cizinka nabývá státního občanství sňatkem s občanem, vysloví-li krajský národní výbor na její žádost s nabytím souhlas. Žádost o souhlas může být podána již před sňatkem, nejpozději však do šesti měsíců po něm. I když byl souhlas udělen po sňatku, hledí se na věc tak, jako by byla cizinka nabytá státního občanství dnem sňatku.

(2) Státního občanství nabývají s cizinkou její děti mladší 15 let, které pojala do své žádosti.

§ 3

Udělením

(1) Státní občanství uděluje ministerstvo vnitra žadatelům, kteří

- a) se neprovinili proti Československé republice nebo jejímu lidově demokratickému zřízení,
- b) bydlí v tuzemsku nepřetržitě alespoň pět let,

ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n.

c) při nabytí státního občanství pozbudou, pokud nejsou bezdomovci, své dosavadní státní občanství.

(2) Ministerstvo vnitra uděluje státní občanství podle volné úvahy; v případech hodných zvláštního zřetele může je udělit i osobě, která nevyhovuje ustanovením odstavce 1, písm. b) a c).

(3) Manželé mohou žádat o udělení státního občanství ve společné žádosti; žádost každého manžela se posuzuje samostatně. Děti mladší 15 let, které jejich otec nebo matka pojali do své žádosti, nabývají státního občanství spolu s otcem nebo s matkou.

§ 4

Státoobčanský slib

(1) Nabytí státního občanství sňatkem a udělením státního občanství stává se pro osoby starší 15 let účinným teprve složením slibu tohoto znění: "Slibuji na svou čest a svědomí, že budu vždy věren a oddán (věrna a oddána) Republice československé a jejímu lidově demokratickému zřízení a že budu řádně plnit všechny povinnosti jejího občana (její občanky)."

(2) Jen ve výjimečných případech může být složení státoobčanského slibu ministerstvem vnitra prominuto.

ČÁST DRUHÁ

Pozbývání státního občanství

§ 5

Sňatkem

Občanka pozbývá státního občanství sňatkem s cizincem, nabývá-li sňatkem státní příslušnosti svého manžela podle právního řádu jeho vlasti. Krajský národní výbor může však na její žádost, podanou buď před sňatkem nebo nejpozději do šesti měsíců po něm, vyslovit, že se jí ponechává státní občanství. I když došlo k příznivému vyřízení žádosti až po sňatku, jest míti za to, že ztráta státního občanství nenastala.

§ 6

Propuštěním

(1) Státního občanství pozbývá ten, kdo je propuštěn ze státního svazku na vlastní žádost. Státní občanství zaniká dnem doručení listiny o propuštění.

(2) Manželé mohou žádat o propuštění ze státního občanství ve společné žádosti; žádost každého manžela se posuzuje samostatně. Děti mladší 15 let, které jejich otec nebo matka pojali do žádosti, pozbývají státního občanství spolu s otcem nebo s matkou.

§ 7

Odnětím

(1) Ministerstvo vnitra může státní občanství odníti osobě, která se zdržuje v cizině a

- a) vyvíjela nebo vyvíjí jakýmkoliv způsobem činnost státu nepřátelskou nebo takovou, která může porušit zájem státu, nebo
- b) nezákonně opustila území Československé republiky, nebo
- c) nevrátí se do vlasti do stanovené lhůty, nejméně do 30 dnů (ze zámoří do 90 dnů), ode dne doručení výzvy ministerstva vnitra k návratu.

(2) Ministerstvo vnitra může státní občanství odníti také osobě, která má ještě jinou státní příslušnost.

(3) Je-li doručení rozhodnutí o odnětí státního občanství nebo výzvy podle odstavce 1 písm. c) do vlastních rukou příjemcových obtížné, může být nahrazeno veřejnou vyhláškou.

§ 8

Rodinní příslušníci

Pozbytí státního občanství u jednoho z manželů nemá vliv na státní občanství druhého manžela nebo dětí, pokud tento zákon nestanoví jinak; totéž platí, vyslovil-li soud pravomocně ztrátu státního občanství jako trest.

ČÁST TŘETÍ

Příslušnost

§ 9

(1) Pokud není v tomto zákoně stanoveno jinak, rozhodují ve věcech státního občanství výkonné orgány okresních národních výborů. Výkonný orgán okresního národního výboru přijímá též státoobčanský slib a osvědčuje občanům státní občanství na tiskopise, jehož znění stanoví ministerstvo vnitra. Tím není dotčeno osvědčení státního občanství v občanských průkazech (zákon ze dne 19. prosince 1957, č. 75 Sb., o občanských průkazech).

(2) Místní příslušnost se řídí podle bydliště. Nemá-li účastník řízení bydliště v tuzemsku, řídí se příslušnost podle jeho posledního bydliště v tuzemsku; neměl-li bydliště v tuzemsku nebo je-li bydliště neznámé nebo sporné, rozhoduje o státním občanství Čechů výkonný orgán příslušného národního výboru v Praze, o státním občanství Slováků výkonný orgán příslušného národního výboru v Bratislavě, a nejde-li o Čecha nebo Slováka, určí místní příslušnost ministerstvo vnitra.

ČÁST ČTVRTÁ

Ustanovení závěrečná

§ 10

(1) Počátečním dnem účinnosti tohoto zákona pozbývají platnosti všeobecné předpisy a nabývání a pozbývání státního občanství. Zejména se zrušují:

1. ustanovení § 28, věty druhé a §§ 29, 30, 31 a 32 obč. zák.1)
2. vystěhovalecký patent ze dne 24. března 1832, č. 2557 sb. zák. soud.,
3. dekrety dvorské kanceláře upravující věci státního občanství,
4. zák. čl. L/1879 o nabývání a pozbývání státního občanství a zák. čl. IV/1886 o naturalizaci hromadných repatriantů,
5. ustanovení §§ 2 a 3 zákona ze dne 9. dubna 1920, č. 236 Sb., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v Republice československé,
6. vyhláška ministra vnitra ze dne 15. prosince 1926, č. 225 Sb., o průkazu o státním občanství Republiky československé, ve znění vyhlášky ze dne 1. července 1928, č. 108 Sb.,
7. zákon ze dne 29. května 1947, č. 102 Sb., o nabývání a pozbývání československého občanství sňatkem.

(2) Tento zákon se nedotýká zákona ze dne 29. dubna 1930, č. 60 Sb., jímž se provádí úmluva ze dne 16. července 1928 mezi Československem a Spojenými státy severoamerickými o naturalizaci, zákona ze dne 12. dubna 1946, č. 74 Sb., o udělení státního občanství krajanům vracejícím se do vlasti, zákona ze dne 13. září 1946, č. 179 Sb., o udělení státního občanství krajanům z Maďarska, a zákona ze dne 28. dubna 1948, č. 107 Sb., kterým se prodlužuje lhůta k podání žádosti o udělení státního občanství krajanům vracejícím se do vlasti.

§ 11

Podrobné předpisy k provedení tohoto zákona může vydati ministr vnitra nařízením.

§ 12

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. října 1949; provede jej ministr vnitra v dohodě se zúčastněnými členy vlády.

1) Rozumí se obecný občanský zákoník vyhlášený 1. června 1811.

Zákon č. 165/1968 Sb. ve znění vyhlášeném v roce 1968

ZÁKON
ze dne 19. prosince 1968
o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství

Národní shromáždění Československé socialistické republiky se usneslo na tomto zákoně:

Část první
Státní občanství Československé socialistické republiky

§ 1

(1) Státním občanem Československé socialistické republiky (dále "jen československý státní občan") je každý státní občan České socialistické republiky a státní občan Slovenské socialistické republiky.

(2) Československým státním občanem se stává ten, kdo nabyl státního občanství České socialistické republiky nebo státního občanství Slovenské socialistické republiky.

§ 2

Pozbytím státního občanství jedné z republik pozbývá občan i státního občanství Československé socialistické republiky.

Část druhá

Nabytí státního občanství České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky k
1. lednu 1969

§ 3

(1) Československý státní občan je k počátku účinnosti tohoto zákona státním občanem té republiky, na jejímž území se narodil.

(2) Československý státní občan, který se narodil v cizině, je státním občanem té republiky, na jejímž území je k počátku účinnosti tohoto zákona přihlášen k trvalému pobytu. Není-li přihlášen k trvalému pobytu v jedné z republik, řídí se státní občanství podle jeho posledního trvalého pobytu, popřípadě podle posledního trvalého pobytu jeho rodičů v Československé socialistické republice.

(3) Nelze-li státní občanství republiky určit podle předchozích ustanovení, zvolí si československý státní občan státní občanství jedné z republik prohlášením.

§ 4

Státní občan republiky si může zvolit státní občanství druhé republiky než té, jejíž státní občanství mu přísluší podle § 3 odst. 1 a 2. Učiní tak prohlášením nejpozději do 31. prosince 1969.

§ 5

Děti mladší 15 let sledují státní občanství rodičů, stanou-li se rodiče státními občany téže republiky podle § 3 nebo 4. Jinak učiní o státním občanství těchto dětí prohlášení jejich zákonní zástupci; žijí-li oba rodiče, vyžaduje se jejich shodné prohlášení, pokud některý z nich není zbaven rodičovských práv.

Část třetí

Nabývání a pozbývání státního občanství České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky

§ 6

(1) Dítě, jehož rodiče jsou státními občany téže republiky, nabývá narozením státního občanství rodičů.

(2) Dítě, jehož jeden z rodičů je státním občanem České socialistické republiky a druhý státním občanem Slovenské socialistické republiky, nabývá narozením státního občanství té republiky, na jejímž území se narodilo. Dítě těchto rodičů, které se narodilo v cizině, nabývá státního občanství po matce. Rodiče se mohou dohodnout o státním občanství dítěte a zvolit mu státní občanství druhé republiky prohlášením učiněným do 6 měsíců po narození dítěte.

(3) Dítě, jehož jeden z rodičů je cizincem, nabývá narozením státního občanství té republiky, jejímž občanem je druhý z rodičů.

(4) Nalezené dítě je státním občanem té republiky, na jejímž území bylo nalezeno, dokud se neprokáže, že má jiné státní občanství.

§ 7

(1) Uzavřením manželství mezi státním občanem České socialistické republiky a státním občanem Slovenské socialistické republiky se jejich státní občanství nemění.

(2) Jeden z manželů si může zvolit státní občanství té republiky, jejímž státním občanem je druhý manžel, prohlášením učiněným do 6 měsíců od uzavření manželství. Spolu s manželem nabývá státního občanství republiky i jeho děti mladší 15 let, nad nimiž vykonává výlučně rodičovská práva nebo jestliže se o tom rodiče dohodnou, a které pojme do svého prohlášení.

(3) Cizinka, která uzavřela manželství se státním občanem jedné z republik, nabývá státního občanství této republiky, vysloví-li příslušný orgán státní správy na její žádost s nabytím souhlas. Žádost musí být podána nejpozději do 6 měsíců po uzavření manželství. Spolu s cizinkou nabývají státního občanství republiky její děti mladší 15 let, které pojala do své žádosti.

§ 8

Nabytí státního občanství cizincem se pro osoby starší 15 let stává účinným teprve složením státoobčanského slibu. Ve výjimečných případech může být složení slibu prominuto.

§ 9

Pro nabývání státního občanství republik cizinci a pro pozbývání státního občanství republik platí podmínky stanovené dosavadními právními předpisy, pokud tento zákon nestanoví jinak.

Část čtvrtá

Ustanovení společná a závěrečná

§ 10

Nabytím státního občanství jedné republiky zaniká státní občanství druhé republiky.

§ 11

Volbou, popřípadě dohodou podle tohoto zákona se nabývá státního občanství dnem, kdy o tom bylo učiněno prohlášení.

§ 12

Prohlášení podle tohoto zákona se činí u příslušného orgánu státní správy. V cizině se prohlášení činí u diplomatické mise nebo konzulárního úřadu Československé socialistické republiky příslušného podle místa pobytu. Totéž platí pro složení státoobčanského slibu.

§ 13

Zrušují se § 1, 2, 4 a 9 zákona č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství ve znění zákona č. 72/1958 Sb.

§ 14

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 1969.

Zákon ČNR č. 39/1969 Sb. ve znění vyhlášeném v roce 1969

**ZÁKON
České národní rady
ze dne 29. dubna 1969**

o nabývání a pozbývání státního občanství České socialistické republiky

Česká národní rada vycházejíc ze zásad nabývání a pozbývání státního občanství stanovených zákonem Národního shromáždění se usnesla na tomto zákoně:

§ 1

Úvodní ustanovení

(1) Státní občan České socialistické republiky (dále jen "republiky") je zároveň státním občanem Československé socialistické republiky.

(2) Pozbytím státního občanství republiky pozbývá občan i státního občanství Československé socialistické republiky.

ČÁST PRVNÍ

Státní občané republiky

§ 2

Určení státního občanství

(1) Státním občanem republiky je ten, kdo měl k 1. lednu 1969 státní občanství Československé socialistické republiky (dále jen "československý státní občan"), jestliže se narodil na území republiky.

(2) Československý státní občan, který se narodil v cizině, je státním občanem republiky, byl-li k 1. lednu 1969 přihlášen k trvalému pobytu na jejím území. Jestliže nebyl přihlášen k trvalému pobytu na území republiky ani na území Slovenské socialistické republiky, je státním občanem republiky, měl-li, popřípadě jeho rodiče, před odchodem do ciziny, na jejím území poslední trvalý pobyt.

Volba státního občanství

§ 3

Československý státní občan, jehož státní občanství nelze určit podle § 2, ani se nestane podle zákona Slovenské národní rady státním občanem Slovenské socialistické republiky, zvolí si, chce-li se stát státním občanem republiky, státní občanství prohlášením.

§ 4

(1) Státní občan republiky, který se jím stal podle § 2 tohoto zákona, si může prohlášením zvolit státní občanství Slovenské socialistické republiky.

(2) Státní občanství republiky si může zvolit prohlášením státní občan Slovenské socialistické republiky, který se jím stal k 1. lednu 1969 podle zákona Slovenské národní rady.1)

(3) Prohlášení podle odstavců 1 a 2 lze učinit nejpozději do 31. prosince 1969.

§ 5

Státní občanství dětí

(1) Stanou-li se rodiče státními občany republiky podle § 2, 3 nebo 4, sledují jejich státní občanství i děti mladší 15 let. Jinak pro určení státního občanství těchto dětí platí ustanovení § 2.

(2) Prohlášení o volbě státního občanství dětí mladších 15 let učiní jejich zákonní zástupci; žijí-li oba rodiče, vyžaduje se jejich shodné prohlášení, pokud některý z nich není zbaven rodičovských práv.

Prohlášení o volbě

§ 6

(1) Z prohlášení o volbě musí být patrné

a) kdo je činí,

b) místo narození, popřípadě místo trvalého pobytu k 1. lednu 1969 (posledního trvalého pobytu občana, popřípadě jeho rodičů v Československé socialistické republice),

c) že občan, který prohlášení činí, byl k 1. lednu 1969 československým státním občanem,

d) které státní občanství si občan volí.

(2) Manželé mohou prohlášení o volbě učinit společně.

§ 7

Prohlášení o volbě se činí u místního národního výboru pověřeného vedením matrik, v cizině u diplomatické mise nebo konzulárního úřadu Československé socialistické republiky, příslušných podle místa pobytu občana.

ČÁST DRUHÁ

Nabývání státního občanství republiky

§ 8

Narozením

(1) Dítě, jehož rodiče jsou státními občany republiky, nabývá narozením státního občanství rodičů.

(2) Dítě, jehož jeden z rodičů je státním občanem republiky a druhý státním občanem Slovenské socialistické republiky, nabývá narozením státního občanství republiky, jestliže se narodilo na jejím území. Dítě těchto rodičů, které se narodilo v cizině, nabývá státního občanství republiky, je-li státním občanem republiky matka. Rodiče se mohou dohodnout o státním občanství dítěte a zvolit mu státní občanství Slovenské socialistické republiky prohlášením, učiněným do 6 měsíců po narození dítěte.

(3) Dítě, jehož jeden z rodičů je státním občanem republiky a druhý Slovenské socialistické republiky a které podle zákona Slovenské národní rady nabude narozením státního občanství Slovenské socialistické republiky, stane se státním občanem republiky, jestliže se o tom rodiče dohodnou prohlášením učiněným do 6 měsíců po narození dítěte.

(4) Dítě, jehož jeden z rodičů je cizincem, nabývá narozením státního občanství republiky, jestliže druhý z rodičů je státním občanem republiky.

(5) Dítě nalezené na území republiky je jejím státním občanem, dokud se neprokáže, že má jiné státní občanství.

§ 9

Uzavřením manželství

(1) Státní občanství republiky si může zvolit státní občan Slovenské socialistické republiky, který uzavřel manželství se státním občanem republiky, prohlášením učiněným do 6 měsíců po uzavření manželství. Spolu s ním nabývají státního občanství republiky i jeho děti mladší 15 let, nad nimiž vykonává výlučně rodičovská práva nebo o nichž se tak dohodne s druhým rodičem, a které pojme do svého prohlášení.

(2) Cizinka, která uzavřela manželství se státním občanem republiky, nabývá státního občanství republiky, vysloví-li okresní národní výbor na její žádost s nabytím souhlas. Žádost musí být podána nejpozději do 6 měsíců po uzavření manželství. Spolu s cizinkou nabývají státního občanství republiky její děti mladší 15 let, které pojala do své žádosti.

§ 10

Udělením

(1) Státní občanství republiky lze udělit na žádost osobě, která má na území republiky nepřetržitě pobyt alespoň 5 let a při nabytí státního občanství pozbude, pokud není bezdomovcem, svého dosavadního státního občanství. Nepřetržitý pobyt na území Československé socialistické republiky před 1. lednem 1969 se pro tento účel považuje za nepřetržitý pobyt na území republiky.

(2) Státní občanství republiky lze udělit státnímu občanu Slovenské socialistické republiky, který je území republiky přihlášen k trvalému pobytu.

(3) V případech hodných zvláštního zřetele lze udělit státní občanství i žadateli, který nespĺňuje podmínky stanovené v odstavcích 1 a 2.

(4) Manželé mohou žádat o udělení státního občanství republiky ve společné žádosti. Žádost každého manžela se posuzuje samostatně. Děti mladší 15 let, které jejich otec nebo matka pojali do své žádosti, nabývají státního občanství spolu s otcem nebo matkou. Jestliže pojme státní občan Slovenské socialistické republiky do své žádosti děti mladší 15 let, vyžaduje se k nabytí občanství republiky souhlasu druhého rodiče, pokud není zbaven rodičovských práv.

(5) Státní občanství republiky uděluje ministerstvo vnitra.

§ 11

Státoobčanský slib

(1) Nabytí státního občanství republiky cizincem se stává pro osoby starší 15 let účinným teprve složením slibu tohoto znění: "Slibuji na svou čest a svědomí, že budu věren Československé socialistické republice a České socialistické republice a jejich státnímu zřízení a že budu řádně plnit všechny povinnosti jejich občana."

(2) Výjimečně může být složení státoobčanského slibu ministerstvem vnitra prominuto; v tom případě se nabytí státního občanství stává účinným dnem, kdy rozhodnutí o prominutí nabylo právní moci.

(3) Státoobčanský slib přijímá okresní národní výbor, v cizině diplomatická mise nebo konzulární úřad Československé socialistické republiky.

§ 12

Příslušnost k prohlášení

Prohlášení podle § 8 odst. 2 a 3 a podle § 9 odst. 1 se činí u místního národního výboru pověřeného vedením matrik, příslušného podle místa narození, popřípadě uzavření manželství nebo podle místa pobytu občana, v cizině u diplomatické mise nebo konzulárního úřadu Československé socialistické republiky, příslušných podle místa pobytu občana.

ČÁST TŘETÍ
Pozbývání státního občanství

§ 13

(1) Státní občanství republiky zaniká nabytím státního občanství Slovenské socialistické republiky.

(2) Státní občan republiky nepozbývá uzavřením manželství státního občanství republiky.

(3) Pozbytí státního občanství republiky u jednoho manžela nemá vliv na státní manželství druhého manžela nebo dětí, pokud tento zákon nestanoví jinak.

§ 14

Propuštěním

(1) Státního občanství republiky pozbývá ten, kdo je propuštěn ze státního svazku na vlastní žádost. Státní občanství zaniká doručením listiny o propuštění.

(2) Manželé mohou žádat o propuštění ze státního svazku ve společné žádosti; žádost každého z manželů se posuzuje samostatně. Děti mladší 15 let, které jejich otec nebo matka pojali do své žádosti, pozbývají státního občanství spolu s otcem nebo s matkou; žijí-li oba rodiče, vyžaduje se k podání žádosti souhlasu druhého rodiče, pokud není zbaven rodičovských práv.

(3) O propuštění ze státního svazku rozhodují okresní národní výbory.

§ 14a

neplatil

ČÁST ČTVRTÁ

Ustanovení společná, přechodná a závěrečná

§ 15

Státní občanství republiky osvědčuje okresní národní výbor, popřípadě městský národní výbor.

§ 16

(1) Pokud tento zákon nestanoví jinak, řídí se místní příslušnost trvalým pobytem osoby, o jejíž státní občanství jde. Nemá-li tato osoba trvalý pobyt na území republiky, řídí se místní příslušnost podle jejího posledního trvalého pobytu na území republiky; neměla-li trvalý pobyt na území republiky, je místně příslušný Obvodní národní výbor v Praze 1.

(2) K přijetí státoobčanského slibu v cizině je příslušná diplomatická mise nebo konzulární úřad Československé socialistické republiky podle místa pobytu osoby, o jejíž státní občanství jde.

§ 17

(1) Podle tohoto zákona nabývá narozením státního občanství republiky i dítě, které se narodilo v době od 1. ledna 1969 do dne počátku účinnosti tohoto zákona.

(2) Dítě, které se narodilo v cizině před počátkem účinnosti tohoto zákona a jehož jeden z rodičů je občanem republiky a druhý cizincem, nabývá narozením státního občanství republiky podle dosavadních právních předpisů. 1)

§ 18

Volbou, popřípadě dohodou podle tohoto zákona se nabývá státního občanství dnem, kdy o tom bylo učiněno prohlášení. Prohlášení ve lhůtách stanovených tímto zákonem lze učinit pouze jednou.

§ 19

(1) Orgán, který prohlášení přijal, vydá občanovi osvědčení o tom, kdy prohlášení učinil a jaké státní občanství si zvolil.

(2) Provedení volby, popřípadě uzavření dohody o státním občanství u národního výboru se poznamená v občanském průkazu.

§ 20

Prohlášení učiněná podle tohoto zákona nepodléhají poplatkům.

§ 21

Postup orgánů státní správy při provádění tohoto zákona upraví podrobněji ministerstvo vnitra.

§ 22

(1) Zrušují se § 3 odst. 2 a § 11 zákona č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství, ve znění zákona č. 72/1958 Sb.

(2) Zásada pozbývání státního občanství České socialistické republiky odnětím,²⁾ obsažená v § 9 zákona č. 165/1968 Sb., o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství, bude upravena zvláštním zákonem České národní rady.

(3) Nedotčena zůstávají ustanovení mezinárodních smluv upravující státní občanství.

§ 23

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

1) § 2 zákona SNR č. 206/1968 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství Slovenské socialistické republiky.

1) § 1 odst. 2 zákona č. 195/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství, ve znění zákona č. 72/1958 Sb.

2) § 7 zákona č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství, ve znění zákona č. 72/1958 Sb.

ZÁKON
České národní rady
ze dne 29. prosince 1992

o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky

Česká národní rada se usnesla na tomto zákoně:

§ 1

Obecná ustanovení

(1) Fyzické osoby, které ke dni 31. prosince 1992 byly státními občany České republiky a zároveň státními občany České a Slovenské Federativní Republiky, jsou od 1. ledna 1993 státními občany České republiky.

(2) Při posuzování, zda je fyzická osoba státním občanem České republiky, popřípadě do 31. prosince 1992 byla státním občanem České a Slovenské Federativní Republiky, se postupuje podle předpisů platných v době, kdy mělo dojít k nabytí nebo pozbytí státního občanství této osoby.1)

ČÁST PRVNÍ

Nabývání státního občanství

§ 2

Státní občanství České republiky se nabývá

- a) narozením (§ 3),
- b) určením otcovství (§ 4),
- c) nalezením na území České republiky (§ 5),
- d) prohlášením (§ 6),
- e) udělením (§ 7 až 12).

§ 3

Narozením

- Dítě nabývá narozením státní občanství České republiky,
- a) je-li alespoň jeden rodič státním občanem České republiky nebo
 - b) jsou-li rodiče bezdomovci, alespoň jeden z nich má trvalý pobyt na území České republiky a dítě se na jejím území narodí.

§ 4

Určením otcovství

Dítě narozené mimo manželství, jehož matka je cizí státní občankou nebo bezdomovkyní a otec státním občanem České republiky, nabývá státní občanství České republiky

- a) dnem souhlasného prohlášení rodičů o určení otcovství²⁾ nebo
- b) dnem právní moci rozsudku o určení otcovství.³⁾

§ 5

Nalezením na území České republiky

Fyzická osoba mladší 15 let nalezená na území České republiky je státním občanem České republiky, pokud se neprokáže, že nabyla narozením státní občanství jiného státu.

§ 6

Prohlášením

(1) Fyzická osoba, která byla k 31. prosinci 1992 státním občanem České a Slovenské Federativní Republiky, ale neměla ani státní občanství České republiky ani státní občanství Slovenské republiky, si může zvolit státní občanství České republiky prohlášením.

(2) Prohlášení se činí u okresního úřadu, v hlavním městě Praze u obvodního úřadu, ve městech Brno, Ostrava a Plzeň u magistrátů těchto měst (dále jen "okresní úřad"), příslušného podle místa trvalého pobytu fyzické osoby, která prohlášení činí. V cizině se toto prohlášení činí před zastupitelským úřadem České republiky.

(3) Příslušný úřad vydá o prohlášení osvědčení.

Udělením

§ 7

(1) Státní občanství České republiky lze na žádost udělit fyzické osobě, která splňuje současně tyto podmínky:

- a) má na území České republiky ke dni podání žádosti nepřetržitý trvalý pobyt alespoň pět let,
- b) prokáže, že byla propuštěna ze státního svazku cizího státu, nebo která nabytím státního občanství České republiky pozbude dosavadní cizí státní občanství, nejde-li o bezdomovce,
- c) nebyla v posledních pěti letech pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin,
- d) prokáže znalost českého jazyka.

(2) Manželé mohou podat společnou žádost o udělení státního občanství České republiky.

(3) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky stanoví obecně závazným právním předpisem kriteria pro prokazování znalostí českého jazyka podle odstavce 1 písm. d).

§ 8

K žádosti o udělení státního občanství České republiky žadatel připojí

- a) rodný list, pokud uzavřel manželství, i oddací list, popřípadě doklad o rozvodu manželství nebo úmrtní list zemřelého manžela,
- b) doklad o propuštění ze státního svazku cizího státu, nejde-li o bezdomovce nebo osobu, která nabytím státního občanství České republiky pozbude dosavadní cizí státní občanství,
- c) výpis z rejstříku trestů,
- d) životopis.

§ 9

(1) Rodiče, popřípadě jeden z nich, mohou do žádosti zahrnout i dítě mladší 15 let. K žádosti připojí

- a) rodný list dítěte,
- b) souhlas druhého rodiče se změnou státního občanství dítěte, pokud nebyl zbaven rodičovských práv nebo způsobilosti k právním úkonům,
- c) doklad o propuštění dítěte ze státního svazku cizího státu, nejde-li o bezdomovce nebo osobu, která nabytím státního občanství České republiky pozbude dosavadní cizí státní občanství.

(2) Státní občanství České republiky lze na žádost zákonného zástupce udělit i dítěti mladšímu 15 let samostatně; k žádosti se připojí doklady uvedené v odstavci 1.

§ 10

(1) Státní občanství České republiky uděluje ministerstvo vnitra České republiky (dále jen "ministerstvo vnitra"); žadateli vydá Listinu o udělení státního občanství České republiky.

(2) Žádost se podává u okresního úřadu příslušného podle místa trvalého pobytu žadatele. Okresní úřad ověří pohovorem se žadatelem jeho znalost českého jazyka a o výsledku učiní záznam do spisu. Znalost českého jazyka neprokazuje žadatel, který je nebo byl státním občanem Slovenské republiky.

§ 11

(1) Ministerstvo vnitra může prominout podmínku stanovenou v § 7 odst. 1 písm. a), má-li žadatel na území České republiky trvalý pobyt a

- a) narodil se na území České republiky nebo
- b) žije na území České republiky nepřetržitě alespoň 10 let nebo
- c) měl v minulosti státní občanství České republiky, popřípadě státní občanství České a Slovenské Federativní Republiky nebo
- d) byl nezrušitelně osvojen státním občanem České republiky anebo
- e) jeho manžel (manželka) je státním občanem České republiky.

(2) Ministerstvo vnitra může dále prominout podmínku stanovenou v § 7 odst. 1 písm. b), má-li žadatel na území České republiky nepřetržitý trvalý pobyt alespoň po dobu pěti let, pokud právní předpisy státu, jehož je žadatel státním občanem, neumožňují propuštění ze státního svazku nebo pokud tento stát odmítá vydat doklad o propuštění žadatele ze státního svazku.

(3) Ministerstvo vnitra může dále v případech hodných zvláštního zřetele prominout i podmínku stanovenou v § 7 odst. 1 písm. d).

§ 12

Státoobčanský slib

(1) Fyzická osoba starší 15 let, které bylo uděleno státní občanství České republiky, nabývá státní občanství České republiky podle § 7 dnem složení tohoto slibu:

"Slibuji na svou čest věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat všechny zákony a jiné obecně závazné právní předpisy. Slibuji, že budu plnit všechny povinnosti státního občana České republiky".

(2) Dítě mladší 15 let zahrnuté do žádosti rodičů, nabývá státní občanství České republiky dnem, kdy je nabývá alespoň jeden z rodičů; bylo-li státní občanství České republiky tomuto dítěti uděleno samostatně, nabývá je dnem převzetí Listiny o udělení státního občanství České republiky zákonnými zástupci.

(3) Ministerstvo vnitra může složení státoobčanského slibu prominout. V tom případě fyzická osoba nabývá státní občanství České republiky dnem, kdy rozhodnutí o prominutí složení státoobčanského slibu nabylo právní moci.

(4) Fyzická osoba skládá státoobčanský slib před přednostou okresního úřadu, v hlavním městě Praze před tajemníkem obvodního úřadu, ve městech Brno, Ostrava a Plzeň před tajemníkem magistrátu těchto měst, příslušného podle místa jejího trvalého pobytu, v cizině před vedoucím zastupitelského úřadu České republiky.

ČÁST DRUHÁ Pozbývání státního občanství

§ 13

Státní občanství České republiky se pozbývá

- a) propuštěním ze státního svazku České republiky (§ 14 a 15),
- b) prohlášením (§ 16),
- c) nabytím cizího státního občanství (§ 17) s výjimkou případů, kdy k nabytí cizího státního občanství dojde v souvislosti s uzavřením manželství nebo narozením dítěte.

Propuštěním ze státního svazku České republiky

§ 14

(1) Státní občan České republiky bude propuštěn na vlastní žádost ze státního svazku České republiky, nemá-li na jejím území trvalý pobyt a předloží-li doklad, že

- a) nabyl státní občanství cizího státu před 1. lednem 1993 nebo
- b) mu bylo přislíbena udělení státního občanství cizího státu.

(2) Manželé mohou podat společnou žádost o propuštění ze státního svazku.

(3) Rodiče, popřípadě jeden z nich, mohou do žádosti zahrnout dítě mladší 15 let.

(4) Státní občanství České republiky se pozbývá převzetím Listiny o propuštění ze státního svazku České republiky.

(5) Státního občana České republiky propouští ze státního svazku České republiky okresní úřad příslušný podle místa posledního trvalého pobytu žadatele na území České republiky; pokud takovýto pobyt žadatel neměl, je příslušný Obvodní úřad v Praze 1.

§ 15

(1) Žádost o propuštění ze státního svazku České republiky se podává prostřednictvím zastupitelského úřadu České republiky v místě trvalého pobytu žadatele nebo u okresního úřadu příslušného podle posledního trvalého pobytu žadatele na území České republiky.

(2) K žádosti o propuštění ze státního svazku České republiky žadatel připojí

- a) rodný list, pokud uzavřel manželství, i oddací list, popřípadě doklad o rozvodu manželství, popřípadě úmrtní list zemřelého manžela,
- b) doklad o nabytí cizího státního občanství nebo o příslibu jeho udělení,
- c) doklad o změně jména nebo příjmení žadatele, nevyplývá-li tato skutečnost z dokladů uvedených v písmenu a).

(3) Je-li do žádosti zahrnuto dítě mladší 15 let, rodič připojí

- a) rodný list dítěte,
- b) doklad o nabytí cizího státního občanství nebo doklad o příslibu jeho udělení,
- c) souhlas druhého rodiče se změnou státního občanství dítěte, pokud nebyl zbaven rodičovských práv nebo způsobilosti k právním úkonům.

§ 16

Prohlášením

(1) Státní občan České republiky, který se zdržuje v cizině alespoň po dobu 10 let, může prohlásit, že se vzdává státního občanství České republiky.

(2) Prohlášení podle odstavce 1 se činí před zastupitelským úřadem České republiky podle místa trvalého pobytu žadatele v cizině. Žadatel v něm uvede

- a) od kdy se zdržuje v cizině,

b) místo posledního trvalého pobytu na území České republiky nebo, že nikdy takovýto pobyt neměl.

K prohlášení připojí doklad o státním občanství České republiky; tento doklad lze nahradit platným cestovním pasem.

(3) Rodiče, popřípadě jeden z nich, mohou do prohlášení zahrnout i dítě mladší 15 let; toto dítě nemusí splňovat podmínku uvedenou v odstavci 1. K prohlášení připojí

a) rodný list dítěte,

b) souhlas druhého rodiče s pozbytím státního občanství České republiky dítěte, pokud nebyl zbaven rodičovských práv nebo způsobilosti k právním úkonům.

(4) Zastupitelský úřad České republiky vydá fyzické osobě doklad o pozbytí státního občanství České republiky.

§ 17

Nabytím cizího státního občanství

Státní občan České republiky pozbývá státní občanství České republiky okamžikem, kdy na vlastní žádost nabytí cizí státní občanství s výjimkou, kdy cizí státní občanství nabytí v souvislosti s uzavřením manželství nebo narozením.

ČÁST TŘETÍ

Zvláštní ustanovení o státním občanství České republiky v souvislosti se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky

§ 18

Volba státního občanství

(1) Státní občan Slovenské republiky si může zvolit státní občanství České republiky prohlášením učiněným nejpozději do 31. prosince 1993,

a) má-li nepřetržitý trvalý pobyt na území České republiky alespoň po dobu dvou let,

b) předloží-li doklad o propuštění ze státního svazku Slovenské republiky s výjimkou případů, kdy prokáže, že požádal o propuštění ze státního svazku Slovenské republiky a jeho žádosti nebylo do tří měsíců vyhověno, a současně před okresním úřadem prohlásí, že se vzdává státního občanství Slovenské republiky; tento doklad se nepožaduje, jestliže volbou státního občanství České republiky dojde k pozbytí státního občanství Slovenské republiky,

c) nebyl-li v posledních pěti letech pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin.

(2) Státní občan Slovenské republiky, který nemá trvalý pobyt na území České republiky ani Slovenské republiky, si může zvolit státní občanství České republiky prohlášením učiněným nejpozději do 31. prosince 1993.

a) měl-li před odchodem do ciziny poslední trvalý pobyt na území České republiky nebo je-li alespoň jeden z jeho rodičů státním občanem České republiky a

b) předloží-li doklad o propuštění ze státního svazku Slovenské republiky s výjimkou případů, kdy prokáže, že požádal o propuštění ze státního svazku Slovenské republiky a jeho žádosti nebylo do tří měsíců vyhověno, a současně před okresním úřadem nebo zastupitelským úřadem České republiky prohlásí, že se vzdává státního občanství Slovenské republiky.

(3) Stanou-li se podle předchozích odstavců oba rodiče státními občany České republiky, sledují jejich státní občanství České republiky děti mladší 15 let; žije-li pouze jeden z rodičů, sleduje dítě jeho státní občanství. Rodiče uvedou tyto děti ve svém prohlášení o volbě státního občanství České republiky a připojí k němu doklad o propuštění dítěte ze

státního svazku Slovenské republiky s výjimkou případů, kdy prokáží, že požádali o propuštění dítěte ze státního svazku Slovenské republiky a jejich žádosti nebylo do tří měsíců vyhověno, a současně před okresním úřadem prohlásí, že se za dítě vzdávají státního občanství Slovenské republiky.

(4) Rodiče mohou zvolit státní občanství České republiky i samostatně pro děti mladší 15 let. Učiní tak souhlasným prohlášením; souhlas se nevyžaduje od rodiče, který je zbaven rodičovských práv nebo způsobilosti k právním úkonům. Žije-li pouze jeden z rodičů nebo zdržuje-li se druhý rodič trvale v cizině a není-li znám jeho pobyt, může učinit toto prohlášení sám. K prohlášení připojí doklad o propuštění dítěte ze státního svazku Slovenské republiky s výjimkou případů, kdy prokáží, že požádali o propuštění dítěte ze státního svazku Slovenské republiky a jejich žádosti nebylo do tří měsíců vyhověno, a současně před okresním úřadem prohlásí, že se za dítě vzdávají státního občanství Slovenské republiky.

(5) Prohlášení činí fyzická osoba u okresního úřadu příslušného podle místa svého trvalého pobytu, popřípadě podle místa svého posledního trvalého pobytu na území České republiky, v cizině před zastupitelským úřadem České republiky.

§ 19

(1) Do 31. prosince 1993 může ministerstvo vnitra udělit státní občanství České republiky na žádost státnímu občanovi Slovenské republiky, jde-li o nezletilce staršího 15 let, jehož alespoň jeden z rodičů je státním občanem České republiky, nebo jde-li o fyzickou osobu, jejíž manžel (manželka) je státním občanem České republiky, pokud

a) žadatel má trvalý pobyt na území České republiky a

b) předloží doklad o propuštění ze státního svazku Slovenské republiky s výjimkou případů, kdy prokáže, že požádal o propuštění ze státního svazku Slovenské republiky a jeho žádosti nebylo do tří měsíců vyhověno, a současně před okresním úřadem prohlásí, že se vzdává státního občanství Slovenské republiky.

(2) Žádost se podává u okresního úřadu příslušného podle místa trvalého pobytu žadatele.

ČÁST ČTVRTÁ

Ustanovení společná a závěrečná

Doklady o státním občanství

§ 20

(1) Státní občanství České republiky se prokazuje

a) občanským průkazem,

b) cestovním dokladem,

c) osvědčením, popřípadě potvrzením o státním občanství České republiky,

d) vysvědčením o právní způsobilosti k uzavření manželství, je-li v něm údaj o státním občanství České republiky uveden.

(2) Osvědčení o státním občanství České republiky vydává okresní úřad příslušný podle trvalého pobytu žadatele.

§ 21

Prohlášení o volbě a o pozbytí státního občanství České republiky se činí ve dvojitým vyhotovení. Zastupitelský úřad České republiky zašle obě vyhotovení ministerstvu vnitra.

§ 22

(1) Doklady vystavené orgány cizího státu, které předkládají fyzické osoby podle tohoto zákona,

a) musí být opatřeny potřebnými ověřeními,⁴⁾ nestanoví-li jinak mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána,

b) musí být úředně přeloženy do českého jazyka,⁵⁾ jsou-li vystaveny v cizím jazyce.

(2) Ustanovení odstavce 1 se nepoužije v případě, že jsou doklady vystaveny příslušnými orgány Slovenské republiky.

§ 23

(1) Okresní úřad vede evidenci fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky, pokud mají nebo měly v územním obvodu okresního úřadu trvalý pobyt. Pokud takovýto pobyt na území České republiky nikdy neměly, vede evidenci Obvodní úřad v Praze 1.

(2) Ústřední evidenci fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky, vede ministerstvo vnitra.

(3) Soud nebo obecní úřad, před nimiž dojde k souhlasnému prohlášení rodičů o určení otcovství, nebo soud, který rozhodl o otcovství k dítěti, jehož matka je cizinka a otcem byl určen státní občan České republiky, oznámí tuto skutečnost do 10 pracovních dnů ode dne učinění souhlasného prohlášení rodičů nebo nabytí právní moci rozsudku okresnímu úřadu příslušnému podle místa trvalého pobytu dítěte. Nemá-li dítě trvalý pobyt na území České republiky, pak Obvodnímu úřadu v Praze 1.

§ 24

Zjišťování státního občanství

(1) Ve sporných případech provádí zjišťování státního občanství České republiky okresní úřad příslušný podle místa trvalého pobytu, popřípadě posledního trvalého pobytu žadatele na území České republiky. Pokud žadatel takový pobyt nikdy neměl, provádí zjišťování Obvodní úřad v Praze 1.

(2) Okresní úřad vystaví fyzické osobě potvrzení o výsledku provedeného zjištění. Je-li to třeba k uplatnění práv fyzické osoby, do potvrzení uvede, kdy, popřípadě na základě jakých ustanovení fyzická osoba státní občanství České republiky nabyla nebo pozbyla.

§ 25

Vyhovuje-li se podle tohoto zákona v plném rozsahu podání žadatele, nevzdává se s výjimkou ustanovení § 12 odst. 3 rozhodnutí ve správním řízení.⁶⁾

§ 26

Není-li tímto zákonem stanoveno jinak, může příslušný orgán státní správy prominout předložení dokladů stanovených v § 8 písm. a) a c), § 9 odst. 1 písm. a) a c), v § 15 odst. 2 písm. a) a c) a v odst. 3 písm. a), pokud by jejich obstarání bylo spojeno s těžko překonatelnou překážkou, lze-li bez jejich předložení zjistit přesně a úplně skutečný stav věci.

§ 27

Prohlášení podle tohoto zákona nepodléhají správním poplatkům.

§ 28

Zrušují se

1. Zákon České národní rady č. 39/1969 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České socialistické republiky, ve znění zákona České národní rady č. 92/1990 Sb.
2. Zákon č. 165/1968 Sb., o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství.

§ 29

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 1993.

c) Evropská úmluva o státním občanství

SDĚLENÍ

Ministerstva zahraničních věcí

Ministerstvo zahraničních věcí sděluje, že dne 6. listopadu 1997 byla ve Štrasburku otevřena k podpisu Evropská úmluva o státním občanství.

Jménem České republiky byla Úmluva podepsána v Budapešti dne 7. května 1999.

S Úmluvou vyslovil souhlas Parlament České republiky a prezident republiky Úmluvu ratifikoval. Ratifikační listina České republiky byla uložena u generálního tajemníka Rady Evropy, depozitáře Úmluvy, dne 19. března 2004.

Při ratifikaci Úmluvy bylo učiněno následující prohlášení České republiky:

"Česká republika prohlašuje k článku 22 písm. b) Úmluvy, že na osoby, které jsou státními příslušníky České republiky a zároveň státními příslušníky jiného smluvního státu, který nevyžaduje povinnou vojenskou službu, a mají svůj obvyklý trvalý pobyt na území tohoto státu, se bude hledět jako by svou brannou povinnost ve vztahu k České republice splnily, jestliže zmíněný obvyklý trvalý pobyt trval do věku 35 let těchto osob."

Úmluva vstoupila v platnost na základě svého článku 27 odst. 2 dne 1. března 2000. Pro Českou republiku vstupuje v platnost podle odstavce 3 téhož článku dne 1. července 2004.

Anglické znění Úmluvy a její překlad do českého jazyka se vyhláší současně.

PŘEKLAD

Evropská úmluva o státním občanství

PREAMBULE

Členské státy Rady Evropy a ostatní signatářské státy této Úmluvy,

přihlížejíce k tomu, že cílem Rady Evropy je dosáhnout větší jednoty mezi jejími členy;

vědomy si četných mezinárodních dokumentů týkajících se státního občanství, několikrát státního občanství a osob bez státní příslušnosti;

uznávající, že ve věcech týkajících se státního občanství je třeba přihlížet k oprávněným zájmům států i k zájmům jednotlivců;

chtějící podpořit postupné vytváření právních zásad týkajících se státního občanství i jejich přebírání ve vnitrostátním právu a chtějící se pokud možno vyhnout případům, kdy osoby jsou bez státní příslušnosti;

chtějící vyloučit diskriminaci ve věcech souvisejících se státním občanstvím;

vědomy si práva na respektování rodinného života, obsaženého v článku 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod;

berouce na vědomí, že státy přistupují k otázce několikrát státního občanství různě, a uznávající, že každý stát může svobodně rozhodnout, jaké důsledky ve svém vnitrostátním právu vyvodí z toho, že státní příslušník získá nebo má jiné státní občanství;

shodující se, že je žádoucí nalézt vhodná řešení důsledků několikrát státního občanství, zejména pokud jde o práva a povinnosti osob s několikrát státním občanstvím;

považující za žádoucí, aby od osob, které mají občanství dvou nebo více smluvních států, se vyžadovalo plnění branné povinnosti jen vůči jednomu z těchto smluvních států;

přihlížejíce k potřebě podpořit mezinárodní spolupráci národních orgánů, které za záležitosti státního občanství odpovídají,

se dohodly takto:

KAPITOLA I VŠEOBECNÉ ZÁLEŽITOSTI

Článek 1 Předmět Úmluvy

Tato Úmluva stanoví zásady a pravidla týkající se státního občanství fyzických osob a pravidla upravující brannou povinnost v případech několikerého státního občanství, se kterými musí být vnitrostátní právo smluvních států v souladu.

Článek 2 Definice

Pro účely této Úmluvy:

- a) "státní občanství" znamená právní svazek mezi osobou a státem a neoznačuje etnický původ osoby;
- b) "několikeré státní občanství" znamená stav, kdy táž osoba má současně státní občanství dvou nebo více států;
- c) "dítě" znamená osobu do osmnácti let věku, pokud se podle práva vztahujícího se na dítě nenabývá zletilosti dříve;
- d) "vnitrostátní právo" znamená všechny druhy ustanovení vnitrostátního právního řádu, zahrnující ústavu, zákony, nařízení, dekrety, precedenční právo, obyčejové normy a postupy a normy vyplývající ze závazných mezinárodních dokumentů.

KAPITOLA II VŠEOBECNÉ ZÁSADY TÝKAJÍCÍ SE STÁTNÍHO OBČANSTVÍ

Článek 3 Působnost státu

1. Každý stát podle svého vlastního práva stanoví, kdo jsou jeho státní občané.

2. Toto právo budou jiné státy uznávat, pokud je v souladu s použitelnými mezinárodními úmluvami, obyčejovým mezinárodním právem a právními zásadami všeobecně uznávanými, pokud jde o státní občanství.

Článek 4 Zásady

Normy každého smluvního státu o státním občanství vycházejí z těchto zásad:

- a) každý má právo na státní občanství;
- b) je třeba se vyhýbat stavu, kdy osoba je bez státní příslušnosti;
- c) nikdo nesmí být svévolně zbaven svého státního občanství;

- d) uzavření ani zánik manželství mezi státním občanem smluvního státu a cizincem, ani změna státního občanství jedním z manželů za trvání manželství se nedotýká automaticky státního občanství druhého z manželů.

Článek 5 Nediskriminace

1. Normy smluvního státu o státním občanství nesmějí rozlišovat nebo obsahovat postup rovnající se diskriminaci z důvodů pohlaví, náboženství, rasy, barvy pleti nebo národnostního či etnického původu.

2. Každý smluvní stát se bude řídit zásadou nediskriminování mezi svými státními občany, ať nabyli státního občanství narozením nebo je získali později.

KAPITOLA III PRAVIDLA TÝKAJÍCÍ SE STÁTNÍHO OBČANSTVÍ

Článek 6 Nabývání státního občanství

1. Každý smluvní stát ve svém vnitrostátním právu zajistí, aby jeho státního občanství nabývaly ze zákona tyto osoby:

- a) děti, jejichž jeden z rodičů má v době jejich narození státní občanství tohoto smluvního státu, s výjimkami, které může jeho vnitrostátní právo stanovit, pokud jde o děti narozené v zahraničí. U dětí, k nimž otcovství vznikne uznáním, rozhodnutím soudu nebo podobnými postupy, může každý ze smluvních států stanovit, že dítě nabude jeho státního občanství na základě řízení stanoveného jeho vnitrostátním právem;
- b) nalezcenci nalezení na jeho území, kteří by jinak byli bez státní příslušnosti.

2. Každý smluvní stát ve svém vnitrostátním právu zajistí, že jeho státního občanství nabývají děti narozené na jeho území, které narozením nenabudou jiného státního občanství. Takové státní občanství bude uděleno:

- a) ze zákona při narození; nebo
- b) následně dítětem, které zůstaly bez státního občanství, na žádost podanou příslušnému orgánu dotyčným dítětem nebo v jeho zastoupení způsobem předepsaným vnitrostátním právem smluvního státu. Tato žádost může být podmíněna oprávněným a obvyklým trvalým pobytem na jeho území, jehož délka do podání žádosti nepřesáhne pět let.

3. Každý smluvní stát ve svém vnitrostátním právu zajistí možnost naturalizace osob oprávněně a obvykle pobývajících na jeho území. Při stanovení podmínek naturalizace nesmí doba pobytu požadovaná pro podání žádosti přesáhnout deset let.

4. Každý smluvní stát ve svém vnitrostátním právu usnadní nabývání státního občanství těmto osobám:

- a) manželům a manželkám svých státních občanů;
- b) dítětem, jejichž jeden z rodičů je státním občanem a na které se vztahuje výjimka podle článku 6 odst. 1 písm. a);

- c) dětem, jejichž jeden z rodičů nabude nebo nabyl jeho státního občanství;
- d) dětem adoptovaným jeho státním občanem;
- e) osobám, které se narodily na jeho území a oprávněně a obvykle na něm pobývají;
- f) osobám, které po určitou dobu oprávněně a obvykle pobývaly na jeho území před svým osmnáctým rokem, přičemž délku tohoto pobytu stanoví vnitrostátní právo příslušného smluvního státu;
- g) osobám bez státní příslušnosti a osobám se statutem uprchlíka oprávněně a obvykle pobývajícím na jeho území.

Článek 7

Pozbývání státního občanství ze zákona nebo z iniciativy smluvního státu

1. Smluvní stát nesmí ve svém vnitrostátním právu stanovit, že jeho státního občanství se pozbývá ze zákona nebo z iniciativy smluvního státu, s výjimkou následujících případů:

- a) dobrovolné nabytí jiného státního občanství;
- b) nabytí státního občanství podvodem, nebo na základě poskytnutí nepravdivých informací nebo zatajení jakýchkoli významných skutečností žadatelem;
- c) dobrovolná služba v cizí armádě;
- d) chování závažně poškozující důležité státní zájmy smluvního státu;
- e) neexistence skutečné vazby mezi smluvním státem a občanem, obvykle trvale pobývajícím v zahraničí;
- f) zjistí-li se v době nezletilosti dítěte, že předpoklady stanovené vnitrostátním právem, které vedly k nabytí státního občanství smluvního státu ze zákona, už nejsou splněny;
- g) adopce dítěte, jestliže dítě získá nebo má cizí státní občanství jednoho z adoptivních rodičů nebo obou.

2. Smluvní stát může stanovit, že jeho státního občanství pozbývají děti, jejichž rodiče tohoto státního občanství pozbudou, s výjimkou případů uvedených pod písm. c) a d) odstavce 1. Pokud však jednomu z rodičů zůstane toto státní občanství zachováno, nepozbývají ho ani děti.

3. Smluvní stát nesmí ve svém vnitrostátním právu stanovit, že jeho státního občanství se podle odstavce 1 a 2 tohoto článku pozbývá, stala-li by se dotyčná osoba v důsledku toho osobou bez státní příslušnosti, s výjimkou případů uvedených v odst. 1 písm. b) tohoto článku.

Článek 8

Pozbývání státního občanství z iniciativy jednotlivce

1. Každý smluvní stát povolí zřeknutí se jeho státního občanství, pokud se tím dotyčná osoba nestane osobou bez státní příslušnosti.

2. Smluvní stát však může ve svém vnitrostátním právu stanovit, že státního občanství se mohou zřici jen občané, kteří obvykle trvale pobývají v zahraničí.

Článek 9

Opětovné nabývání státního občanství

Každý smluvní stát usnadní, aby v případech a za podmínek jeho vnitrostátním právem stanovených opětovně nabyli jeho státního občanství bývalí státní občané, kteří oprávněně a obvykle trvale pobývají na jeho území.

KAPITOLA IV

ŘÍZENÍ O STÁTNÍM OBČANSTVÍ

Článek 10

Vyřizování žádostí

Každý smluvní stát zajistí, aby se žádosti o nabytí, zachování, pozbytí, opětovném nabytí nebo ověření jeho státního občanství vyřizovaly v přiměřených lhůtách.

Článek 11

Rozhodnutí

Každý smluvní stát zajistí, aby rozhodnutí o nabytí, zachování, pozbytí, opětovném nabytí nebo ověření jeho státního občanství obsahovala písemné odůvodnění.

Článek 12

Právo na přezkum

Každý smluvní stát zajistí, aby rozhodnutí o nabytí, zachování, pozbytí, opětovném nabytí nebo ověření jeho státního občanství bylo možno správně nebo soudně přezkoumat podle jeho vnitrostátního práva.

Článek 13

Poplatky

1. Každý smluvní stát zajistí, aby poplatky za nabytí, zachování, pozbytí, opětovné nabytí nebo ověření jeho státního občanství byly přiměřené.

2. Každý smluvní stát zajistí, aby poplatky za správní nebo soudní přezkum nebyly pro žadatele překážkou.

KAPITOLA V

NĚKOLIKERÉ STÁTNÍ OBČANSTVÍ

Článek 14

Případy několikerého státního občanství ze zákona

1. Smluvní stát umožní:

- a) dětem, které při narození automaticky nabyly různých státních občanství, aby si tato státní občanství zachovaly;
- b) svým občanům mít ještě další státní občanství v případech, kdy se tohoto dalšího státního občanství automaticky nabývá uzavřením manželství.

2. Zachování státního občanství podle odst. 1 podléhá příslušným ustanovením článku 7 této Úmluvy.

Článek 15

Další možné případy několikerého státního občanství

Ustanovení této Úmluvy neomezují právo smluvních států stanovit svým vnitrostátním právem, zda:

- a) jeho státním občanům, kteří nabudou státního občanství jiného státu nebo je již mají, bude občanství tohoto státu zachováno nebo jej pozbudou;
- b) nabytí nebo zachování jeho státního občanství bude podmíněno zřeknutím se jiného státního občanství nebo jeho pozbytím.

Článek 16

Zachování dosavadního státního občanství

Smluvní stát nebude nabytí nebo zachování svého státního občanství podmiňovat zřeknutím se nebo pozbytím jiného státního občanství v případech, kdy takové zřeknutí se nebo pozbytí není možné nebo je nelze rozumně požadovat.

Článek 17

Práva a povinnosti spojené s několikerým státním občanstvím

1. Státní občané smluvního státu, kteří mají ještě další státní občanství, budou mít na území toho smluvního státu, kde trvale pobývají, stejná práva a povinnosti jako ostatní občané tohoto smluvního státu.

2. Ustanovení této kapitoly se nedotýkají:

- a) norem mezinárodního práva o diplomatické a konzulární ochraně poskytované smluvním státem jeho občanovi, který má současně další státní občanství;
- b) uplatňování norem mezinárodního práva soukromého jednotlivých smluvních států v případech několikerého státního občanství.

KAPITOLA VI

NÁSTUPNICTVÍ STÁTU A STÁTNÍ OBČANSTVÍ

Článek 18

Zásady

1. Ve věcech státního občanství při nástupnictví státu bude každý smluvní stát, kterého se to týká, respektovat zásady právního státu, normy o lidských právech a zásady obsažené v článku 4 a 5 této Úmluvy a v odstavci 2 tohoto článku, zejména ve snaze vyhnout se stavu bez státní příslušnosti.

2. Při rozhodování o udělení nebo zachování státního občanství při nástupnictví státu bude každý smluvní stát, kterého se to týká, přihlížet zejména:

- a) k tomu, zda dotyčná osoba má skutečnou a účinnou vazbu ke státu;
- b) k obvyklému trvalému pobytu dotyčné osoby v době nástupnictví státu;
- c) k vůli dotyčné osoby;
- d) k tomu, odkud dotyčná osoba pochází.

3. Kde je nabytí státního občanství podmíněno pozbytím jiného státního občanství, uplatní se ustanovení článku 16 této Úmluvy.

Článek 19 **Řešení mezinárodní dohodou**

V případech nástupnictví státu se smluvní státy, kterých se to týká, budou snažit řešit věci týkající se státního občanství vzájemnou dohodou, případně ve svém vztahu s jinými státy, kterých se to týká. Takové dohody budou respektovat zásady a normy, které jsou obsaženy v této kapitole nebo na které se tato kapitola odvolává.

Článek 20 **Zásady týkající se osob, které nejsou státními občany**

1. Každý smluvní stát bude dodržovat tyto zásady:

- a) občané původního státu, kteří mají obvyklý trvalý pobyt na území, nad kterým se převádí svrchovanost na nástupnický stát, a kteří nenabylí jeho státního občanství, budou mít právo v tomto státě zůstat;
- b) s osobami uvedenými pod písm. a) se bude, pokud jde o sociální a hospodářská práva, zacházet stejně jako s občany nástupnického státu.

2. Každý smluvní stát může osoby uvedené v odstavci 1 vyloučit ze zaměstnání ve veřejné správě, jehož součástí je výkon svrchovaných pravomocí.

KAPITOLA VII **BRANNÁ POVINNOST PŘI NĚKOLIKERÉM STÁTNÍM OBČANSTVÍ**

Článek 21 **Plnění branné povinnosti**

1. Osoby, které mají státní občanství dvou nebo více smluvních států, budou povolávány ke splnění své branné povinnosti pouze vůči jednomu z těchto smluvních států.

2. Způsoby uplatňování odstavce 1 lze stanovit zvláštními dohodami mezi kterýmikoli ze smluvních států.

3. S výjimkou případů, kdy byla nebo bude uzavřena zvláštní dohoda, která stanoví něco jiného, se vůči osobám, které mají státní občanství dvou nebo více smluvních států, použije těchto ustanovení:

- a) tyto osoby budou mít brannou povinnost vůči tomu smluvnímu státu, na jehož území mají obvyklý trvalý pobyt. Nejpozději do 19 let věku se však mohou svobodně rozhodnout, že se jako dobrovolníci přihlásí ke splnění branné povinnosti vůči jinému smluvnímu státu, jehož občany jsou rovněž, a to na celou dobu skutečné služby, která bude přinejmenším rovna době činné vojenské služby požadované prvním smluvním státem;
- b) osoby, které mají obvyklý trvalý pobyt na území smluvního státu, jehož občany nejsou, nebo na území státu, který není smluvním státem, si mohou zvolit, že vykonají vojenskou službu na území kteréhokoli smluvního státu, jehož jsou občany;
- c) splní-li osoba podle pravidel stanovených pod písmenem a) nebo b) svou brannou povinnost vůči některému smluvnímu státu podle práva tohoto smluvního státu, bude se

to považovat za splnění branné povinnosti i vůči kterémukoli dalšímu smluvnímu státu nebo dalším smluvním státům, jehož nebo jejichž občanem tato osoba rovněž je;

- d) jestliže osoba předtím, než vstoupila v platnost tato Úmluva uzavřená mezi státy, jejichž je občanem, již vůči jednomu smluvnímu státu svou brannou povinnost podle práva tohoto smluvního státu splnila, bude se to považovat za splnění branné povinnosti i vůči kterémukoli dalšímu smluvnímu státu nebo kterémukoli dalším smluvním státům, jehož nebo jejichž občanem tato osoba je rovněž;
- e) osoby, které podle písmena a) svou činnou vojenskou službu vůči jednomu smluvnímu státu, jehož jsou občany, splnily a poté svůj obvyklý trvalý pobyt přenesou na území jiného smluvního státu, jehož jsou občany, budou podléhat záložní vojenské službě pouze vůči tomuto druhému smluvnímu státu;
- f) použití tohoto článku nijak neovlivní státní občanství dotyčných osob;
- g) pokud některý ze smluvních států vyhlásí mobilizaci, nebudou závazky z tohoto článku vyplývající pro tento smluvní stát závazné.

Článek 22

Zproštění branné povinnosti nebo civilní služba

S výjimkou případu, kdy byla nebo bude uzavřena zvláštní dohoda, která stanoví něco jiného, se vůči osobám, které mají státní občanství dvou nebo více smluvních států použije těchto ustanovení:

- a) článek 21 odst. 3 písm. c) této Úmluvy se vztahuje na osoby, které byly branné povinnosti zproštěny nebo vykonaly civilní službu;
- b) je-li osoba občanem smluvního státu, který povinnou vojenskou službu nevyžaduje, bude se na ni hledět, jako by svou brannou povinnost splnila, má-li na území smluvního státu svůj obvyklý trvalý pobyt. Nebude se to však považovat za splnění branné povinnosti vůči smluvnímu státu nebo smluvním státům, jehož nebo jejichž je osoba rovněž občanem a které vojenskou službu vyžadují, pokud uvedený obvyklý trvalý pobyt netrval do určitého věku osoby, jehož výši každý smluvní stát, kterého se to týká, oznámí při podpisu nebo při ukládání svých ratifikačních listin nebo listin o přijetí nebo přístupu;
- c) rovněž u osob, které jsou občany smluvního státu, který povinnou vojenskou službu nevyžaduje, se bude za splnění branné povinnosti považovat, vykonají-li dobrovolnou vojenskou službu po celou dobu skutečné služby, která bude přinejmenším rovna době činné vojenské služby smluvního státu, jehož občany rovněž jsou, bez ohledu na to, kde mají svůj obvyklý trvalý pobyt.

KAPITOLA VIII

SPOLUPRÁCE MEZI SMLUVNÍMI STÁTY

Článek 23

Spolupráce mezi smluvními státy

1. Ve snaze usnadnit spolupráci mezi smluvními státy budou jejich příslušné orgány:

- a) poskytovat generálnímu tajemníkovi Rady Evropy informace o svém vnitrostátním právu o státním občanství, včetně několikerého státního občanství a osob bez státní příslušnosti,

i o provádění Úmluvy;

- b) poskytovat si navzájem na požádání informace o svém vnitrostátním právu o státním občanství i o provádění Úmluvy.

2. Smluvní státy budou v rámci vhodného mezivládního orgánu Rady Evropy spolupracovat navzájem i s ostatními členskými státy Rady Evropy s cílem řešit všechny závažné problémy a podporovat postupný rozvoj právních zásad a postupů týkajících se státního občanství a věcí s tím souvisejících.

Článek 24 **Výměna informací**

Každý smluvní stát může kdykoli prohlásit, že kterýkoli jiný smluvní stát, který prohlásí totéž, bude při dodržení příslušných zákonů o ochraně údajů informovat, že občané druhého smluvního státu dobrovolně nabyli jeho státního občanství. V prohlášení mohou být uvedeny podmínky, za kterých smluvní stát tuto informaci poskytne. Prohlášení lze kdykoli odvolat.

KAPITOLA IX **UPLATŇOVÁNÍ ÚMLUVY**

Článek 25 **Prohlášení o uplatňování Úmluvy**

1. Každý stát může při podpisu nebo při ukládání svých ratifikačních listin nebo listin o přijetí, schválení nebo přístupu prohlásit, že z uplatňování Úmluvy kapitolu VII vyloučí.

2. Ustanovení kapitoly VII se použije jen ve vztazích mezi smluvními státy, pro které platí.

3. Každý smluvní stát může kdykoli později oznámit generálnímu tajemníkovi Rady Evropy, že bude uplatňovat ustanovení kapitoly VII, které vyloučil při podpisu nebo ve svých ratifikačních listinách nebo listinách o přijetí, schválení nebo přístupu. Toto oznámení nabude účinnosti dnem jeho přijetí.

Článek 26 **Účinek této Úmluvy**

1. Ustanovení této Úmluvy nebudou na újmu ustanovením vnitrostátního práva a závazných mezinárodních dokumentů, která už vstoupila v platnost nebo mohou v platnost vstoupit, a podle kterých se v oblasti státního občanství jednotlivcům přiznávají nebo přiznají práva příznivější.

2. Tato Úmluva není na újmu uplatňování:

- a) Úmluvy o snížení počtu případů několikerého státního občanství a branné povinnosti v případech několikerého státního občanství z roku 1963 a protokolů k ní;
- b) jiných závazných mezinárodních dokumentů, pokud jsou s touto Úmluvou slučitelné, ve vztazích mezi smluvními státy, které jsou těmito dokumenty vázány.

KAPITOLA X **ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ**

Článek 27

Podpis a nabytí platnosti

1. Tato Úmluva je otevřena k podpisu členskými státy Rady Evropy a nečlenskými státy, které se podílely na jejím vypracování. Tyto státy mohou svůj souhlas s tím být jí vázány vyjádřit:

- a) podpisem bez výhrady ratifikace, přijetí nebo schválení; nebo
- b) podpisem s výhradou ratifikace, přijetí nebo schválení s následnou ratifikací, přijetím nebo schválením.

Ratifikační listiny a listiny o přijetí nebo schválení budou uloženy u generálního tajemníka Rady Evropy.

2. Pro všechny státy, které vyjádřily svůj souhlas s tím být jí vázány, vstoupí tato Úmluva v platnost první den měsíce následujícího po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy tři členské státy Rady Evropy vyjádřily v souladu s ustanoveními předchozího odstavce svůj souhlas s tím být touto Úmluvou vázány.

3. Ve vztahu ke kterémukoli státu, který svůj souhlas s tím být jí vázán vyjádří následně, vstoupí Úmluva v platnost první den měsíce následujícího po uplynutí tří měsíců ode dne podpisu nebo uložení ratifikační listiny nebo listiny o přijetí nebo schválení.

Článek 28

Přístup

1. Poté, co tato Úmluva vstoupí v platnost, může Výbor ministrů Rady Evropy vyzvat kterýkoli nečlenský stát Rady Evropy, který se na jejím vypracování nepodílel, aby k této Úmluvě přistoupil.

2. Ve vztahu ke kterémukoli přistupujícímu státu vstoupí tato Úmluva v platnost první den měsíce následujícího po uplynutí tří měsíců ode dne uložení listiny o přístupu u generálního tajemníka Rady Evropy.

Článek 29

Výhrady

1. K žádnému z ustanovení obsažených v kapitolách I, II a VI této Úmluvy nelze činit výhrady. K jiným ustanovením Úmluvy může kterýkoli stát při podpisu nebo při ukládání své ratifikační listiny nebo listiny o přijetí, schválení nebo přístupu učinit jednu nebo více výhrad, pokud jsou slučitelné s cílem a účelem této Úmluvy.

2. Stát, který výhradu nebo výhrady učiní, oznámí generálnímu tajemníkovi Rady Evropy příslušný obsah svého vnitrostátního práva nebo mu sdělí jakoukoli jinou významnou informaci.

3. Stát, který výhradu nebo výhrady podle odstavce 1 učinil, zváží jejich úplné nebo částečné odvolání, jakmile to okolnosti dovolí. Odvolání se učiní oznámením adresovaným generálnímu tajemníkovi Rady Evropy a nabude účinnosti dnem jeho přijetí.

4. Stát, který rozšíří uplatňování této Úmluvy na území uvedené v prohlášení podle článku 30 odst. 2, může ve vztahu k tomuto území učinit výhradu nebo výhrady v souladu s ustanoveními předchozích odstavců.

5. Smluvní stát, který učinil výhrady ke kterémukoli ustanovení kapitoly VII Úmluvy, nemůže požadovat, aby jiný smluvní stát tato ustanovení uplatňoval, pokud sám tato ustanovení nepřijal.

Článek 30

Uplatňování na určitém území

1. Kterýkoli stát může při podpisu nebo při ukládání své ratifikační listiny nebo listiny o přijetí, schválení nebo přístupu výslovně označit jedno nebo více území, na něž se tato Úmluva bude vztahovat.

2. Kterýkoli stát může prohlášením adresovaným generálnímu tajemníkovi Rady Evropy kdykoli později rozšířit uplatnění této Úmluvy na jakékoli jiné území v tomto prohlášení výslovně označené, za jehož mezinárodní styky odpovídá nebo jehož jménem je oprávněn se zavazovat.

Ve vztahu k takovému území vstoupí Úmluva v platnost první den měsíce následujícího po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy generální tajemník takové prohlášení obdržel.

3. Jakékoli prohlášení učiněné podle předchozích dvou odstavců může být ve vztahu k jakémukoli území v tomto prohlášení výslovně uvedenému odvoláno oznámením adresovaným generálnímu tajemníkovi Rady Evropy. Odvolání nabude účinnosti první den měsíce následujícího po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy generální tajemník toto oznámení obdržel.

Článek 31

Výpověď

1. Kterýkoli smluvní stát může kdykoli Úmluvu jako celek nebo pouze kapitolu VII vypovědět oznámením adresovaným generálnímu tajemníkovi Rady Evropy.

2. Výpověď nabude účinnosti první den měsíce následujícího po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy generální tajemník oznámení obdržel.

Článek 32

Oznámení generálního tajemníka

Generální tajemník Rady Evropy oznámí členským státům Rady Evropy, všem signatářům, všem stranám a všem jiným státům, které k této Úmluvě přistoupily:

- a) každý podpis;
- b) uložení každé ratifikační listiny a listiny o přijetí, schválení nebo přístupu;
- c) každé datum, kdy podle článku 27 nebo 28 vstoupila tato Úmluva v platnost;
- d) každou výhradu a odvolání výhrad podle ustanovení článku 29 této Úmluvy;
- e) každé oznámení nebo prohlášení podle ustanovení článků 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30 a 31 této Úmluvy;
- f) každý jiný úkon, oznámení nebo sdělení týkající se této Úmluvy.

Na důkaz toho níže podepsaní, majíce k tomu řádné zmocnění, tuto Úmluvu podepsali.

Dáno ve Štrasburku dne 6. listopadu 1997 v jazyce anglickém a francouzském, přičemž obě znění jsou stejně autentická, v jednom vyhotovení, které bude uloženo v archivu Rady

Evropy. Generální tajemník Rady Evropy předá ověřené kopie každému členskému státu Rady Evropy, nečlenským státům, které se na vypracování této Úmluvy podílely, a všem státům, které byly vyzvány, aby k této Úmluvě přistoupily.